ఆంధ్రగ్రంథములు.

పద్యకావ్యములు.

		ప్రతి 1-కి రు.	అ.
అప్పకవీయము, గిడుగు రామమూర్తిపంతుల విమర్శతో		3	0
ఆముక్తమాల్యద, (విష్ణుచిత్తీయము)	...	6	0
ఆంధ్రభాగవతము, పద్యకావ్యము	...	8	0
„ ఉత్తమప్రతి, 2 సంపుటములు	...	10	0
ఆదిపర్వము, పద్యకావ్యము, పెద్దచ్చు	...	1	8
„ టీక	...	4	0
ఆంధ్రభారతము, పద్యకావ్యము:—			
ఆది సభాపర్వములు గల సంపుటము	...	3	0
ఆరణ్యపర్వము	...	(అచ్చు)	
విరాటోద్యోగపర్వములు	...	(అచ్చు)	
భీష్మద్రోణపర్వములు	...	„	
కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వములు	...	„	
శాంతిపర్వము	...	3	0
ఆనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మౌసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వములు	...	3	0
ఆదిపంచకము, ఒకటేసంపుటము	...	(అచ్చు)	
యుద్ధపంచకము, స్త్రీపర్వము	...	„	
శాంతిసప్తకము	...	5	4
ఆనందరంగరాట్ఛందము	...	1	8
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, ఆంధ్రనామశేషము, సాంబనిఘంటువు, అట్టబైండు	...	1	4
డిటో క్యాలికోబైండు	...	1	8
ఉత్తరరామాయణము, కంకంటి పాపరాజప్రణీతము, చక్కనికూర్పు	...	3	8
ఉత్తరహరివంశము, నాచన సోమనాథకృతము	...	1	12

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
కవికర్ణరసాయనము, (మాంధాతృచరిత్ర) ...	1	8
కాశీఖండము, క్రొత్తకూర్పు ...	1	8
గోపీనాథరామాయణము, 2 సంపుటములు ...	10	0
చాటుపద్యమణిమంజరి, ప్రథమభాగము, క్రొత్తకూర్పు	1	8
చిత్రభారతము, చరిగొండ ధర్మనగారిది ...	1	8
చెన్నబసవపురాణము, పాపకవికృతము ...	1	4
ఛందోదర్పణము (అనంతునిఛందము) ...	1	0
జైమినీభారతము, అశ్వమేధపర్వము ...	1	4
దశకుమారచరిత్రము, పద్యము కేతనకవి ...	1	8
దశావతారచరిత్ర, చక్కనిక్రొత్తకూర్పు ...	3	0
ధ్రువోపాఖ్యానము, సటీక, భాగవతములోనిది ...	0	10
నరసభూపాలీయము, అట్టబైండు ...	1	0
నలచరిత్ర, ద్విపద, చక్రపురి రాఘవాచార్యప్రణీతము	1	4
నిర్వచనోత్తరరామాయణము, తిక్కనామాత్యప్రణీతము	1	0
పంచతంత్రము, నారాయణకవిది ...	1	0
,, క్యాలికోబైండు ...	1	6
,, వేంకటనాథరాజకవికృతము ...	1	4
,, క్యాలికోబైండు ...	1	10
పారిజాతాపహరణము, చిన్నసైజు, క్రొత్తకూర్పు ...	0	12
,, సాంధ్రటీకాతాత్పర్యము ...	3	0
బ్రహ్మోత్తరఖండము, క్రొత్తకూర్పు, శ్రీధరమల్లె వేంకటరామకవి	1	8
బసవపురాణము, పిడపర్తి సోమనాథకవి ...	2	8
భాస్కరరామాయణము, చక్కనిక్రొత్తకూర్పు ...	6	0
మనుచరిత్ర, సటీక, వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానముతో చిన్నసైజున మేలుకాగితములమీఁద స్ఫుటమైన అక్షరములతో చక్కఁగ ముద్రితము ...	4	0
మార్కండేయపురాణము, మారనకృతము ...	2	8
భక్తిరసశతకసంపుటము I 20 శతకములు ...	3	0
,, II ,, ...	3	0
,, III ,, ...	3	0
నీతిశతకసంపుటము I ,, ...	3	0

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద, చక్కని క్రొత్తకూర్పు	3	8
రాఘవపాండవీయము, సటీక, ద్వ్యర్థిప్రబంధరాజము ...	3	0
లంకావిజయము (రావణదమ్మీయము) సటీక ...	1	4
వసుచరిత్రవిమర్శనము ...	1	4
వసుచరిత్ర, సటీక, రామరాజభూషణప్రణీతము ...	5	0
వాసిష్ఠరామాయణము, ద్విపద, తరిగొండ వెంకమ్మ ...	1	4
విక్రమార్కచరిత్ర, జక్కనకవిది ...	1	4
విష్ణుపురాణము, వెన్నెలకంటి సూరనార్యప్రణీతము, లఘుటిప్పణము ...	3	8
వివేకసింధు, కొండనార్యప్రణీతము ...	1	0
వేంకటాచలమాహాత్మ్యము, తరిగొండ వెంకమ్మ ...	1	8
వైశ్యపురాణము, శ్రీగురు భాస్కరాచార్యకృతము ...	1	4
వీరభద్రవిజయము, పోతనకృతము ...	1	0
శకుంతలాపరిణయము, కృష్ణకవికృతము ...	1	0
శశిరేఖాపరిణయము, అప్పప్పకవికృతము ...	1	0
శృంగారనైషధము, శ్రీనాథకవిది ...	1	8
శృంగారశాకుంతలము, పినవీరభద్రకవి ...	1	0
శేషధర్మము, తామరపల్లి తమ్మయ్య ...	1	0
శుకసప్తతి, కదిరీపతికృతము ...	1	8
సమీరకుమారవిజయము, నూతనముద్రితము ...	1	8
సానందోపాఖ్యానము, శ్రీ శివరామకవి విరచితము ...	1	0
సీతారామాంజనేయసంవాదము, సటీక, తాత్పర్యము ...	4	8
,, అట్టబైండు ...	2	8
సుదక్షిణాపరిణయము, తెనాలి అన్నయకవి (క్రొత్తకూర్పు)	1	0
హరివంశము, క్రొత్తకూర్పు, ఎఱ్ఱాప్రగడ ...	4	8
హరవిలాసము, శ్రీనాథకవి ...	1	0
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, శంకరకవి ...	1	0
హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము, సటీక, రామరాజభూషణకవి	3	8

శ్రీరస్తు.

శ్రీరాధాకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

భోజునివలెఁ బండితసార్వభౌముఁడును; వైదుషీ విశేషభూషణ

లగు మందారమాలాది కాంతామణులకు నాయకుఁడు

నగు రోచనమహారాజు చరిత్రమయిన

చమత్కారకథాకల్లోలిని

ద్వితీయభాగము.

ఇది

చిలకపాటి - వేంకటరామానుజశర్మగారిచే

రచియింపఁబడినది.

చిలకపాటి - తిరుమలాచార్యులవారిచే

“హిందూరత్నాకర” ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపించి ప్రచురింపఁబడియె.

చెన్నపురి.

1929.

 [వెల. 12 అణాలు.

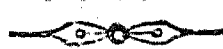
చెన్నపురి:
పిడుగు - వేంకటకృష్ణారావు పంతులవారి
"హిందూరత్నాకర" ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రాంకితము.



శ్రీ రాధాకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.



చమత్కారకథాకల్లోలిని.



తృతీయతరంగము.

క. శ్రీనారదమునిసన్నుత,
సూనవతీపంచబాణ మధుదైత్యహరా,
సూనశరజనక సత్య,
జ్ఞానానందస్వరూప జలజాతాక్షా.

అవధరింపు మట్లు తదనంతర వృత్తాంతం బరయం గోరి యున్న మంత్రి కుమారునితోఁ జిలుక యిట్లనియె. అప్పుడా మదనమాలయు.

సీ. పతి పేరురము పైకి బ్రాఁకి మీఁదెక్కి కులుకుచన్గుబ్బలఁ గ్రుమ్మి క్రుమ్మి,
నాథుమోమున మోము నర్మిలిఁ గదియించి నునుమోవి మొనపంట నొక్కి నొక్కి,
పెనిమిటియూరులఁ బేర్మితోఁ గదియించి యందంపుఁదొడలచే నదిమి యదిమి,
మోహనాంగునియంగములయందుఁ గలయంగఁ జెలువున మైదీఁగెఁ జేర్చి చేర్చి,
గీ. సుందరాంగునిచెయ్యుల సోకి సోకి। కాంతుఁడింపొందులీలలఁ గాంచి కాంచి,
సురతచాతుర్యముల వేడ్కఁ జూపి చూపి। సలిపె మగలీల లా బాల సరసలీల.
ఇట్లొకింతతడవు వినోదంబు సలిపి తద్రతాంతంబునందు.

చ. పులకలు గ్రమ్మఁగా మెయినిఁ బువ్వులు వేనలినుండి రాలఁగాఁ,
బలుమఱు నూర్పుగాడుపులు బర్వఁగ లేఁజెమటల్ దొరంగఁగాఁ,
గలికియు లేఁతనవ్వొలయఁ గాంతునికన్నులు మూసి సిగ్గునన్,
సొలుపులు బైకొనంగఁ బతి సొక్కఁగ వక్షముపైన వ్రాలినన్.

సరసుండును దాని బిగ్గ కవుంగలించి మోవి తేనియ లానుచు మెతలిచ్చుచుండె. అట్టిసమయమున మందారమాలమాత్రము లతానికుంజమునకుం దరిసి వచ్చుచుండెను. మదనమాల రతిచతురతఁ గనుచు నవ్యం బొకింత సేపు మఱచియున్న దానం గానఁ గమలవతి మందారమాల నెడబాసి యానికుంజపు ద్వారమునకు వచ్చుచుండుట యెఱుంగ నైతి. అట్టు

సమీపమునకు వచ్చుచుండు మందారమాలం గాంచి నేను దాని రాక మదనమాల కెఱింగింపనెంచి యోమందారమాలా నీవీసమయమున నిక్కడికేలవచ్చితివే? యని యడిగితిని. అదివిని యామదనమాల భయసంభ్రమంబులతోఁ దలిరులశయ్యడిగ్గి యంతకుంజెంతలనున్న తన చీరె దానిక్రిందనుండు తీవియలతోఁదగులుకొని గొబ్బున విడదీయుటకు రాకుండఁగా సంభ్రమంబునందిగిచి యెత్తుకొని ఎడమప్రక్కగా కుంజద్వారమునకు వచ్చుచుండు మందారమాల నాకెదురగుటకుముందె కుడిప్రక్కగాఁజని యచ్చటివేలు పొదరిండ్లలో డాగుదును అని యనుకొని యతివేగముగ వచ్చుచుండెను. అప్పుడు తటాలునం గమలవతి యెదురై యామందారమాలను వేగిరంబ రమ్మని యదియు నట్లురాఁగా నాకస్మికంబగు తనరాకకు నివ్వెఱపోయి యేమియుందోఁచకయుండు మదనమాలంజూపి యిట్లనియె.

శ్లో. బిభ్రాణా కరపల్లవేన కబరీ మేకేన పర్యాకులా,
మన్యేన స్తనమండలే నిదధతీ స్రస్తం దుకూలాంచలం,
ఏషా చందనలేశలాంఛితవపు స్తాంబూలరక్తాధరా,
నిర్యాతి ప్రియమందిరా ద్రతిపతే స్సాక్షాజ్జయశ్రీరివ.

[టీ. ఏకేన=ఒక, కరపల్లవేన=చిగురుటాకువంటి తనచేత, పర్యాకులాం=వీడిపట్టి, కబరీం=కొప్పును, బిభ్రాణా=పట్టుకొన్నదియై, అన్యేన=మఱియొకచేత, స్రస్తం=జారిన, దుకూలాంచలం=పట్టుచీరె చెఱంగును, స్తనమండలే=కుచస్థలమునందు, నిదధతీ=ఉంచుకొన్నదియై, చందనలేశలాంఛితవపుః=అచ్చటచ్చట గంధపుఁబూఁత రేఖలుమాత్రముకలిగియుండు శరీరముగలదియు, తాంబూలరక్తాధరా=విడెమువలన నెఱుపుగదిరిగిన మోవిగలదియునై, ఏషా=ఈకాంత, ప్రియమందిరాత్=నాయకుఁడుండుసంకేతగృహమునుండి, రతిపతేః=మన్మథునియొక్క, సాక్షాత్=ప్రత్యక్షమయిన, జయశ్రీరివ=విజయలక్ష్మివలె, నిర్యాతి=వెడలివచ్చుచున్నది.]

• ప్రియసఖీ మందారమాలా? ఈ కాంతారత్నముంగాంచితివే! ఇది తానుపరతింబతిఁగూడునప్పుడు వీడిన కబరీభారము నొకకరమునం బట్టుకొని, మఱియొకచేత జాఱిపోయిన పట్టుచీరె చెఱంగుచే గుబ్బలకొనలు మూసికొని, గాఢాలింగనములందు నాయకుని మేనంటి మాసిపోయిన మంచిగందపుఁబూఁత యొక్కొకచోటఁ గన్పడఁ దాంబూలముచే నెఱ్ఱనగు నధరంబుతో నిదె వచ్చుచున్నయది. ఇప్పుడీకాంతారత్నము తన కాంతునితో మగచెయ్వులనలిపి మదనసంగరమున జయంబంది వెడలుచున్నది. దీనిం జూడ నా మన్మథుని విజయలక్ష్మి మనకు ప్రత్యక్షమైనట్టుండలేదా? అనఁగా మందారమాలయుఁ జిఱునగవంకురింపఁ దలపంచుకొని ప్రియసఖీ యిప్పుడు మనమియ్యెడకువచ్చుట సరికాదు పోదమురమ్మని కమలవతిం దీసికొని తనయింటికింబోవుచు దానిం

గాంచి యోయమ్మా నీ వెంతపని యొనరించితివే? సఖియయన్న నీవేసఖివి? దూతికవన్న నీవేదూతికవు? అనియగ్గించి తన ముక్తాహారమును దానికి బహుమానంబుచేసి యింక నీప్రక్కింటిదానివలన నాకు భయంబులేకుండఁజేసి నన్నుఁగాపాడిన నీకు నీకోరిన ధనంబులెల్ల నొసంగెదను అని తీసికొనిపోయి యపరిమితములగు ధనములొసంగి విశేషముగ దాని మన్నించుచు నిది నాకుం బ్రియసఖియైనందున నెంతటిపనినైన సాధింపంగలను ఇప్పుడీ రాజకుమారునికి నన్నప్పగించి కపటముగ స్వాధీనపఱు నట్లొనరించినవిధముగ మఱియొక్కనికిం బట్టియిచ్చునేమో యనుభయముమాత్రము నాకుదీనియెడలఁబాయదు. అని యనుకొనుచు మరల నారాజకుమారుని పొందుకువ్విళులూరుచునుండెను. అక్కడ పొదరింటిలో మదనమాలకమలవతిని జూచినంతమాత్రమున నెవ్వెఱపోయిపుత్తడిబొమ్మ రీతి యొకింతసేపు స్తబ్ధయైయుండి; కమలవతి సెప్పిన యెత్తిపొడుపు మాటలకు బదులు సెప్పలేక వారు పోయిన వెనుక చింతాక్రాంతయై బొటనవ్రేల నేల వ్రాయుచు మానంబుకోలుపోయినందుకు వగచుచు తాను మందారమాలచేసిన తప్పు కని పెట్టి తుమ్మెదపైఁబెట్టి యన్యాపదేశముగా నీచిలుకచేతం జెప్పించినందుకుఁ గమలవతి యిట్టి సమయమునవచ్చి నా సౌందర్యమును నుతియించురీతిగ నాతప్పు చేతఁబట్టుకొని దెప్పి చూపుచుంబోయెను! దీనివలన నేమేమి సంకటములు సంభవింపనున్నవో? ఎన్నికల్గినను ఓర్చుకొనుటకయిగదా యీ మదనమాలను భూమిపయి దేవుఁడు సృజియించె. అని యనుకొనుచు నింకను గళావతి రాకున్నది యిదియేమో? కేళీశుకమునుబట్టితెచ్చెదనని చెప్పిపోయినది? ఇదివఱకు దానిపోబడియే యగపడదు? చిలుకయు నిక్కడనె యున్నది? అయినఁ గొంతదూర మరిగి సమీపమున నెక్కడనైననున్నదో చూచెదను? అని యానికుంజమునుదాటి రానుద్యుక్తురాలుకాఁగాఁ గమలవతీమందారమాలలరాకకు వెఱచి యాపొదరింటం డాగియుండు రాజపుత్రుఁడు తటాలున దాని సమీపమునకు వచ్చి దాని హస్తంబు పట్టుకొని మదనమాలా యిప్పుడు నీవు సాహసించి యొంటిమై పోఁగూడదు. కళావతి మన యిరువురకును అనుకూలములయిన భోగోపకరణములను గొనివచ్చుట కింటికిఁబోయియున్నది. మరలిరాఁ గొంతతడవుచెల్లు. చందురుండుదయించి వెన్నెలలు కలయంబర్వునంతవరకు మనమిచ్చటనయుందము. అనిచెప్పఁగా మదనమాల ప్రాణనాథా యొకింతసేపిచ్చటనుండి కమలవతీ మందారమాలల కంటంబడితి. మరియొకింతసేపుంటినేని యెవ్వరెవ్వరు నన్నుంగాంచి యేమేమందురో ‚‚ఎవరే రీతిననుకొన్న నేమి? సమాధానపెట్టుకొందునా'' యని యనుకొన్నను జారిణియని నలుగురికిఁ దెలిసినవెనుక జీవించియుండుటయంతరోఁత వేఱొమియు లేదు. అది యట్లుండనిమ్ము. ఇది కమలవతిగుండ సాంఖ్యాయని చెవికెక్కకమానదు. ఇది మొదలా

భగవతినామొగంబైనఁజూఁడనొల్లదుగదా, ఆమహాత్మురాలికప్రియమైబ్రతుకుటకంటె ప్రాణములు పరిత్యజించుట మేలు. అనియనిన రాజకుమారుండు దానితో మదనమాలా కమలవతులనట్టివిప్రియురాండ్రని యెంచకుము; మందారమాల ముగుదగావునను తాను నిట్టిదియగాననునీకు విప్రియం బొకప్పుడైనఁ జేయనొల్లదు; ఇది సాంఖ్యాయని చెవికెక్కుటకు విధంబులేదు; కమలవతి నాకు రెండవ హృదయంబుగాని యన్యురాలుగాదు. మదనమాల తప్పు కనిపట్టినందుకై నీతప్పు నీయెడింగట్టి చూపిపోవచ్చినది. అంతే కాని విప్రియంబొనరింప వచ్చినదికాదు. కమలవతీ కళావతులకును నాకునుదప్ప నితరులకీయుద్యానవనమునకువచ్చెడు మార్గము సయితము తెలియదు కాన నితరులువత్తురేమో యనుభయము మానుము. మనమిరువుర మీరాత్రి యిచ్చట వసియించుట ముందె కమలవతి నావలన నెఱింగియున్నది. అందుకై చింతింపకుము అని యిట్లనేకవిధముల సరసాలాపములు సలుపుచు దానిమనోగతంబగువంతం గొంతదొలగించి చిఱునగవుతో ప్రాణవల్లభా! శుకంబు మందారమాలరాక యెఱింగింప నీవు భయసంభ్రమంబులతోఁ దలిరులశయ్యఁదిగిన విలాసం బిప్పటికిని మనంబు నెడబాయదు.

సీ. గురుతరకుచకుంభకోరకాగ్రంబుల నొకహస్తమున నందమొప్పమూసి,
కరఁగినకనకంపుకాంతులీనెడునూరుమూలంబు పెరచేత లీలఁగప్పి,
వీడియంసంబుపైవ్రేలాడుకచభార మదవదమీరంగ గుదురుపఱిచి,
సంత్రస్తహాయనసారంగశిశులీల బెళుకువాల్చూపులఁ బెదరిచూచి,
గీ. వీడ మని నన్నుఁ గనుసైగ వేడుకొనుచు । నాదుకొసరుల నును లేఁతనవ్వుదోప,
వేగ యుపరతిఁ జాలించి విరులశయ్యఁ । దిగిననీనీటు తమిమఱి దీటుకొలిపె.

చ. కలికి పునారతంబునను గబ్బిచనుంగవ యుబ్బుసూపఁగాఁ,
గులుకుమిటారిలేనడుము కొంచముగా నసియాడ లజ్జయున్,
వలపును బైకొనంగ వరపక్ష్మిని ప్రేమ సెలంగ నన్నుఁగా,
వలసి యొకింత నీకులుకుపైఖరులన్ మగబాడిఁ జూపవే.

చ. పరతరవీరసంగరము వర్ధిలిముమ్మరమై చెలంగఁగా,
సరగునవింటినారి తెగుచాడ్పుననయ్యెనుమున్రతంబు ఘు,
స్మరుఁడయి యే చెడిన్మరుఁడుచారువిలాసిని వేగవచ్చియా,
దరమునఁ గంతులీలల ముదం బొనగూర్పుము నేర్పు పెంపునన్.

క. రమ్మా విరిశయ్యకుఁ గర । మిమ్మా పట్టుకొన నొక్క నిమ్మా యధరం,
బిమ్మా బిగికౌఁగిలి గయి । కొమ్మా మగబాడిఁ గూడుకోరిక మరలన్.

అని యిట్లు తమిదాళలేక యారాకొమరుండు తనచేతఁ దానికరంబు పట్టికొనం బోయిన నామదనమాల చిఱుకుమిటారిచూపులం జూచుచుం జూచుచు నొండుచోటికిం

బోయిన నాసరసుండు దానివెన్నంటి యడుగులు ద్రొక్కుకొనుచుఁబోవుఁడు నాని కుంజంబులో నలుప్రక్కలందిరిగి యొదిగియుం నతండు ననుసరించుచుంబోవ నింక నితండు విడువండనియెంచి యొకచోట నిలువంబడి చీరెగట్టుకొనంబోయి యాతనిచే నాకృష్టచేలయై యాలీలావతి రాజకొమారుంజూచి యిట్లనియె.

ఉ. వంచనతోడ నన్ను పెఱవారలు సూడఁగ మానపోనిఁగా,
వించఁదలంచియే యిటకు వేడ్కఁ గళావతిచేత మున్న ర,
ప్పించి రహస్యభూమి మఱిభీతిలి చేయునదేమిలేక యి,
క్కించుక సంభ్రమించునను నీవు గ్రహించి హసించు చాత్మలోన్.

క. తప్పించుకొనునుపాయం । బొప్పమిచే మిన్నకున్న యువిదను వలపుల్,
జొప్పడ శయ్యకుఁదారిచి । మెప్పుగ రతికేళిగూడి మించెడుతమిచేన్.

క. పలుమరు విడుమనివేడఁగ । నలయించుచు నుపరతంబు నాశసలుప న,
వ్వలపునఁబైకొని పలదనఁ । గళలంటుచుఁ మారుకేళిఁ గలఁచితివి వేసన్.

అప్పుడు.

క. పెఱవారిజాడ లాఱసి । బిఱబిఱ లేవంగఁ దలఁచి బీతు గదుర పెం,
దుఱు మసియాడఁగ శయ్యకు । నొఱఁగఁబడంబోయి నేను నుపరతి వీడన్.

క. వదలక బిగికౌఁగిట నీ । వదయత నను జేర్చిపట్టి యదుముకొనఁగ నె,
మ్మదిఁ గదురుభయము దోపఁగ । విదితంబుగ వేడుకొనుచు విన్నదనమునన్.

క. వెనుకకు నీడిగిలంబడి । యనువున బిగికౌఁగిటికిని నంతట వెలియై,
తనహస్తమునం బట్టిన । నినుఁ చేత విదిర్చి లేచి నేర్పుచెలంగన్.

ఉ. ఇంతకుమున్ను చీరె యొకయించుక దవ్వులఁ ద్రోచియుండు టో,
క్కింత యెఱింగి తత్తరము నేడ్తెఱ సిగ్గును మేరమీఱఁగాఁ,
జెంతలఁ జూచి చేలమును చేతుల నంటెడునంతలోన న,
భ్యంతరసీమ కాచెలువ యల్లన నవ్వుచు వచ్చెఁ జెచ్చెఱన్.

క. నన్నవలసినమాటల । నన్నింటిని బల్కెఁ జెలియ యనుకూలముగాఁ,
చిన్నతనంబున మేలగు । కన్నెఱికంబునకు హానిగలిగెనునాకున్,

క. ఇంతటితో విడువక ని । శ్చింతగతిఁ బునారతంబు సేయఁగ మఱిలో,
సంతసపఱచెదు మోహా । క్రాంతుఁడవై తగవు మాలి కౌతుకమెప్పన్.

క. నను నిర్బంధమొనర్చెదు । విను నీచేఁజిక్కికొన్న వెఱ్ఱినయితి నే,
మనువున దప్పించుకొన । న్గను జాలదటంచు నన్ను నలపఁదలఁచితో.

గీ. ఏమి సేయఁగలను సామి నీయిష్టంబు । చెడకయుండునట్లు చేసికొనుము,
చిన్నదాన నీకుఁ జేతికిఁజిక్కితి । నేకతంబు కొంచె మేమటితిని.

గీ. ఇంక నీవు నేను నేకమై రతులలో । పెనఁగులాడువిధముఁ బేర్మితోడ,
మగువలకును జూపి మానంబు హరియింపఁ । గోర్కియున్న దేమొ కోడెకాఁడ.

క. ఊరక యడిగెద నింతయె । నేరవొ మోసంపురతుల నేర్పున గూడన్,
జేరుట కేరాకుండిన । దారిచికొని గాఢరతులఁ దనియఁగ లేవో.

క. జారులు తమకార్యములకు । గారడములు చేసి కన్యకలఁ గలఁచి మహో,
క్రూరమదనార్తి యడఁగం । జేరరె యాచేడెగతులు చింతిలక మదిన్.

క. సమరతి సేయఁగ జూడం । దమకించునొ లేక యుపరతం బాచెలి యు,
త్తమముగఁ గాంచునొ రతిబం । ధములం జూడంగ మదిని తత్తరపడునో.

క. నీతో సమరతి యుపరతి । బాతిగ సలుపంగలేని భామామణికిం,
జాతుర్యము నేర్పెడుసం । కేతమునను సలిపితివి నికృతి నీచెయువుల్.

అని యివ్విధముగా నడిగిన నారాజకుమారుండు తనమనంబున నిట్లు వితర్కించె. ఈమదనమాల తన తప్పుఁ గనిపెట్టుటకు కమలవతి నికుంజములోనికి వచ్చుటవలనను, ఈరేయి యీనికుంజముననుండుదునని యాకమలవతి యెఱింగియుండునట్లు నేనిప్పుడు చెప్పుటవలనను వీరందఱు కృతసంకేతులై తనకిట్లు మానహానిఁ గావించిరి అని తన మనమునందు కోపభారమువహించి యున్నది. మంచిది? చతురములగు వచనముల దీనికోపం బడంచెదను అని నిశ్చయించికొని యిట్లనియె.

ఉ. వంచనసేయ నీకగునె వల్లభ యంటివి నిక్కమేసుమీ,
పంచశరార్తి పెల్లగయ బాళి మనంబున నేయడంచి యొ,
క్కించుకతోపనీక మదినెక్కుడుసిగ్గునఁ గుందుకన్నెలన్,
వంచనలేనిచోఁ గలయవచ్చునె సూనశరుండు మెచ్చునే.

అది యట్లుండనిమ్ము. పెఱచేడియలు వచ్చుచున్న జాడలరసి కౌఁగిలి వీడుమన్న వీడకపోతివనియంటివి. అందుకుఁ బ్రత్యుత్తరంబు వినుము,

క. ననుఁ దొలుతఁ జూచి సంభ్రమ । మున సిగ్గున గదుర నీవు మోఱఁగిచనఁగ నో,
య్యనఁ జేరవచ్చి నేసాం । పున నీకరముం గ్రహింపఁ బూనినయపుడున్.

ఉ. పాదరసంబురీతి బహుభంగులఁ జేతికిఁ జిక్క కాత్మ సం,
మ్మోదము మీరఁగాఁ దిఱుగుమోహనగాత్రిని నిన్నుఁ జూచి నే,
నాదటఁ బట్టి మోవిఁ దమినప్డు చుఱుక్కన నొక్క నాభికిం,
మీఁదుగఁ జేయిఁ దార్పఁగను మీనవిలోచన కేళి నప్పుడున్.

చ. ఘనమగులజ్జ నీవు సముఖంబున నిల్వక వేతొలంగ నే,
ననువునఁ జేయివట్టి తమి నప్పుడు కౌఁగిటఁ జేర్చి యున్నత,
స్తనయుగళంబు చేత సరసంబుగ నంటుచు నేర్పుమీఱ నీ,
విని వడి వీడ్చి యూరులకు వేడ్కఁ గరంబుఁ దెమల్చునప్పుడున్.

చ. స్తనములఁ బైటఁ జార్పఁగను జక్కఁగ నీవును నొత్తుకొంచు నుం,
డిన వడినీవిఁ జార్పఁగ మది న్ననుసిగ్గుదయింపఁగాఁ దొలం,
గనుగమకించి చేలమును గట్టిగఁబట్టికొనంగ జార్చి నే,
ననువునఁ జేయిపట్టుకొని యప్పుడు కౌగిటఁజేర్పఁ బోవుడున్.

ఉ. చేలము నే హరించుకొనఁ జేడియ నీవు వివస్త్రవైన నేఁ,
దాళఁగలేక సెజ్జకును దారిచి వల్దని నీవు పల్కఁగా,
లాలితరీతి మన్మథవిలాసరసైకవిముగ్ధచిత్తతన్,
మేలిమితో రతిక్రియను మెల్లన నిర్వృతిమాలునప్పుడున్.

చ. అదె యిదె వచ్చె నెచ్చెలి యటంచును వంచనచేతఁ బల్క నే,
మదిభయమంది తత్తరిలి మానుచు నవ్వలికేగ నీవు స,
మ్మదమున మోము వంచుకొని మాటికి లేనగ వంకురింప నా,
యదనున నీవు నన్ను పరిహాసమొనర్పఁగలేదె? నెచ్చెలీ.

చ. పలుమరు కేళిమై నిటు లబద్ధపుమాటల జేలుపోతినీ,
వలన నొయారి యట్లయని వైళమ నమ్మక యూరకుంటి యా,
చెలువయు వచ్చె ము న్నిదె దచెప్పినవన్నియుఁ దప్పులైనచో,
నలనిజమైన నమ్మదురె యాత్మల నావగలాడివాక్యముల్.

అదియునుఁగాక యుపరతిఁగూడ నప్పుడు పెఱచేడియలజాడలారసి నీవు తద్ర తంబు సాలించి శయ్యకు నొఱఁగినను వదలని యపరాధంబు బొక్కటి గలదు. అది సైరింపుము.

సీ. ముద్దులుగుల్కెడి మోము దామరయందుఁ గులుకులేనవ్వులు మొలకలెత్త,
బటువుచన్గుబ్బలభార మోర్వఁగలేక యలఁతిలేనడు మసియాడుచుండ,
లజ్జాతిరేకవిలాసభాసురము లౌకన్నుల నరసౌఖ్య వన్నెగుల్క,
విరులమాలికలతో వీడి పెందురుము నాయురముపై వ్రేలాడు చొప్పుమిగుల,
గీ. తమిని మగబాడి సల్పునీతనువిలాస । మప్పుడొకక్రొత్తయైన నే నాశఁ జూడ,
కొన్నఁ బ్రాణముపోవునట్లున్న నిన్ను । విడువలేనైతి నీవు నన్వేడికొనిన.

ఇది తప్పుగాఁ గ్రహించినను సరే? లేక సూక్ష్మంబారసి తప్పు గాదని యెంచి నను సరే?

చ. కలికి రతాంతమందు వలిగబ్బిచనుంగవ యొత్తఁ గ్రమ్ముచున్,
వలపున నొక్క మోవి బలవంతముగాఁగ నొసంగి నాకు నీ,
వలఁతిగ నవ్వుచుం బయిన నందము మీరఁగ వ్రాలి నాథ నీ,
వలసితి వేమొ వీడవలదంచు వచింపుచు నుంటి వల్లనన్.

అది యలంతిగా నుండియును నాకు బలువింతయగుచు గురూపదేశము వలె నపరిత్యాజ్యమై యుండె. అని చెప్పిన మదనమాల యాతని చతురవచనంబుల కలరి యావగకా నింపైకొని కమ్మని మోవి పానకమ్ము లిచ్చి ప్రాణనాథా జరిగిన సందర్భవిశేషమును బట్టి యాలోచింపక నిన్నిట్లు విడనాడితిని. స్త్రీబుద్ధి యెల్లప్పుడు మీఁదటి విషయంబుల నెఱుంగక తత్కాల సంప్రాప్తములగు శోకమోహక్రోధాదుల బయలుపఱచి తుదకు యథార్థంబు దెలిసిన యనంతరము తాఁజేసినవానిం దలంచుకొని యనుతపించుచుండునది గదా? ఏఁజెప్పిన వచనములకు మనస్సున సంతపింపకుము. నీయిచ్చవచ్చినట్లు నాతో సుఖంబులు వడయుము. అని వేడుకొనుచుం బలికిన నా రాజకుమారుండు సంతసించుచు నా వన్నెలాడితో ననేకవిధసరసాలాపంబులు సేయుచుఁ బునారతి సలుపఁ గడంగి యా బాలికామణిని శయ్యకుం దారిచి తత్కాలసముచితం బగు సిగ్గుచే చీర సవరించుకొనం బోయిన యాచారుహాసిని కటీతటంబున నుండు వలిపెంపుదుకూలము నుపాయంబు మీఱ నపనయించి దాని యనవద్య సౌందర్యలక్ష్మీవిలాసభాసురంబు లగు మనోహరాంగంబులం గని మెచ్చుచుం జెప్పవిలుకాని పనులకుం గొన్ని తచ్చనలు సేయుచుండె. ఆ మదనమాలయు రాజపుత్రుండు నిట్లన్యోన్యానురాగంబు లెచ్చి యనేక సురతోపచారంబుల నానందమహాంబుధిం దేలుచుండుటం గాంచి యిట్టి సౌఖ్యము మన కిదివరకు లేక పోయెఁ గదా యని యెంచుచు నా ప్రాణవల్లభం దలంచుకొని విరహవేదన కోర్వంజాలక సంతపించుచు నా తమాలవృక్షపుఁ గొమ్మలనడుమ నొకయెడ నాకులు దట్టమై గుబురులు గొనియుండుచోట వసియించి వారల విలాసంబులు గాంచుచు నలుదిక్కులును గలయఁ బరికించుచుంటి.

అట్టి సమయంబున నొక యాఁడుచిలుక యాచెట్టు కొమ్మకు వచ్చి చేరెను. మంత్రికుమారుఁడా! ఆ చిలుక ముద్దు పల్కులును, దాని సింగారంబును, దాని మేని నిగనిగలును, దాని నీటును గాంచిన నారతిదేవి ముద్దుచిల్కయే యని చెప్పవచ్చు. వేయి మాటలేల? దానిం గాంచినది మొదలు నాహృదయంబు మోహసాగరమున మునింగి దరి గానకయుండె. అప్పుడు నేను తిర్యగ్జాతిసులభం బగు నతిచాపలంబుచేత దానిసమీప

మునకుం బోయి యాచిలుకముక్కుతో ముక్కుఁ జేర్చి ముద్దుగొనం బోతిని. అప్పు డా యాఁడుచిలుక మొగమియ్యక యొదిగినిలచి నన్నుం గాంచి యో రాచిలుకా నేను బహు దూరమునుండి యాకాశమార్గమున వచ్చుటంబట్టి నా ఱెక్కలు నొప్పిఁ గొనియున్నవి అంగములన్నియుఁ బగిలిపోవునట్లు సలుపుచున్నవి; దప్పియధికమై నాలుక లోనికీడుచు కొనిపోవుచున్నది; ఇంక నాలుగైదుమాటలధికముగా మాటలాడుటకుఁగూడ శక్తి లేదు నేను బహుదేశములు చుట్టిచూచుచు నస్తమయమగుచోట నితరపక్షులసంచారము లేని స్థలమును గనిపట్టి యచ్చట రాత్రులు వసించుచు మఱునాఁడు బయలుదేరిపోవుట నియతము. అట్లేజరుపుకొనివచ్చుచు నీదినము ఈనగరమున ననేకస్థలములు వెదకి చూచియు నట్టిచోటుదొరకక తిరిగితిరిగి యలసి యీ పొదరింటికి వచ్చితిని ఇచ్చట నీవతికామాతురుండవై నను గూడ వచ్చుచున్నావు. లోకమునందు మార్గాయాసముచే బడలివచ్చువారికి నింటివారు ఫలమూలాదుల నాతిథ్యము సేయుదురు గాని రాఁ గానే యిట్టిపనులకు బలవంతముసేయరు. అదియునుంగాక బహుదినముల నుండి శరీర సౌఖ్యములుమాని విరక్తిచే దేహధారణకుమాత్రమె యాహారాదులు భుజియించుచు దినమున కొకయూరుగాఁ దిరుగుచు దుఃఖవేగమున నుల్లాసములేక పరులతో మాట లాడుట కిష్టపడక యుండునట్టి నాతో సుఖము లనుభవింపవచ్చుచున్నావు! నీవలె రాజాం తఃపురమునందు రసికలగు నృపకాంతామణులకరకమలములచే లాలింపం బడుచు వారలుచేయు పోషణములచే సుఖముగఁ బెరిగి వారుచెప్పిన చమత్కార పద్యాదులను నేరుచుకొని యితరుల కాహ్లాదావహముగఁ గులుకు పలుకులుపలుకు నాఁడు చిలుకలతో గదా నీవుపొందు చేయవలసినవాఁడవు. నన్నుఁ గోరుట నీకుందగునా? అనిచెప్పఁగా దాని మాటలకాశ్చర్యపడి నేను నతిత్వరితముగఁ బోయి కొన్ని దొండపండ్లును కొన్ని మదర బండినమాదీఫలములను సమీపవృక్షముల నుండు వానిని గొనివచ్చి యాచిలుకకిచ్చి యవి భుజియించిన యనంతరము జంబూఫలంబులం గొన్నిటి నొసంగి తద్రసం బాయాఁడు చిలుక యాస్వాదించి మార్గశ్రమను బరిహరించుకొని యాచెట్టు కొమ్మపైఁ గూరు చుండఁగా నేను దానిసమీపమునకుం బోయి ఓచిలుకా! నిన్నుం గాంచినం దొల్లిరాజ కుమారికలయొద్దఁ బెరిఁగినదానివిగాఁ దోచుచున్నది; లేనియెడల నిట్టి వాక్చాతుర్యమును మనుష్యవచనములును బట్టుపడవు. అట్టినీకిట్టి దుఃఖకరమగు దశ సంభవించుటకుం గారణం బేమియో? తెల్పుము. నిన్నుం గాంచినది మొదలు నాహృదయంబు మిగుల ప్రేమార్ద్రంబై యున్నది. అనియడుగుచుంటిని. మాసల్లాపములు రాజపుత్రుండును మదనమాలయును విని యీచిలుకలు పరస్పరమేమో మాటలాడుకొనఁ బోవుచున్నవి; ఈకథవిందము అని జాగరూకతతో నాలకించుచుండిరి. అప్పుడు చిలుక నన్నుం గాంచి యో రాచిలుకా నాకు నీవు సకలోపచారములును జేసి సేదదేర్చి బహుదినములస్నేహితునివలె నాకష్టసుఖములకు

ఖేదమోదములొందుచున్నావు. నీకుఁజెప్పక నావృత్తాంతంబు మఱియెవ్వరికిఁజెప్పఁబోదు? అయినను నిన్నువారలకు విశేషసంతాపకరమగు నాచరిత్రంబు మీవంటివారికిం దెల్పి యాయాసముఁ గల్పించుటం జేసి యేమియుపయోగమని తలంచి యూరకుండుటకు నామది తలంచుచున్నను నీనిర్బంధము నన్నిప్పుడు చెప్పఁజేయుచున్నది.

మదనమాల చరిత్రము.

ఇంతకుబహుదూరమునఁ బాంచాలదేశమునందు ధరావంతంబను నగర మొక్కటి గలదు. ఆనగరమును శూరబాహువనువాఁడు సంరక్షణముసేయుచు నాదేశమునకంతకు నధిపతియగు కాంపిల్యనగరాధిపతికి నేఁటేటంగప్పంబుగట్టుచు జనులను విశేషాదరముతోఁ బోషించుచుండును. అతనికి జయచంద్రుండును, ప్రతాపచంద్రుండునను నిరువురుకుమారులును మదనమాలయను కూఁతునుగలిగిరి. ఆకుమారు లిరువురును దగువయస్సున నుపనీతులై సాంగవేదాధ్యయనంబుచేసి ధనుర్విద్యయందు రామలక్ష్మణులవలె నొప్పుచు బాహువీర్యముచేత శత్రుభయంకరులైయుండిరి. మదనమాలయుఁ గురువులయొద్ద వినయంబుతో సంగీతసాహిత్యములును ధర్మశాస్త్రార్థంబులు నెఱింగి నాటకాలంకారాదులయందు శారదయేయనియు రూపమునందు నిందిరాదేవియేయనియు నాదేశమునందు బ్రసిద్ధికెక్కెను.

ఉ. పల్కులు చిల్కపల్కు లలబంగరుబొమ్మయొయారిచూపులా,
చిల్కలతేని తత్తడీవజీరునిముల్కులు మేనికాంతులా,
కల్కపసిండితళ్కులు నిగారపుఁబున్నమచందమామయా,
కుల్కమిటారిబోటి తెలిగోము మొగంబు నిజంబు సెప్పవ౯.

సీ. కనులెత్తిచూచెనా కలశపయోనిధియల లటువీచినయట్టులుండు,
రక్తిమైబల్కెనా రాజకీరావళుల్ చెలఁగి పల్కినయట్లు వెలయుచుండు,
సరసతనవ్వెనా శారదచంద్రికావళులు పర్వినయట్లు వన్నెగుల్కు,
లీలమైనడిచెనా బాలమరాళంబు లనురక్తిఁ దిరిగినయట్టులుండు,
గీ. నంగకాంతులుపర్విన నచటనచట । హాటకద్రవములుసల్లినట్టు లుండు,
కన్నెసింగారమెన్న నాకమలగర్భు । నకును శక్యంబుగాదని నమ్మవచ్చు.

మఱియు నాకన్నియ యష్టాదశవర్షీయయయి యనన్యసామాన్య రూపరేఖావిలాసంబుచే జూపరుల కత్యాశ్చర్యంబుఁ గల్పించుచు నఖిలములగు నలంకారభేదములందును

ఛందశ్శాస్త్రమునందును, నాటకములయందును, రసవిభేదములలోను, తనతో సాటి భూలోకములలేరని సకలవిద్వజ్జనులు స్తుతియింపఁ జతుస్సముద్రముద్రితధరామండలంబునందుఁ బ్రసిద్ధికెక్కెను.

అదియునుంగాక తనభక్తివిశ్వాసములకు వశగతలై పెక్కండ్రు పెక్కు దేశములనుండియే తెంచి కాపాలిక, బౌద్ధ, క్షపణక కాంతలు మిగుల వృద్ధలగు వారును పరివ్రాజికలును తనసరసనవసించుచు నప్పుడప్పుడు సమయోచితకథాలాపములు సెప్పుచుండనందుఁ దత్తద్దేశరాజకుమారుల నీర్యౌదార్య గాంభీర్య ధైర్య సాహసవిద్యానైపుణ్యాదులనడిగి తెలిసికొనుచుండు.

ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు మధ్యాహ్నసమయమునఁ దనయింటి కేతెంచినయొక్క కాపాలికకాంతం గాంచి భక్తిపురస్సరంబుగ నమస్కరించి తగువిధులంబూజించి యన్నపానాదులఁ బరితృప్తంజేసి సుఖశయనంబునం బరుండియుండునాయమపాదంబులు తనతొడల పైనిడికొనియొత్తుచు నామదనమాల వినయముతో నిట్లనియె. ఓయమ్మా మీరు సకలదేశములు సంచరించుచు నచ్చటచ్చటనుండు భూపాలకుమారకులను శౌర్యధైర్యాది సంపన్నులనుగాంచి యున్నారుగదా? వారలలో నత్యధికుండును సాహిత్యవిద్యాపారంగతుండునునగు రాజకుమారుండు గలఁడేని యెఱింగింపుఁడు అని ప్రార్థించిన నాకాపాలికి యిట్లనియె. ఓమదనమాలా నీవడిగిన ప్రశ్నమునకు మనంబున చాలసంతసించితి. నీచేయు పరిచర్యకు మిక్కిలి ప్రియంబంది నేను భవదీయరూపలావణ్యా దులకుం దగిన యొక రాజకుమారుని నీకుందెల్పఁగోరి నోరెత్తఁబోతిని. ఇంతలోన నీవె నన్నడిగితివి. మంచిదయ్యె. ఇదిగో యీచిత్రఫలకంబుం జూడుము. ఇదియె యారాజకుమారుని యాకార రూపరేఖాదులకు నద్దంబయియున్నది. అని తనయోగపట్టికలో నంతర్హితంబై యున్న యొకచిత్రఫలకంబుందీసి చూపెను.

సీ. తరుణాబ్జపత్రనేత్రప్రభామోహనమందహాసాననసుందరుండు,
ఆపీనవిపులబాహాంతర పరిలంబినవరత్నహారఘనప్రభుండు,
పరిపీనకరికరపరిఘాద్వయోపమబాహుచుంబితజానుభాగయుతుఁడు,
తప్తహాటకకాంతిధళధళత్తారుణ్యలక్ష్మీశుభాంగవిలాసతనుఁడు,
గీ. లలితసౌభాగ్యరేఖావిలాసరాశి। ధైర్యగాంభీర్యశౌర్యవిద్యాఘనుండు,
నభినవోద్భూతమన్మథనిభుఁడునైన।భూపతికుమారుఁడొకడందుఁబొలుచుచుండె.

అట్టిమనోహరం బైనరాజకుమారునియాకారంబుం గాంచి యామదనమాలయు తనహృదయంబున నచ్చెరువందుచు నాచిత్రఫలకంబుఁ దనచేతికందుకొని యోభగవతీ యితండేదేశపు రాజకుమారుండు? ఈతని యాకారాదులంగాంచినం జతుస్సముద్ర

ముద్రితంబగు ధరామండలము నేలంగలఁడని తోఁచెడిని; సవిస్తరముగ నాకుం దెలుపుమన నాకాపాలికియు నో మదనమాలా యితఁడు చిత్రకేతననగరమునకు రాజైన శత్రుంజయుని కుమారుఁడు. మదనమోహనుఁడని యితనికిఁ బేరు. ఈతని గుణగణంబులువర్ణింప సహస్రముఖుండగు నాదిశేషుండైనను శక్తుండుగాఁడు. "ఆకారసదృశప్రజ్ఞః" అన్నట్లు బుద్ధిచాతుర్యమునుగూడ నాకారమున కనుగుణమయియుండును. అవియన్నియునట్లుండ నఖిలవిద్యాపారంగతుండైయుండు నితనికి సాహిత్యకళారహస్యంబు ముంగొంగుబంగారము. నిన్నుంగాంచిన యప్పుడె యీరాజకుమారుండును నాకుహృదయసన్నిహితుండయ్యె. నేను దేశములు పెక్కులుచుట్టి చూచుకొనుచుంబోవుచుండి యీనగరమునకేగి యీనాగరికులవలన నతని సౌందర్యాదులు విని యొకనాఁడు తద్గృహంబునకుంజని సత్కృతులఁబడసి యాతనియెడంగలిగిన ప్రీతిచేత నీపటంబున నారాజకొమరుని యాకారంబు వ్రాసియుంచుకొని యప్పుడప్పుడు గాంచుచున్నాను. అనిచెప్పిన మందారమాల యేమియు ననక కుచకుంభంబులపయిం బులకలు గ్రమ్మ నానందబాష్పంబులు కన్నులనిండిపర్వ మైదీవెఁజెఱు చెమటలుగలుగ నూరక చూచుచుండఁగా నాకాపాలికి తనలో నీరాజపుత్రి యీకుమారునియందాసక్తిఁ జెందియున్నట్లుతోఁచెడిని; దీనియొద్దనీపటంబుంచి పోవుటయే మంచిది; యని యాలోచించి యా మదనమాలతో నిట్లనియె. ఓకన్యకామణీ నీవు కనుఱెప్ప వేయక యీరాజకుమారునాకారంబుం గాంచుచుండుటంబట్టి యీతనియందు నీకనురాగంబు విశేషించినట్లులవగతంబైనయది. ఇదియెల్ల శ్రేయంబులకు మూలంబు. ఈఫలకంబు నీయొద్దనయుండనిమ్ము. ఇది నేను నీయెడలనచ్చియిచ్చినది; గానఁగైకొనుము. నిషేధింపకుము. అనిచెప్పి యాకాపాలికి మదనమాలకుఁ దాఁగొని తెచ్చినచిత్రఫలకంబిచ్చి యా రాజపుత్రిచేతఁ బ్రార్థింపఁబడి యానగరంబున వసించుచు ననుదినమును గన్యకాంతఃపురమునకు రాకపోకలు సేయుచుండె.

ఇట్లుండ నొకనాఁడు శూరబాహువు సమస్త సామంత మంత్రి పురోహిత పౌరవర్గంబుతోఁ గొలువుకూటమునం బేరోలగంబున్నయవసరమున నచ్చటికిం బ్రతీహారి వచ్చి జోహారుచేసి దేవా! కాంపిల్యనగరాధిపతి యగుజయవర్మమహారాజుగారియొద్దనుండి తత్పురోహితుండగు బ్రాహ్మణవరుండు వచ్చి తమదర్శనంబుకొఱకు మోసలయందు గాచియున్నవాఁడు. ఆజ్ఞానుసారముగఁ బ్రవర్తింతుననఁగా శూరబాహువును మిగుల భయభక్తులతో నాసనంబువిడిచి లేచి నిలువంబడి సమీపముననుండెడి విప్రవర్యునిం జూచి అయ్యా మీరలేగి యాజయవర్మమహారాజుగారిపురోహితునిం దగువిధంబున సత్కరించి సభాస్థలంబునకుం గొనిరండు అనిన శూరబాహుని పురోహితుండును వల్లెయని లేచి యాప్రతీహారితోఁజని యగ్నివలెం బ్రజ్వలించుచుండు బ్రహ్మతేజంబున

నొప్పుచున్న పాంచాలాధిపతిపురోహితునిం గాంచి నమస్కరించి యాతిథ్యమిచ్చి గోవు నొసంగి కైదండ యిచ్చి తోడుకొనివచ్చి తేనికిసమీపమున నమర్పంబడియున్న మణిమయాసనంబుపైఁ గూరుచుండ ననిచిన రాజు నమస్కరించి తదాజ్ఞచేనుపవిష్టుండయ్యె. అనంతరము మంత్రిమొదలగువారును తత్తదుచితస్థలంబులం గూరుచుండిరి. ఇట్టులొకింత తడవు జరిగిన యనంతరము శూరబాహు వాపురోహితునింగాంచి యిట్లనియె. ఓవిప్రవర్యా కాంపిల్య నగరాధిపతియగు జయవర్మమహారాజు సేమంబుగనున్నవాఁడే? అతండు మాయెడల దయారసంబుతోఁ బ్రవర్తించుచున్నాఁడుగదా? సకలసామంతరాజులు నాయనకుఁ బ్రతిసంవత్సరము నంపవలసినకప్పములు సమయముతప్పక పంపుచున్నారే? దేశమునం బ్రజలు నిరుపద్రవంబుగ సుఖించుచుండుదురుగదా? ఇప్పుడు నాయొద్దకుందమరి నంపుటకుం గారణం బేమియో? తేటపడ నెఱింగించిన నవ్విధానంబు నం బ్రవర్తింపంగలవాఁడను. అనిచెప్పఁగా నాపురోహితుండును సంతసంబుతో నోరాజా జయవర్మ క్షేమంబుతోడనయున్నవాఁడు! సామంతరాజు లాయన పేరుదలఁచినయంత మాత్రమున నులికి తమ తమ కప్పముల మునుమున్న పంపుచున్నవారు. తదీయబాహుసాలంబున మహాగుప్తినొంది జనులు నిత్యసంతోషమున నొప్పుచున్నవారు. ఆజయవర్మ మహారాజు నీతోబహుదినముల నుండి సఖ్యంబుపాటించుచు నిప్పుడు సంబంధమును బాటింపఁగోరి యున్నవాఁడు. మీయిరువురసంబంధము సర్వజనశ్లాఘనీయంబై యుండు ననుటకు మీమీయభిజనంబులును సుగుణసంపత్తియును శౌర్యధైర్యాదిగుణగణనీయతలు నొండొరులకు సమానంబులై సాధుజనశ్లాఘనీయంబులుగనుండుటయె నిదర్శనంబు. సంపద యన్ననో యఖిలదేశ విభులసంపద కధికమయి కుబేరునికి సాటియయి యొప్పుచున్న యది. అదియునుంగాక మీయింటికివచ్చి యతిథిసత్కారంబులువడసి యప్పుడప్పుడు కాంపిల్యనగరమునకేతెంచిన విప్రవర్యులవలన నీతనూజాత యగుమదనమాలరూపురేఖాతిశయములు విని తనకు నా కన్యారత్నమును సర్వాంతఃపురప్రధానమహిషిఁగా జేసికొనందలంచియున్నవాఁడు. ఈ సంబంధమునుగుఱించి మేము మీకు విశేషముగా నుగ్గడించవలసినదేమియు లేదు. సర్వంబునీవయెఱుంగుదువు. చక్రవర్తియగు నాతనితో సంబంధముసల్పిన నీకు పాంచాలదేశపు రాజులందఱును వశగతులయి ప్రవర్తింతురు. నీవును స్వతంత్రరాజవగుటయుఁగాక యా చక్రవర్తికి సమానుఁడవుకాఁగలవు. శ్లో॥ కన్యాకామయతేరూపంమాతావిత్తంపితాశ్రుతం। బాంధవాఃకులమిచ్ఛంతి,, యన్నట్లు కన్యకచూచి కామించందగిన నవయౌవనమనోహర మగురూపసంపత్తియు; తమకూఁతురు సౌఖ్యపడవలయునను కోరికతో మాతృజనము మనోరథించెడి ధనసంపదయు; తనకంటె నధికునితో సంబంధము చేసితిమి గదా యనునభిమానము పాటింపందలంపు

గలవాఁడగుటవలనఁ దండ్రిగోరెడి గొప్ప ప్రసిద్ధియు; బంధుజనములు శయనాసన భోజన లీలాసరసాలాప ప్రముఖములు తమకంటెఁ దక్కువయగువానితో సలిపిన నవమానంబు దప్పక గలుగునని యభిజనంబును ముఖ్యముగఁ గోరుచుండుట సిద్ధముగదా? అట్టిమహా కులప్రసూతియు నాజయవర్మకు గలదనువిషయంబు నేనుపన్యసించి నీకుఁజెప్పనక్కర లేదు. అయిన నిప్పుడు శ్లో॥ మృష్టాన్నమితరేజనాః,, అన్నట్లు మీరునువారును సంబంధముచేసికొని యపరిమితానందాంబుధిం దేలుచుండఁ దత్పాణిగ్రహణ మహోత్సవంబుంగాంచనేతెంచి మీయిడినభక్ష్యభోజ్యాదిసంపన్నంబగుమృష్టాన్నంబు భుజియింప మావంటివారగునితరులెల్ల మిక్కిలిమక్కువ గల్గియున్నవా రనువిషయంబె యిప్పుడు మీతో మందలించవలసియున్నది. అని చెప్పఁగావిని శూరబాహువు పురోహితునింగాంచి యోవిప్రవర్యా మీరలు పన్యసింపవలసినవన్నియు నుపన్యసించితిరి. జయవర్మకును మాకును సంబంధముకలిగెనేనియది సకల జనశ్లాఘనీయంబై యుండు ననుటకు సందియంబులేదు. లోకమునం గొందఱు తమతమ కన్యకలు పసితనంబున నుండఁగానే యభిజనరూపవిద్యాసంపదలు గలిగియుండు కుమారులకిచ్చి వివాహముచేయుచున్నారు. అట్లుకాక కన్యకలుబుద్ధియెఱింగియుక్తాయుక్త పరిజ్ఞానముతోనొప్పుచుఁ దారుణ్యమునిండారి యయ్యాజానపదులవలన నాయారాజకుమారుల శౌర్యధైర్యాది గుణములెఱింగి ప్రమాణాంతరంబులచేత వానినిక్కువంబు తెలిసికొని తామైవరించిరేని పిదప వివాహంబుచేసియిచ్చుట మాకుంగులక్రమాగతంబు. కాన నాకూఁతు నభిప్రాయం బెఱుంగక జయవర్మకిచ్చెదనసియేను దృఢముగఁ జెప్పంజాలను. ఆతనియందు నాకొమార్తెకభిప్రాయంబుగలిగెనేని మిగులసంతోషము. లేనియెడల నిందు మమ్ము నిర్బంధించుటవలన నుపయోగములేదు. ఆమెయభిప్రాయం బెట్టిదియో? మీరు నాతోఁ గన్యాంతఃపురమునకేతెంచెదరేని వెల్లిదము. అనిచెప్పి సభచాలించి యా పురోహితునిందోడ్కొని కన్యకాంతఃపురంబునకుంజనియె. అంతకుముందు చేటీజనసమూహూతయైవచ్చియున్న యాశూరబాహుని పట్టమహిషి యగుజయమాలిని యెదురేగుదెంచి భక్తిపురస్సరంబుగ నాపురోహితునకు నమస్కరించి యాతిథ్యంబొసంగి ప్రాణనాథునింగైదండయిచ్చికొనిచని యిరువుర నర్హాసనాసీనులంగావించి యొకచేటిక నాబ్రాహ్మణునికివట్టివేరువీవనచే విసరునట్లొనరించి తానును దనపెనిమిటిసమీపముననిల్చి నవరత్నములుచెక్కియుండుకాడగల యొకసురటింగొని విసరుచుండెను. అప్పుడు మదనమాలయు సర్వాభరణభూషితయై తనకుం బ్రాణపదం బగునన్నం దనచేతిపై కెక్కించుకొని యక్కడకువచ్చి భక్తిపురస్సరంబుగ బ్రాహ్మణునికి తండ్రికిని నమస్కరించినిలచె. అప్పుడు శూరబాహువు తనకూఁతుతో నిట్లనియె. ఓకుమారీరత్నమా మన

పాంచాలదేశపుచక్రవర్తియగు జయవర్మమహారాజు నీగుణగణంబులువిని నిన్నుంబరిణ యంబుచేసికొనందలంచి తనపురోహితుని రాయభారముగాఁ బంపియున్నాఁడు; ఇందు నీయభిప్రాయంబేమియో యెఱుకపఱుపుమన నాకన్యారత్నము నుసిగ్గుచేఁదలవంచుకొని అయ్యా తమతమకన్యకాజనమునకు జననీజనకులు ప్రభువులు గదా? శ్లో. పితారక్షతికౌమారే భర్తారక్షతియౌవనే। రక్షంతివార్ధకేపుత్రాః నస్త్రీస్వాతంత్ర్యమర్హతి= అనునీతి శాస్త్రము స్త్రీలను తారుణ్యమువచ్చువఱకుఁ దండ్రియు; తారుణ్యము సంప్రాప్తమయిన యనంతరము భర్తయుఁ; దారుణ్యము గడచిన యనంతరము పుత్రులును రక్షింపవలసి యుండునని తెల్పుచున్నది. మఱియు స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్య మెుకప్పుడును లేదుగదా. అట్లుండ నన్నడగవలసిన దేమున్నది. అనియనుచుండఁగా నాయమమాటలనాక్షేపించి నడుమ నేనిట్లంటిని. ఓరాజా ! నామనవి వినుము.

సీ. బాల్యంబువీడి సంప్రాప్తయౌవన యగునబలామణికి లజ్జ యధికమందు,
రందు పెండ్లికథ లడిగిన తమభావ మించుకయైన సూచింపరండ్రు,
తనమనోవర్తి యాధవు నెన్నివిధముల నడిగిన పరులతో నాడరండ్రు,
శౌర్యగాంభీర్యాదిసంపన్నుపై నాస నంతరంగంబున నుందురందు,

గీ. రవియ కాలక్రమంబుగనంగకముల । సుభగతరమారవేదనావిభవసూచి
తప్రభాపాండుతాద్యాదివిప్రలంభ । ములఁజతురలైన సఖులకుఁ దెలియునండ్రు.
కాన నిప్పుడీ తన్వంగియభిప్రాయం బెఱుంగుట దుర్లభంబు. మఱియును.

క. తరుణులభావ మెఱుంగక । వరు నొక్కనిఁ గూర్చి రేని వనితలు లోనం,
గర ముమ్మలించుకొందురు । ధర కన్యకభావమెఱుగఁ దగు జనకునికిన్.
అదియునుంగాక.

గీ. తానుగోరినట్టిధవునికిఁ గన్యక యన్య । వరునికిచ్చి రేని వనిత వెతలఁ,
దగులు; నట్టితల్లిదండ్రులు తనకూఁతు । కపరిహార్యులైనయరులు గారె.
అంతియకాదు. లోకసాధారణం బగువిషయం బొకటివినుండలించెదవినుము.

సీ. రమణికిఁ గుచకోరకము లురంబునఁ దోఁపఁ బతివాంఛ తోడనె పైకిఁదోఁచు,
వెలఁదికి మైదీఁగె విస్తరిల్లుచు రాఁగ కోరికల్ తోడనె గోలుకొనును,
సతి కవలగ్నంబు సన్నగిల్లుచునుండ సరగున ధైర్యంబు సన్నగిల్లు,
బాలకుఁ బిఱుఁదులు బటువులై కనుపట్ట రతివిభేదజ్ఞానరక్తి ప్రబలు,

గీ. నభినవోద్భూతయౌవనలైనకన్నె । లకు మనోభవతాపంబు ప్రకటమగును,
నదియు లజ్జాయవనికాభ్యంతరంబుఁ । బాయఁగా లేక క్రన్నన బయలుపడవు.

గాన నీసుతారత్నంబునకు నంతరంగంబునం గాంతవిషయానురాగంబు పదంబిడి యున్నయది. ఆభిజనవిద్యావిశేషవినయగాంభీర్యాదిగుణయుక్తగావున నీయమయను రాగంబే కాలంబనంబై యుండును. ఆయాలంబనంబైన పురుషుండు నతిమనోహరుండును రూపయౌవనలక్ష్మీవిభాసురుండును గులీనుండునై యుండునని తలంపుము. వినుమీయింతికి,

సీ. రాగంబు హృదయాంతరంబునఁ జూపట్ట గండపాళుల హెచ్చెఁ బాండిమంబు,
మది మనోరథము లమందమై పర్విడ నడలలో మాంద్యంబు గడలుకొనియె,
మగనిపై వాంఛలు తగురీతిఁ బెంపొందఁ గార్శ్యంబు దేహానఁ గ్రమ్ముకొనియె,
సంకల్పములయందు సరసునిరతిగల్గ విషయాంతరంబుల విరతి గల్గె,
గీ. నభినవాగతతారుణ్యానిభవధూత । గళితధైర్యహృదంతరగహ్వరమున,
నళినబాణుఁడు దాచియున్నాఁడు రాచ। కొమరునొక్కనిగాంభీర్యగుణవిభూషు.

చ. జనకుఁడు సూపునట్టిపతి సారసబాణుఁడు సూపినట్టియా,
ఘనుఁడగుభర్తకంటె నధికత్వముఁ జెందఁడు గానఁ దండ్రియున్,
సునిశితబుద్ధియే యయిన సూనశరుం డెఱిగించినట్టివా,
నినిఁ గొనితెచ్చి పెండిలి వినిశ్చితరీతినిఁ జేయమేలగున్.

అనియిట్లు సెప్పిన నన్నుంగాంచి నావచనముల కచ్చెరువందుచు నాశూరబాహువు మందహాసంబుతో నోచిలుకా నీవు సెప్పినమాటలన్నియు యుక్తియుక్తంబులయి వెలయుచున్నవి. ఇంతవరకు నుపన్యసించినరీతి నింకొక్క విషయంబును నిస్సంశయంబుగ నుడివెదవేని చాల మేలుచేసినదానవౌదువు. అదియేమంటివేని మన మదనమాల హృదయాంతరవర్తి యగుకుమారుం డెవ్వరుండో యెఱుంగుదువేని తేటపరచునది. అని యడిగిన నేను నారాజచంద్రునితో నిట్లంటిని. ఓమహారాజా నన్నింతదూరంబడిగెదవు. తెలిసినంతదనుక విన్నవించెదను. మన మదనమాల యొకకాపాలికియిచ్చిన చిత్రఫలకంబుఁ గాంచుచుండుటవలనం జిత్రకేతననగరాధిపతికిం గుమారుండైనమదనమోహానునిపై యాశఁగొనియున్నది. యని సూచితంబై యుండెడిని. ఆకాపాలికి యిచ్చినచిత్రఫలకంబును ఆరాజకుమారునిరూపమమరియుండుదాని నొకనిమిషంబైన నెడబాయదు. అది యీమెచేతికందినది మొదలు.

గీ. చెలులతో మాటలాడదు కలువకంటి। చిలుకలకుఁ బద్యములు సెప్పఁజేర రాదు,
రాజహంసములకు నడల్ రక్తిఁగఱప। దెంత యడిగిన నుత్తర మిడదు మాకు.
అదియునుంగాక.

సీ. ఒకవేళఁ గుచకుంభయుగముపైనిడుకొను నొకవేళ మోమున నొత్తుకొనును,
ఒకవేళ ననిమేషయుక్తిమైఁ గనుగొను నొకవేళఁ గౌఁగిటనుంచుకొనును,

ఒకవేళఁ బ్రణతయై యోలిఁ బ్రార్థనసేయు నొకవేళ రతికేళి నురవడించు,
నొకవేళ నునుమోవి నొగి నొక్కఁగమకించు నొకవేళ విరహార్తి నొల్లఁబోవు,
గీ. మఱియు నొకవేళ నేకాంతమందిరమున । సరసమాడును నేస్తకాఁడురకయున్న,
మోడితోఁ జూచు నీరీతి మోహనాంగి । చిత్రకాంతునితో లీలఁ జెలఁగుచుండు.

అవిచెప్పినవిని రాజును మనంబున సంతసించుచుఁ దనదేవింగాంచి యోజయమాలిని యీచిలుక తెలిపెడివియన్నియును యథార్థంబులయి యుండునవియే? యని యడిగిన నారాణియును మందహాసముతోనట్టులు కాదని యీచిలుక యిట్లుల యుపన్యసించు నని పల్కఁగా సిగ్గుచేతఁదలయెత్తలేక తనవిషయములన్నియును బట్టబయలుసేయుచిలుకపైకోపగించుకొని గురుజనసవిధంబుగాన నేమియుసేయనేరక యూరకయుండెను. తనలోఁ దానమ్మాలికముపముతనకూఁతు నేమియు నడుగలేక రాజును పురోహితునింగాంచి యోయయ్యా విషయమంతయును మీహృదయమునకువచ్చిన యదియే? జయవర్మకు వృత్తాంతము విన్నవించి మాయందుఁ గరుణారసము గలిగియుండునట్లు సేయుఁడు అని చెప్పియావిప్రునికి జాంబూనదాంబరాభరణాదులం బహుమానంబుగానొసంగి యంపివేసెను. ఇవ్విధముగ నాపురోహితునింబనిచి రాజు ఆనాఁడు జయమాలిని యుండునంతఃపురంబునకుంజని యందునాహ్నికకార్యములు జరిగించుకొనుచుండె. మదనమాలయు తనగురుజనంబు తననగరు బాసి చనినతోడనె నాయొద్దకువచ్చి నన్నుం జూచుచుఁజూచిన నేనును ప్రియసఖీ నాపైఁ గోపగించుకొనకుము. మీతండ్రియడిగినప్పుడు నీ కేమియు ననలేక సిగ్గుపడుచు మనోగతంబు సెప్పలేకయుంటివి. ఇట్టిసమయముల సమీపమున నుండు ప్రియసఖి కన్యకామణికింగలసాధకంబులు పరిశీలించుచు సమయోచితంబుగ నాయమయభిప్రాయంబు వెల్లడిసేయవలయు; అట్లుసేయనినాడు దానికింగలుగు బాధలు సూచి సంతపించు. ఇప్పుడునీయభిప్రాయంబు వివరింపనైతినేని యీపాంచాలదేశపుచక్రవర్తికిచ్చిపరిణయంబుసేయ నీజనకుండుయత్నింపకమానఁడు. ఇదినీకనిష్టంబుగాన నిట్లుచేసితి. ఇందేదైన నీకనిష్టంబుగలదేని నన్ను శిక్షింపుము. అనిచెప్పిన నామదనమాలయు నాయందు మిగుల సంతసపడుచు నోచిలుకా నీవు సమాచారము గురుజనసన్నిధియందు విన్నవించుటచేఁ గొన్నికార్యముల కనుకూలతయుఁ గొన్నికార్యములకుఁ బ్రతికూలతయును సంభవించును. నేను మదనమోహనునియందు అనురక్తనైయున్నదాననని విని పాంచాలదేశపుచక్రవర్తి మనకప్రియంబుసేయకమానఁడు. ఇది ప్రతికూలము. నాతండ్రియు శీఘ్రముగ నన్నామదనమోహనునికిచ్చి వివాహంబుసేయఁబ్రయత్నించు. ఇదియనుకూలంబు. నన్నుఁ బాంచాలాధిపతికియ్యం బ్రతిజ్ఞ చేయకమునుపె నాతండ్రికిది యెఱింగించుట మేలని యిట్లుచేసితివి. రాఁబోవునవనర్థకంబుం జింతింపనైతివి. ఇంక

నీవిషయంబునం దామసించినఁ గార్యంబుచెడును. శత్రుంజయునికుమారుం డగుమదన మోహనునికీవృత్తాంతము విన్నవించి యతిత్వరితగతి నాతనినీనగరమునకుం దోడ్కొని రావలయును. ఇందుకుం దగినవారలెవ్వారో? మనంబునకు రాలేదు. ఏమిసేయుదును అనిచెప్పఁగా నప్పుడు నేనిట్లంటిని. ఓమదనమాలా భవదీయప్రాణనాయకునిందోడ్కొని వచ్చుటకు నన్నుఁబంపుము. వేగిరంబచని యతనికి నీవృత్తాంతంబెఱింగించి తోడితెత్తును. అనఁగా నారాజకూఁతురు చిలుకా నీవు మదనమోహనునికిం దగినసమయోచితాలాపములు వచించి యాతనికినాయెడలఁ గరుణజనియింపంజేసి యిచ్చటకుం గొనివచ్చుటకు సమర్థురాలవే? అయినను ఒంటరిగానిన్నింతదూరము పంపుటకు నామనంబొల్లదు. సకలజననయనవిలోభనీయంబగునీయాకృతిం గాంచిన నెల్లవారును నిన్నుపట్టికొని బంధింపఁ దలంపకమానరు. నీవిల్లువిడిచి పోయినదిమొదలుకొని మరలనాచేతికి దొరకువరకును ప్రాణంబులుతల్లడపడుచుండును. అనఁగానందుకు నేను రాజపుత్రీ నీవుచెప్పినదిసత్యమే? అయినను నేను నాచాతుర్యము మెఱయ నెవ్వరికి నగపడకుండంజని యాతనికి వృత్తాంతము విన్నవించి వేగిరంబవచ్చెద. అనిచెప్పినసందుకొడంబడి యారాజకొమారిక మంచిది? నీవితరులచేతఁ జిక్కకుండఁ దప్పించుకొనిరాఁగలదాన వనుటకుసందియంబులేదు. అయినను స్త్రీజాతియొంటరిగాఁ జనగూడదుగాన బహుదినములనుండి నీకు భర్తఁగాఁ జేయవలయునని నేనత్యాదరముతోఁ బ్రాణపదంబుగఁ బెంచుచు వచ్చుచున్న కలకూజితం బనురాజకీరమును నీకుసహాయముగాఁ బంపెదను. దానితోఁగూడ నేగి నీవీ కార్యంబును నెరవేర్చుకొనిరమ్ము. అనిచెప్పిన నేనుసిగ్గుచే నేమియుననక యూరకుండఁగా నామదనమాలప్రాణసఖి యగుమకరికయనునది యామెతోనిట్లనియె. ఓప్రియసఖీ నీవాలోకించుకయైన నాలోచించక పల్కుచున్నావు. మనకలకూజితము ఈచతురికచక్కందనమును చాతుర్యంబును మనముగ్గడింపఁగావిని దీనియందు మరులుగొనియున్నది. అంతియకాదు! దీనినెప్పుడెప్పుడు కనుగొందునాయని దినమొక్కయుగముగాఁగడపుచున్నయది. అదియిట్లుండ నీవు కొన్నిదినములకుముందొకనాఁడు సాయంసమయమునఁ గలకూజితముండుపంజరమునకు సమీపించి యనేకవిధము లగుచమత్కారవచనములు చెప్పినను అదియేమియుఁబలుకక కేవలము చింతాక్రాంతంబై యుండుటఁగాంచి సమీపమున నుండునావలన నీకీర మహారాదులయం దిచ్ఛమానియుండుటయెఱింగి విరహపాండురం బగునారాజకీరము శరీరమును గాంచి నాతో ఓమకరికా ఈశుకము చతురికయందత్యంతానురాగంబుజెంది మదనవేదనఁదాళంజాలకయున్నట్లుతోఁచెడిని. మన్మథునికి బాణంబులు మాత్రమే విషమంబులుకావు. చర్యలును విషమంబులే కావున నుపేక్షింపందగదు. ఈకీరంబులకుం బరస్పరానురాగంబు కలుగుటకై కదా మనము కలకూజి

తముగుణములు చతురికయొద్దను చతురికగుణములు కలకూజితమునొద్దను బ్రతిదినము నుపన్యసించుచుంటిమి. ఇదివరకవియొండొరులముఖంబులు గాంచుకొన్నవిగావు. ఒక మంచిముహూర్తంబు విచారించి యీరెంటికిం బరిణయ మహోత్సవంబు బహువిచిత్రముగ జరిగింపవలయును; ఇంక నాలస్యము చేయంగూడదు. అని చెప్పియుంటివిగదా? అట్టికలకూజితమును ఈచతురికతో బంపితివేని నీకార్యమయిన యట్లే తలంచవలయును. ఒకవేళ యిది యొకించుక నీమీఁదిమక్కువచేతఁ గొంతదూరంబరిగినను కలకూజితంబు మనోహరము లగునుద్యానములను త్రోవలోఁగాంచి వానియందు నీచిలుకనడ్డగించి యడ్డగించి వలరాచపనులఁగాలంబుఁగడపుచు శరీరంబెఱుంగక విహరించుచుండును. ఇంతియకాక మదనమోహనునికి ఈవృత్తాంతంబు సెప్పుట కింతదూరంబు సనవు. అని చెప్పఁగా మకరికావచనంబులువిని మదనమాల కొంచెమాలోచించి మకరికంగాంచి యోసఖీ నీవుచెప్పినదిసరే; ఇందుకొక యుక్తిచేయవలయును. అదియిప్పుడ నీకుం దెల్పెదను. కలకూజితముండుపంజరముం గొనిరమ్మ అనిన నామకరిక యట్లుచేయ మదనమాలయు నన్ను నాకలకూజితమునుగాంచి యోశుకములారా మీరిరువురు నెచ్చోటనునిల్వకచని చిత్రకేతనపట్టణమున నారాజకుమారునింగాంచి నావృత్తమువిన్నవించి యాతనిందోడ్కొని వత్తురేని మీయిరువురకును నవరత్నహారములు మొదలగునాభరణముల నలంకరించి వచ్చిననాఁడె మహోల్లాసకరంబుగ బరిణయమహోత్సవంబుఁ జరిగింతును. నాకు బహిశ్చరంబు లగు ప్రాణంబులుగాఁ దలంతును. నా కాంతునిగొని తెచ్చియియ్యక మీరిరువురును నొకవేళఁ బరస్పర మనురాగానుకూలముగఁ బ్రవర్తింతురేని మీ మొగంబైనఁ గాంచను. అట్లు మీరు ప్రవర్తించితిరేని నామీఁద ఆనయున్నది. నా ప్రాణములచేత శపియింపంబడుదురుగాక. మీరిరువురును పంజరములోనున్న వానిఁగాఁ దలంచుకొని రాత్రులయందు వేర్వేఱుస్థలములంబరుండుచు నొకటితో నొకటి వివేషముగఁజేరి సరసాలాపాదులు సలుపక పోయి కార్యముసాధించుకొని రావలయును. అనిచెప్పి మకరిక తెచ్చియిచ్చుశర్కరలును పండ్లును భుజియింపంజేసి పంజరములు దెఱచి యాశుకమును నన్నువదలిపెట్టెను. మదనమాలయడిగిన యాజ్ఞకు భంగంబుగల్గకుండ మేమిరువురమును చిత్రకేతనపట్టణపుమార్గముంబట్టితిమి. దానితోఁగూడ నేనును నాతోఁగూడనదియును పోవుచున్నారమని యంతమాత్రమెఱుంగుదుమంతెకాని యొండొరులంగన్నులెత్తియైనంజూచుకొన్నవారముగాము. ఇట్లుచని కతిపయ దినములకా నగరమునకు సమీపముననుండునుద్యానమునంజేరి కొన్నిఫలములు భుజియించి పథశ్రమంబు నపనయించుకొనుచుండఁగా నచ్చోటికి సమీపమునఁ బెక్కండ్రు కాంతామణులు చేరిమాటలాడుట వినంబడిన మేమక్కడకుంజని యొకచోట నొకకొలనికెదుట

నతిమనోహరంబుగఁ గట్టంబడియుండు దేవాలయంబుఁ గాంచి యద్దాని వాకిటను సువర్ణ ఘటంబులం దత్సరోవరనీరంబులు గొని తెచ్చువారును పుష్పఫలపత్రసముదయంబులు గొనియందిచ్చువారును మఱియు ననేకవస్తుసంభారములు మోచుకొని వచ్చువారు నై తిరుగుచున్న కన్యకామణులం గాంచుచు నాగుడిలోనం బ్రవేశించితిమి.

అచ్చోట నొకరాజమహిషి నిందుధరసుందరికిం బురోభాగంబునం గూరుచుండి బ్రహ్మాసనస్థితయై నేత్రములు ముకుళించి స్ఫటికాక్షమాలికను హస్తంబునం బూని జపియించుదాని నొక్కతెం గాంచితిమి. కొంతసేపటికి ఆయమ నేత్రములు దెఱచి గౌరీదేవికి మ్రొక్కి యితరకాంతాకరానీతము లగుసువర్ణఘటోదకముల నాభవానికి మజ్జనంబు నేసి ధౌతవస్త్రములచే దడియొత్తి జాంబూనదాంబరాభరణాదుల నలంకరించి ఫలపుష్పాక్షతాదుల నర్చించి కర్పూరనీరాజనాదులు సమర్పించి ప్రదక్షిణనమస్కారము లొనరించి భక్తిపురస్సరంబుగ నంజలిబంధంబుఁ గావించుకొని యనేకవిధములఁ బ్రార్థించె. ఓ హైమవతీ నాయందుఁ గరుణించి యనేకదేశాలోకనోత్కంఠచే నగరంబుం బాసిపోయిన కృతబుద్ధిసహితుం డగు నాకుమారునికి నెవ్వరివలనను భయంబు లేకుండునట్లును సర్వకార్యంబు లనుకూలమగునట్లును శరీరారోగ్యంబు తప్పకయుండునట్లును భ్రమప్రమాదంబులు సంభవింపక యుండునట్లును శాకినీఢాకినీప్రముఖపిశాచంబులవలనను మహోరగంబులవలనను భయంబు లేకుండునట్లును అనుగ్రహింపుము. అని మఱియు ననేకవిధముల వేడికొనియె. ఇట్లు ప్రార్థించెడియాయమ మదనమోహసుని తల్లి యగు మణిమాలయనియు నాకుమారుండు నీపోయినరేయియె యిల్లు వెడలి పోయెననియు నప్పటి వారిపరస్పరసంభాషణాదుల నెఱింగి వచ్చినకార్యంబునకు విఘాతంబు సంభవించెనని తలంచి చేయునది లేక చింతాక్రాంతహృదయుల మై కుమారునిం దీసికొనక పోతిమేని మదనమాల మనమొగం బైనం గాంచనొల్లదు; రాజపుత్రుఁ డూర లేఁడని తెలియుచున్నది; అనేకదేశములు కనుంగొనందలంచి పోయియున్నవాఁడు ఏయూరనుండునని యెక్కడెక్కడ వెదుకవచ్చును. ఇది యసాధ్యమగుపని గాని సుకరంబు గాదు. మనరాక కెదురుసూచుచుండి యామదనమాల తుదకు మనల సఖిద్రోహులనుగాఁ దలంచి తనకింక నెవ్వరు నేకాంతసఖులును దూరదేశగమన సమర్థులును లేమి నేమియుం దోఁచక చింతాసముద్రమున మునింగి దరిగానలేక యుత్తలపడఁ గలదు. రాజపుత్రునిం దీసికొనక మనముమాత్రము పోయినను దానివలవంతఁ దొలంగింపంగలమా? దానిపడుపాట్లు గాంచుచు మనమును బహువిధములఁ బరితపింపవలసి యుండును. పోకపోతిమేని మనము రాజపుత్రునిం దోడ్కొనివత్తుమను ప్రత్యాశతోఁ గొన్నిదినములు బ్రతికియుండును. మనము మాత్రము పోతిమేని నిరాశచేఁ దత్క్ష

ణంబున మృతిఁజెందినను జెందు. కాన మనకారాజకుమారుని శక్తిగలకొలఁది వెతకుటయె కర్తవ్యము. అందుకు సకలదేశములునుగలయంగనుంగొనుటయె యిప్పుడు మనకుంబనియై యున్నది. కార్యభారము దేవునియందుంచి శక్తివంచన లేక ప్రవర్తించువారికి నేరుంబు చేసేతం గలుగకమానదు. అని నిశ్చయించుకొని మేముచోటువదలి కదలి యనేకపట్టణములు నుపవనంబులునుగడిచి యాకురునాఁడు సూర్యోదయ సమయమున నొకమహారణ్యమధ్యముం జేరితిమి. అట్లుచేరి తదీయమధ్యంబున నుండునొక సరోవరముగట్టున మొలిచియున్న ఫలవృక్షబృందములం గలసుపరిబండినపండులు మెక్కుచు ద్బాధ నడంచుకొని యాకొలనికిం గొంచెముదూరమున నుండునొకమర్రిపైనం గూరుచుండి మార్గాయాసముఁ దీర్చుకొనుచుండఁగా నక్కడికి ఇద్దరు కుమారులు రూపయౌవనవినయశౌర్యధైర్యగాంభీర్యాదిగుణోపేతులు శ్రాంతవాహనులై వచ్చుచుండుటంగాంచి వీరలెవరో తెలిసికొనవలయునని తలంచుచుండ నాకుమారులును మేముండువటవృక్షము క్రిందం దిగిరి. అందొక్కరుండు తృషార్తుండై యుండుటంబట్టి దవ్వులనున్న కొలనిలోనుండి జలములుగొని తెచ్చుటకు మఱియొక్కనింబంపె. అప్పుడేను తొల్లికాపాలికి తెచ్చియిచ్చినచిత్రఫలకములోని కుమారునియాకారమును ఆచెట్టుక్రింద నుండుకుమారునియాకారమును సరిగానుండుటవలన నితఁడె మదనమోహనుండని నిశ్చయించి సమీపమున నుండునొకదానిమ్మచెట్టునుండి కొంకికి యొకపండు ముక్కునంగఱచుకొనిపోయి యాకుమారునిచేతనిడి కుమారకా నీవుదప్పిగొనియున్నావు గాన నీపండు పిసికి రసాస్వాదనంబొనరించిన నదియడంగును; వేగిరంబట్లొనర్చెద వేని నీకొక్క రసావహమగుకథ సెప్పెదననిన నామాటల కాకుమారుండచ్చెరువందుచు నాఫలము భుజియించి గతతృష్ణుండై యోచిలుకా రసావహమగునొకకథ సెప్పెదనంటివే యది నుడువుమనిన, నేను నారాజకుమారునితో నిట్లంటిని. ఓయయ్యా భవదీయగాంభీర్యాది గుణములును జగన్మోహనమగునాకారమును నిన్ను మదనమోహనుండని యెఱింగించుచున్నయది. అయినను నిశ్చయార్థము శత్రుంజయునికుమారుఁడవా కావాయనినిన్నడుగవలసియున్నది. అదియెఱింగికాని వృత్తాంతము విశదీకరింపఁగూడదు; అనిచెప్పిన నాతండు నేనె మదనమోహనుండనని చెప్పఁగా సంతసించి యే నిట్లంటిని. పాంచాలదేశాధిపతికూఁతురుమదనమాలయనుకన్యకనీగుణగణములు కర్ణాకర్ణికగావిని నీయందనురాగము జెంది యావిషయము నీకెఱిఁగించి తోడ్కొనిరమ్మని నన్నునునాతోగూడనీకీరమును బంపియున్నది. నీపైమనము నిలిపి యాకులంకులాడి యనుభవించు దురవస్థల నీతో విన్నవించుచుం దడసితి నేని యా మందయానను కందర్పుఁడు చరమదశకుం గొనిరాకమానఁడు. అయిననొకింత నీకు విశదీకరింతు వినుము.

శ్లో. *అధివసతి వసంతే మర్త్యకామాదురంతే నవకిసలయతల్పంపుంజితాంగారకల్పం,
విరహమసహమానా చక్రవాకీసమానా చకితవనకురంగీలోచనా కోమలాంగీ.

[టీ. *చకితవనకురంగీ లోచనా = భయపడినదియు నరణ్యమునందుండునదియు నగు నాఁడుజింకయొక్క కన్నులవంటికన్నులుగల, కోమలాంగీ = కాంత, చక్రవాకీ సమానా = ఆఁడుజక్కవపులుఁగువలె నాయకునియందుఁ బ్రేమయతిశయించినదియు అందువలన, విరహమసహమానా = విరహవేదనను సహించనిదియునై, దురంతే = మలయానిల కోకిలాలాపాది కామోద్దీపనములు కలిగియుండు నదియగుటచే విరహిజనులకు దుస్తరమయియున్న, వసంతే = వసంతఋతువునందు, మర్త్యకామాసతీ = చచ్చుటకిచ్చగించినదియై, పుంజితాంగారకల్పం = గుంపుగాఁ జేయఁబడిన నిప్పుతోనొప్పగు, నవకిసలయతల్పం= క్రొత్తచిగురుటాకులపానుపును, అధివసతి=ఆశ్రయించుచున్నయది. మనుష్యులతోఁ బరిచయములేమిచే విశేషించిన బెదురుగల యడవిలేడికన్నులవంటికన్నులుగల యా సుకుమారాంగి ఆఁడుజక్కవపులుగువలె ప్రియానురాగముగలదియై నాయకుఁడు సమీపమునలేమిచే కరమతిశయించి మలయానిలకోకిలాలాపచంద్రాతపాదికామోద్దీపకములచే వియోగిజనులకు దుస్తరమయియున్న వసంతకాలమునందు మన్మథావస్థలను తొమ్మిదియు ననుభవించి తాళఁజాలక ప్రాణపరిత్యాగము సేయుటకు యత్నపడుచు విరహిజనులకు నుద్దీపనమగుటచేత రాశిగాఁజేయబడిన నిప్పుకణికల కొప్పయినట్టుతోఁచెడి లేఁజిగురుటాకులపానుపునందుఁ బరుండుచున్నయది]

ఓ రాజకుమారుఁడా ఆ కన్యక విరహతాపము నే నేమనివిన్నవింపఁగలను. అని నేనుచెప్పుచుండఁగా నాతోఁగూడ వచ్చియున్న కలకూజిత మను కీరము తటాలునమా సమీపమునకువచ్చి యిట్లనియె. ఓ కుమారుఁడా !

శ్లో †నవకిసలయతల్పంకల్పితం తాపశాంత్యై। కరసరసిజసంగాత్కేవలంమ్లాపయంత్యాః,
కుసుమశరకృశాను ప్రాపితాంగారతాయాః। శ్శివశివపరితాపంకోవదేత్కోమలాంగ్యాః.

టీ †[తాపశాంత్యై=దేహతాపనివృత్తికొఱకు, కల్పితం=సఖులచేఁ గల్పింపబడిన, నవకిసలయతల్పం = లేఁజిగురుటాకుపానుపును, కేవలం = కేవలము, కరసరసిజసంగాత్ = పాణిపద్మముయొక్క సంబంధముచేత, మ్లాపయంత్యాః=మ్లానమగునట్లుచేయునదియును, కుసుమశరకృశాను=మన్మథాగ్నిచేత, ప్రాపితాంగారతాయాః = దేహమున సెగలెగయుచున్నదియగునను, కోమలాంగ్యాః =సుకుమారాంగియొక్క, పరితాపం = విశేషమగు దేహతాపమును, కోవదేత్ = ఎవఁడు ఉపన్యసింపఁజాలును. శివశివ = కటకటా ! ఆకాంతామణికి విరహతాపముశమించుటకొఱకు సఖులు నూతనములయిన లేఁజివురుటాకులుగొని తెచ్చిపడకవేయఁగా నది దానిహస్తపద్మము సోకినంతమాత్రనయా పానుపు వాడిపోవు

చున్నది అదియునుంగాక దాని దేహమున మన్మథాగ్ని జ్వలించుచుండుటంబట్టి సెగలెగయుచున్నవి ఆ కాంత యోబహుసుకుమారగాత్రి. దాని తాపము నేమని నుడువవచ్చును.]

అని చెప్పఁగా రాజకుమారుండు కాని యట్టియబలామణిని గదా రక్షింపవలసినది యని మనంబునందలంచి శుకంబులం గాంచి నా ప్రియమిత్రుఁడు కృశబుద్ధి నాకు నీళ్లు దెచ్చుటకు బోయియున్నాఁడు. అతఁడు వచ్చిన యనంతరము వాఁడును నేనును వచ్చెదము. కొంచెము విళంబము సహించుకొనుఁడు. అనఁగా నేను మనమున మంత్రికుమారుండు సమీపించె నేని యొకవేళ యిందుకొడంబడకుండఁజేయునేమో యనితలంచి యా కుమారునితో నిట్లంటిని.

సీ. యుద్ధసన్నద్ధుఁడై యుండు శత్రువు బిల్వఁ దామసించునె బాహుదర్పయుతుఁడు,
అన్నంబు భుజియింపనాసతో బిల్చిన ననుగంతగాఁడె క్షుధాతురుండు,
ఆపన్నుఁడను నిన్ను నాశ్రయించితి నన నూరకయుండునే యురుయశుండు,
పాత్రుండు తనకు సంప్రాప్తుఁడై యుండఁగా దాఁ దామసించునే దానఘనుఁడు,
గీ. అట్లు మదనశరోద్దామహతి విమూర్ఛి। తాత్మయై యుండు జవ్వని యార్తిఁ గరఁగి,
వేడుకొన జాగుసేయునే వేడ్కకాఁడు। పడతి గావంగ నిప్పుడె బయనమగుము.

అని చెప్పిన నన్నుంగాంచి యా రాజకుమారుండు నోచిలుకా నీవు చెప్పినది సత్యమె? కొలని కేగియున్న మంత్రికుమారుండు మరలవచ్చి నన్నుంగానక యత్యంత దుఃఖితుండై నేను జీవించియున్న విషయంబునందుఁగూడ నమ్మికఁజెందక యతండే మేమి కష్టదశల ననుభవించునో? లేక యొకవేళ తనశరీరంబును వదలయత్నించునో! సాధారణముగ బుట్టిననాటినుండి శయనాసనభోజనవిహారాదుల నొకప్పుడైన నించుక యెడబాయని నా ప్రియమిత్రుఁడు నాకై కష్టదశలఁ జెందవలసినట్లయ్యెనేని నాకిట్టి సుఖము సంప్రాప్తమయిన నేమియుపయోగము. అదియునాకు సుఖకరంబుగాదు.

అని యిట్లు చెప్పిన నేను కుమారునింగాంచి యోయయ్యా యాతనిఁ గుఱించి నీవు చింతింపవలదు. రాజపుత్రికం గావ వేగిరపడుము. మంత్రికుమారుని కీ నీ విషయంబు సూచనఁగాఁదెల్పి మేమును నీవెనువెంట వచ్చెదము. అని చెప్పఁగా నందుకు సమ్మతించి యా కుమారుండు శీఘ్రముగ నశ్వవరంబు నధిరోహించి మేము చెప్పిన మార్గమున జన సమకట్టె. వాయువేగంబునం బోవునది గాన నాయశ్వంబును రాజకుమారుండారోహించుట యెఱడవుగా మేము చూచుచుండ నా మహారణ్యంబుఁగడచెను. మేమొకింతసేపు మంత్రికుమారుని రాకఁ గాంక్షించుచుండి రాజకుమారునితోఁ గూడిఁ గలిసిపోవలయునను త్వర మమ్మోపనీయక యలయింప నామంత్రిపోయినమార్గమునం జని యనతిదూరమున నాతఁడు వచ్చుచుండుటం గాంచి యొక బూరుగుచెట్టుకొమ్మపైఁ గూరుచుండి మేమిరు

పురము పరస్పరసంభాషణము సేయువిధముగ మదనమోహనుండు మనకుం బ్రాప్త ప్రాయుండే. ఇఁక మన రాజకుమారికకు నితనికిని జరుగువిచిత్రంబులఁ గాంచుటకు మనము పోవుదము అని చెప్పికొనుచు నాచెట్టునుండి యెగిరి రాజకుమారుండు చనిన త్రోవంబట్టి యతివేగముగం బోతిమి. బహుదూర మరిగియు నా రాజకుమారుని గానక సూర్యుం డస్తమించు సమయంబున మార్గాయాసంబు పైకొనఁగా విక్లబంబులగు నవయవములతో నొకించుకయైనఁ గదలలేక మనము రాజపుత్రి యొద్దఁగాని మదనమోహనునిఁ గాంచలేము అని యనుకొని రేపు కక్కినత్రోవ నడచిపోవచ్చునని నిశ్చయించుకొన్నవార మై యొకయరణ్యమధ్యంబుననుండు రమణీయ మగుసరోవర సమీపమునఁ బూవులు పిందెలు కాయలునిండియుండు రెండుమామిడిచెట్లు వికసించిన పుష్పమంజరుల పరిమళము నలుగడల వెదచల్లుచుండ వానిం గాంచి వాని మనోహరత్వమున కచ్చెరువు నొందుచుఁ జెరియొకవృక్షముపై కెక్కి యతివిశాలము లగు దానికొమ్మల యందలి కోటరములలో నారాత్రి వసించియుండ నిశ్చయించుకొని తత్సమీపమునందుండు వృక్షఫలములు భుజియించి యాకలి యడంచుకొనుచుం గొంతసేపు; తత్సరోవరనీరంబు లాస్వాదించి దప్పి యడఁగించుకొనుచు గొంతసేపును; ఆమామిడిచెట్లకొమ్మలపై సుఖంబుగా వసించుచుఁ గొంతసేపును; బరస్పర ప్రాప్తి మనోరథంబులఁ గొంతసేపును జరుగ నర్ధరాత్ర సమయమునకు మేమాతరు కోటరముల యందు శయనించి నిద్రఁ గూరితిమి.

ఇట్లు నిదురించి తెల్లవారుటకు నాలుగుగడియలు మిగిలియుండఁగా మేలుకొని యేను నామనంబున నీదినము మనరాజపుత్రి యొద్దకుం బోయి నానాయకునితోఁ గూడఁ జేరఁగలను. తోడనె నన్నుం గాంచి తనభర్తం దోడ్కొనివచ్చినదని యతిప్రేమతో నన్ను మన్నించి ముద్దుకొని మార్గాయాసంబు వోవనుపచరించి తాను ప్రతిజ్ఞ చేసియున్న యాభరణంబులచే నన్నలంకరించి యీ కలకూజితంబునకు నన్నుఁ బత్నిఁ గాఁ జేయును. ఆయుత్సవంబు చూచువారలకును నాకును మనోహరంబయి యుండఁగలదు. రాజపుత్రుండు నింతలో మదనమాలయొద్దకుం జేరియుండవచ్చును. రాజపుత్రి మారాక కెదురు చూచుచుండును. ఎప్పుడెప్పుడు తెల్లవారును. ఎప్పుడెప్పుడు నామనోహరునిం గాంతును. ఎప్పుడెప్పుడు మదనమాలచే నాయకునితోఁ గూర్పఁబడి సుఖంబులఁ బడయుదును. అని యివ్విధంబున ననేకవిధము లగు మనోరథంబులఁ దలంచుకొనుచు నాకోటరద్వారమునకు వచ్చి నా నాయకుఁడు వసియించు మామిడిచెట్టువలనికి దృష్టులు నిగుడించితిని. ప్రతిదినము నాకంటె ముందు నిద్రమేల్కాంచి నాయుండుచోటికి రా భయపడుచు పట్టఁజాలని ప్రేమమున నాతో లీలావిలాసంబులు సల్ప యత్నించియు మదనమాల యిడిన యొట్టునకు బిట్టదరుచు మదీయముఖవీక్షణంబునకు వేచియుండునట్టి నాప్రాణనాయకుండు స్వకో్య

దయసమయంబయ్యును కనంబడకుండుటచే నా మనంబున నొకవేళ యాకళకూజితంబు నాయెడంగలుగు ననురాగంబుచే నన్నుంగలయంగోరి తన్ను వెదకవచ్చునన్నుంబట్టి భోగింపందలంచి తనకోటరంబందుకుంపగినచోటని యచ్చోటువిడిచి రాకయున్నదేమో? కామాతురులు కాంతల నెవ్విధినైన వశపఱుచుకొని కలయందివురుట సహజమేకదా? అని యనుకొని మదనమాలవచనముం దలంచి యచ్చటికింబోవనొల్లక కొంతసేపు వాయుండుతావునన యుండి తదాగమనంబు నిరీక్షించుచుండ నాయాశలు బూరుగుకాయకాశించి వేచినట్లయ్యె. బహుకాలమయ్యుఁ గలకూజితము కనబడకపోవుటచే నేను సంతోషంబులేక తద్విషయమున ననేకములగు ననిష్టశతంబులు చింతించుచు నదియున్నచోటికింబోయి యా కోటరంబునం బ్రవేశించి యంతయుంగలయంగాంచి నాథుండు పొడగానమికి వగచుచుఁ బైపై భర్తృవియోగతాపంబు నంతరంగంబు దహింపం జింతాసాగరంబున మునింగి దిక్కు తెలియక పెక్కు తెఱంగుల విలపించుచు ఓ ప్రాణనాథా నన్నిట్లొంటిగా నీనిర్జనవనంబున విడిచిపోవుట నీకుచితంబగునా? నీయందనురక్తురాలనయిన నాలోచింపక పోతివే? ఓ నాథా నేనప్పుడప్పుడు చుంబనాదులకుద్యుక్తుండవగు నీ కనుకూలముగఁ బ్రవర్తింపక పోతినని కోపగించుకొని యిప్పుడు నన్ను వదలిపోతివో? లేక నామనంబున నుండు ననురాగంబుఁ బరీక్షింపనెంచి యెచ్చటనైన దాగియున్నాఁడవో? కాక మదనమోహనుని వృత్తాంతంబు నాకంటె ముందుగ రాజపుత్రికెఱింగించి తత్ప్రిదత్తంబులగు బహుమతులం బడసి నన్నెదుర్కొనం దలంచి ముందుగ ధరావంతంబున కేగితివో? అట్లుగాక పాపిష్టులగు బోయలచేతంబడి ప్రాణములు గోలుపోతివో? ఎక్కడనున్నాఁడవో? ఏవిధముగనున్నాఁడవో? మదనమాలయానమీఁద నీతో నేను మొగమిచ్చి మాట్లాడకుండితిగాని నేను నాహృదయమున నెప్పు డెప్పుడు రాజపుత్రిక కార్యము నెఱవేరు? ఎప్పుడు భవత్సంగమసౌఖ్యము సమకూరు అని తలంచుకొనుచు నున్నస్తకమగు మోహాతిశయము నడంచుకొని భవన్మయమైన మనముతోఁ బ్రవర్తించుచుండుదును. దయితా! కాముకులమన మతిచంచలమగుటచేఁ బ్రతిజ్ఞాహానికలుగునని నీకు నామనోగతము ప్రకటింపనైతిని. మనకురక్షకురాలగు రాజపుత్రికయభీష్టంబు సమకూర్చి సుఖసాగరంబునీదంగలననియుంటిని. ఇంక భవద్విరహంబు సైరింపంజాలను. తొల్లింటినా యపరాధంబులు మన్నింపుము. నీకభీష్టంబగునేని నాతో సురతసుఖంబులనుభవింపుము. నామనస్తాపంబపనయింపుము. నీముద్దుమొగంబుఁగానిపింపుము. నీ మనోరథంబుపగిదిం బ్రవర్తింపుము. ఇఁకనిట్లోకింతతడవు నన్నుఁగరుణింపవేని యేను దేహంబు నిలుపుకొనంజాలను. ఎన్నివిధంబుల వేడికొనినను నీకుంగరుణ లేకయున్నది. ఇట్టి కఠినగుణంబెప్పుడు నీకుంబట్టువడిరొ. నీమీఁది మక్కువచేత నింతదనుక నాహారంబు కనిగాట్లు

గాఁడినుచుంటిని. ఇంకనదియునుమాని ప్రాణంబులువిడువనిదె ప్రయత్నపడుచున్నాను. ఆర్తత్రాణంబుత్తములకత్యంతకీర్తిప్రదంబుగాదె? అనియిట్లనేకవిధములుగ దుఃఖించుచు;

సీ. మగనితోఁ గూడనిమానవతీమణి కిలలోన సుఖలాభ మేమిలేదు,
పరసునికాఁగిట సమ్మదమందనిపడతికి జన్మసాఫల్య మేమి,
రమణుతో సౌఖ్యసామ్రాజ్యమేలనియట్టికాంతకు లావణ్యగరిమ యేల,
నాథుతో రతులనానందంబుఁ జెందని నళినాక్షి జాణతనమ్ము వమ్ము.

గీ. సరసుఁడౌ ప్రాణనాథుండు సన్నుతించి । యెంచి మోహంబుననుగారవించ మించి
యుగమత్కృతిగాఁగఁ గడపనియువిదబ్రతుకు। విశ్వగర్హితమగునని విందుఁగాదె.

అనితలపోయుచు నామరపస్థంబలంచి పరితపించుచు; మగనిసడియెఱుంగమికి వెఱగందుచు; నేను గొంతతడవు ఆమామిడిచెట్టుకొమ్మలయందంతట వెదకుచును; గొంతకాలమాకోటరపువాకిటనిలువంబడి ప్రలపించుచును; గొంతసేపు ప్రాణనాయకుని విరహాగ్నికిసహింపలేక వెచ్చనూర్చుచుం; గొంతవడియితరకీరంబులఁగాంచి నానాయకుండని భ్రమించుచు నయ్యెడకుంజని చూచుచుఁ; గొంతసేపటికినామనస్సునందు నేను నాయకుని నెడబాసి రాజపుత్రిదగ్గఱకుంబోయిన నన్నుంగాంచి కలకూజితంబెక్కడనని యడిగిన నేమిసెప్పంగలను; తన ప్రాణంబులకు సమానముగఁబెంచిన యాపంచశరునివాహనంబును గాంచనినాఁడు రాజపుత్రి నన్నుందూఱుచుఁ దన ప్రాణంబులువదలునేమొ? భర్తృవిరహశోకంబొకప్రక్క దేహంబుదహియింపనలుకరిలోనిది మగనిఁబోగొట్టుగొన్న మానహీనయనిదూఱుపడుచు రాజపుత్రికకు నసూయాపాత్రంబై చెలికత్తెలునేయునిందలకుఁ గొందలంబందుచు ధరావతంబునకుంబోయి విధవనై జీవించుటకంటెనీయరణ్యమధ్యంబునందిరుగుచుఁ బ్రాణధారణంబునకుం గించిన్మాత్రాహారంబుఁ గైకొనుచుం గొంతకాలంబునకీశరీరంబువాయుట యుత్తమముగాఁ దోఁచుచున్నయది. ఒకవేళ ధరావంతంబునకుంబోతినేని నాభర్తృవియోగవ్యథంగాంచి యందఱునుజేరి మఱియొకకీరంబునకు నన్నుఁగూర్తురేమొ? అట్లుసేయుదురేని యేమియుసేయలేనుగదా? నాకుంగలకూజితంబుపయింగాక యితరంబుపైయించుకేనియు నాసజనించినది కాదు. ఎన్నివిధములనాలోచించినను పట్టణంబునకేగుట సరికాదు అనినిశ్చయించుకొని యచ్చటనదిరుగుచు నిలుచున్నచోట నిలుకడగాఁబండుకొన్నచోటుపడకగా నాయకునిధ్యానించుచు బహుదినంబులు సంచరించుచుంటిని. ఇట్లు చూచువారలకు దైన్యాధిదేవతవలెఁ దోఁచుచు ననేకారణ్యముల సంచరించుచుండి యొక్కనాఁడొకయరణ్యమునకుంబోయి దానియందుంగొన్ని పండులుభుజించి క్షుధయడంచుకొని మహావ్యసనాక్రాంతనగుటచేత నాయరణ్యంబంతయుంగాంచం గుతూహలంబుఁ గొనక యాయారామముండునట్టి యొక

కొండచఱియలోఁ గనంబడుచున్న గుహాముఖంబుం గాంచి యాచోటు ఏకాంతస్థలంబుగనుండునుగాన నొకింతసేపువిశ్రమించి మార్గాయాసముఁ బోఁగొట్టుకొందును అని తలంచి యాగుహవాకిటి కరిగితిని. అచ్చట విషమస్థలంబున నాఁడుదియొకతె భూమిపయింబడియుండఁగాఁగాంచి సమీపించి యాకాంత నా రాజపుత్రిక ప్రాణసఖియగుమకరికగా నిశ్చయించి సమీపించి యాచేడియకుంగలిగినదుర్దశా విశేషమునకు దుఃఖించుచు నక్కన్నియహస్తంబుపయి వ్రాలి మృతప్రాయయైయుండు నామకరిక గాఢమూర్ఛాక్రాంతయని నిశ్వాసాదులనెఱింగి యేమియుందోఁచక యందుకు సమీపముననుండు నొక కొలనికరిగి యా సరోవరజలంబులచే నాయక్కలు తడుపుకొని వచ్చి యాచేడియపైన నీటితుంపురులుఁజిలికించితిని. కొంచెము మూర్ఛదేరి యామకరిక యొకప్రక్కకుంబొరలిన నేనువటియఁబూర్వోక్తప్రకారంబుగ శైత్యోపచారంబుసేయం గనువిచ్చిచూచి యోమదనమాలా శూరబాహువును జయమాలినియు నిన్ను భూమిపైయడుగువెట్టనిచ్చినం గందిపోదువేమోయని యతిగారాబమునం బెంచుచుండిరే? అట్టినీకిట్టికట్టిఁడిదశసంభవించెనే. కటకటా! విధివిపర్యాసంబునేమందు. ప్రాణసఖీ తొల్లి యొకత్రుటికాలంబైనను మమ్మునెడబాసియుండఁజాలవే? ఇప్పుడుమమ్మఁబాసిపోవలసివచ్చెఁగదే? అక్కటానిన్ను మదనమోహనునితోఁజేర్చి నీసుఖంబులంజూచి సంతసించవలయునని యెన్నెన్నోమనోరథంబులు మనోరథించుచుంటిమే? అవి యన్నియునొక్కగడియలోపల నశించిపోయెనుగదే? అయ్యయో! శృంగారరసాధిదేవత యస్తమించిపోయినట్లయ్యెనే? కటకటా! సౌందర్యసారములసంకేతనికేతనంబు అడవిపాలైపోయెఁగదే? హా! రమణీయకనిధిరాళ్లంగలసిపోయేసుమా! యని ప్రలపించుచు మూర్ఛపోయెను. నేనుమరల నాసరోవరజలంబులు అక్కలచేఁగొనివచ్చి పూర్వపువిధమునంజల్లితిని. మరలసేదదేరి యామకరిక కనువిచ్చిచూచి యోభగవతిమందపాలకీ నీకు రెండవప్రాణంబనందగియుండు నీమదనమాలకిట్టియాపదసంభవించెనే? హాదైవమా ఈ సుకుమారాంగిని నెట్టిబెట్టిదంపుబాధలుపెట్టెదవు. ఇందున నీకైనఫలమేమిరా? అయ్యో? నీయంతనిర్ఘృణుఁడులేఁడురా? ఓమదనమోహనుఁడా! రాజపుత్ర! నీవెక్కడ నెవ్విధంబుగ బాముఁలుబడుచున్నావురా? నిన్నుఁదలంచినమాత్రముననె యామదనమాలచందురునింగనగొన్న చకోరకాంతయనువున నుప్పొంగుచుండునురా కుమారా! ఓకలకూజితమా! ఓచతురికా! మీరెప్పుడువత్తురోయని ప్రతీక్షించుచుండి గడియ యొకయుగంబుగాఁగడపుచుండెనే? మదనమాలవిషయమందుమీరలెంత క్రూరత్వముఁ జూపితిరే? పిన్ననాటనుండి ప్రాణపదంబుగ మిమ్ముం బోషించినవిషయంబైనమనంబుననుంచుకొనకపోతిరిగదే? అని యిట్లు ప్రలపించునామకరికతో నేను ప్రియసఖి అతిభాగ్యశాలినినగుదు నన్నేలదలంచెదవు అనిన చక్కగాఁగనులెత్తిచూచి యామకరిక ఓచతురికాయని మరలమూర్ఛ

పోయెను. నేనును దానిమాటలవలన నామనంబునందు మదనమాలకు మహావిపత్తుసంభవించియున్నదని నిశ్చయించుకొని సంతపించుచు మకరికకు ననేకవిధములగు శైత్యోపచారంబులు సేయుచు బాష్పాయమానంబు లగునీక్షణములతో డగ్గుత్తికపడు నెలుంగుతో నూరార్చి మూర్ఛదెలిపికూరుచుండంబెట్టిన నామకరికనన్నుంగాంచి వెక్కివెక్కి యేడుచుచు మనమదనమాలగతి యిట్లయ్యెంగదా చతురికా! యని యెలుంగెత్తి పెద్దపెట్టున నేడిచెను. నేనును దానింగాంచి శోకంబుపట్టంజాలక ప్రముక్తకంఠంబుగ నేడిచి కొంతసేపటికి దుఃఖవేగంబునణంచుకొని కొన్నివచనంబులుచెప్పి దానినూరార్చిన నామకరికయుఁ బైటకొంగుతోఁ గన్నులుదుడుచుకొని వెక్కుచుఁ జతురికా నిన్ను మదనమోహనుని బిలుచుకొనిరా నంపి యెన్నిదినంబులయ్యె; ఇన్నిదివసంబు లెచ్చోటనుంటివి; నీసహచరుడు కలకూజితంబెక్కడ అని యడిగిన నావృత్తాంతంబునంతయుఁ జెప్పితిని. అందువలననాయమకు శోకంబగ్గలంబై పెదవులదఱుచుఁ గన్నులఁగాలువలై బాష్పంబులు ప్రవహించుచు హృదయంబుతటతటంగొట్టుకొనుచుఁ దేహంబునఁగంపంబువొడమం దత్తరింపఁగా నేనును మకరికతో లోకంబునం గర్మపరిపాకంబున కభిముఖుం బగుజంతువునకు సంప్రాప్తములగు కష్టసుఖంబుల నడ్డగించుటకు సమర్థుండుగలఁడా? ఏలయింతవంతం గుందెదవు? కొంచెమాశ్వాసమునొంది మదనమాలవృత్తాంతంబు నాకుం దెల్పుము. శోకవేగంబధికంబగునప్పుడు సమానసుఖదుఃఖులగువారికిం దెలిపిన నది విభాగించుకొనబడినరీతిని గొంచెము సహ్యవేదనంబై యుండునుగాదె? అని చెప్పిననామకరిక యాశ్వాసమునొంది కన్నులనీళ్లు దుడుచుకొని ఓచతురికా మనమదనమాల వృత్తాంతంబుచెప్ప నానోరాడదే? ఏమి సేయుదుననియిట్లనియె. అప్పుడు రాజకుమారునిం బిలుచుకొని రా నిన్నంపి యా మదనమాల నీపోవుమార్గంబుం గనుంగొనుచుం గొంతతడవుండి నీవు దృష్టిపథంబతిక్రమించినయనంతరము భవద్విరహంబుఁదాళలేకననుంగాంచి యోమకరికా యీచతురికను నేనేలపంపితినే? దీనిమాటలునమ్మి యారాజకుమారుండువచ్చునటే? రాకున్నఁ జేయవలసినపనియేమి? ఆరాజకుమారునినగరం బిక్కడకతిదూరంబుగాన మఱియు నెవ్వరును బోఁజాలరుగదా? అని యిట్లనేకవిధములగుతద్విషయాలాపములం బ్రొద్దులు పుచ్చుచు;

సీ. ఎప్పుడు నాచిల్క యెకిమీనికడ కేగు? నెప్పుడు నాగతుల్ జెప్పఁ బలికి,
నెప్పుడు నానాథు నింపుతోఁ దోడ్తెచ్చు? నెప్పుడు బహుమతు లియ్యఁగాంచు,
నెప్పుడు నాతోడ నెలమిముచ్చటలాడు? నెప్పుడు దననాథు నేలుకొనును,
ఎపుడు మాపాలయల్క దీకొని తాఁ దీర్చు? నెప్పుడు సఖియల నెచ్చరించు,
గీ. నెపుడు నాచేతిపైకెక్కి నృపకుమారుఁ । గన్నవృత్తాంతమంతయుఁ గ్రమముగాఁగ
పల్కుచును గర్ణయుగళికిఁ బండువులను । సల్పునని కోరుచుండె నాసారసాక్షి,

మఱియును,

సీ. శుకము వచ్చెడు జాడ జూపట్ట దింగాక మదిలోన నాచెల్మి మఱచెనొక్కొ,
నృపకుమారుఁడు దాని నేర్పుమాటలఁ జూచి పలుమరు వేడి తా నిలిపెనొక్కొ,
త్రోవఁ బోవుచునుండ దుష్టకిరాతులచేఁ జిక్కి కష్టముల్ జెందెనొక్కొ,
నానావిధోపవనవిలోకనోత్కంఠ భూమిపైఁ దిఱుగంగఁ బూనెనొక్కొ,
గీ. కాకసుమబాణబాణనిర్ఘాతదీర్ణ । హృదయుఁడై యున్న తనభర్త యెలమి సేయ,
ప్రబలనిర్మంథములఁ జిక్కి పతికిఁ దక్కి । తాను సుఖవార్ధిఁ దేలంగఁ దలఁచెనొక్కొ,

అని యిట్లు చింతించుచుం గొన్ని దినంబులు యుగంబులపగిదిం గడపుచుండి యొకనాఁడు ఉదయమునఁ దనకన్యాకాంతఃపురపు సౌధంబునం బై మేడమీఁదికెక్కి నాతోఁ గూడ చతురికరాకం గాంక్షించుచు నలుదిక్కులు బరికించుచుండి యాహార్మ్యము దిగువ ననేకయోధవీరులు మహాజవంబులగు నశ్వవరంబుల నెక్కి కవచంబులు దొడిగి యొఱ వెలికిన కత్తులును ఖేటకంబులును ధరించి మించిన శౌర్యంబున మాయుండు నంతిపురంబు నాక్రమించుటకుం గడంగుచుండం జూచి వారలచేతి కత్తుల తళ్తళ్లు వియత్తలంబుఁ హత్తుకొనం గాంచి యుత్తలపడుచు నేమియో? యీ యసమయంబున నిందఱు యోధవీరులు వచ్చి కన్యాంతఃపురంబు నిరోధించుటకుం గారణంబని చింతించుచు నేమియుం దోఁచక కొంతతడవు నివ్వెఱపడి తత్తఱించుచుంటిమి. అప్పుడా రాజగృహంబున నొకచోట మహాకలకలంబు వినంబడుచుండె. మేమది విని భయభ్రాంతలమై యేమి యిది యకాలంబున నిట్టి యొడరు సంభవించినది! కటకటా యనుకొనుచుండ నక్కడకుం గొందఱు దాసికలు వచ్చి యిట్లనిరి. ఓ మదనమాలా పాంచాలదేశాధిపతి యగు జయవర్మ నీతండ్రి యగు శూరబాహు వుండు గృహంబులోనం జొచ్చి దేవీసహితుండైన యాతనిం జెఱపట్టి నీయన్నలగు జయచంద్ర ప్రతాపచంద్రులతో నొక గడియకాలము క్రూరయుద్ధంబు సలిపి యేమరుపాటున యుద్ధము సంప్రాప్తమైనందున నాయుధంబులు లేక కేవలము బాహుబలంబున ననేక యోధవీరులం జంపుచుండు నా రాజకుమారుల ననేకవిధమాయోపాయంబులం బట్టి నిగళబద్ధులం జేసి విజయలక్ష్మీవిలాసభాసురుండై నీవుండు కన్యాకాంతఃపురంబున కేగుదెంచుచున్నవాఁడు. తొల్లి పురోహితునితో నిన్నుం దనకు వివాహంబు చేసియియ్యవని నీజనకుండు సెప్పిపంపినందున నాతండు కోపగించుకొని మనపట్టణంబుపై దండెత్తుటకు నిశ్చయించి చతురంగబలసమేతుండై వచ్చి నీయన్నలగు జయచంద్ర ప్రతాపచంద్రుల బాహువీర్యంబు నకులికి యేమరుపాటునఁ దనమనోరథంబుఁ దీర్చుకొనం దలంచి ధర్మయుద్ధంబు మాని నిద్రావిశ్రాంతజనంబై యున్న రాజవీధిం జొచ్చి యీ వేకువ నగరు చుట్టుముట్టడించి కావలివారలం బట్టి వధియించి యతివేగంబున రాజగృహంబుం బ్రవేశించెను. అతర్కితోపనతం బగు నీ మహాసంకటంబునం జేయునది లేక నీతండ్రి పట్టువడెను. యుద్ధసన్నా

హంబు సేయుటకనువు లేక సేనానాయకులున్న వారు. అని చెప్పుచుండఁగాఁ గొందఱు యోధవీరులు కన్యాంతఃపురంబుం జొచ్చిరి. ఓ చిలుకా అప్పుడు మాహృదయంబు లేవిధి వ్యాకులత నొందెనో యెట్లు చెప్పంగలను? వారలకుఁ బ్రధానుఁ డగు నొకవీరుఁడు మా సమీపమునకుఁ జనుదెంచి సౌందర్య గాంభీర్యాదుల నిరూపించి మదనమాలను రాజపుత్రికఁగా నెఱింగి లోకోత్తరంబు లగు దాని రూపరేఖావిలాసంబులకు మనసులోన మెచ్చుకొనుచు ఓ మదనమాలా నేను పాంచాలదేశాధిపతి యగు జయవర్మ యను రాజకుమారుఁడను. నిన్నుం బరిణయంబు సేసికొనం గోరి వచ్చియున్నాఁడను. నీజనకుండును అన్నలును నాచేఁ బట్టువడిరి. ఇఁక నీవు తామసించిన నుపయోగంబు లేదు. ఈ నీవాకిటం గొని తెచ్చియునిచిన చతురంతయానంబు నంగీకరించుచుంటివేని తత్సంవాహనసమర్థలగు కాంతలు నాయంతఃపురమునకు నిన్ను భూషణంబుఁగా వింతురు. ఇట్లు నీ యంతట రానుసమ్మతింపవేని బలాత్కారంబుగనైనం గొనిపోవుట నిస్సందేహంబు. వేగిరంబ మీఁదటి కార్యంబు చింతించి ప్రవర్తింపుము. అని యిట్లు శృంగారవీరరసంబులు దోఁపం బలికిన మదనమాలయు సమయంబు తప్పి వచ్చినది. ఇప్పుడితని చేతనుండి తప్పించుకొనుటకుపాయంబు లేదు. తలవ్రాఁత ప్రకారంబు జరుగక మానదు. ఇప్పుడిందుకు నేనొప్పనేని క్రోధంబు పెచ్చుపెఱిఁగి నన్ను నానా విధముల మానహాని సేయుటమాత్రమే గాక నా జననీజనకులను సహోదరులను బట్టి వధించి నను వధించును. కాన నిప్పుడితని యిష్టానుసారంబుగఁ బ్రవర్తించుట మేలు. అని మనంబునం దలంచి రాజపుత్రియుఁ గపటవికాసంబు ముఖకమలంబునం గనుపట్ట నో రాజపుత్రా మీరు మా యింటికరుదెంచి మా యిచ్చు నాతిథ్యంబులు గైకొనక యిట్లు ప్రవర్తించుట న్యాయమా. ఈ నా దేహంబిఁక మీ సొమ్ముగాని యన్యులది గాదు. తమ యిష్టానుసారంబుగఁ బ్రవర్తించి నన్నుం దోడ్కొనిపోయి పరిణయము చేసికొనవచ్చును. అభిజనరూపవయోవిలాసంబుల నీ జగతీతలంబున నుండు రాజకుమారులకంటె నధికు లగు మిమ్ము వివాహంబు చేసికొనుట నావంటి కన్యలకుఁ దొలిపుట్టువునం జేసిన పున్నియంపుం బంట గాదా? అమృతరసంబుఁ ద్రావ నందఱు నిర్బంధింపవలెనా? యని మృదుమధురోక్తుల మందలించిన నా జయవర్మయు మనమున సంతసం బందుచు నో దేవీ నీసుగుణంబులకు మెచ్చితిని. నీసరసాలాపాదులవలన నాకాతిథ్యంబు సంప్రాప్తంబయినట్లయ్యె. నామనంబు భవత్పాణిగ్రహణంబునకుం ద్వరపడుచున్నదిగాన శీఘ్రంబ చతురంతయానంబు నలంకరింపుము. ఈ నీ చెలికత్తెలును మఱియుం గొందఱు పల్లకీల నారోహించి నీ వెనువెంట మననగరంబునకు రాఁగలరు. అనతిచిరకాలంబునన కాంపిల్యంబునకుం జేరనగు అని చెప్పిన వల్లెయని మదనమాలయుఁ దదుపదిష్టమార్గంబునం జని పల్లకి యెక్కెను. అవ్విధముగ నాతని నిదేశమునం జేసి యేనును మఱియుం గొంద ఱనుంగుం జెలికత్తియలును బల్లకీల నెక్కితిమి. కొన్ని దినములు గడచిన నొకనాఁడు మధ్యాహ్నసమయమునకుఁ గాంపిల్యంబుఁ జేరితిమి. అచ్చటి

రాజగృహమున నుండెకుమూడిగంపుఁగత్తెలు మమ్మెదుర్కొని సబహుమానంబుగం బిలుచుకొని పోయి యతిమనోహర మగుహర్మ్యంబున విడియించిరి. మదనమాలకు సమస్తోపచారంబులుసేయ ననేకదాసీజనులు నియమింపంబడి భృకుటీభటులై తదాజ్ఞాపాలనంబు సేయుచుండిరి. అప్పుడుమదనమాల ప్రవర్తించెడి విధంబుంగాంచి నేను నా హృదయంబున నీ కుమారిక సమయవైషమ్యంబుందలంచి యీ పాంచాలాధిపతిం బెండ్లియాడుటకు నిశ్చయించుకొన్నదని యెంచియుంటినిగాని మనమున మదనమోహనునిపైఁ బ్రబలమగు ననురాగంబు నెడబాయకుండుట యెఱుంగనైతిని. ఆకాంపిల్యనగరాధిపతి సకలగృహకార్యములును మందపాలికియను నొక కాపాలికి చెప్పినచొప్పున జరుగవలసినవియైయుండెను. ఎవరైన నామెయాజ్ఞనుల్లంఘించిరేని రాజదండనంబు సిద్ధంబైయుండు. రాజు నాయమయందు దేవతాబుద్ధింజేసి తదాజ్ఞ జవదాటకయుండువాఁడుగాన నా కాపాలికి వచనంబుచే మదనమాలాపాణిగ్రహమునకుం ద్వరపడక కొన్నిదినములు గడపుచుండె. సఖీజనము వలన నారాజకుమారుండు మదనమాలాసంగమోత్సుకుండై యనుభవించువియోగవ్యధలు మాకప్పుడప్పుడుఁ దెలియవచ్చుచుండును. ఇట్లుండ నొకనాఁడు మదనమాలకు సైరంధ్రియైయుండునట్లు లేర్పాటుచేయఁబడిన రతిమాలిని యనునది మదనమాలతో నిట్లనియె. ఓ రాజపుత్రి యేనీదినమున జయవర్మదగ్గఱనుంటిని. అప్పుడు రాజభటు లొకచిత్రపటంబుం దెచ్చి రాజు నెదుట నునిచి స్వామీ ఈపటంబు మనరాజవీథియం గల్లయొద్ద నొకతె తనచేతం బట్టుకొని చూచుచుండి యాదృచ్ఛికముగ నచ్చోటికేగిన మమ్ముం గాంచి తటాలున దానిం దాచుకొనఁగా మాహృదయంబున సందియంబుగలిగి దానిసమీపమునకుం జని యో సీ నీవు దాచుకొనియుండు వస్తువుం జూపుమని నిర్బంధించితిమి. బహుదూరమట్లు బలాత్కరింపఁగా విధిలేక యాయాఁడుది తనస్తనాంశుకంబునం దాచికొనియుండు నీపటంబు మాచేతి కిచ్చెను. మేము నాయతివం దోడ్కొని వచ్చి నగరివాకిటం గావలివారియొద్ద నొప్పగించి క్రొత్తవస్తువుఁ గాంచితిరేని తత్క్షణంబ రాజసముఖమునకుం గొనిరావలయును; అని మీరు చేసియుండు నేర్పాటునకు బద్ధులగువారుగాన నిది యిచ్చుటకుం దీసికొనివచ్చితిమి. అనిమనవి సేయ రాజును వారలం గాంచి యిప్పుడభినవవస్తుపరీక్షాధికారంబు భగవతి మందపాలకి వహియించియున్నదిగాన నామెయొద్దకుం గొనిపోవలయు. ఇది యీరతిమాలిని చేతికిచ్చి యీపటంబుం దెచ్చిన యాఁడుదానిం గూర్చి యాభగవతికడకుం బంపి మీమీపనులయందు జాగరూకతతోఁ బ్రవర్తింపుఁడని పంపిన వారును రాజాజ్ఞ చొప్పున నాపటంబు నా చేతికిచ్చి యాయాఁడుదానిం గూర్చి మందపాలకియుండు పర్ణశాలకుం బంపిరి. నేను నా మందపాలకిసమీపమునకుం జని యీపటంబు నామె చేతికిచ్చితిని. ఆభగవతి యాపటంబుననుండు రాజపుత్రుని యాకారంబుం గాంచి ప్రాణంబులు మరలవచ్చిన శరీరంబుచందంబున నుల్లసించుచుఁ గన్నుల

నానందబాష్పంబులునిండ నాయాఁడుదానింబిలిచి యోసీ నీకీపటంబిచ్చుటయ్యెంజనదు. కొన్నిదినములు నాయొద్దనుంచుదువేని యనంతరమాలోచింతము. నీకిచ్చట నన్నపానాదులకు మఱేమియుఁ దక్కువయుండదని చెప్పిన నామె వచన మతిక్రమింప ననువులేక యామగువయు దీనమగువదనముతో నర్ధాంగీకారముచేసినయది. అంత నేను నామందపాలకితో నో భగవతి మదనమాలకు స్నానసమయంబు సమీపించినయది. దానికంగసంస్కారంబునేయ నతిత్వరితముగ నేనక్కడ కేగవలసినదాననుగాన నా కుత్తరువు దయనేయుమని వేడికొన నందుకామె సమతించిపంపించిన నచ్చోటువాసివచ్చుచు సమీపమార్గమని యీనగరమధ్యమున నుండుమహోద్యానపు నడిత్రోవన వచ్చుచు నచ్చట నొక మామిడిచెట్టుక్రింద గూరుచుండినవాని నొక్క రాజకుమారునింగంటిని. ఆతని రూపరేఖావిలాసంబులఁగాంచిన నావసంతుండె మూర్తిధరియించి యిట్లు పొడసూపుచున్నవాఁడనియు, నీశ్వరానుగ్రహంబుకలిమి నభినవమనోహరాంగంబువడసిన మన్మథుఁడు రతిదేవిని వెదకుకొనుచుం దిరుగుచు నిచ్చోటకుఁ జనుదెంచియున్నవాఁడనియు, రంభకంటె నతిసుందరాకారయగు కాంతామణింబడయంగోరి నలకూబరుండు తపంబుసేయ నీయిల కవతరించియున్నవాఁడేమోయనియును నాకుఁదోచెను. అంతకుముం దాచిత్రపటంబున నుండునాకారంబుఁగాంచి యిది యనల్పశిల్పనైపుణంబున నూహించి వ్రాసినదే కాని యిట్టిజగన్మోహన మగునాకారంబు ఏరాజకుమారులయందుఁగాని యేదేవతాకుమారుల యందుగాని యుండదనియే తలంచియుంటిని. ఆపురుషోత్తమునియాకారంబుఁగాంచినది మొదలు ఈయుత్తమనిరూపంబుంజూచి యతిసమర్థుండగుశిల్పి తన సామర్థ్యమునంతయును వినియోగించియు నించించుకయదీయలావణ్యలేశంబుమాత్రమైన ననువక్తంబు సేయలేకపోయెననియనుకొనుచుంటిని. అయిన నాకుమారునిరూపంబె యాచిత్రపటంబున వ్రాయంబడియున్నదియనుట నిక్కువంబు. అభినవయౌవనప్రాదుర్భావంబుం గాంచిననిరువదిసంవత్సరములవాఁడని తెలియుచున్నది. ఆనవయౌవనునింగాంచి యిట్టి యభినవమన్మథునికిం దగినరతి నెక్కడ విధి సృష్టిచేసియున్నాఁడో యనితలంచుచుండగా మనోరథడోలికావిహారంబు నీవొక్కతవె కొంచెముసేపు సలిపితివి. పాంచాలాధిపతి చెట్టపట్టంబోవునిన్ను నితరరీతిగఁ దలంపంగూడదనియెంచి యాతనిశరీరలావణ్యపంకంబునం బదంబిడి పెకలించుకొనలేక మునుంగుచుండు నామనంబున భవదీయదాస్యత్వర చేయూతయియ్య నతికష్టంబునసుద్ధరించుకొనివచ్చితిని; అనియిట్లు రతిమాలిని చెప్పఁగా విని మదనమాల యోసీ యితరపురుషప్రసంగంబు మనకేలయనిన నౌనౌనని యాసైరంధ్రియుఁ దత్కాలోచిత క్రియాకలాపంబులుజరపించెను. ఓచతురికా యొకత్రుటికాలమయిన నారాజనియుక్తలగుకాంతలు మదనమాల నేమరియుండరుగాన మేమిరువురము

మాటలాడికొన ననువుపడకయుండె. రతిమాలిని యీసంగతిఁదెలిపిన యైదాఱుదినంబులకుఁ బెండ్లిపనులు రాచనగరునఁ జరుగుచుండెను. ఎంతెంత త్వరగా నవిజరుగుచుండునో యంతంతత్వరగా మదనమాలకు ముఖమునవైవర్ణ్యంబును మనంబునఁజింతయు నంగంబునవిహ్వలత్వంబును మించుచుండె. పరిజనులతో నేమియుంబలుకదు. సఖులకు సంగతులేమియు విశదీకరింపదు. కసిగాట్టుగా నాహారంబు భుజియించు. మంచి సొమ్ములలంకరింపదు. జిలుఁగువలువలుగట్టఁబోదు. కేవలము కరకలితకపోలతలయై చింతించిచింతించి నిట్టూరుపులు నిగుడ్చుచుండు. ఇట్లుండఁగా నాదాసీజనులు దాని విధంబుగాంచి తమపనులయం దేమైన గొఱంతయుండి యని చెప్పలేక యిట్టులుమ్మలికంబుం జెందుచున్న దేమోయని యెంచి భయంబునొంది యొకనాఁడు నన్నడిగిరి. అందుకు నేను నీమదనమాల తన లీలాశుకము తన్నుఁబాసిపోయి యున్నదిగాన నిట్లు పరితపించుచున్నది యంతెకాని యొండేమియు లేదని చెప్పితిని. వారలందుకు సమ్మతించిరి. ఒకనాఁడుదయమున నారాజపురోహితునిభార్య యగునొకవిప్రకాంతవచ్చి మాచేయుగారవంబునకుసంతసించుచు నదితానాసీనయైమదనమాలంగాంచియిట్లనియె. ఓ కన్యకారత్నమా యీ దినమురాత్రి మూఁడవయామము జరుగుచుండ నప్పుడు ఈ నగరాధిపతియగు జయవర్మమహారాజు మహాబ్రాహ్మణులు నిర్ణయించియుండు శుభలగ్నమున నిన్నుం బాణిగ్రహణంబుసేసికొనం బోవుచున్నాఁడు. నీ వీయుదయమున మంగళస్నానంబుఁజేసి ధవళాంబరంబులుధరియించి మంగళసూత్రభూషణంబు లలంకరించికొనియుపవసించుచునీదినంబంతయు దేవతాసన్నిధియందుండవలయు; పట్టమహిషీపదంబునకువచ్చునట్టికన్యకలు పరిణయదినమున నిట్లనుష్ఠించుట యీ రాజకులాచారము; నీవునట్లొనర్పవలయును అని చెప్పఁగా నారాజకన్యక తనహృదయంబుననుండు దుఃఖసాగరంబువొంగి వేలాతిక్రమణంబుసేయంబూనిన నది యడంచుకొని యా బ్రాహ్మణివాక్యంబులకు సమ్మతించిన నప్పుడు తదాజ్ఞచేతఁ బనికత్తెలు మంగళస్నానంబుసేయించి యమృతఫేనధవళంబులగు దుకూలంబులుగట్టనిచ్చి కొన్నియాభరణంబు లలంకరించి యాకన్యకను మణిమయమగు చతురంతయానమున నెక్కించి సమీపమున నుండు మహాలక్ష్మి సన్నిధానంబునకుంగొనిపోయిరి. నేనుదానితోఁగూడఁబోతిని. పల్లకిఁ దిగి యాపల్లవపాణియుం నుల్లంబుననుడుకుచు నచ్చటికావలివారల దాసీజనుల నవ్వల నుండనియమించి భక్తివినయంబుల నాహరివల్లభకు మ్రొక్కి ప్రదక్షిణంబులుచేసి యనేకవిధంబులఁ నుతియించి యా యాలయంబున నుపవసించియుండెను. మేమును రమణీయములగు వివాహకథాలాపములఁ బ్రొద్దులుపుచ్చుచుంటిమి. మదనమాల యనుభవించుమనస్తాపంబులంజూచి సహించలేకయేమొ? సూర్యుండును పడమటిసముద్రంబునందూఁకె. పాంచాలాధిపతిమన్మథాగ్ని పొగలో! యనందగి కటికిచీఁకటులు లోకం

బునంగలయంబర్వె. గాఢాంధకార మదదంతిదంతకుంతంబులకాంతిలతాంకురంబులనం దగి తారకలు నభంబున వెలింగెను. విరహపాండురంబగుచు విలాసవిధురంబయియుండు మదనమాలముగంబుతో నిప్పుడైన సరిపోలఁగలనాయని పరీక్షింపనెంచియేమో చంద్రుండునుదయించెను. అనేకవీరభటరక్షితంబై యుండు నామహాలక్ష్మీమందిరంబునందు మదనమాలయు నేనునుమాత్రము దేవీసన్నిధానంబుననుంటిమి. పరిజనంబులెల్లఁ బరిణయకార్యతత్పరతం బ్రవర్తించుచుండిరి. కన్యాజనరక్షణంబుననియుక్తలగు కొందఱు మందయానలు కొంతదూరంబున నచ్చటచ్చటంగుంపులఁగూడి యాయాచరిత్రంబులు మాటలాడుకొనుచుండిరి. అప్పుడుమదనమాలనన్నుంగాంచి యోమకరికా పంజరంబు నందగులుకొన్న చిలుకచందంబున నేమియు నేయనేరకయున్న దానను; వివాహలగ్నంబును సమీపించుచున్నయది; ఈజయవర్మను బెండ్లాడ నించుకేనియు నాకు సమ్మతి లేదు; తప్పించుకొనిపోవుటకు మార్గంబునుగనంబడదు; ఇన్నిదినములుగ నీతో నీసంగతి మందలించుటకొకించుకయైన నవకాశంబుదొరికినదికాదు. కేవలముమందభాగ్యయగు నన్నుంగన్నందున నాతల్లిదండ్రులకుఁ గష్టదశసంప్రాప్తంబయ్యె. నన్నువివాహంబు చేసికొనినయనంతరముగాని జయవర్మ నాజననీజనకులఁ గారాగారవిముక్తులంజేయఁడని తోఁచెడిని. విషంబుఁదిని ప్రాణంబులువిడుతునాయనియన్నను యదిగొనితెచ్చి యిచ్చువారలునులేరు. కటకటా! దైవంబునాయెడల నింత క్రూరతరంబై యుండుట నాజన్మాంతర కృతపాపఫలంబుగాదె? ఇందుకేమందు? లోకమునంగలకష్టంబులకెల్ల యునికిపట్టు లేదనియేమొ? యీమదనమాలను చతుర్ముఖుండుసృజియించె! నీవు నాకుం బరమార్థసఖివైతివేని నాప్రార్థనంబొకటియంగీకరింపుము. ఇతరదాసీజనంబులురాక మున్దె కార్యంబునకనుకూలింపుము, నాఖేదంబపనయింపుము. ప్రియసఖీ ధర్మంబుఁ బాటింపుము. వేగిరంబనామనవియంగీకరింపుము. అనియిట్లనేకవిధములుగ బతిమాలుకొనఁగా నేనును దానిపరితాపంబుంగాంచి మనంబునదుఃఖించుచు నోమదనమాలా నీ యిష్టంబేమి యని యడిగితిని. అప్పుడు రాజపుత్త్రియుఁ బ్రియసఖి యీనాశరీరము మదనమోహనునికి మన్మథునిచేనివేదితంబై యున్నది. ఇట్టిదీని నితరవినియోగంబుంజేసి యామహాభాగునికి విప్రియంబుసేయుటకంటెఁ దక్షణంబుననుజ్జగించి యాతనితోఁగలయుటమేలు. నేను శరీరంబుందొరంగిన నాపంచభూతములయందుఁ బృథివి యాతని మార్గసంచారభూమియందును, జలంబా మోహనాంగుండు స్నానముచేయు వాపికా జలంబులందును, తేజంబుమదనమోహనుని యుదరంబునందును వాయువామహాబాహుని నిశ్వాసంబులందును ఆకాశంబా నవమన్మథునిమందిరాంగణమునందును గలయునట్లు లీకరుణామయియగు దేవినింగూర్చి ప్రార్థించి ప్రాణంబులువదలుదును. ఇందుకు నీ వొడంబడుదువనినమ్మి నీతోఁజెప్పితిని. ఇప్పుడు నాకుమరణంబుగాని వేఱుశరణంబు

లేదు. ఇతరులువచ్చిరేని యదియుదుర్లభంబు. ఇట్టిసమయంబునంగదా ప్రియసఖులుపకరింపవలసియుండు. అనియిట్లనేకవిధముల నాచుబుకంబుఁబట్టుకొని వేడికొనియె. ఇఁకనిన్నుఁగౌఁగిలించుకొనుట లేదుగదాయని యాలింగనముఁజేసికొనియె. నీమధురములగువచనములను వినఁబోనుగదాయని మొగంబుముద్దిడుకొనియె. ఈ మదనమాలయందుఁ బ్రీతిఁబాయకుమని కేలుకేలంగీలించె; మద్విరహంబున కోర్చికొనుమని తన పయింటచేఁగన్నీరుదుడిచె. నామనవిగామదనమోహనునికిం దెల్పుమని ప్రార్థించె. నా జననీజనకులకు తీరనిదుఃఖదాయనినైతి నేయనివగచె. ఏమినామాట కుత్తరమియ్యవేయని యూసడించుకొనియె. ఇదియేనా? స్నేహధర్మమనిదూఱె. నన్ను బాములఁబెట్ట నీకిష్టమాయనియడిగె. ఇట్టివారలే ప్రియసఖులు అని విసికికొనియె. నాయందుంగరుణించి తనువుఁదొరంగనియ్యవేయని పాదంబులుపట్టుకొనియె. నేనునామదనమాల పరితాపంబుంగాంచి యేమియుంజెప్పలేక కేవలబాష్పాయమాననేత్రనై యంతర్గూఢంబగుశోకవేగంబునడంచుకొనలేక పయింటకొంగున మొగంబుమూసికొని యేడుచుచుంటిఁగాని దానితో నేమియుఁజెప్పఁజాలకయుంటిని. మదనమాలయు నన్ను బహువిధములవేడుకొనుచుండె. ఇట్లుకొంతసేపుజరఁగఁగా నేను మదనమాలతో "ఓప్రియసఖి నీవుపరితపించువిధముంగాంచిన నీయభీష్టంబునెరవేఱనియ్యకయుండుట యుక్తంబుగాదనితోఁచెడిని. నీమరణానంతరమొకనిమిషంబైన నేనుజీవించియుండలేను. మనమిరువుర మొక్కటిగాఁ బ్రాణత్యాగంబుఁజేసికొందము. ఇది నీకుసమ్మతమేని నీయభీష్టమునెఱవేర్చుటకు నాకునుసమ్మతమే" అనిన రాజపుత్రియుం గొంచెము కోపగించుకొనుచు నోసీ నాయభీష్టము సమకూరదన్నమాట ప్రకారాంతరముగఁ జెప్పితివంతియకాదటే. నేనుశరీరముత్యజించుట యిప్పటికిభావ్యమగుఁగాని మీకిట్టియమంగళంబేలనే? హరిహరీ! మీతో నేను జెలిమిఁజేసినందుకు మీప్రాణములువోఁగొట్టుటయేనా ఫలంబు? కడుపుచెడంబుట్టినందుకుఁ గన్నవారికిఁగారాగృహప్రాప్తిఁజేసితిని. చెలిమిఁజేసినందుకుం జెలికత్తెలకుఁ బ్రాణపరిత్యాగంబుంజేయించవలయునా? చాలుంజాలు, మదనమాల నీకుఁ బ్రాణసమానయగుసఖియయ్యునేని దానిబాధలుదప్పించుటయుచితము. అనియిట్లు బహుకరుణంబుగఁబల్కుచుండఁగా ననతిదూరంబున నొక సన్న్యాసిమతియొకసర్వానవద్యాతిసుందరియగు సుందరీమణినితనవెనువెంటం దీసికొనివచ్చుచుండెను. అదిగాంచిరాజపుత్రి మహావ్యసనాక్రాంతయై యీమదనమాలమరణనిర్యాణంబునకుంగూడ నోచుకొనలేదుగదేయనిచెప్పి "యీయమసూచి యేమిదియనియడిగిన నుత్తరమేమి సెప్పంగల" ననికన్నులబాష్పములుదుడుచుకొనుచుండెను. ఆ యమయును నతిశీఘ్రముగసమీపించి మదనమాలా యేమినీకన్నులు బాష్పచ్ఛాదనములైనట్లు తోఁచుచున్నవి; కపోలములయందుఁ గన్నీటిధారలుగారుటవలన మకరికాపత్రంబులు

మాసిపోయినవి; సౌభాగ్యసదనమగు నీమొగంబు విన్నఁబాటుఁజెందినయది; వెగచుటం జేసి కుచతటంబుకంపంబునొందుచున్న యది; అని యడిగిననాకాంతభయంబుతోఁ బనేమియులేదనిన నాసన్యాసినియు సమీపముననుండువారలనవ్వలికంపి యాయాల యపుడలుపులుమూసివేసి నిర్జనంబగునాగుడికలయఁజూచివచ్చి మదనమాలనుడగ్గఱి దాని చుబుకంబుంబట్టి యెత్తిముద్దిడి తొడపయింగూరుచుండఁబెట్టుకొని కురులుచక్కనొత్తుచునిట్లనియె. ఓ మదనమాలా యే నెవ్వతెనైనదియు నీ వెఱుంగవుగదా? తొల్లి నీకు మదనమోహనునిచిత్రపటంబిచ్చిన మందపాలకినిగానాయేను? నీవునన్నునిరూపించి చూడుమనిన మేమిరువురమును చక్కఁగాఁజూచి లేచి ప్రణామంబుచేసి భగవతియనవధానంబుననైనయపరాధంబు సైరింపుము; నిష్కారణవత్సలత నియ్యెడకు మీరలే తెంచుటం బట్టి మాకుమహాప్రమోదంబయినయది; ఈ మహాదేవియనుగ్రహంబునంజేసి కాదె మీ సన్నిధానంబుమాకయ్యె; మీరలిప్పుడియ్యెడకు విజయముచేయుటకుంగతంబేమి? కల వృత్తాంతంబువినిపించి మమ్ముంగాపాడుము. అని ప్రార్థించిన నాయమయిట్లనియె. ఓ రాజపుత్రి నేనునాతపశ్శక్తిచేత భూతభవిష్యద్వర్తమానంబులు బాగుగనెఱుంగుదును. నేనుసంసారంబుంబరిత్యజించి బాల్యము మొదలుకొని యాకలంబులుభుజించి శరీరధారణంబుసేయుచు వీథులయందుంబడియుండుచింపి పేలికలు ధరించుకొనుచు చంద్రచూడచరణకమలధ్యానానందంబున నన్యంబులుమఱచియుండు హృదయంబుతోఁ దపంబుసలుపుచుండి యాపార్వతీకాంతుండు కాంతాసమేతుండై వెలసియుండుశ్రీపర్వతాదిపుణ్యక్షేత్రంబులదర్శింపనెంచి గురుజనానుమతివడసి పెక్కుదేశములుతిరిగి చూచుచు మదనమోహనునిసౌందర్యంబును నీరూపాతిశయంబునుగాంచి మీయిరువురసమాగమంబు రసావహంబై యుండునని యెంచి సంసారపాశబద్ధమానసనై యారాజపుత్రుని యాకారంబుతోనొప్పు చిత్రఫలకంబుఁగానిపించి నీకుఁదదను రాగంబుంగల్పించి మీఁద నీకుంగలుగునవస్థంబులుచింతించి యీకాంపిల్యనగరమునంజేరి యీరాజచంద్రుని వశగతునింజేసికొని యీయూరనుండువారికి నాపద్బంధువువిధంబునను గురుజనమురీతిని పరమమిత్రురాలివలెను బ్రవర్తించుచున్నదానను. ఈపౌరులు నన్నడుగక యేపనులైనఁజేయఁజాలరు. గురుభక్తినాయెడలవారుచేయుచున్నారు. అదియట్లుండ నీకాంపిల్యనగరాధిపతి జయవర్మయుం నాకుశిష్యప్రాయుండై తననగరునందు జరగంగల సమస్తకార్యములు నాయనుమతిలేక చేయఁగూడదని యుత్తర్వుచేసియున్నవాఁడు. ఇచ్చట నామాటకుంబ్రతిగా నెవ్వరును నడవరు. నీకీసమయంబున ఆనుకూల్యంబు సేయుటకే యేనునీనగరంబున వాసముచేయుచు వీరినివశగతులుగఁ జేసికొనియున్నదానను. ఇప్పుడీకాంపిల్యనగరాధిపతియగుజయవర్మ నిన్నుం బరిణయంబుచేసికొనం గోరి మాహూర్తికులవలన నీరాత్రిమూడుజాములకు మంచిలగ్నంబున్నదనినిశ్చయించి

దేవతాసన్నిధానమున నుపవసించియుండు పెండ్లికూఁతు బ్రాహ్మణముత్తైదువు లగ్ని సన్నిధికిం దోడితెచ్చుట యీరాజకులాచారంబుగాన నట్లువారలచేఁజేయింప నన్నుం బ్రార్థించి యిచ్చటికంపియున్నవాఁడు. ముత్తైదువులను ఇంకొకగడియ కిచ్చటికి రాఁబోయెదరు. అగ్నిసన్నిధికిం గొనిపోఁబడినయనంతరము నీవుజయవర్మకు భార్య వగుటతప్పదు. ఇప్పు డిందుకొకయుక్తిచేసెదవినుము. ఇదిగోయీకాంతంజూచితివే? ఇది నీ జనకుండగుకుమారబాహువు మిగులఁబ్రీతితో వివాహంబుచేసికొనిన యాతనిమాతులునితనూజ యగుకలావతికిఁ జనియించి యతిగారాబముగాఁ బెరుఁగుచువచ్చిన మోహనవతి. ఇదియాకారముచేతను రూపముచేతను వయస్సుచేతను కలాకుశలత్వంబుచేతను నీకుసమానయైయున్నది. విశేషపరిచయముగలవారలుగాని మీయిరువురకు భేదంబుగని పట్టఁజాలరు. అనినమదనమాలయులేచి యత్యాదరంబుతో మోహనవతినాలింగనంబుం జేసికొని యాదలమూర్కొని ఓచిన్నిచెలియలా యెన్నిదినములకునిన్నుగాంచితిని. అని యానందబాష్పంబుల నామోహనవతియాదలఁ దడపుచు మందపాలకింగాంచి యోభగవతీ యీచిన్నది యిక్కడకెట్లువచ్చెనో యెఱింగింపుమని వేడికొనగా నాయమయిట్లనియె. ఈ చిన్నదిమాత్రమేకాదు! నీప్రాణనాయకుండు మదనమోహనుండునువచ్చియున్నవాఁడు. వీరిరాకకుంగారణంబు వివరింతువినుము. నీవుపంపించినచిలుకలు మదనమోహనునినగరంబునకుంజని యచ్చట నతండులేమి ననేకవనంబులువెదకుచు నొకచోటంగనిపట్టి స్మరసందేశంబుంజెప్పిన నతఁడును మంత్రికుమారునికిం దనదూరదేశప్రయాణంబుసూచింప నాచిలుకలనొకింతసేపు నిలిచియుండంబనిచి తానుముందర బయలువెడలి ధరావంతంబుఁజేరెను. అది నష్టభర్త్రియగునంగనవిధంబుననుండుట తన మనంబునకురాఁగాఁ గొందఱవలన నీజనకునికి కాంపిల్యనగరాధిపతిచేనైన కారాగృహప్రాప్తియు జయవర్మనిన్నుఁ దనయంతఃపురకాంతఁగాఁ జేసికొనుటయుఁ విని దుఃఖాకులుండైచేయునదిలేక యాయూరిబయిటిదేవాలయంబులోఁబరుండి కేవలముచింతాక్రాంతుండైయుండఁగా మధురిక యనునీ చెలికత్తెలలోనొకతె యాదృచ్ఛికంబుగ నచ్చటకేగియాతనింగాంచి వృత్తాంబువిచారించి తెలిసికొనియిట్లనియె. ఓరాజకుమారుఁడా యేనుమదనమాలకుంబ్రియసఖిని. నాపేరుమధురిక. ఆమదనమాల నున్నట్టుండి కాంపిల్యాధిపతిపట్టుకొనిపోఁగా నారాజపుత్రిక తనప్రాణపదమగునొక చిత్రపటంబును తద్గృహాంతరంబున నునిచియుండుటంజేసి తీసికొనిపోవనవుపడకపోయెను. ఈపటంబుంగానకయుండె నేని యారాజపుత్రిక యాహారంబుపైఁగూడ ఆశమానును. దీనినెవ్విధినైన నాకన్నియయొద్దకుంజేర్చుట ప్రియసఖినైననాకుముఖ్యకర్తవ్యంబు. ఆరాకన్నియ కనుంగుంజెలియలు మోహనవతియనుకన్యక తనజననీజనకులఁ బట్టుకొనునట్టి జయవర్మచేతికింజిక్కక యొకరహస్యప్రదేశమున డాగియుండి దిక్కులేక

యిప్పుడు పరితపించుచున్నయది. శూరబాహువుండు రాజగృహంబును పెరరాజభటు
లాక్రమించుకొనియుండుటంజేసి యామోహనవతి ప్రచ్ఛన్న వేషయయితిరుగుచున్న
యది. కాంపిల్యనగరముంజేరెనేని యెవ్విధమునసైనం దనయక్కదగ్గఱకేగిసుఖపడును.
ఆర్తసంరక్షణంబు రాజకుమారులకుం గర్తవ్యంబుగాన నిందుకునీవొడంబడవలయునని
యనేకవిధముల వేడికొనెను. అప్పుడా రాజకుమారుండు దానింగాంచి యోమధురికా
యిప్పుడా మోహనవతి యెక్కడనున్నది. ఇక్కడకుం బిలుచుకొనిరావనువుపడునా
యనియడిగిన నామధురిక యిదెపిలుచుకొనివత్తునని చెప్పి మాసినచీరెధరించి యొకభిక్షుకి
చందంబుననుండు కన్నియను బిలుచుకొనివచ్చి రాజకుమారునికింజూపి యోయయ్యా
యిదియెమోహనవతి; అన్యులెఱుంగుదురు కేమొయనియీవేషంబుతోఁ దిరుగుచున్నయది
యని యవకుంఠనంబుదీసిచూపిన నతఁడు సౌభాగ్యాధిదేవతవలె నుండునాకన్నియం
గాంచి దానిరూపరేఖాతిశయంబుల కచ్చెరువందుచునిట్టిశుభలక్షణంబు లమరియుండు
నీకన్నియకుంగూడ యీవ్రాఁత వ్రాసియున్నవాఁడుగదా విధాతయనితలయూఁచి మధు
రికా నీవువేడికొనినవిధంబుగ మిమ్మిరువురను గాంపిల్య నగరంబుంజేర్చెదనని చెప్పి యా
నాఁడుమధ్యాహ్నమంతయు నాగుడిలోవసియించియుండి సూర్యుండస్తమింపఁగా నా
యిరువురందీసికొని నడుమనడుమనరణ్యంబులలో నాహారనిద్రాదులుదీర్చుకొనుచుఁ గొన్ని
దినములకుముందె యీనగరమునకుంజేరెను. నూతనచిత్రపటంబుంజేతపట్టుకొని యా
మధురిక యంగడివీధిలోనుండఁగా రాజభటులు నాయొద్దకుంగొనితెచ్చిరి. ఆమధురిక
వలన రాజకుమారునివృత్తాంతంబువిని యితరులకుఁ దెలియకుండ నతనినాపర్ణశాలయంద
యునిచి యీమోహనవతినిఁ దగువిధంబులఁగాపాడుచుంటిని. ఈమోహనవతిసం
ప్రాప్తికై యిన్నిదినములు రాజునకు వివాహంబుజరుగనీయక యభ్యంతరముచేయుచుం
టిని. ఇదియుఁబట్టమహిషీపదంబునకుం దగినయదిగాన నీజయవర్మను వివాహము చేసి
కొనందగును. అతండు మీయిరువురభేదంబుఁ దెలిసికొనంజాలఁడు. ఇప్పుడు చేటి
వేషంబుధరియింపంజేసి తీసికొనివచ్చియున్నదీనికి భవదీయాలంకారంబుధరింపంజేసి
వివాహవేదికకడకంపవలయు. ఈచేటివేషంబుధరియించి నీవీమధురికతోఁగూడ మదన
మోహనుండువసియించు నాపర్ణశాలకేగి యాతనితోఁగూడ నీరాత్రి యీ పాంచాల
దేశంబుదాటిపోవలయు. అనిచెప్పఁగా మదనమాల ‘‘భగవతిమందపాలకి యీరహ
స్యంబుభేదింపంబడెనేని నాచెలియలికి ననేకకష్టంబులుసంప్రాప్తంబులగునేయని నా
మనంబు సంతపించుచున్నయది.’’ అనియడుగఁగా నాయమ నేనీవిషయంబులఁ జక్క
పెట్టంగలను వెగిరంబనీవుపొమ్ము అనఁగా నేను నామందపాలకిసాహసంబునకును మం
త్రాలోచనంబునకు నచ్చెరువందుచుం దదాజ్ఞచేత మోహనవతికిఁ బెండ్లికూఁతురివేషం
బును మదనమాలకుంజేటీవేషంబునలంకరించి యాకపటచేటికను వెంటబెట్టుకొని యా

లయంబుం దాటితిని. మధురికయు మాకెదురువడి యాభగవతి పర్ణశాలకుం బిలుచు
పోయె. వివాహకార్యంబులకై యనేక దాసీజనులా మందపాలకినుండుచోటికిం
రాకలు సేయుచుండుటగలదు గాన మేము మువ్వురము నచ్చటికేఁగుటసందేహాస్పదం
ంకయుండుటచే రక్షకభటులు మమ్ము నడ్డగించుటకుం బ్రవర్తించరైరి. పర్ణశాల
పమునకుం బోవుచుండఁగాఁ దన చేతనున్న చిత్రపటంబు మధురిక మదనమాల చేతి
చ్చిన నా రాజపుత్రి దానిం దీసికొని యో ప్రియసఖి యీపటంబు నాకుం బ్రాణ
బని తెలిసికొని బహుదూర ప్రయాణాయాసంబునకు వెఱవక యిది తెచ్చి నాకిచ్చిన
నేనేమి యుపకారంబు సేయఁజాలుదును; నాయెడల మీకుంగల ప్రేమాతిశయం
మిమ్ముల యింపుచున్నయది. నీవు నా ప్రాణములకంటెం బ్రియురాలవు" అని
ంచుచు నాకుటీరంబునం బ్రవేశించియుంద గంధర్వతుల్యుండైయుండు రాజకుమారు
ంచి భయసంభ్రమంబులతో వెనుకకొదిగినిలిచి నన్నుం జూచి రహస్యంబుగ నో
కా మనము స్త్రీస్వభావసులభమగు నజ్ఞానము చేతఁ గార్యాకార్యములు విచారింపక
ర్తించితిమి గదే? ఈయతిగంభీరుఁడును మహానుభావప్రకృతియు నగుపురుషసత్త
డెక్కడ? మనమెక్కడ? ఈతని దాస్యమునకుం గూడ నేను తగనే? మనమా
కని నిచ్చలు కురస్పించెడువారము. మహోదారస్వభావము కలవారలగు నృపకుమా
శరణార్థులను దనరుసమస్తవిధములఁ బోషించుచు వారికభీష్టసిద్ధిఁ జేయు ప్రకృతిగల
గాన నీగుణహీననగు నావాక్య మాదరించి వచ్చియున్నవాఁడు. అని చెప్పఁగా
నా రాజకుమారుని యంతికంబున కరిగి వినయముఁ గఁ జేయి మోడ్చి యో కుమారకా
ప్రియసఖి మదనమాల సహజప్రేమ పరవశహృదయయై విన్నవించుచున్నయది!
దూరంబుగ నొకదేశమునుండి మఱియొకదేశమునకు మిమ్ము రప్పించి మీ యతి
సూర మగు దేహమునకు పరిశ్రమంబుఁ గలుగంజేసితి; ఈయపరాధంబుక్షమియిం
గును. ఇదియునుంగాక భవదాగమనంబున సంతసించి నాజనకుఁడును సహోదరు
మహోత్సవంబు నడుపుచు నెదుర్కొని నగరునకుం గోడి తెచ్చునట్లు లేకపోయె
యని తన హృదయంబునం బరితపించుచున్నయది. అని సఖి చెప్పఁగా నా మహాను
ప్రకృతి యగు కుమారుండు పావనవాక్యోపన్యాసంబుల మానసపంకంబుం గడిగి
ంనట్లు నాతో నిట్లనియె. ఓసీ మీ రాజకూతురు మమ్మింతటి ప్రేమచేఁ బిలిపించుట
నైన సంతోషము దూరదేశగమనాయాసంబుఁ గణింపఁ యీయ్యదు. మీరలిపుడు పరి
అనురాగము చేత నా యెడకేతెంచి నన్ను విచారించుటవలన ఘోరబాహువు నన్నొదు
ననంత సంతసము ఘగలిగె. ఇప్పుడిచ్చోట నేతత్ప్రసంగంబుల ప్రాగ్దుజరిగిన
మిసంకటములు తటస్థించునో యెఱుంగము. తత్క్షణంబ బయలు వెడలి యీ పాంచాల
ము దాటిపోవలయును. మధురిక మందపాలకి యాజ్ఞా ప్రతీక్షురాలై యిచ్చ

టనయుండవలయు. భగవతి యింతకుమునుపు సర్వాయత్తము చేసియుంచియున్న యుత్తమాశ్వంబుపై నీవు నీ రాజకూఁతురు నారోహించి యీవనమునకుం జేరువనయుండు నరణ్యంబునం బ్రవేశించి క్రమక్రమంబుగ నీదేశము దాటవలయునని చెప్పఁగా నేను నల్లకాసిమ్మని యాకుమారుండు చూపినయశ్వంబుపై మదనమాలతోఁ గూడ నారోహించి యాతనిగుఱ్ఱంబుతో వెనువెంట నేయచ్చటి చెట్లసందున నితరులకుఁ దెలియకుండ మెల్ల మెల్లనఁజని యడవిలోఁ బ్రవేశించితిని. ఇట్లు రాజకుమారుండును మేమును బ్రవేశించి గుఱ్ఱంబుల నతిజవంబునం బరుగులెత్తించిన మరునాఁడుదయమునకుఁ బాంచాలదేశంబుఁ దాటి యాయశ్వవరంబులు వాయువేగంబునం జనిచని యొకచోట సింహశార్దూలఖడ్గ గవయశరభాది క్రూరమృగనిబిడంబయి యనేకవిధములగు సాలతాలకపిత్థాశ్వత్థపిచుమందచందనతిందుకఖర్జూరవేణునింబకదంబప్రముఖములగు వృక్షములు క్రిక్కిరిసి యెండ తెలియలేక సూర్యకిరణప్రసరణంబునకైన నవకాశంబియ్యనియతిభయంకరమగు నొకగహనంబుం బ్రవేశించెను. రాజపుత్త్రుండును మాతో తొల్లి తానుమధురికను మోహనవతినిం బిలుచుకొని ధరావంతంబునుండి కదలి చక్కనిమార్గమునం జనక యీగహనంబునం బ్రవేశించి దీనిగుండ కాంపిల్యనగరమునకుం జేరితిని. అని చెప్పుచుం బూర్వపరిచితములగు నాయాచోటులనుం జూపుచు మాత్రోవకడ్డంబై పైకుఱికి మమ్ముహింసింపంబోవు శార్దూలాదిమృగంబుల నతిచాతుర్యంబునం జంపి భయంబుడుపుచు; మఱియు రాజపుత్త్రికీయాస్థలంబుల నీయామృగంబుల నీయావిధంబుగ వేఁటాడుదుమని యాప్రకారంబభివర్ణించి చెప్పుచు; మాకుమార్గప్రదర్శకుండై ముందుఁబోవుచుండెను. సూర్యుండునాకాశమధ్యంబుం జేరె; భూమిపయి నడుగిడనీయక లలాటతపంబులై యాతపంబులు బిట్టుడికించె. మృగకులంబులు మందలుమందలుగఁ జేరుకొని చెట్లక్రిందం బరుండి నెమరువెట్టుటకుపక్రమించె. ఎండమావులు పథికులకు జలభ్రాంతిఁ గల్పించియలయింపసాగె. పక్షికులంబులు చెట్లనీడలకుం జేరె. అట్టికఠోరాతపంబున నశ్వంబులు పరిశ్రాంతినొంది నడవలేక చిక్కిన మేము తృషార్తులమయి జలకాంక్షచే నెక్కడనైన జలాశయంబుండుదనుక మెల్లగ నేగవలయునని ప్రయత్నపడుచుఁ బ్రతిచెట్టుక్రిందను బ్రతిపొదరింటను నిలువఁబడుచు నతిప్రయాసంబుతో నరుగుచుంటిమి. అప్పుడు నల్లనిశరీరంబులును పల్లవెండ్రుకలును కోరమీసంబులును మిడిగ్రుడ్లును తడవిండ్లునుగలవారు కొందఱుబోయలు మా దారి కడ్డంబువచ్చి యిటునటుం దిరుగుచుండిరి. రాజకుమారుండు వారిం గాంచి యో చెంచులారా యిక్కడకు నీటిపట్టు లెంతదూరంబున నున్నవియని యడిగిన వారును సమీపమునకువచ్చి యోసామీ మీరు విశేషముగ దప్పిగొనియున్నారని తోఁచుచున్నది. లోకమున ననేకులు ఎడారిత్రోవలోఁ జలువపందిరులుంచి పథికులకు శీతోదకంబులును పానకంబులును శుంఠీ జంబీరరసాదియుక్తంబగు తక్రంబును చందనంబును

తాళవృతంబులునొసంగి మహాపుణ్యఫలంబులం బడయుచున్నవారు. అట్లుండ మేము మీకు నీటిపట్టులైనం జూపలేమా? మీయనుగ్రహంబుఁబడయనియ్యకొనమా? మీరలొంటరి గఁబోదురేని యాచోటులుగనిపట్టుబహుకాలఁబు సెల్లు. ఈయాఁడువారు ఎండకోర్వక విశేషంబుగఁ బరితపించెదరు. ఈయశ్వంబులును శ్రాంతంబులైయున్నవి. గాన కొంచెము దవ్వులనున్న జలాశయంబువనుక నడవలేవు. ఈగుఱ్ఱంబులను ఈకాంతలను ఇక్కడ చెట్లక్రిందనిలిపి పాదచారివై నీవు పత్తువేసి యొకింత సేపటికి జలాశయంబుం జేరి దప్పిఁదీర్చుకొని నీరంబులఁగొనిరావచ్చును. అని చెప్పఁగా రాజకుమారుండును "ఓ బోయలారా యిట్టిమహారణ్యంబున నాఁడువారినొంటిగ పడలి రాఁగూడదే" యని యనఁగా వారలుసామీ యిది మేమువసియించియుండు తావు; మాయెఱుకలేక యీఁగెరైన నిందుంజొరలేదు; భయపడక మీరు మాలోఁగొందఱతోఁగూడ చెఱువునొద్దకుంబొండు. కొందఱము వీరికి మీరు వచ్చునంతవఱకుఁ గావలియుండెదము. లోకముసం బరోపకారమునకుంగాని యీకాయము దోషనికాయంబు కాదాయని పల్కిన నతఁడు వారిపల్కులకు సంతసించి మమ్మనడిగి గుఱ్ఱంబులను మమ్ము నక్కడనిలిపి యాబోయలలోఁ గొందఱంబిలుచుకొని యాయరణ్యమధ్యంబున నొకత్రోవం జనియె. మేము తృషార్తలమగుటం జేసి మతిభ్రంశంబుం జెంది యాతని కొంటరిగఁబోవ ననుమతించితిమి యంతయెకాని వేరుకాదు. విధివిపాకంబుత్వరచేయఁగా నెట్టి దిట్టలకయిన బుద్ధి పెడతలఁ బట్టునుగాదె? అట్లు రాజకుమారుండరిగిన యనంతరము మేముచల్లని యొకమఱ్ఱిక్రిందం గూరుచుంటిమి. ఒకింతసేపయ్యెను. మఱియు నొకబోయ యచ్చటికివచ్చి మాకుంగావలియున్న వారినడిగి మావృత్తాంతం బెఱింగి కటకటా జలంబునకంతదూరంబు చననేల? సమీపమున నయున్నవే యని మమ్ముం దోడ్కొని పోయి సమీపస్థలంబునన జలంబులు గానిపించె. మేమిరువురము నాజలంబులు ద్రావి యాగుఱ్ఱంబులకు దప్పికఁదీర్చి తొల్లిటిస్థలంబునం గూరుచుంటిమి. రాజకుమారునితోఁబోయియున్న బోయలుకొందఱు బిట్టువాపోవుచు మాయొద్దకువచ్చి మాపాదంబులబయింబడి బాష్పజలఁ భూమింబడుపుచుం బరితపింప మేమునుదిగులుపడి యోబోయలారా రాజకుమారుఁ డెక్కడనున్నాఁడు; ఆతనివిడిచి మీరు పరువిడి వచ్చుటకుం గారణబేమి? మీరలిట్లు దుఃఖించుట వలన మాహృదయంబులు అతనివిషయంబున; ననేకానిష్టంబులు చింతించుచున్నయవి; అని యడిగితిమి. వారు ఓయమ్మలారా మేము చెరువుత్రోవంబట్టిపోవుచుండఁగా మామార్గమున నొకసింగంబెదురుగావచ్చెను. ముందరుగుచున్న రాజకుమారుండు మేమువలదు వలదని చెప్పుచుండఁగా దానినదలించెను. అదియుం క్షుధాతురంబై యున్నదిగాన నతని యదలింపునకుం గనలి వెంగంబు దెఱచుకొని పటలు నిక్కించుకొని యత్యాగ్రహంబున నెగిరి ముందటికాళ్లగోళ్లు హృద

యంబున గ్రుచ్చుకొనునట్లు కూరిర ప్రహారంబునలిపిన మన రాజుభూమిపయింబడియె పడునంతలో నామృగరాజంబు నాతనిశరీరమున ననేకవ్రణములు గలుగునట్లు బహుప్రకారంబుల మోదుచుండ మేమందఱమునుజేరి యార్భాటంబులు కొన్ని సలుపఁగా విడిచిపోయెను. రాజకుమారుండు పూర్వమెత్రుపార్తుండై యుండుటచేతను సింహనఖర ప్రహారంబుచేతను సొమ్మవోయి యిలపయింబడియె. మేమెంత బిలిచినంబలుకక పొరలాడుచున్నవాఁడు. శీఘ్రముగఁ బ్రాణములు వదలిపెట్టుననితోఁచి మీకీవృత్తాంతము దెలుపవచ్చితిమి. ప్రాణములుండఁగా బంధుజనంబులు చూచి కన్నీళ్లుపెట్టుకొని మాటలాడలేని యది జీవముండువరకు మనశ్శల్యంబయి బాధించుచుండునని పెద్దలు వచింపుదురుకాదె ? యనిచెప్పఁగా మేమును పిడుగువడ్డట్లు వినబడిన యామాటకు మూర్ఛవోయి యొడలు దెలిసిలేచివిలపించుచు నోయయ్యా రాజకుమారుఁడా మమ్మునిట్లు నట్టడివినిడించిపోవుట న్యాయమేనాయని వాపోవుచు మాకై నీకిట్టి యాపద సంభవించెగదాయని ప్రలపించుచు నచ్చటనుండలేక యోయయ్యలారా ఆమహాభాగుఁడు పడియుండుచోటికి మమ్ముంగొనిపొండు ; ఈయనాథలయందుఁ గనికరముంచుఁడు ; అని వేఁడికొనఁగావారును అట్లనేకానిండు. మావెంటరెరండు. మీకుఋణానుబంధంబున్నఁ బ్రాణంబుతోనుండఁగా నాతనింజూడఁగలరు. అందుకైకదా మేమతిత్వరితగతింబరువిడివచ్చితిమి; అనఁగామేమును శోకవేగంబు సహింపంజాలక యాయుధంబులను గుఱ్ఱంబులను మఱచి వారివెంటనంటి భూమిపైఁబడుచు లేచుచుంబోవుచుంటిమి. కొంతదూరంబఱుగునంతకు మేముఏయేచోటులుఁదాటితిమో యేయేగుట్టలుమెట్టితిమొ ఏయేచెట్లుచుట్టితిమొ ఏయేమిట్టలనరిగితిమొ భూమిపైనుంటిమొ ఆకసంబునకెగరితిమొ ఏవిషయంబునెఱుంగక కేవలము రాజపుత్రాపహృతమానసలమై బహుదూరం బరిగితిమి. సూర్యుండస్తమించె. అప్పటికినిరాజపుత్రునిం గానక యాబోయలతో యోరీ మారాజకుమారుఁడేడీ ? ఒకవేళ ముందుపోయినతోవ తప్పిపోయెదరో ? ఇంత పఱకాతండు జీవించి యుండునా యని యడిగిన వారును మమ్ముంగాంచినవ్వి మారాజకుమారుండిచ్చటికి సమీపముననుండు బోయపల్లె యందున్నవాఁడు ; తోవతప్పకయెపిలుచుకొని పోవుచున్నారము రండు. ఈరాజపుత్రిక వేగిరంబ తనదగ్గరకురానిచో మదనబాణంబులచేతఁ బ్రాణంబులు పరిత్యజించును. అతివేగంబునం బోవుదమేని మేలుగలుగు అనిచెప్పిరి. అప్పుడు వారిమాటలకు సంశయించుచు మేము నిలువఁబడి మనలవీరువంచించి యింతదూరంబు గొనితెచ్చిరి ; వీరల చేతందగులుకొంటిమి. ఇంకేమి సేయఁగునని దిగులుపడుచుఁ గాళ్లుతడంబడ హృదయంబు తటతటనదరవదనంబులు శుష్కంబులై దేహంబులు పఱపడవడంక నోండొరుల మొగంబులు గాంచుకొను చుంటిమి. అప్పుడు ఆబోయలు ఓబాలామణులారా మీరు మాసంగీతంబునకు

హృదయంబు గరఁగివచ్చి మృగంబులు వలలందగులుకొనురీతి మా నయవంచకంబులగు వచనంబులకేమఱి మా చేతం జిక్కుకొంటిరి. ఇఁకదప్పించుకొన మీకుఁదరంబుగాదు. ఇంతకుం గొన్ని దినములకు ముందు ఆ రాజకుమారునితో వచ్చిన యీకన్నియంగాంచి మాయధిపతి మోహించి మమ్ముం బిలిచి యెట్టికపటోపాయంబుననైన నాతనివంచించి యామించుఁబోఁడిని నామంచంబునొద్దకుం గొనిరావలయుం; రాజకుమారుండు మహాపరాక్రమశాలిగాన నతనితోఁ బోరాడి మీరుగాని మీతోఁగూడిన నేనుగాని జయించలేము; తుదకు ఆయాఁడువారుగూడ క్షత్రియకాంతలుగాన ధనుర్విద్యాభ్యాసంబునం గడిదేరినవారై యుందురు. వారియొద్దనైన నాయుధంబులుండఁగా మీరుపోఁగూడదు. వారలతో రాజపుత్రునెడవాపి వంచనమెయి నాకాంతల నిరాయుధులం జేసి పట్టుకొని తెచ్చునది అనిమాకాజ్ఞఁజేసియున్నవాఁడుగాన మేమిన్నివిధముల మిమ్ము వంచించికొని తెచ్చియున్నారము. ఇదిగో యెదురనుండునది మారాజు వసియించు బోయపల్లెయని చెప్పఁగా విని మేము మనంబుల ఖేదంబు నొందుచు, శ్లో॥ అన్యథా చింతితంకార్యం దైవమన్యత్ర చింతయేత్॥ అనులోకోక్తి యప్రయోజకంబు గాదు. కాంపిల్యాధిపతికిఁ బట్టమహిషియై యుండుటకు సమ్మతించని యీమదనమాలకుందుదకుబోయల పాలంబడి కాయంబుజెడుపుకొన వలసినట్లయ్యెఁగా ఆహా ఏమిదైవచిత్రము! అఘటితఘటనా సమర్థుఁడగు విధికిందుష్కరంబును గలదే? శూరబాహువునకుం గూఁతురై పుట్టుటయెక్కడ! బోయవానిం జెట్టపట్టుట యెక్కడ! కటకటా ఏమి యీభాగ్యవైపరీత్యంబు! అనివగచుచుం జేయునదిలేక యూరకుంటిమి. ఇట్లు చింతించుచునుండ మమ్ముంగాంచి యాబోయలు ఓకాంతలార యిఁక వగచియుపయోగము లేదు. వంటింటిలోఁ బ్రవేశించిన కుందేళ్లవలెనైతిరి. మారాజు దీనిపై మక్కువచేతఁ బ్రబలతరముగ నస్వస్థశరీరుండైయున్నవాఁడు. దైవము మాపాలనుండి మిమ్మును మాకులభ్యలగునట్లొనరించి మా ప్రాణంబులు నిలిపినదయ్యెను. వేగిరంబ రండు నేను వలచియుండు కాంతామణింగొనిరాక మీరు మీ మీ కాంతలం గాంచితిరేని కృతాంతుని మొగంబును గాంచఁగలరు. అని మాయేలిక యతికఠినంబుగ నాజ్ఞచేసి యుండుటంబట్టి మేము గృహంబులువదలి యన్నాదులుమాని పరిభ్రమించుచున్నారము. మా పెండ్లాల మొగంబులు చూడ మనంబుసంభ్రమించుచున్నయది. మిమ్మతనిచేతికొప్పగించి యాతండిచ్చుపసవనంబులుగైకొని మాయిండ్లకేగెదము. అనిచెప్పుచు మమ్ము బహునిర్బంధపూర్వకముగఁ గొనిపోయిరి. మేమును చని శబరబాలకనిహతనానావిధశకుంతతతిపోషితసిరామయతోరణ ఘోరగృహద్వారంబును, క్రూరసారమేయమాత్రపరిజనకిరాతనివహానిబిడంబును, నానామృగనికాయ మృతకళేబరదుర్గంధంబు నగుబోయపల్లియం బ్రవేశించితిమి. మాతో నరుగుదెంచుచున్న చెంచులు

మమ్మునొక గుడిసెయొద్దకుం గొనిపోయి వాకిట నిలిపి యందులోనికిం బ్రవేశించి యొక
ముసలివానిం గొనితెచ్చిరి. వాఁడు మమ్ముం గాంచి మించినయాశ్చర్యంబునం దన పెం
డ్లమును బిలిచికొనివచ్చి కూరుచుండి యోసీ వీరిని గాంచితివే ? ఇట్టియతిసుకుమారు
లగు మనుష్యులుకూడ నున్నారుగదా. ఈకాంతయేమందమనియొ మనవాఁడు రాజ
కన్యక రాజకన్యకయని తలంచుకొనుచున్నాఁడు; వీరికి దేహమున నేమైనబలమున్నదా?
మనవలె నడవులయందు దూఁటి యెగిచియెగిచితతిమి పిట్టలనుబట్టుకొనఁగలరా ? ఏ
మేమొ బెదరిబెదరి చూచుచున్నారు ; ఇసిరో ఈనాలిలేనిబాలలు మనకేలా ? కొన్ని
దినములనుండి వానిమాటలు విని వీరునతికట్టి తోలువలుకొట్టి ధనము సంపాదించుటలు
మాని, మృగంబులం బొరిగొని మాంసంబులు గడించుటలు వదలి, వేటకుక్కలంగొని
వరాహాదులంజంపునవులభ్యసించుటవిడిచి, వలలొడ్డి పులుగులంబట్టి కట్టితెచ్చుటం
బరిహరించి యీపనికిమాలిన పనులకుంగడంగిరి. బళాబళా బాగుబాగు! ఓసీముసలీ
మనబిడ్డం డీపిండిబొమ్మలవలె నుండు కొమ్మలంగాంచెనేని మమ్మరంబగు మన్మథవేద
నచే నిమ్మలువదలి దిమ్మవట్టినవానివిధమున వీరితోదిరుగుచుండు నంతియకాని నెమ్మ
దితో దాఁజూడవలసిన పనులుచూడఁడు. మృగహింసకుంబోక వలలొడ్డి పులుగులు
పట్టుకొనంజనక కన్నములుపెట్టి ద్రవ్యంబులు దొంగిలించుట కఱుగక కేవలము వీరి
తోనే కాలంబుగడపుచుండు. అట్లయ్యేనేని మనకులధర్మంబుచెడును. ఎన్నివిధముల
నైన వానికీకాంతల నందకుండంజేయుటమంచిది. ఎవ్విధముగ నీకార్యంబు సమకూర్ప
వలయు. అని పల్కెను. ఇంతలోన నొకబోయయచ్చటికివచ్చిన నాముసలిబోయ
వాఁడు నాబిడ్డని నేమంబుఁదెల్పుము; పోయినకార్యం బేవిధముగముగిసెను ? అని
యడుగఁగా నాకిరాతుండు సామీ మీకొడుకును మేమును బ్రయత్నించినపని చెడి
పోవుటకూడఁగలదా ? మీ ఆనతిఁగైకొని యిల్లువిడిచిబయలుదేరి యీకొండగవిలో
నుండుచండికదేవళంబునకుం జని మేమందఱము నేలంబడిమ్రొక్కి యోతల్లీ యీసారి
మాకు గొప్పధనసంచయము దొరికెనేని యప్పుడె నీకు మంచిమానిసిని బలియిచ్చెదమని
వేడికొని బహుదూరం బరిగితిమి. ఆతల్లివరంబెట్టిదో తెల్పలేము. మేము యీహిమవం
తంబుదగ్గఱ నుండు నొకరాజధానిని గొల్లగొట్టి యెన్నరానిధనంబులును వస్త్రంబులును
మణులును దొంగలించుకొని నిరుపద్రవంబుగా దాగియున్నారము. రహస్యముగ మీకీ
వృత్తాంతంబుం దెల్పి నన్ను తమకుమారుండంపినవాఁడు. అనఁగా నావగ్గుబోయ బహు
సంతోషపడుచు మన కింతమేలు చేసినయాతల్లికిఁ బ్రార్థన చెల్లించుటకు జాగుసేయఁ
గూడదు. అది నెరవేర్చనంగాని మనబిడ్డఁడు రాజోపద్రవములేక మనయుండుచో
టికించేరఁడు కాననిప్పుడ దేవతాబలి నిర్వర్తింపంబడవలయు, జాగుసేయక యీయిరు
వురలో నిండువయస్సులో నుండెడిదానింబట్టి తీసికొనిపోయి యీకొండలరాయని

పట్టికి బలిపెట్టుఁడు. మఱియొకదానిఁ దఱుమఁగొట్టుఁడు. అనియుత్తర్వు చేసెను. అంతట నేను వానిమాటలువిని మదనమాలకుఁ బ్రాణములుపోవునట్లు సంభవించిన కట్టిండిసేగికి ననేకవిధముల వగచుచుండ నన్నువదలి యాకిరాతులు మదనమాలంబట్టుకొని యాకొండగవియొద్దకుం గొనిపోయిరి; నేనును దానివెనువెంటం బెనురోదనంబుసేయుచు నురంబుమోదుకొనుచు భూమిపయింబడుచు లేచుచు వాపోవుచు నచ్చటికింబోతిని. ప్రళయకాలంబునం బదునాలుగులోకంబులు నములందెఱచి కొన్నయమునినోటి దంష్ట్రిలవలె నుండు పెద్దకత్తులుగొని యిరువురి కిరాతులు మదనమాలను దత్సమీపముననుండు మడుగులో ముంచియెత్తి నన్నుంగాంచి యొకపలుకైనం బలుకనియ్యక నన్నింతకుపైన రాకూడదని నిరోధించి యాగుహాలో నుండు నాలయములోనికిం గొనిపోయిరి. మనరాజపుత్రికిం గలిగిన యీవిధివైపరీత్యంబుం దలంచుకొని యప్పుడు మూర్ఛపోయి భూమిపయింబడితి. ఇప్పుడు నీవచనంబులచేత దేహంబుం దెలిసికొంటిని, ఓచతురికా వింటివటే! మనమదనమాలగతి! ఏమయ్యెనో? ఆ సుకుమారాంగికిం గలిగినయతికఠినపు మరణముంజూప నన్ను దేవుఁడుదానితో వెంటబెట్టుకొనివచ్చెను వింటివటే! అనియిట్లామకరిక నాకుందెల్పిన నేను మదనమాల ప్రాణంబులయందు నిరాశనయ్యుఁ దొల్లి జ్యోతిష్కులు ఇది మహామండలేశ్వరునింజెట్టపట్టి యఖిలభూమండలంబు నేలుచుఁ బతికిఁ బ్రాణసమానురాలై యనేకవత్సరంబులు సుఖించుచుండును, అని చెప్పియున్నవారు గాన నొకించుక ప్రత్యాశతో నామకరికం గాంచి యో ప్రియసఖి ఇఁక మనము చింతించుచుం జేయునదేమున్నయది. ఇచ్చోటనుండుటవలన నుపయోగములేదు. మెల్లమెల్లగఁబోయి కాంపిల్యనగరముంజేరి మోహనవతినైనఁజూచుచుఁ గాలముఁగడపుచుందము పోదము రా అనిచెప్పితిని. అందుకామకరిక సమ్మతించి అచ్చోటువాసికదలి క్రమక్రమంబుగ నాచూపునట్టి మార్గమునవచ్చుచు కాయలును పండ్లును జలంబులు నాహారంబుగాఁ గొన్నిదినములకు కాంపిల్యనగర నిమీపమునకుంజేరెను. ఆనాటిరాత్రి నేను నానగరంబునం బ్రవేశింప నిచ్ఛలేనిదానఁగావ దానికిఁ దెలియకుండ నచ్చోటువిడిచికదలి తొల్లింటివగిది ననేకస్థలములయందు సంచరించుచున్నదానను. మారాజపుత్రికకుఁ బ్రియసమాగమంబగుదనుక నేనును బ్రహ్మచర్య వ్రతంబు సలుపవలసినదాననై యుండుటంజేసి యితరులతో మాటలాడనొల్లను. మనోహరములగు నుద్యానవనములయందు సంచరింపసమ్మతింపను. రాజగృహములయందు విహరింపను. ఓరాజకీరమా నీవు నాకుఁ బ్రియసుహృత్తువని నీతో వృత్తాంతము విన్నవించితిని. అని యిట్లాయామఁడుచిలుక పల్కుచుండఁగా మాయుండు పొదరింటికి సమీపంబున ఓచతురికా తొల్లియారాజపుత్రి తనకుం బ్రియసమాగమంబు కాకముంద నీకుం బ్రియసంగమమహోత్సవంబుఁ గావించుసట్లు చెప్పి యిప్పుడుతాని

క్రమంబుమాని ప్రవర్తించెను. ఈకిటుకు నీకెరుకపడదాయెఁగదా అని యొకపలుకు వినంబడియె. అందు కాయూఁడుచిలుక మహాహర్షంబుతో నోరాజకీరమా యిప్పుడు వినంబడిన వచనము నాకుం జెవులయందు సుధావర్షము గురిసినట్లయ్యెను. ఆమదనమాల జీవించిసుఖంబుగఁ దన యభీష్టనాయకునిం గలసినదా ? శ్లో॥ అథవాభవితవ్యానాం ద్వారాణిభవంతిసర్వత్ర॥ అనునట్లు శుభములుగాని యశుభములుగాని సంభవించ వలసివచ్చినపుడు అన్నియును వానికిం దోవలై యుండును. రానికాలములో నన్నియుఁ బ్రతిబంధకములుగానగును. ఆమదనమాల తానెన్నివిధములఁ బ్రయత్నించినను తుదకుఁ దనప్రయత్నములు విఫలంబులై పోవుటమాత్రమేగాక ప్రాణములు పోఁగొట్టుకోవలసినట్లయ్యెను. జీవితనిరాశయైన యనంతరము ప్రియసంగమసౌఖ్యంబు సమకూరె. అఖిలజంతువులకును వానివానికర్మములు ఫలములియ్యఁదలఁచియైనచో సుఖదుఃఖములు సంప్రాప్తములగుచుండుటను దర్శించిచూడ నెవ్వనికి దరంబుగాదు. ఓరాజకీరమా యీవచనామృతమును నాచెవులకు వర్షించినదియెవరు ? దానిం దెలుపుము ; అనఁగా నేను ఓచతురికా యీవచనముం జెప్పినయది యామదనమాలప్రియసఖి యగుకళావతి. అని చెప్పఁగా నది యిట్లయిన నారాజపుత్రిక యింతకు సమీపమున నుండునట్లు తోఁచుచున్నది. లోకమునం బ్రియజనము ప్రవృత్తిదెలియక బహుదినంబులుగడపినను కుశలవృత్తాంతమును వినినయనంతర మాయిష్టజనముంగాంచు నంతలోపల మనంబత్యుత్సుకంబైతత్తరించుట సాధారణంబుగాదె? కాననేను నాప్రియసఖింజూడ నత్యుత్కంఠితనై యున్నదానను. అదియుండుచోటు దెలుపుము. అని పార్థింపఁగా కళావతి మరలనిట్లనియె. ఓచతురికా నీప్రియసఖియగు మదనమాల యీపూఁబోదరింటం దననాయకునింగూడి నీవృత్తాంతంబు వినుచున్నయది. నీప్రియసఖుండగు కలకూజితంబును భవత్సంగమాత్సుక్యంబుతో నీతో మాటలాడుచున్నవాఁడు. ఇదియు నీవెఱుంగలేకపోతివి. అనిననాయబ్జాక్షి వచనములువిని యాచతురికనునుంగాంచి సిగ్గుపడుచుందటాలున నాపొదరింటిలోనికింజని యా మదన మోహనుఁడును మదనమాలయును నుండుటంగాంచి సంతసించి యారాజపుత్రిక ముంజేతిమీఁద వ్రాలిన నామదవతి యత్యనురాగంబుతో నోచతురికా నీకష్టంబులెల్లవింటిని ; కేవలము తిర్యగ్జంతుసాధారణ మగుచాపలమువదలి స్నేహధర్మమును పాటించుచు సర్వసుఖంబులకువెలియై యిట్టిదైన్యాకరమగు కఠినవ్రతమునసుష్టింప నీకుఁదరంబుగాని యితరులవలనఁ గాదు. ఇందుకు నేనేమి నీకుపకారంబు సేయఁగలను. అనుచుం దనకష్టంబులం దలంచుకొనుటంజేసి పయింబయి నతిశయించు శోకంబువలనం గలిగిన బాష్పంబులచే నాచతురిక యొడలుదడుపుచుండ నాచిలుకయుఁ బ్రియసఖి మనమిరువురము నెట్లెట్లోవిపదంబునిధిం గడచితిమి ; రాజకుమారుండును నీకు సంప్రాప్తుం

డయ్యె; ఇంకనవియెల్లం దలంచుకొని యేల దుఃఖింపవలయు; పూర్వదుఃఖస్మరణం
బును విడిచిపెట్టుము; ఆమాయాకిరాతులచేతం జిక్కికొన్న నిన్నుం గాపాడిన వా
రెవరు! ఎట్టులా చండికాలయంబు నుండి యిచ్చటకుం జేరితివి? సంగ్రహంబుగం
దెల్పుమన నామదనమాల యిట్లనియె. ఓచతురికా వినుము. నన్నుం గొనిపోయి
యాకిరాతులు చండికాసమీపమున నిలువంబెట్టిరి. ఇంతలోపలం గొందఱు క్రూరా
త్ములు భయంకరంబు లగుకత్తులుధరించి నాయిరుప్రక్కల నిలిచి యాదేవికిం జేతులెత్తి
ప్రణామంబులు చేసి యోతల్లీ యీపల్లవపాణి నిప్పుడు నీకుంబలిపెట్టెదము. మాయేలిక
యేవిఘమగు రాజోపద్రవంబు లేక సుఖముగ తాందొంగలించికొన్న ధనంబులతో
మానెలవునకుం జేరునట్లనుగ్రహింపవలయును. అని ప్రార్థించి యేకకాలంబున నా
రెండుకత్తులను పైకెత్తి ప్రహరింపంబోయిరి. ఓచతురికా యప్పుడు నేను ప్రాణ
ములుపోంగొట్టుకొనవలసినట్లు తటస్థించిన నాదురవస్థకు సంకటపడక యాబోయ
వానిబారికింబడక తప్పించుకొనువచ్చి తన కుపహారముగాం జేసికొన్నదని యాజగ
న్మాతం దలంపున స్తుతియించుచుంటిని. ఇట్లు మహోద్ధతంబులుగం బైకెత్తంబడిన
యాకత్తులు రెండును నేకారణంబుననో చేయిజారి భూమిపైంబడియె. నిరపరాధినైన
నన్నువధింప నుద్యుక్తులయిన పాపంబువలన నేమొ యాయిరువురకును గన్నులుగనం
బడవయ్యె. వారలకట్లగుటకు నేను మనంబున నింకనెన్ని కష్టంబుల నన్ననుభవింపం
జేయుటకో వీరినిట్లుకన్నులుకానని వారలనుగాంజేసెను? దైవంబు దుఃఖదానంబున
నతినిపుణముగం బ్రవర్తించుచున్నయది. అనితలంచుచువగచుచుండ వారలకధిపతియై
యచ్చటికివచ్చినవాండు నన్నుంగాంచి యీకన్యక దేవోపహారంబున కింకంబనికిరాదు;
దీనింగొని యతిరహస్యమార్గంబుగ మనయేలికకుమారుం డుండుచోటికిం గొనిపొండు;
అతండు దీనిపైవిశేషముగ మరులుగొనియున్నవాండని యిరువురికిరాతులచేతికి నన్నప్ప
గించి వారలతోంగూడ నన్నాయాలయంబు వెలిచెను. నేనును నావిధివైపరీత్యంబు
మానక మరలనాకిరాతుని బారికింబట్టిద్రోచెనేయని వగచుచుం జేయునదిలేక యా
చెంచులతోంజనుచు నొక రహస్యస్థలంబునకుం జేరితిని. సూర్యుండస్తమించె. నా
భాగ్యాధిదేవత ప్రత్యక్షమైనట్లు ఈకళావతి నాకుంగనంబడి యచ్చటినుండికొని
తెచ్చె. ఇదియనావృత్తాంతంబనినం జతురికసంతసించి రాజకుమారునింగాంచి యో
కుమారకా మీరలీ మదనమాలామకరికలంబాసి యరణ్యమధ్యంబునం గిరాతులు చూపు
మార్గంబునంబోతిరిగదా? మీ తరువాతి వృత్తాంతంబేమయ్యె మీరలెట్లీస్థలంబునకుం
జేరితిరి. కల వృత్తాంతంబుం దెల్పి నాహృదయసంశయంబుం దీర్పుమని యడిగిన రాజ
కుమారుండును ఓచతురికా వినుమనియిట్లనియె. అట్లాకిరాతులచేం జూపంబడుత్రో
వన బహుదూరంబరిగి నీళ్లుగానక తృషచేం బ్రాణములు వెడలిపోవునట్లయిన ఓరీ

జలాశయం బిక్కడకొంతదూరంబుననున్నది. దేహముబహుదూరంబగు శక్తిచాలక మూర్ఛిల్లునని తోఁచెడిని ; అదియునుంగాక యాఁకువారినొంటరిగా వదలివచ్చితిని ; వారును తృషార్తులయి నేఁటింతదనుక తమయొద్దకుంజేరమికి దుఃఖాక్రాంతత భయము నొందుదురు ; వేగిరంబజలంబులుచూపితిరేని మీకు మంచిరత్నంబులు బహుమానంబుగ నర్పింతును ; అని నేను వేఁడుకొనఁగా నాదుష్టాత్ములు ఓరీరాజా మాకునీయొసంగు రత్నంబులేల ? నీవుకొనివచ్చిన కామినీరత్నంబు మాయేలికకుం గావలసియుండి నిన్నుమోసంబుచేసి దానితోనెడబాపి యిచ్చటకుం గొనితెచ్చినారము. ఆకామినీ రత్నంబు మాయేలికయొద్దం జేరియుండును అని చెప్పికొనుచు నాచెట్లసందున మూల కొక్కరుఁడుగాఁ బరువులిడిరి. నేనును వారిమాటలువిని యాహా! మోసపోతిని గదాయని తలంచుచు నీకాంతామణులగతి యేమైయుండునో ? యనిదుఃఖించుచు నతివేగమునం బూర్వమరిగినమార్గముగుండఁ దొలుతటిచోటికివచ్చితిని. అచ్చట మే మాకోహించికొనివచ్చిన యశ్వవరంబులుమాత్రముండెను. అదిగాంచి యావామాక్షులకుం గలిగినకిరాతులవలని మహాసంకటంబునకు వగచుచుం జేతిమీఁదుగ నీబాలామణినిబోయలచేతి కప్పగించితినేయని వాపోవుచు నొకింతసేపచ్చట నున్మత్తునివిధంబుగందిరిగి దిక్కుగానక యిట్టిదౌర్భాగ్యశాలికి సుకుమార రూపోదారంబగు కామినీరత్నంబుదక్కునేయని ప్రలపించుచుండి సూర్యాస్తమయమగునప్పటి కచ్చోటు వాసి యాయశ్వవరంబులలో నొకదానినెక్కితిని. మదనమాలకుం గలిగినమహాసంకటమును దలంచుచు నొడలెఱుంగకయుంటిని గాన నాయశ్వోత్తమం బెక్కడెక్కడకేగెనో యెఱుంగను. ఆనాఁడురాత్రి జాము ప్రొద్దుపోయినసరికిం జంద్రభాగం బనునేపాళదేశపునగరముసమీపమున నొకజలాశయంబుగట్టున నాగుఱ్ఱంబునిలిచె. నేనును నా గుఱ్ఱంబుదిగి రెండవయశ్వంబును వెంబడించి వచ్చుచుండుటంజూచి యారెండిటికిని జలంబులు దాపించి నేనును జలావగాహనంబుచేసి యంధకారంబుచేఁ గన్నులేమియుం దెలియ కున్నను క్షుద్బాధకోర్వఁజాలక సమీపవృక్షములకుంజని దొరకినన్నిపండులు కోసికొనిభక్షించి యాచెరువునందలి యాస్వాద్యంబులగు జలంబులు ద్రావి యచ్చటికి సమీపమున నుండునొకభైరవునిగుడికిం జేరువనఁ బఱపియుండు విశాలమగు శిలాఫలకంబుపయిం బరుండి మార్గాయాసపరిశ్రమంబును దీర్చుకొని యచ్చోటువాసిపోవ నుద్యుక్తుండనైతిని. నాకునప్పుడు తగుసహాయం బొండుదొరికెను. అట్లుక్రమక్రమంబుగ దేశంబులంగాంచుచు నీనగరంబునకుం జేరితిని. ఇదియనావృత్తాంతంబు అని చెప్పఁగా నాయాఁడుచిలుకవిని ప్రియసఖియగుమదనమాలం గాంచినవ్వుచు నేనేమియొ యడుగంబోయి సిగ్గుచేనన్నుం గ్రేఁగంటఁజూచుచు నూరకున్న నాసైగయెఱింగి మదనమాల ఓచతురికా నీకు నీమగనివృత్తాంతంబు తెలిసికొనవలయునని యాశగలిగియున్నది.

నీగ్గుచేత నడుగలేకయున్నావు. కాన చెప్పెదను వినుము. నేనీ యూరికిం జేరంగా నే యీ కలకూజితంబును గొన్నిదినంబులకు నాసమీపంబుజేరినయది. నేనత్యాదరంబుతో దీనింగారవించి యోరాచిలుకా మీరిరువురును నా ప్రాణనాయకునిం బిలుచుకొనిరా నేగితిరి. అంతియకాని మరల మిమ్ముంగాననము. నేను కాంపిల్యనగరమున నుండు నప్పుడు మదనమోహనుండు చెప్పినమాటలవలన మంత్రికుమారునికి వృత్తాంతంబు విన్న వించుటకుఁదడసి నిలిచినంతవఱకు మీ వృత్తాంతంబువింటిని. మీరు వచ్చి నగరము చేరకపోవుటకుంగారణంబే మియోరాయెఱుంగననియడిగిన నీరాచిల్కయిట్లనియె. ఓమదన మాలా వినుము. మంత్రికుమారునికి వృత్తాంతంబుదెలిపివచ్చుచు నడుమ నొకయరణ్యం బున నస్తమయమగుటయు నచ్చటియొక సరోవరసమీపముననుండు తియ్యమామిడిచెట్ల తొఱ్ఱలలోఁ జేరియొకచోటఁ బ్రత్యేకముగ నిరువురముఁ బరుంటిమి. మరునాఁడు పఃకాలముననిదురమేల్కాంచి నేనుజతురికాకుశలంబరయఁగోరి యాచెట్టుతొఱ్ఱవాకిటి కేగుదెంచి కాలభటప్రతిమానుండగు నొక కిరాతుఁడు నాయుండు వృక్షంబు నారో హించుచు సమీపమునకుంజేరుచుండఁగాఁగాంచి యీదినము యమునిపాలంబడితినిగదా యనితలంచి యించుకయైన సవ్వడిసేయక వెనుకవెనుకగానరిగి యాకోటరంబునంతరం బున నొకయెడ నణఁగియుంటిని. ఒకింతసేపటికివాఁడు నాయుండుకోటరంబునొద్దకుఁ జేరి కాలపాశసమానములగు నంగుళులచేనొప్పుచుఁ గాలసర్పంబనందగిన తన యెడమ చేతిని లోనికింజొనిపినన్నుంబట్టుకొని వెలికిదిగిచెను. అప్పుడు చేయునది లేక మృత్యు ముఖంబునంబడినదానివలె నలిచచ్చియున్న నేనుమరణభయంబుచే రెక్కలుతటతటఁ గొట్టుకొనుచుఁ గుండెలదరుచుండఁగా నెక్కొను దుఃఖావేశంబునం బొగులుచుంటినిగాని నోరెత్తియొకమాటయైననుబల్కినవాఁడనుగాను. సహచరియగుచతురికకుంగూడ నీదుర వస్థసంభవించునేమోయని దానింబిలువనైతిని. నాకుఁగలిగినదురవస్థంగాంచె నేని చతు రికయు మున్నె ప్రాణంబులువదలును; అట్లయినరాజపుత్రికి మహావ్యసనంబు సంభవిం చును. ఇట్లు సర్వనాశంబగుసమయంబు సంప్రాప్తమాయెఁగదాయని యనుకొనుచు నూరకయుండునన్నుంబట్టి చిక్కంబులోబెట్టుకొనిచెట్టుదిగి యాబోయమఱికొన్నిపాద పంబులపైకెక్కి నావలెననేక విహంగమంబులంబట్టికొని తనయింటిదారింబట్టిపోయెను. అటుపోయి యాకిరాతుండు నొక్కొక్కదానిని చిక్కంబులోనుండివెలికీడిచి రెక్కలు విఱిచి యిలపయింబెట్టుచుండె. వానిచేతికందక కొంతసేపుతప్పించుకొనియుఁ దుదకు నాదురవస్థకేనునుబాత్రముకావలసివచ్చె. అట్టిసమయంబున నేనువానింగాంచి మనుష్య వచనంబులనిట్లంటిని. ఓయన్నా యిప్పుడునన్నుఁ దిన్నంతమాత్రమున నీయాకలియడం గదు. నేనొకయుపాయంబు సెప్పెద ఆప్రకారంబు నీవొనరించెదవేని మహాధనాఢ్యుఁ డవై నీసుతసతీబంధుజనంబులతోడ సుఖంబనుభవింపంగలవు. ‘‘యుక్తియుక్తంనచో

గ్రాహ్యం బాలాదపి శుకాదపి" బుద్ధిమంతులు తిర్యగ్జంతువుల వచనములని యనాదరణ చేయక యుక్తియుక్తంబులగునేని వానివచనములు పరిగ్రహింతురుగదా? అని చెప్పిన నావచనములకు మనంబునసచ్చెరువొందుచు నాబోయ యోచిలుకా నీవు చెప్పినదేమి యనిన నేనును ఓయన్నా నన్నుంగొనిపోయి యొక రాకన్నియకమ్ముము. ఆ కొమ్మ వలన నీ కపరిమితధనంబులందిసిచ్చెద. వానితో నీవు సుఖంబుననుండంజనును. వేగి రంబ లెమ్ము. ఏదియేనొకనగరంబునకురమ్ము అనఁగా నతఁడు సంతసించి కృతాభ్యవహారుండై కొన్నిపండులఁగొనితెచ్చి నాకిచ్చి యవిభుజియించినయనంతరము స్వాదూదకంబులు గొనితెచ్చిపోసినఁ దత్పానపరిభ్రష్టతృషావిశేషుండనై నన్నా నొక పంజరంబున నిడుకొని సమీపమునసుండు నొకనగరంబునకుంజని యారాజవీథినరుగుచుండఁగా నంతకు సమీపమునం బోవు కాంతలు నా సౌందర్యంబుం గాంచి యచ్చెరువందుచు నిది మనరాజపుత్రి చూచెనేని యీచిలుకను విలుచుకొనక మానదని యొండొరులనుకొనుచు నాతనిం బిలుచుకొని రాజకన్యకసమీపమునకుం బోయిరి. తన సఖీజనంబువలన నావృత్తాంతంబు నెఱింగిన యారాజకన్యక యతికుతుకంబునసచ్చటికివచ్చి నన్నుందీసికొని నాపలుకులకు ముదంబొందుచు నీ సకలజనవిలోభనీయంబగు సౌందర్యంబును ఈ మనోహరములగు వచనములు సెప్పుచాతుర్యం బితరకీరములయందెందైన లేవు; దీనిం గొనితెచ్చి యిచ్చిన యీబోయకుం గావలసినధనములన్నియు నాజనకునితోఁ జెప్పి యిప్పింపుఁడని యాజ్ఞచేసిన నొకకాంత వానిం దోడ్కొనిపోయి రాజువలన నపరిమితధనంబులిప్పించి వానిం దఱిమివేసెను.

చంద్రసేనా వృత్తాంతము.

ఓ మదనమోహనా యా బాలారత్నము సౌభాగ్యమేమని చెప్పంగలను.

సీ. పరిణీతకామి నాభామాశిరోమణి రతియేయనుచుఁ జెప్ప మతముగాదు
కమలవాసినిగామిఁ గాంతావతంసంబు భార్గవియేయని పలుకరాదు
భూమినుండుటచేతఁ గామినీతిలకంబు శచియనిశపథంబు సలుపరాదు
కచ్ఛపీయుతపాణిగామిఁ జంద్రానన భారతియేయని పదురరాదు.

గీ. కాని సౌందర్యలక్ష్మియుఁ గాంతిసుషమ । భోగభాగ్యంబు వైదుషీపూర్ణతయును
రతిరమేంద్రాబ్జనేత్రిభారతులకంటె । నధిక మని చెప్పనొప్పు నయ్యబ్జముఖికి.

సీ. రంభావిభాసురరామణీయకమెల్ల తొయ్యలిరుటపుఁ బెందొడసియంద
హరిణీప్రభ్రామనోహరవిలాసంబెల్ల కోమలి బెళుకుఁగన్గొనలయంద
హేమానుపమకాంతికామనీయకమెల్ల కలకంఠకంఠియంగకములంద
తారానుసంగతోదారవైఖరియెల్ల కల్కిపాదాగ్రనఖంబులంద.

గీ. లలితశశిలేఖలక్ష్మిఁ ఫాలంబునంద । యామదాలసగరిమయుయ్యానమంద
యడఁగియుండును గాన నాయబ్జముఖికి । సాటియని చెప్పఁగూడదచ్చరలనైన.

ఆమనోహరాంగి పేరు చంద్రసేన. జనకుని పేరు దీర్ఘబాహువు. ఆదేశము కళింగదేశము. అని క్రమక్రమముగ నెఱింగితిని. నేనాయతివచేతికి దొరకినది మొదలు నాకు మనోహరములగు ఫలంబులు భుజియింపంజేయుటయు, శీతజలంబుల నాయొడలుగడుగుటయు మనోహరములగునంగకంబులదువ్వి యనేకాభరణంబులలంకరించుటయు నిట్టువంటిమత్సంబంధములగు కార్యములచేత నారామామణికిఁ బొద్దుపుచ్చుటయు నుదయమగుటయుం దెలియకయుండె. ఎల్లకాలము నామనోహరములగు వచనములకు సంతసపడుచు వినుచుండును. ఇట్లుండ నొకనాఁడాకాంతాతిలకంబుతోఁ గన్యాంతఃపురోద్యానపాలకి యగు కపోతికయనునది యిట్లనియె. ఓచంద్రసేనా యీకలభాషిత మనుశుకంబు దొరకినది మొదలు నీకత్యంత ప్రేమపాత్రంబులై యుండునుపవనలతాంతతులమఱచి యావలనికైన జూడరావు. మొదటినుండి నీవు నీప్రాణములతో సమానముగా స్వాదూదకంబులను గొజ్జంగినీటను జెఱకురసంబులను చందనపంకంబులను తానే పెనిచిన లలిత యనువాసంతీలత నవార్తసంప్రాప్తిచేఁ బుష్పిణియయ్యె. ఇదినీకు మహోత్సవకాలంబుగావున నెఱింగించితిని. అనిచెప్పఁగా నాచంద్రసేనసంతసంబంది యోకపోతికా మనలలితపుష్పిణియయినతోడన వనభూషణ మనునశోకపాదపరాజముతోఁ గూర్చి పరిణయమహోత్సవంబుఁ జరిగింప నేను మహోత్సుకత్వమును జెందియున్నదానను. ఈ దినము సంధ్యాసమయంబున నమ్మహోత్సవంబు నిర్వర్తింపవలయును. ఇంతలోపల నాయుద్యానమునం బల్లవతోరణంబులు గట్టించి చందనోదకంబులను పవనతరువీథికానికరంబుల సువాసితంబులొనరించి చీని చీనాంబరంబుల నిర్మించిన ధ్వజపటంబులుద్యానపాదపంబులపైకెత్తించి యా లలితయౌవన భూషణమునుండుచోటం బూలపందిరివేయించి ముత్యాల మ్రుగ్గులు తీర్చి సర్వమంగళవస్తువులు నచ్చటసిద్ధము చేసియుంచవలయును. ఈనగరమున నాకుం జెలికత్తియలగు కన్నియల నమ్మహోత్సవంబునకు రమ్మని పిలువవలయును. ఇది నీచేయుపని అని యాజ్ఞచేసి దానినంపించెను. అది మొదలా చంద్రసేన మహోత్సాహంబున నయ్యా మహోత్సవ కార్యంబులు తానె జరిపించుచు సూర్యాస్తమయసమయముం గాక్షించుచుండెను. అప్పుడు.

క. చటులరవితురగవరఖుర । పటుఘట్టనదళితచరమపర్వతసాను
స్ఫుటధాతుధూళులనఁగా । నటఁదోఁచెనుజరఠభాస్వదాతపకాంతుల్,

అట్టి సంధ్యాసమయమున నాచంద్రసేనయుఁ బరిజనసమానీతంబగు నందలంబు నెక్కి యనేకపరిజనంబులు గొలువంగదలి నన్నుంబవనతోఁ గూరుచుండం బెట్టుకొని యా

యుద్యానవనికరిగి దాని పురఃప్రదేశమున నొకతెం; గాషాయంబుధరియించుకొని స్ఫటికమయమగునక్షమాలఁజేఁబూని నిమీలితనేత్రయై బ్రహ్మాసనంబునఁ గూరుచున్న దానింగాంచి భయసంభ్రమంబులతో నా రాజపుత్రి పల్లకిఁదిగి యా యోగినికి నమస్కరించి యోభగవతి మీరలెవ్వరో? యేదేశమునుండి యిచ్చటికేగుదెంచియున్నవారో? ఇచ్చటనుండుటకుంగారణంబేమొ? నాయందుందయయుంచి యానతిండని ప్రార్థించిన నాయోగిని చంద్రసేనం గాంచి యోకన్యకామణీ యేనువసియించుచోటు సంసారులకగమ్యమయినయది. ఇంతకు సమీపముననుండునుజ్జయినియందు మహాకాలునిందర్శించి ఆకాశమార్గంబునంబోవుచు నీయుద్యానవనసీమసర్వాలంకారాలంకృతంబైయుండుటంగాంచి వినోదంబుసూడందలంచి యిచ్చటికిందిగితిని. ఇంతమాత్రమె కాని నేనిక్కడనుండుటకుం గారణాంతరంబులేదు. అనిన నాకన్యకయు మహాముదంబుతో నోభగవతీ జన్మాంతరకృతంబులగు పుణ్యవిశేషంబులు ఫలప్రదానోన్ముఖంబులౌటవలనఁగదా మీఁబోటి తపస్విష్ఠులదర్శనంబు మాకుంగలుగును. మాయందుంగరుణించి యీరేయియిచ్చటనుండి మాచేయునాతిథ్యంబుంబరిగ్రహించి మమ్ముంగృతార్థులంజేయవలయు. అని ప్రార్థింపఁగా నాయోగినియు నోచంద్రసేనా నీభక్తికిజాల మెచ్చితిని; నిన్ను విడిచిపోవనాకుమనసురాదు; అందుకనుగుణముగ నీవును బ్రార్థించుచున్నావుగాన నిలిచెదను. అనిచెప్పఁగా రాజుకూఁతురు సంతసముతో నాయోగినికిం గైదండయిచ్చుచుం బాదచారిణియై లలితావనభూషణము లుండుచోటికిందోడ్కొనిపోయి యచ్చటనమర్పంబడియుండు బూఁబందిరిలో నవరత్నమయంబయి మధ్యదేశమునఁ జేర్పఁబడియుండుమక్కలిపీటపయిం గూరుచుండంబెట్టి పాదంబులుగడిగి కందమూలఫలంబులాహారంబుగానిచ్చి పూసురటీలుచేఁబూని విసరుచుండునట్లు కొందఱు కాంతలకాజ్ఞచేసి యొకింతసేపు పాదసంవాహనాదికృత్యంబులు సలిపి తదనుజ్ఞాతయై పరిణయమహోత్సవ కార్యంబులు ప్రవర్తింపంజేయఁచుండె. వీణావేణుమృదంగాది తూర్యవాద్యంబులు కాంతామణులువాయించిరి. సర్వాలంకారాలంకృతంబై యా నగరకాంతాజనంబును మహావైభవంబుతో నమ్మహోత్సవంబుంగాంచ నేగుదెంచె. కార్యనియుక్తలగుపరిచారికలు వారి వారినితత్తదుచితస్థలంబులం గూరుచుండంబెట్టి చందనపంకంబు దేహంబులకుఁబూసి సుమమాల్యములు కొప్పులకుంజుట్టి యనేకవిధములగుఫలములును ఇక్షుఖండంబులును దూర్వాదళంబులును మంగళాక్షతలును కానుకలిచ్చి యుపచరించుచుండిరి. అగురు ధూపధూమంబులు దిక్కులయందంతటనిండి ఘుమఘుమాయింపుచుండె. నానావిధాభినయచతురం బగువారకాంతాకదంబంబు కలకంఠకంఠనాదనిభంబు లగుకంఠధ్వనులు చెవులపండువులుసేయం బాడుచు నర్తనంబు సలిపె. అతిచతురలగుగొందఱు కాంతలు చాటుపద్యంబులురచియించి తక్కినబోఁటుల

కుంజెప్పుచుండిరి. కొందఱు పరిహాసచతురలు నానావిధహాస్యరచనా చమత్కారంబులు కనఁబఱచుచుండిరి. ఇట్లు మహోత్సవంబు ప్రవృత్తంబుకాఁగా నాచంద్రసేనయుం మనంబున సంతోషముప్పొంగం గొందఱు చెలికత్తియలతోఁగూడ నాలలితాలతనుదనకరంబులంబట్టి యొత్తి వనభూషణపుశాఖాహస్తంబులం జేర్చి యాయశోకంబుం గాంచి యిట్లనియె.

సీ. ఎండకన్నెఱుఁగక యుండఁగాఁబెంచిన లేనునుతీవె యీమానసీయ
గాలివైసోకిన కంపంబునొందుచు సుడివడు మిగుల నీసుందరాంగి
హితపరసోషప్ను యుతిఁబ్రాఁకకుండిన వ్రాలును భూమి నీవర్ణనీయ
సహావాసచతురలు జాగ్రతపడకున్న లోన వాడుచునుండు లోకవిను.

గీ. దీని శాఖాకరంబుల దిద్ది పట్టి । యంగుళీపల్లవంబుల నప్పళించి
యేలుకొనుచుండు మెవ్వేళ లీలమెఱయ । పుష్పిణిని రక్తపల్లవభోగరతుల.

అనియిట్లు చెప్పఁగా దానిరసవ్యంగ్య మనోహరము లగువచనములకు నచ్చటనుండు వారలెల్ల సంతసించి యాచంద్రసేనం బొగడిరి. ఇట్లు లలితావనభూషణములకుం బరిణయ మహోత్సవంబు నిర్వర్తింపంబడియె. ఆ చిత్రం బేమని వర్ణింపగలను. అదియదృష్టశ్రుతచరము. ఆచంద్రసేన తనచేతంబట్టి యాలలితయనుమాలతీలతను ఆశోకవృక్షముపయిం బెట్టగానే యాలత యొకకాంతాతిలకంబయి నిలిచెను. అప్పుడు

సీ. కులుకుమిటారంపుగుబ్బచన్నులదాని కొమరొప్పునలముంగురులదాని
ఎలరారుచేరెడఁ లేసి కన్నులదాని ముద్దులుఁగుల్కు నెమ్మోముదాని
నంసనకంబులైయమరుబాహులదాని తోరంపురుటపుఁ బెందొడలదాని
నూనూఁగునూఁగారుజానుమీ అడుదాని నకనకలాడు లేనడుముదాని.

గీ. కంబుసుందర మంగళగళముదాని । నల్లలితనవ్యమందహాసంబుదాని
జూచియాశ్చర్యమగ్నులై సుదతులెల్ల । పొలతిలావణ్యగరిమంబుఁబొగడిరంత.

ఉ. భూరుహరాజ మప్పు డలపొల్తుక లచ్చెరువందిచూడఁగా
మారసమాన విగ్రహరమాధరుఁడైనవిలాసియై మహో
దారత నావిలాసవతిఁ దాఁకి కరాబ్జము వట్టి నిల్చె నా
చారునికుంజమధ్యమునఁ జాననుగూడినకంతుకైవడిన్.

అప్పుడు వారలంగనియచ్చెరువునొంది కన్నియలుగావునఁ బరపురుషసన్నిధింగలుగు లజ్జాభయంబులచేఁ దొట్రుపడుచు నచ్చోటువాసిచన నుద్యోగించుచుండ నాసన్న్యాసినివారలంగాంచి యోకన్నియలారా మీరలీదంపతుల నిప్పుడు విడనాడిపోవుట యుక్తంబుకాదు. మీరుచేసిన మహోత్సవంబునకు మనంబునలరి వసంతుండునువనదేవ

తయు నిట్లు ప్రత్యక్షమయిరనితో చెడిని; ఉత్సవంబున బూర్ణంబు సేయుండు. అనిచెప్పిన నొక్క తెరయైనవారల సమీపమునకుం బోవనొల్లకయుండ నంతలో నాకసంబుననుండి యతివేగమున.

సీ. సురపారిజాతవిస్ఫుటవాసన ల్గుభాళించుకీల్జడలతో మించువారు
అనిమేషచంచలాయతసుందరము లైనగొప్పకన్నులతోడ నొప్పువారు
భూస్థలినంటకపోలుపారు మృదుపాదపద్మతలంబులఁబరగువారు
స్వేదాదిసంయుక్తిఁజెందని క్రొమ్మించుమించు దేహములఁ దీపించువారు.

గీ. సారసౌందర్యచారుసంచారభూము । లభినవోద్భూతయౌవనప్రభవసుభగ
లమృతకరరేఖలకుదీటులై నివార । లచ్చరలు వేనవేలుగావచ్చిరటకు.

అట్లువచ్చిన యచ్చరమచ్చకంటులంగని యిదియేమివిచిత్రంబేయని యొకరితో నొకరనుకొనుచు నాశ్చర్యరసమగ్నమానసలై చూచుచుండ నావేలుపుంబువ్వుబోడులు.

సీ. కమనీయమణిదర్పణములు గైకొని కొంద రెదురుగానిల్చిరి యిందుముఖులు
పల్లవోశీరసంభావితవ్యజనాళిఁ గొందఱు వీచిరి మందయాన
లభినవపారిజాతాదిమాల్యంబులు కొప్పులఁ దుఱిమిరి కొంద ఱబల
లనుపమనవరత్నహారముల్ కైసేసి రం దణుమధ్యలు కొంద ఱెలమి.

గీ. కొంద ఱతివలు బూసిరి చందనంబు । కొందఱు పన్నీరు జల్లిరి కొంద ఱందుఁ
గొంద ఱింతులు సుందరీసుందరులకు । సలిపి రప్పుడు లలితోపచారవిధులు.

అది యెట్లనిన!

గీ. నవ్యమణిమయసింహాసనంబుమీఁద । నిందువదనను వేడుక నుదరాంగు
నెదురెదురుగాఁగఁ గూర్చుండ నేర్పఱిచి మహాముదంబున బలసియాయతివలెల్ల

శృంగారములగుపూఁబంతులును చందనపంకంబునిండియుండు వజ్రంపుగిన్నియలు, నడపంబులును, కపురంపుఁబరిణెలును, పటవాసిపెట్టెలును, అత్తరుపుష్పెలును, జవ్వాజికడ్డీలును, మొదలగుమంగళవస్తువుల నాదంపతులనడుమనునిచి యందుంగొందఱు చతురలగుకాంతలు మొగంబులంజెఱునగవంకురింప నాసరసునిం గాంచియిట్లనిరి.

సీ. మనిరాక్షికుచకుంభమంజరు లనియెంచి యంది యీపూఁబంతులాడమయ్య
ఇందుబింబంబునఁ గం దందమైనట్లు తిలకంబు మొగమున దిద్దుమయ్య
చందనగంధి యీసారసాక్షి యనంగ గంధంబు మేన నలందుమయ్య
చవిగన నీయింతి చాలునో చాలదో సమ్మతి వీడె మొసంగుమయ్య.

గీ. పాటలాధరవిరహతాపం బడంగ । జల్లనైమించుపన్నీరు జల్లుమయ్యె
నీదు ప్రేటులకును దాళ నేర ననుచు । సుదతికీల్జడకును బూలు సుట్టుమయ్యె.

అనుచుం గందంబు మొదలగునవియందిచ్చుచు నతనినిర్బంధింప నావలకాఁడును గించిల్లజ్జాభాసురముఖారవిందుండై యట్లు చేయుట కొల్లకయుండుటం గాంచి మఱి యొకతె కించిదంకురితమందహాసంబుతో నిట్లనియె.

సీ. పూఁబంతులంటఁగాఁ బోలదు బాలకో విరహులనేచెడిమరుశరములు
ఇందుబింబంబునఁ గందులేకుండిన నందంబుగాదటే మందయాన
సుమగంధియగుటకుఁ గ్రమముతోఁ జదుగదే చందనంబలఁదినఁ జంద్రవదన
సంకల్పరతములఁ జవిఁ జూచియున్నది శంకయేలనె నీవు సారసాక్షి.
గీ. రతిపరిశ్రమజస్వేదరసమునందు । తడియకుండిన నడఁగునే తాపభరము
కీలుజడ ప్రేటులకు నోర్వఁ గృతియె యితఁడు । వలదువలదిప్పు డితని కీవట్టి పనులు.
అనిన నందు మఱొక్కతె యిట్లనియె.
సీ. పడతిచన్బంతులుబట్టఁగోరెడివాఁడు పూఁబంతులంటునే పువ్వుఁబోణి
వలరాచపనులందువనితదిద్దెడువాఁడు తిలకంబు నూటిగాఁ దిద్దలేఁడె
కుచకోరకంబులఁగోరిగందములంద నేకాంతమే యిది యిగురుబోణి
వీడియంపుంజవి వెలదుక కేలనే నును మోవిచవిఁ జూపుఘనుఁడె వీఁడు.
గీ. వాక్సుధాపూరమునఁ దావవహ్ని నడచు । వాఁడు పన్నీరుజల్లునే వనితపైన
నబలజడ ప్రేటులకు నోర్వనపు డితండు । వనితపాదాబ్జములపైన వ్రాలలేఁడే.

అని సపరిహాసంబుగాఁ బల్కఁగా నందుకుం బేరమందయాన యొక్కతె యక్కలకతిం గాంచి చతురత్వంబున నిట్లనియె. ఓసీ! నీవు చెప్పినది యొప్పదు. ఏలనన.

సీ. చనుబంతులనుబట్ట ననవు నేర్చెడివాఁడు విరిబంతులనుబట్టి విడువవలదా
ఏణాంకముఖిఁ జూడ నెలమిగల్గినవాఁడు కులుకులాడి కిదండె తిలకరేఖ
చందన మబల కలందఁడే నెటులోర్చు చందనాచలవాయుసాహసంబు
కామదేవుని భక్తిఁ గానఁబూనెడివేళ తాంబూలమొసగక తప్పునటవె.
గీ. సకియమీఁదను బన్నీరు చల్లకున్న । విధుని కిరణంబు లింక వీని వేచవటవె
బాలకీల్జడ ప్రేటులఁ బడలకున్న । కామదేవునిమన్నన గల్గునటవె.

అని యిట్లాయచ్చరలు పరిహాసచతురంబుగా నాదంపతులం బల్కుటలఁ విని చంద్రసేనాప్రముఖులగుకుమారికలు మనంబునఁ బలరుచు చూచుచుండు నెడ;

సీ. తనదేహకాంతి చెంతలనుండువారికిఁ దప్తహాటకవిభాధరులఁ జేయ
తనవాలుగన్నులధావళ్యంబులు క్షమయెల్ల క్షీరసంద్రముగఁ జేయ
తనమందహాసకాంతశ్రీలు సవిధోర్వి చంద్రకాంతస్థలీసమితిఁ జేయ
తనవాక్సుధారలు వినువారిచెవుల కానందంబు సృష్టి సేయ.

గీ. కనకనూపురములు ఘల్లుఘల్లనంగ । సరసకాంచికమణి ఝల్లుఝల్లనంగ.
చెలియ కీసీటు చెల్లుచు జెల్లుననఁగ । రంభ వచ్చెను నాట్యసంరంభయగుచు.

ఇట్లువచ్చినయారంభవెను వెంటనె మృదంగతాళవేణువీణాదివాద్యవిశేషంబులతో.

చ. అభినవమన్మథాకృతు లహస్కరతేజులు పద్మపత్రస
న్నిభనయనద్వయుల్ కనకనిర్మితచేలులు దివ్యమాల్యసౌ
రభవిభవాధివాసితధరాతలదిగ్వలయాంతరిక్షులుఁ
శుభు లగుదేవగాయకులు సొంపెలరారఁగ వచ్చి రంతటన్.

వారలంగాంచి యాచంద్రసేన తనతోనుండెడుకుమారికామణులతో లేచి యీ పురుషులసన్నిధానంబుననుండంగూడదని ప్రియసఖులతోననుకొనుచు నావనముదాటి పోవనుద్యుక్తయయిన నాకన్యారత్నంబుంగాంచిసన్యాసిని యిట్లనియె

చ. తమకిమభావ మామయును తక్కినవారలఁబాసి యుండఁగా
రమణులు వారిసన్నిధికి రాఁజనదందురుగాని కామినుల్
సుమహితమంగళోత్సవవిశోభితకాలమునందు నిందరీ
క్రమముగనుండ గాయకనికాయము గానముసేయఁజూడరే.

చ. ద్విజవరసన్నిధానమున దేవతపస్విగురుస్వబంధువుల్
విజయముచేసియున్నయెడ వేడుక గాయక గాయకాంగనల్
నిజపరిచారకుల్ భటులు నిండినచోటుల రాణివాసముల్
స్వజనముతోడ నుండుటలు సాజము నింద్యము గాది దేరికిన్.

కాన నిప్పుడు మంగళసమయమునం బాడవచ్చినగాయకమాత్రులకె నీవు తొలఁగి పోనక్కరలేదు. ఇప్పు డీక్రొత్తగావచ్చినయచ్చరకాంకలనాట్యంబువిలోకించి ,యభ్యం తరంబున కేగవలయు. అనిచెప్పఁగా చంద్రసేనాప్రభృతులునుగూరుచుండిరి. ఇంతలోపలనారంభోరువును.

క. మురజంబులువాయించుచు । సురగాయకసమితి వాడ సుస్వరములతో
మరుగజ్జెలగుత్తమువలె । నరవిందదళాక్షి నాట్యమాడం దొడఁగెన్.

సీ. కంబుసౌందర్యమంగళమైనగళమునఁ జిలిబిలిపాట ముద్దులునటింప
పల్లవతల్లజపరిభావిహస్తము లర్థజాతంబుల నభినయింప.

ఖంజనచయకాంతిభంజనం బగుకన్నుగవను భావంబులు గ్రాలుచుండ
కల్హారకమనీయకాంతిరంజితము లౌ పదములు తాళానుబంధ మెనయ.
గీ. తాళములుదీర్చుచోఁ దనంకటనెకదలు। వజ్రతాటంకకాంతులు వరలి చెక్కు
టద్దములఁ దోఁచి తద్దయు ముద్దుగుల్క। మోద మిగురెత్త నాడె నమ్ముద్దుగుమ్మ.
అట్టిసమయంబున,

చ. కనకమయంపుఁగుడ్యములు గారుడరత్నకవాటకోటులుం
దినమణితుల్య వజ్రమణిదీపితచత్వరముల్ విచిత్రకే
తనములు సత్పరివాళముల స్తంభములుం గలదివ్యవైభవో
పనతసుసౌధమై వెలిఁగెఁ బంజరి యంతయు విస్మయంబుగన్.

ఉ. అందొకచోటఁ గేళిగృహ మచ్చెరువై శుకశారికావళుల్
క్రిందుకఁ బల్కుచుండునవి గన్పడె మంచము నిల్వుటద్దముల్
గందపుఁగిన్నె పూసురటి కమ్మనిగారపుజాలవల్లికల్
క్రొందళుకుంబసిండితబుకు ల్వెలుఁగొందుచునుండెనచ్చటన్.

మఱియునందు భోగోపకరణంబులనేకంబులు నిండియుండుటం గాంచి చంద్రసేన మొదలగువార లాశ్చర్యమగ్నమానసలై యుండ నాయచ్చర లాదంపతులం బడకటింటికంపుఁబ్రయత్నంబులతో వారలనచ్చోటనుండికేపిన లజ్జాకులితయై యందుం జొరఁబోక యీాడిగిలంబడుచు సఖియలమరుగుననిలిచి ముందరికడుగులిడనికులుకులాడిం గొందఱు మందయానలు బోదివి సరసాలాపంబుల నిట్లనిరి.

సీ. తమికొద్దిబిగువుగుత్తపుగుబ్బ లదిమినఁ బగులునో యని భయపడియెదొక్కొ
మోహంబుకోలఁది లేమోవినొక్కిన తేనియలు గారిపోవని తలఁచెదొక్కొ
వలపుకొద్దిగ రతివ్యాయామమునమించి నలుపు మైదీఁగె నంచులుకెదొక్కొ
బాళిమైఁగౌఁగిళలంటి పలుమరు సోలయించి యలయించు నని వెఱవం దెదొక్కొ
గీ. సహజలజ్జాసఖీమణి సరసనుండ। నెట్లు పతిఁగూడనౌనని యెంచెదొక్కొ
గానిచోఁ బ్రాణనాథునికడకుఁబోక। యిచటఁ దలవంచుకొనియుండె దేలబాలా.

అనిన నందు మఱియొకతె వచ్చి యాబాలికామణిని సందిటంబట్టికొని యోగోలా యేలనేయిట్టిభయము? నీ ప్రాణనాయకుని కేను కొన్నిహితంబులు పల్కి నీకీజంకు వదలించెదను రమ్ము అని చెప్పుచు వెనుక కీడిగిలంబడునాయింతిని మెల్లన ననువుతోఁదిగిచికొనిపోయి యాసుందరాంగుని సరస నిలువంబెట్టి యిట్లనియె.

సీ. తాఁకినగందునీతన్వితనూలత వలపుతోఁ గౌగిళ్లనలపఁబోకు
మీఁటినవిచ్చునీబోటికుచంబులు గట్టిగాఁ గరముల బట్టఁబోకు

తేనెలొల్కెడుదీనిజీనివాతెఱయందుఁ దెంపుతోఁ బలునొక్కు లుంపఁబోకు
పాలుగారెడుదీనిబంగారుచెక్కిళ్లఁ బలుమాఱుముద్దులఁ గలపఁబోకు,

గీ. యౌవనము నిండి ననబోఁడి పూవులికి । దొరకటారి తెఱంగునఁ దోఁచుదనుక
కుసుమసుకుమారదేహను గూడి గాఢ । రతుల గాసిలఁజేయంగ రాదువినుము.

అనిచెప్పి యాచెలువకేలువట్టి యాతనిహస్తంబునఁబెట్టి యంపఱు నచ్చోటు వాసి వెలికివచ్చిరి. ఇంతలో నొకప్రక్కనుండి మహాగద యొకటి మూపునధరియించి యతిభయంకరంబులగు దీర్ఘదంష్ట్రికాంతులు మేదఃపంకసంకలితంబయి యుండు నురంబున నొలయ నొకమహాకాయుం డగురక్కసుండు సనుదెంచి యాకేళీగృహప్రాంతంబున నున్న కన్నియలు తన్నుంజూచి భయసంభ్రమాక్రాంతలైచెదర నతిరయంబున నావంపతులుండు చోటుసొచ్చి పచ్చవిలుకానిములికియనందగునట్టి యామచ్చకంటినిం బట్టుకొని యిట్టట్టు గదలనీయక తనయంకతలంబున నిడుకొని.

సీ. విరిజాజిపూసరుల్ వీడియల్లలనాడ మఱువకొప్పావకచేతఁ బిగియఁబట్టి
తళుకుఁజెక్కులను బత్త్రములు మాయగ వేగ మోముమోమునఁ జేర్చిముద్దుబెట్టి
గాఢనఖక్షతాక్రాంతమై సొగసేదఁజిన్నారిచనుగవ చిక్కఁబట్టి
యార్ద్రదంతక్షతు లంతట గలయంగ నునుమోవి మొనపండ్ల నొక్కిపట్టి,

గీ. అసదు లేగౌను నులియంగ నానిపట్టి । ప్రీతి నూరుద్వయంబును బెనగబట్టి
కంపమందంగ నంగంబుఁగౌగిలించి । రక్కసుం డాకృశాంగిని రతికిఁ దిగియ

క. బలుమార్జారముచేతం । జెలువరఁగాఁ దగులుకొన్న చిలుక తెఱఁగునన్
కలకంఠి చేయునదిలే । కలయుచు వెతఁగూరుచుండె నందఱుసూడన్.

అట్టిసమయంబున నాసుందరుండును మహాక్రోధంబుతో లేచి ఖడ్గంబొరవెఱికి యారక్కసుండగ్గఱి యోరీరాక్షసాధమా యిదేనిన్ను నీకన్నియకుం బ్రీతిగా మన్న పడంతికిఁ బలివెట్టెదఁ జూడుమని బాహువుపైకెత్తి ప్రహరింపంబోవుఁడు నాకసంబున నీరక్కసునిఁ జంపవలదుచంపవలదని యొకమాటవినంబడియె. ఆ శబ్దంబువినంబడు దిక్కున కెల్లవారును జూచుచుండ మహాఘోరరూపిణి యగునొకరాక్షసి యాచోటికి వచ్చి తొల్లివచ్చియున్న యారాక్షసునిజుట్టుపట్టుకొని వంగదీసి వీఁపునబిడిగ్రుద్దులు గ్రుద్దుచు నోరీ నీకెప్పుడు నిట్టి దుర్బుద్ధియేకదా? నన్నుంగాక యన్యకాంతంజూడవల దని నేఁజెప్పియుండలేదా. నాకెఱుక పడకుండ యెప్పుడుతప్పించుకొని యిచ్చటకేగుదెంచితివో. పోపో ! అనిగ్రోసిన నారక్కసుఁడు భూమిపయిడుల్లి బుడిబుడినల్లఁ గ్రక్కుచుఁ డిల్లపడిగిఱగిఱందిరిగి ప్రాణంబులు విడిచెను. అదిగనియారాక్షసకాంత బాహువులెత్తి మోదుకొనుచు అయ్యో నామగఁడు మరణంబునందె; ఇఁకనేమి

సేతును. (మగఁడు లేక యొకనిమిషంబైన భూమిపయి నుండఁగూడదు. ఈ మ్రుక్కిడి రక్కసుండు వచ్చిననేమి? ఈచోట నుండు చక్కనిసామిం దగులుకొని దర్పకబాధఁ దొలఁగించుకొనియెదనని యాకుమారు నెత్తుకొని యాకాశమార్గంబునకుం జనియె. అది గాంచి యాసుందరి యచ్చటనుండు గంధర్వులపాదంబులపయింబడి యేడ్చుచు నా నాథుని విడిపించి నన్ను రక్షింపుఁడని యాక్రోశింప వారునుం గడంగి శక్తితోమర ముసల ముద్గరాద్యాయుధంబులు ధరించి యా రాక్షసియుండుచోటికెగసి దానిం జంపి యా సుందరునిం గొని తెచ్చి యాకాంతకిచ్చిరి. గంధర్వనిహతయగు నారక్కసియొడలు భూతలంబునంబడి చెల్లాచెదరై రక్తబిందువులు గ్రక్కుచుండె. ఒక్కొక్క బిందువునకొక్కొక్క రక్కసుఁడు గాఁ గోట్లకొలంది పొలసుదిండులా దేవగాయకులం బట్టి కొట్టి విగతప్రాణులం జేసిన నాసుందరాంగుండు నొఱవెలికిన ఖడ్గంబుంగొని మండలభ్రమణంబులు సేయుచు నాక్రవ్యాదుల నెదిరించెను. వారి కతిభయంకరంబగు మహాయుద్ధంబయ్యె. అప్పుడామనోహరుండు తనకాంతాతిలకంబును చంద్రసేనయొద్దనుండనియమించి శౌర్యంబున విజృంభించి శత్రులం జంపనుంకించి యాకసంబున కెగసెను. ఒకింతసేపటికి భూమిమీఁద నారక్కసులశిరంబులు వడగండ్లపగిది రాలుచుండెను. కబంధంబులు యుద్ధరంగంబు నిండి పర్వతాకారంబులయిన గుంపులుగుంపులుగఁ గనఁబడెను. ఇంతలోపల నతితేజోవంతంబయిన యాసుందరాంగుని శిరంబు నిలపయింబడఁ గాంచి యందఱు శోకాకులితచిత్తులైరి. ఆతనిభార్యయు మిగుల వగచుచు నోచంద్రసేనా యికనేనేమి సేయంగలనే! నాభర్తప్రాణంబులు వాసె; ఇఁక నేనీరక్కసులచేతికిం దొరకకుండఁ గాపాడుమని వేడుకొనఁగా జంద్రసేనయుం నేమియుఁ దోచకయుండ సన్యాసినియు దానితో నోకన్యకా శరణాగతుల విడనాడుట పాడిగాదు. నీజనకునికిం జెప్పిపంపి వీరభటులరప్పించి యీరక్కసులం జంపించి యీ కాంతం గావుము. అనఁగా నాచంద్రసేనయుం నచ్చోటనుండు నొకదాసికం బిలిచి యిక్కడజరిగిన యీ వృత్తాంతము విన్నవించి చతురంగబలసమేతుండై నాజనకుని యుద్ధసన్నాహముతో రమ్మని చెప్పుమన నదియువల్లె యని యచ్చోటు వదలి కదలిపోయె. మఱియొక మహూర్తకాలంబునకు దీర్ఘబాహువు చతురంగబలసమేతుండై వచ్చి యచ్చటిరక్కసుల నతికట్టి యుద్ధభూమికిం బలిపెట్టిన నందొక్కరుండా దీర్ఘబాహువుం బట్టి రథంబుతో నిలాతలంబునం గొట్టిన నాతండు తనరథంబుతో డమట్టిలోనం గలసె. అదిగని చంద్రసేన మహావ్యసనాక్రాంతయై తనజనకుని మరణంబునకు వగచుచు నారక్కసులు తన్నుంబట్టికొననుంకించి పైకిరాఁగా భయముపడి యాసన్యాసినిమఱుఁగుఁ జొచ్చెను. మఱియు నారక్కసులు పుడమియీనిన చందంబున నెక్కడం జూచిన తామయై యాసైనికుల నురుమాడి హాహాకారంబులు సేయుచు నొక్కొక్కరొక్కతెఁగా నాయచ్చరలనందఱను దగుల్కొని సురాపానం

బులు సేయుచు నున్మత్తకంబయినకైపున నొడలుదెలియక యాడుచుం బాడుచునుండ నం
దొక్కరునికాయచ్చర మిగిలియుండమి నాచంద్రసేనంబట్టుకొన నతివేగంబునరాఁగా
రాజకన్యక యో భగవతి నన్నురక్షింపుము ; నీకంటెరక్షకులెవ్వరునులేరు ; ఈరాక్ష
సుని సంహరింపుమని వేడుకొనుచు దానిగళంబుదృఢంబుగఁగట్టికొన నదితటాలున నెగిరి
యాకాశమార్గమున బహుదూరంబుచని యొకచోట దానిందించి యోదార్చి యో
చంద్రసేనా నాయోగబలంబుచేత నిన్నారాక్షసభటునకు దొరకనీయకరక్షించుకొని
యిచ్చటికిందెచ్చితి. నీతండ్రి మొదలగువారు నాతపోబలంబుచే మరలఁ గొంత
కాలంబునకుఁ బ్రతుకగలరు. అందుకుఁ జింతింపకుము. ఇచ్చటనాతపోవనంబునకుం
జని కొన్నిదినంబులుందము. నన్నునీవు తల్లికినితండ్రికిని మారుగాభావింపుము అనిచెప్పి
యొకపర్వతగుహాముఖంబున దానిందీసికొనిపోయె. నేనును దానితో నంతవరకువచ్చి
యుండియు మీఁద నలబ్ధమార్గుండనై యచ్చోటికిసమీపమునందిరుగుచు నీనగరముం
జేరితిని. కొన్నిదినములు స్వేచ్ఛందిరుగుచుండి యనతిచిరకాలంబునన నీమేడమీద
వ్రాలిన నీవునన్నుంగాంచి పూర్వస్నేహంబున నాదరించుచున్నావు. అనియీకలకూ
జితము తనవృత్తాంతంబుఁ దెల్పెనని మదనమాల చతురికకుం జెప్పె, ఓమంత్రికుమారుఁడా
యిదినీకుంగథాసందర్భానుగుణంబుగ వచియించితి. అనఁగా మంత్రికుమారుండును
రాజకీరముంజూచి ఓకలకూజితమా యనంతర మామదనమాలారాజకుమారులవృత్తాంతం
బేమయ్యె నదియెఱింగింపుమన రాజకీరము మంత్రికుమారుఁడా నేనిచ్చోటికివచ్చి
బహుకాలంబయ్యె. ఒకనిమిషంబైన నన్నుంజూడక యుండునేని యామదనమాల
యేమియుందోచక పరితపించును. ఆహారంబైన నొల్లదు. విన్నదనంబుతో మిన్నక
యుండు. ఆకన్నియకు మోముసూపి యెన్ని కార్యంబులున్నను విన్ననువునఁ జక్కఁ
బెట్టి నన్నుగమరల నేతెంచి వృత్తాంతంబు విన్నవించెదననిచెప్పుచుం దిరిగి చూచి
ససంభ్రమంబుగ నక్కటా మనకమలవతి భయసంభ్రమంబులతో నతిత్వరితగతి నే
తెంచుచున్నయది. ఇందుకుంగతం బేమైయుండునో? రాజకుమారుని రహస్యవృత్తాం
తంబు ఘాటితంబై యందువలన నేమైనఁజెట్ట సంభవింపనున్నదో, హృదయం బేమియుం
దోచక తత్తరించుచున్నది యనునంతలోఁగమలవతియు నతిత్వరితగతి నేగుదెంచి హృద
యము తటతటమనియదర నడుగులుఁ తడంబడ బిట్టునిట్టూరుపులు నిగుడ్చుచు హృద
యనిహితకరాబ్జాతయై దైన్యంబున కాకరంబైన మొగంబుతో బయలువెడలలేనివచనం
బుల నిట్లనియె. ఓయయ్యా మన కళావతింగాంచితిరే? అదియిచ్చటికి వచ్చియుం
డెనే? భగవతిసాంఖ్యాయని యిప్పుడు తన పర్ణశాలనుండి సితచంద్రసౌధంబునకుంజని
రాజకుమారునింగాంచి విచారించబయలు వెడలినయది. రాజకుమారుండు మదనమాలా
సహితుండై మధుమంటోద్యానమున నున్నవాఁడు. సితచంద్రముం జేరనో చేరఁడో

యెఱుంగను. సాంఖ్యాయనిఁగాంచునప్పుడు సితచంద్రంబునం గుమారుండు లేనిచో మహాప్రమాదంబు సంభవించు. ఆభగవతికిం గోపంబు వొడమెనేని భూమియెల్ల వడవడ వడంకు. పర్వతంబులును పగిలి బ్రద్దలువాఱు. ఆకసంబును విఱిగి భూమిపయింబడు. అమరులెల్ల భయభ్రాంతులై పరువులిడుదురు. కట్టా యెట్టిచెట్ట సంభవింపనున్నదో యెఱుంగ. నాకు ప్రతివిధేయంబైన యీకార్యంబునం గళావతికింగాక యితరులకుం జేయునది లేదు. కళావతి యెఱుఁగనంబడదు. కుమారుండు సితచంద్రంబునం గనంబడఁడేని తత్క్షణంబున శంసయాపన్నమానసయై యోగచక్షువుచే భూతంబగు వృత్తాంతంబరయు! ఆమహనీయచరిత్ర దివ్యజ్ఞానంబున కందని వృత్తాంతంబులు లేవు. ఏదైన నొకకారణంబు వొడమినంగాని యోగజ్ఞానంబుచే నెల్ల వృత్తాంతంబుల రయంబూనదు. అట్లుకాంచెనేని మదనమాలా మందారమాలా వృత్తాంతంబులును రాజకుమారుని దుర్నీతియును భగవతిహృదయంబున కవగతంబు కాకమానదు. ఏమిసేయనగును. గరుడగామికృపావిశేషంబునంగాక యిదియితరులకు సమాధాతవ్యంబుగాదు. అనిచెప్పిన నాకమలవతిం గాంచి మంత్రికుమారుండు ప్రియసఖీ! కళావతి యింతకుమున్న వచ్చి యీపంజరంబుతో నీచిలుక నిచ్చో నునిచి నాతో నేమియు మందలింపక యతిత్వరితగతి సితచంద్రంబునకుంబోయె. ఆకళావతిచని యొకజాము కావచ్చినది. వేకువకుముహూర్తము కలదనఁగా నిటకువచ్చినయది. ఇంతదనుక మఱలి రాలేదు. అనిచెప్పినవిని కమలవతి యొకించుక సంతసంబంది యౌర! కళావతి యతిచతుర! సాంఖ్యాయని సితచంద్రంబునకు వచ్చునని యూహించియె తానచ్చోటికిం జనియున్నది. రాజకుమారుండు నచ్చోటికి వచ్చియుండు. మనము భయపడవలసినది లేదు. అనిచెప్పి కమలవతియు నచ్చోటన యొకయాస్తరణంబుపై నుపవిష్టయయ్యె. కలకూజితమును వారలవీడ్కొని మదనమాలయుండు సాగరధవళంబునకుం జనియె.

తృతీయతరంగము సమాప్తము.

శ్రీరాధాకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

చమత్కారకథాకల్లోలిని.

చతుర్థతరంగము.

క. సత్యాజాంబవతీయుత
నిత్యశ్రీయుక్త రుక్మిణీప్రియ కృష్ణా
దైత్యారి దేవకీసుత
భృత్యాయితరాజమౌళి ప్రీతి న్వినుమీ.

ఇట్లు కమలవతి సుఖాసనంబుపయింగూరుచుండి యనేక ప్రస్తావవశములగు మాటలుమాటలాడుచుండం గొంతతడవునకుఁ గళావతియచ్చోటికివచ్చి సంతోష వికాసభాసురముఖాబ్జాతయై యెదుటనిలిచిన నాకాంతంజూచి కమలవతి యిట్లనియె. ఓప్రియసఖీ నీమందహాససుందరంబగు ముఖారవిందంబుం గాంచినమాత్రమునన భగవతి సాంఖ్యాయనికి మదనమాలామందారమాలా రాజకుమారులవృత్తాంతంబు విదితంబుగా లేదని యెతింగితిమి. అయిన నీమంగళంబు నేటికిమనకు సమకూరినందుకై మనమెం తయుం సంతసంబున నీప్రొద్దుగడపవలసియున్నది. కాన తదాశ్రితంబగు కథాసందర్భం బును నాలకించుచు నాయుత్సవమును పూర్ణముగావింతము. మొదటినుండివృత్తాం తము విశదీకరింపుము. మంత్రి కుమారుఁడును తచ్ఛ్రవణకుతూహలాక్రాంతాం తరంగుఁడైయున్నవాఁడనఁ గళావతియు సుఖోపవిష్టయై కమలవతీమంత్రికుమారులతో నిట్లనియె.

ప్రియసఖీ కమలవతీ యఘటితఘటనాపటీయసుండగు విధాతశక్తి యచింత్యము. అపరిమేయము. అవార్యము. అప్రతివిధేయము. అనంతము. అతఁడు మొదట దుఃఖ ముల సమకూర్చినట్లుకూర్చి యాదుఃఖంబులసుఖంబులంజేయంగలండు. తొలుత మిన్ను విఱిగిపైబడవచ్చినట్లు దుఃఖంబులుసంభవించు; నట్లు సంభవించినకష్టంబులు ఏటినీరు తీసిపోయినట్లు గతించు. ప్రియసఖీవినుము. మధుమంతమునుద్యానమున మదనమాలా రాజకుమారులు సుఖంబునవసియించుచుండఁగా వేకువజామున నేనచ్చటికింజని రాజ కుమారునిసితచంద్రంబునకును మదనమాలనుసాగరధవళంబునకుంబనిపి తద్వృత్తాంతంబీ

మంత్రికుమారునికిం దెల్పం దలంచి మందారమాల రాజపుత్త్రాసహ్యతమావసాజ్ఞాతర్షై యుండుటంజేసి కలకూజితమున కుపచారంబులుసలుపఁ బ్రయత్నపడదుగాన దీనినస్మద్గృహంబునకుం గొనిరాఁదలంచి దానిని పంజరంబుననునిచికొనివచ్చుచుండఁగా నడివీథిలో తరళికయెదురయ్యెను. దానింగాంచి యోతరళికా యెక్కడనుండివచ్చెదవు తెల్పుమని యడిగితిని. భగవతిసాంఖ్యాయనియుటజమునుండి వచ్చుచున్నాననెను. అందుకు నేను తరళికా భగవతి యిప్పుడేమిసేయుచున్నదియని యడుగఁగా నదియోకళావతీ సాంఖ్యాయని యింతకుముందు మనుపనీతంబు లగుశుద్ధోదకంబులం బార్వతీపతి కభిషేకంబులొనరించి యితరపరిచారికోపనీతంబులగు ఫలపుష్పాక్షతల నాదేవునర్చించి హృదయపుండరీకంబునం గొంతతడవు తదీయదివ్యమూర్తినిధ్యానించి బ్రహ్మాసనంబుననుండి లేచి యిప్పుడ సితచంద్రంబునకుం జనుచున్నది. ఆమెతన్మార్గానుసారిణియగుచు నేనునిటు వచ్చుచున్నాను. అనఁగా నేనును నామనంబున కటకటా సితచంద్రంబునకు సాంఖ్యాయని ప్రవేశించునప్పుడు రాజకుమారుండు లేకుండెనేని యామెతనదివ్యజ్ఞానంబునం గాంచి వృత్తాంతంబులనరయు. అందుచే బహుకష్టంబులుసంభవించు. కాననామె సితచంద్రంబుం బ్రవేశించకముందె నేనచ్చోటికింజని రాజకుమారుని కెచ్చరిక పఱచి యుండదగు. కాలవిళంబంబయ్యెనేని కార్యంబుచెడు. అని యాలోచించి యాతరళికతో నేమియుం బలుకక యతిత్వరితగతి నేతెంచి యీమంత్రికుమారునితోఁగలకూజితమునకు నంగసంస్కారాదులు నాహారాదులునిర్వర్తింపుమనిచెప్పి యతిత్వరితగతి సితచంద్రంబునకుంజనితి. అప్పటికిసాంఖ్యాయని సితచంద్రమునకించుక దూరంబుననే తెంచుచుండె. నేనునామెచక్షుఃపథంబునకుందగలక యాసౌధపునుద్యానమార్గద్వారముగుండ లోపలం ప్రవేశించితి. అప్పుడు రాజకుమారుఁడు మధుమంతమునుండి వచ్చుటకేర్పఱచంబడి యుండుగూఢమార్గముఖమునుండి బయలువెడలుచుండె. ససంభ్రమం బగుమదాగమనంబున నాతండుసంభ్రాంతుండై మున్నివేదితంబగు సాంఖ్యాయనీసమాగమనంబువిని యపరిమితంబగు భయంబుచేతఁగదా నాకాలంబునస్నాతుండై ధౌతాంబరంబులు ధరియించి సూర్యోపస్థానంబుచేసి సాంఖ్యాయనీసమాగమనంబునకుం బ్రతిదినమును బ్రతీక్షించుచుండవలసినజపశాలకుంజని తదాగమనంబునకువేచి యుండెనుగాని కాంతాసంభోగచిహ్నంబులతో నొప్పియుండుతనదేహమును నీటంగడిగి మాఱువేషంబుధరియించుటకవకాశమును వీలును లేనివాఁడైయుండెను. అతండాశాలయందడుగిడునప్పుడు భగవతిసాంఖ్యాయనియుం నచ్చటికింజనుదెంచె. అట్లుచనుదెంచినసాంఖ్యాయినికి రాజకుమారుండు దూరమునుండియె భక్తిపురస్సరంబుగ నమస్కారించిలేచి యధోముఖుండై యేమియుంబలుకక యూరకుండె. అప్పుడు.

సీ. ఆర్ద్రదంతక్షతు లంకెటఁగలసినసొగసు మీఱిన మోవి చిగురువాని
నఖసౌఖ్యలకుచోటులై జాగరకషాయ కాంతి మించెడివిప్పుకనులవాని
కుచకుంభచందనకుంకుమ చిహ్నంబులొప్పులొల్కెడు వక్షమొప్పువాని
కామినీభుజలతాకలితకంకణ చిహ్నకమనీయ బాహుయుగ్మంబువాని.

గీ. వాసనామాత్రశేషమై వన్నెకెక్క । ఘుమఘుమాయించుమైపూఁతకొమరుమిగుల
మృదితభావంబుగన్పట్టుహృదయహారి । తనువుగలవానిఁగనియెభూధవకుమారు.

ఇట్లు కాంచి భగవతి సాంఖ్యాయని యించుక సంశయించి కించిదంకురితకోపారుణితముఖాబ్జాతయయి నిరూపించిచూచునప్పుడు నాహృదయంబు భయసముద్రంబునమునింగి యితికర్తవ్యజ్ఞానశూన్యంబై వృత్తిరహితంబగుచు మూఢంబైయుండె. భగవతియు నాకుమారునిం దిలకించి యోకుమారా తొల్లి నేనిచ్చోటికేగుదెంచునప్పుడు నీవు పరిపూతుండవై స్నానంబాచరించి సంధ్యోపాసనంబుచేసియుందువు. ఈ దినంబట్లుగాక కేవల మృదితములగునంగములతోను, నిద్దురమబ్బునిబ్బరంబై యుండుకనుదమ్ములతోను, కుచకలశకుంకుమచిహ్న ముద్రితంబగువక్షంబుతోను, అత్యలసంబగు గమనంబుతోను, అసౌష్టవంబగుశరీరంబుతోను, అధికంబగునిశ్వసితంబుతోను, గనుపట్టుచున్నావు. లోకంబునం గందర్పునియాజ్ఞ యఖిలజంతుసంతానవంచనాచంచువై వెలయుచున్నది. అందుకు నానా వికారవిహారస్థానం బగుయౌవనంబును తోడై ప్రవర్తించుచుండు. అతిలలితంబు లగునా యా భావంబులును పురుషులధైర్యంబువ్వొత్తుగ నపహరించుచున్నయవి. ఇన్నియుండేరి నప్పుడు లజ్జయనునది నిర్జితంబగుదానిభాతి యొకమూలనడంగు. వినయమువినివారింపం బడినచందంబుననావలికిం జను. ధైర్యమున్మథితంబైనరీతి క్షోభంబునొందు. వివేకము విశసితంబైనవడువునవినష్టంబగును. ఇప్పుడు నిన్నుంగాంచిన రతిరమణబాణగోచరత్వంబు నందినవిధంబుగ నాకుందోచెడిని. నీవెవరివిషయంబున నపరాద్ధుండవైతివో? ఈసుందరీ మందిరంబుననుండుమందయానలు నాకుఁబ్రాణసమానలు. మఱియు నాకుం దనూజాత లనందగిమద్రక్షితలైయున్నవారు. వారలెల్లపాతివ్రత్యభూషణలుగాని సాధారణలుగారు. నీవునుమహాకులప్రసూతుండవుగాని కేవలుండవుగావు. నీచకృత్యములయందు నీమనంబు చొరదని నేఁదలఁచియుందు. అదియట్లుండనిమ్ము. నాకురోషంబుత్పన్నంబగునేని చరాచరంబులుగడగడవడంకు. త్రిమూర్తులునుభయభ్రాంతులై తమతమకృత్యంబులఁ దడబడుదురు. సూర్యచంద్రులు తమతమగతులుతప్పి యొప్పుచెడుదురు. అనియిట్లు సాంఖ్యాయని రోషరూక్షంబుగఁబల్కుచుండ నేనునామనంబున నోహో యీసాంఖ్యాయని యీరాజపుత్రుని యాకారవేషంబులు గాంచి యితఁడెవ్వతెనో కాంతామణిం దగులు

కొని దాని ప్రాతివ్రత్యాదులను చెరిపెనని తలంచినయది. ఈమె మనంబునంగల కోపము శాంతిపఱుప నెవ్విధియుం జూపట్టదు. ఏమిసేయుదు. అని యించుకసేపు చింతించి సంతప్తహృదయంబుతో నిట్లువక్కాణించితిని. ఓభగవతీ నీదివ్యజ్ఞానంబున కెఱుకపడనిది పదునాలుగులోకంబులను గనంబడదు. నీ తపశ్శక్తిచే సకలజంతుసమూహంబులమనోగతంబులఁగూడ నీవెఱుంగుదువు. అట్టినీయుండుచోట మనంబుననైనం దలంపరానియిట్టి సాహసకృత్యంబులఁజేసి భవదీయరోషానలజ్వాలల వేగంగమకించఁగల వాఁడెవ్వండును లేఁడు. భవదీయతపోవిశేషంబునంజేసి జాతివైరంబులుగల మృగంబులుగూడ తమతమసహజవైరంబులెడబాసి పరస్పరమైత్రితో జరించుచున్నవి. ఒక జంతువైన కామాతురంబై కనుపట్టదు. కేవల శమప్రధానంబై వెలయుచుండు నీనగరంబున భవదాజ్ఞలేక తృణమైననల్లాడదు. అట్టి నీ యాజ్ఞావశవర్తియగు పరిజనము ఇట్టి కట్టిండికృత్యంబున కొడిగట్టుననుటయెట్లు. వినుఁడు. ఈరాజకుమారుండు చంద్రచూడచరణకమలధ్యానధురీణుండు. అనవరతమీసితచంద్రంబున నేకతంబవర్తించుచు సంధ్యాత్రయంబునను సావిత్రి జపియించి సాంబమూర్తిదివ్యమంగళవిగ్రహంబు ధ్యానించుచుండు. నిన్న చతుర్దశియగుటంజేసి సాయంసంధ్యోపాసనానంతరము చంద్రమౌళి దివ్యమూర్తినిదర్శింపనెంచి నాతోమందలించె. నేనునుమనంబున నీతని భక్తికిమెచ్చి యింతకుం జెంతనున్న భవానీమందిరంబునకుం దోడ్కొనిపోతిని. అచ్చో నాజగన్మాతను నమస్కరించి విరచితాంజలియైస్తుతియించుచుండనక్కడకొకసిద్ధపురుషుండేతెంచి కుమారునింగాంచి యితనివృత్తాంతంబువిచారించి మించినప్రీతిచే నాయోగి భవభావానీదివ్యాంగంబుల దేవతాకల్పితంబులగుభస్మమును హరిద్రాపంకంబునుగొని కుమారుని కరంబుననిడి యిదిదేవప్రసాదంబు; దీనినిధరియింపుము మేలుగలుగును; అనిచెప్పిన కుమారుండునట్లుధరియించి మఱియొకింత సేపాదేవాలయంబునం గలుగువిశేషంబులం గాంచుచుండి యింతలోపలనవేకువకాఁగా నాతోఁగూడనిచ్చటికివచ్చె. ఈకారణంబున నీతనికినిదురలేదు. భస్మోద్ధూళనంబుచే శరీరమించుక పాండురంబై కనఁబడుచున్నది. దేవీ ప్రసాదరూపంబుగ లభియించినహరిద్రారసంబువక్షంబుననుఫాలంబుననుధరించికొనియె. ఇదియెవృత్తాంతంబని చెప్పుచుండఁగా నొకయోగీశ్వరి యొక వజ్రమయపుగుపెట్టియను చేతధరియించుకొని నాగబెత్తంబుమఱియొండుకరంబునందాల్చి యంధకారపటలసమం బగుజటాభారంబు సమీపస్థలంబులకుతమాలకాంతారప్రభలనావహింప నాకాశయానంబున నేగుదెంచి సాంఖ్యాయనికినమస్కరించిన నాభగవతియు నిరువదివత్సరంబులునిండక యుండునాయోగినీకన్యకను హస్తములు సాచిలేవనెత్తి కౌగిలించుకొని యానందబాష్పధారలనాదలఁదడుపుచు వత్సే కామందికి సేమమేనా ? సౌదామినిసేమంబుగనున్నదే ? మాయెడలనేర్చినయోగవిద్యల

నిర్విఘ్నంబుగ ననుష్ఠించుచున్నదియే? ఆయమయొద్దనీవు ననుకూలత్వమున యోగవిద్యాభ్యాసమొనరించెదవే? నిన్నుం జూచినంతనమాకుమా ప్రియశిష్యయగు సౌదామినింగాంచినంతసంతసము మనంబునంగలిగె. మిగుల సంతోషభరితాంతరంగనైతిని. అని యనేకవిధంబులుగ నాసాంఖ్యాయని యుపచారోక్తులుపచరింప నా కామందకియుం వినయభయభక్తులతోనిట్లనియె. ఓభగవతీ మీదివ్యకృపాకటాక్షమునకుం బాత్రులైన వారలకు నెందునైననేమంబునంగొఱంతయున్నదే? తమ ప్రియశిష్యయగు సౌదామిని యీవజ్రపుంబెట్టియను మీయొద్దనొప్పగించుమని యాజ్ఞచేసినన్నంపె. ఇది మీహస్తంబునకప్పగించితిని. మఱియొకవృత్తాంతంబును ఆషట్కర్ణంబుగా విన్నవింపుమని చెప్పి పంపినయది. కావునని యవధానదానంబునంజేసి యంగీకరింపుడు. అనంగా సాంఖ్యాయనియుం నట్లకానిమ్మనిన నాసౌదామినిసమీపంబునకుంజని యామెచెవిలో నేమేమొ యొకింతసేపు వచియించినయది. అదివినినతోడన యాసాంఖ్యాయనికి హర్షమును వ్యసనంబును, భయమును, మనంబునముప్పిరిగొనియున్నవిపోని తత్తత్కాలజనితముఖభావంబులచేఁబరిజ్ఞాతంబులగుచుండె. నేను ఆబాలయోగినింగాంచి దానిరూపరేఖావిలాసంబులకచ్చెరువంది మహాభోగార్హంబై మృదుతరంబగునీయంగకంబును ఈబాల యిట్లు యోగనిష్ఠలచేఁగాసిపఱచుటయేలకో? ఆహా దీనియంగసౌష్ఠవంబుం గాంచిన నొకసర్వసర్వంసహాపతికుమారునిం జెట్టపట్టి పట్టభద్రయైయుండందగుననితోఁచెడిని. ఇది యిట్లగుటకుం గతబేమియో యెఱుంగను; అనితలంచుకొనుచుంటిని. ఆయోగినియుసాంఖ్యాయని చెవిలోవృత్తాంతంబుదెల్పి యామెనువీడ్కొని యాకాశయానంబునం జనియె. సాంఖ్యాయనియు నావజ్రపుంబెట్టియనుదెఱచి యందులోనున్నహారంబులను రెంటిని తనచేతంబైకెత్తెను. అందొకటినవరత్నమయంబును అనర్ఘరత్నప్రభాపుంజపింజరితదశదిశాంతరంబునై వెలుంగుచుండె. మఱియొండు అతిరుచిరవర్తులముక్తాళిగ్రథితంబై శేషభోగిభోగసంకాశంబుగఁ బ్రకాశించుచుండె. ఇట్లుపైకెత్తిననవరత్నహారంబుం గాంచిన రాజకుమారునికి జలజలబాష్పబిందువులు త్రుటితంబగుముక్తామణిసరంబువిధంబుగఁ గన్నులనుండియిలకుంజాఱె. అతిగంభీరప్రకృతిగాన పునఃపునఃనిరుద్ధంబగుచుండుటంజేసి యత్యావేగంబున నధరనాసాపుటంబుల స్ఫురియింపంజేయుచు శోకవేగంబు హృదయకుహరంబున నతిశయించుచుండె. కొంతతడవునకుధైర్యంబవలంబించి రాచకుమారుండునునిలుపంబడియె. అప్పుడు సాంఖ్యాయనియాతనితీరుంగాంచి రాకుమారకా నీవీహారంబుంగనినది మొదలు పూర్వానుభూతంబుంగాంచిన వానివలె దుఃఖించుచున్నావు. నీకుంబ్రాణప్రియంబగునది యొకటి దీనింజూచినమాత్రమున నీకుస్మృతికిందగిలినట్లుతోఁచెడిని. ఈహారముందాల్ప నీవతగుదువనితోఁచెడిని; ఇది నేనిచ్చినట్టిదిగాన భక్తిపురస్సరంబుగఁ బరిగ్రహించిధరించికొనుము. అనిచెప్పియాహార

మతనికొసంగి మఱియొండుహారంబును తాఁజేతనెత్తికొని మందారమాలాగృహంబునకుం జనియె. ఆహారంబు కంఠదేశంబునధరించినందున నారాజకుమారుండు నభినవోద్భూత మనోహరకాంతియై నక్షత్రమాలికచేఁ బూర్ణచంద్రునిపగిదిం దోతెంచె. సాంఖ్యాయనియచ్చోఁటువాసిపోయినయనంతర మారాజకుమారునిచే నాహారము జీవంకరణనామకంబనియెఱింగితిని. ఈ హారంబు చేతికందినదాదిగా నాహారంబునుగూడ నా కుమారుండు గైకొన నిష్టపడఁడనితోఁచెడిని. మహానుభావప్రకృతియగుటంజేసి చెప్పనోచెప్పఁడోయని నేనుదానివృత్తాంతంబునడిగినదానంగాను. క్రమక్రమముగగాని తెలిసికొన ననువుపడదు. ఈమణిహారప్రస్తావవశంబుచే నాయసత్యవచనంబులం బాటించక యాసాంఖ్యాయని యంతకుముందు మందారమాలానిరీక్షణకౌతుకితాంతరంగయై తదాగారంబునకుం జనియె. పూర్వమునం బ్రస్తూయమానంబగువృత్తాంతంబు మఱచిపోయెనని తోఁచెడిని. రాజకుమారుండును స్నానగృహంబునకుంజనియె. నేనిటకువచ్చితిని. ఇదియె వృత్తాంతంబనిచెప్పినఁ గమలవతియు మంత్రికుమారుండును జీవంకరణహారవృత్తాంతంబును మఱియొక హారవృత్తాంతంబును దెలిసికొన మనంబులఁ గోరుచుండిరి. ఇట్లు కొన్నిదినంబులు జరిగె.

ఆసుందరీమందిరంబునకు రాజైయున్నచంద్రసేనాభిఖ్యుం డొకనాఁడు తత్పురసమీపవనంబులవేటాడంజని కొంతసేపాఖేటకావిహారంబుసలిపి మరలివచ్చుచు నెండకుబడలి యాపురబాహ్యోపవనంబునందుం బ్రవేశించి తదీయమధ్యంబునంగనుపట్టు శైత్యసారమను పుష్పనికుంజంబునం బ్రవేశించి దానినడుమ నుండుశిలాఫలకంబుపైఁబరుండియుండెను. మంత్రికుమారుండును తద్వనమునకువినోదార్థంబుగ నానాఁడుదయమునం జని రాజపుత్రుండు డిగినలతాగృహమునకుం బ్రక్కన యుండుమఱియొకనికుంజంబునం గుసుమస్తబక సుందరం బగుతమాలంబు క్రిందంగూరుచుండి చందనానిలాంకురంబుల సేవించుచుండె. అప్పుడచ్చటికి రెండుచిలుకలు మనోహరాకారంబులు సనుదెంచి యానికుంజంబులకు రెంటికిని సంబంధపడుచు వానినడుమనుండు నతిరమ్యంబగు మాకందంబుపయింగూరుచుండి యలుపుఁదీర్చుకొని యొకింతసేపటికి సమీపస్థలముననుండు బింబఫలంబులంగొన్నింటింగొరికి భుజియించి జంబూఫలరసంబాస్వాదించి మించిన మోదంబునఁజనుదెంచి యించుకయేని సూర్యకిరణంబులంజొరనీయక నిబిడితలతానివహనీరంధ్రంబై యనవరతనిపతితమకరందబిందు బృందసురభీశీతం బగునారసాలపాదపంబుశాఖపయింగూరుచుండె. ఇట్లుకూరుచుండి యాశుకీశుకంబులు పరస్పరప్రేమరసార్ద్రింబులగు హృదయంబులతో నొండొంటెనిముద్దుగొని సరసాలాపంబులువల్కుచు మహానందంబునం జెలంగుచుండ నందొకచిలుక యిట్లనియె. ప్రాణనాథా మధురరవమా నేనొకవృత్తాంతంబునిన్నడుగవలయునని యున్నదానను. అందుకవకాశమీదినంబున

నిప్పుడు దొరికినది. అదియేమంటివేని? మనరాణి యగుమందారమాల కొన్నిదినముల నుండి బహుదుర్బలంబు లగునవయవంబులతో నీషత్పాండురంబగులవలీలా సౌందర్యంబుఁ గొల్లలాడుచున్నయది. దానింగాంచిన నాకునదియొకమహా పురుషునియం దనురాగభరితయయి యుండువిధం బవగతంబగుచున్నయది; అనిన మఱియొక చిలుక పలుకుచున్నది. ప్రాణనాయకీ కలాలాపా ఆ మహాపురుషుం డెవండని నీవునమ్మి యున్నావు.

కలాలాపము. నాథా వచియించెదవిను; ఆమహామహుండు మనయూరనుండెడి సితచంద్రసౌధవాసియగురాజకుమారుండని యూహించెదను.

మధురరవము. కలాలాపా నీతర్కము సుసంగతంబయియున్నది. నిక్కువమే ? తొల్లియాపల్లవపాణి మధుమంతోద్యానంబున నొకపూఁబోదరింటఁ దనప్రియునిం బొందియు నసంపూర్ణమనోరథయైయెడ బాసియనవరతంబును తదీయసమాగమసుఖంబు మనంబునంగోరుచు ముగుదగావున మనోగతంబన్యులకెఱుకపడనీక మెలఁగుచుండు.

సీ. చిలుకకు పద్యంబుఁ జెప్పనొల్లదు బాల పువ్వులు ముడువదు పువ్వుఁబోడి
జలకంబులాడదు జలజాతలోచన యాహార మానదు హంసగమన
సఖులతోఁ గ్రీడింపఁజనదు చంద్రానన వెన్నెలబయిటికి వెడల దబల
మలయానిలమునకు మది భీతిలును చాన శుకపికారావముల్ సుదతి వినదు

గీ. మది భరింపగ లేనట్టిమదనబాణ । జాలనిర్ఘాతపతనసంజాతవేద
నావిహస్తితధైర్యయైనళిననేత్రి । కరధృతకపోలయై దైన్యగతిఁ జెలంగు.

కలాలాప. ప్రాణనాథా నీవువచించినదివాస్తవమే. ఒకనాఁడామందారమాల సఖియలు కమలవతియుఁ గళావతియు నీయమను గుఱించి మాటలాడునప్పుడు కళావతింగాంచి కమలవతి యిట్లనియె. అదినేనువింటి.

శ్లో. నకరీభరీతి కబరీభరే స్రజో నచరీకరీతి మృగనాభిచిత్రకం
విజరీహరీతి నపురేవ మత్పురో వివరీవరీతి నచ విప్రియంసఖీ.

[ఓకళావతీ మనసఖియగు మందారమాల తొలుతటివలెఁ గనఁబడదు. ముందు పువ్వులంగాంచినచోనత్యాసక్తిఁదీసికొని తానెముడుచుకొనును. సఖులువచ్చిముడుచునంతవఱకాలస్యముసహింపదు. అట్టిది యిప్పుడు మనముగాఁ గొప్పునఁబూలుదుఱిమి ననుభరించుటకు శక్తిలేదనితీసివేయుచున్నది. ముందుతనయొడలిలో మకరికాపత్రములు తిలకమును నొకయెడ యొకింతమాసిపోయిన నప్పుడుదిద్దినఁగాని మనస్సమాధానపడనియా యింతిమకరికాపత్రంబులను వ్రాయించుకొననొల్లదు. మంగళార్థంబుగఁ గస్తూరితిలకంబు మాత్రము ధరియించుకొనునంతియకాని చిఱుచెమటం గఱంగిపోయె

నేని మరలజక్కనొత్తదు. ఇందుకుముందు మనమెల్లకయుండినను వనవిహారాదులకుఁ దానెనిర్బంధించి కొనుపోవుచుండునుగదా, అట్టిదియిప్పుడు మనముపిలిచినను క్రీడించుటకురాదు. అదియట్లుండనిమ్ము; తనమనంబునకుం దోచినప్రియాప్రియంబులు తత్క్షణమనాతో మందలించకయుండదు. అట్టి దిప్పుడు నేనుపలువిధములనడిగిబతిమాలుకొనినను ఒకమాటయైనం బలుకదు.]

ఇట్లు మందారమాల వర్తించుచున్నదియని కమలవతి చెప్పుచుండఁగా వింటిని అందు కనుగుణంబుగ నీవునుపల్కుచున్నావు. మధుమంతమునందు మందారమాలకుం గలిగిన ప్రియసమాగమంబునకుం గారణభూతయై సర్వసహాయంబులొనరించినది కమలవతియని విందు. అట్టిది యాకాంతకు రెండవహృదయంబై యుండనగునుగదా. ఇప్పుడాకమలవతి కింగూడమనసియ్యక నిగూఢహృదయయైయుండుటకుంగతంబేమొకో.

మధుర. కలాలాపాయదియధీరయు ముగుదయుఁగాన మధుమంతోద్యానమునం దనకుంగలిగినపరిభవంబునకుభయపడి కమలవతి యతిచతురయగుటంజేసి తొలుతటివలె నింకేమేమియనర్థంబులకుం బాలుపడఁజేయునోయనితలఁచి దానినిముందటివలె నండఁజేర్పకయున్నది. తనకు ప్రొద్దుపోనికాలంబున మదలేఖయనురాజపుత్రికఁబిలిపించి లోకవృత్తాంతంబు మాటలాడుచుండు. మఱియుఁదనమగండైనచంద్రసేనునిం దలంచియతికంపితచిత్తయైయులుకుచుండు.

కలాలాప. ప్రాణనాథా చంద్రసేనునికిని మందారమాలకును పరిణయంబు జరిగినదా? చంద్రసేనునికి మందారమాలయందుఁ బ్రేమవిశేషించియుండునుగదా?

మధుర. ప్రాణనాయకీ సాంఖ్యాయనిసమక్షంబునం బాణిగ్రహణంబు జరిగ్గినది. మందారమాలయందు చంద్రసేనునికిం బ్రీతియతిశయించియేయుండు. ఇరువురును సమానవయస్కులు. సమానరూపరేఖావిలాసభాసురాంగులు. అత్యుత్తమవంశప్రసూతులు. అట్లుండఁ బరస్పరానురాగంబునకుం గొఱంతయేమియున్నది. మందారమాలయష్టాదశ వర్షీయయయిన యనంతరము చంద్రసేనునితోఁగూర్చి సుందరీమందిర పట్టాభిషేకోత్సవముజరుపవలయునని సాంఖ్యాయనిపలుమరు తనశిష్యసంఘముతో వాక్రుచ్చియున్నది.

కలా. ప్రాణనాథా, యట్లుండ నీమందారమాల సితచంద్రసౌధవర్తి యగు రాజపుత్రునియం దనురక్తయయినవిధంబు ఆత్మనాయక వంచనాపరాయణత్వంబునం గాదెయనుపక్తమయియున్నయది.

మధుర. కలాలాపా! మనకందునం గలకీలెఱుంగుటకు శక్యంబుగాదు. అతిబుద్ధిచతురులకుంగాని యీసందర్భచాతుర్యంబుమదికింబట్టదు. అట్లుండఁ దిర్యగ్జాతిసులభమౌఢ్యుల మగు మనకాయెఱుంగనగును!

కలా. నాథా అతిదురూహంబగువిషయంబునం బ్రవర్తించి మానస వృత్తి నేల శ్రమపఱచుకొనవలయు. ఇప్పుడు మందారమాలవృత్తాంతంబు నీకెఱుకపడినదనుక వినిపింపుము.

మధుర. కలాలాపా కొన్నిదినంబులకుముందు సాంఖ్యాయని యొకతారహారంబు గొనివచ్చి మందారమాలకిచ్చిన నాసుదతిదానింగాంచి పూర్వానుభూతంబుందలంచుకొన్నదానివలెవ్యసనాక్రాంతయై యడంపరానిశోకవేగంబునం బెదవులదర కనుదమ్ముల నుండి బాష్పబిందువులుచనుకట్టుపయింబడిచెదరి సమీపస్థలంబులనార్ద్రింబులుసేయ నొకింతసేపు దుఃఖించుచుండె. అయ్యవసరంబున నేనాకాంతామణింగాంచి యోమందారమాలా యీహారంబుపేరేమియనియడిగితిని. అదియు నీహారంబు భోగంకరణంబనంబరగుచుండునని నాకుత్తరంబొసంగె; అంతట నేను నాకన్యకశోకావేగంబణంగిన యనంతరము తద్వృత్తాంతంబువిచారింతమనియుంటినిగాని యవకాశంబుదొరకమి మరల విచారింపననువుపడకయపోయె. మఱియు మఱియు విరహతాపంబాకన్యకామణి కధికంబగుచువచ్చె. అందుకుం గారణంబిట్టిదియని తెలిసికొన నేరికిందరంబుగాకయున్నది. మందారమాలయు నెల్లప్పుడును గరకలితకపోలతలయై యాలోచించుచుండునంతియకాని సఖులతోమాటలాడుటయు నలంకరించుకొనుటయు నాహారంబుంగొనుటయుం బొత్తిగావదలి విరహవేదనా విషణ్ణచిత్తంబుతోఁ బరితపించుచుండె.

కలాలాప. ప్రాణనాథా యిట్లు పరితపించుటవలన నేమిఫలంబువాటిల్లునో యాపాటలాధరకు?

మధురరవము. ప్రాణనాయకీ వినుము. ఇట్లనవరతవిరహవేదనాదోధూయమాన మానస యగునామందారమాలం గాంచి మదలేఖయనురాజపుత్రిక మనంబునవితర్కించి ,,యీకదీని కభిమతనాయకసమాగమంబు సమకూరనినాఁడు ప్రాణంబులుండవనితోఁచెడిని. దీనిహృదయగుహాంతరాళవిలీనుం డగుపురుషసింహు నేలాగుగాననగు.

శ్లో. ఔదుంబరాణిపుష్పాణి శ్వేతవర్ణంచవాయసం
మత్స్యపాదంజలేపశ్యేన్న నారీహృదయస్థితం.

అన్నట్లు అత్తిపూలు తెల్లకాకి నీటియందుమత్స్యపాదమును కనఁబడవు. ఒకవేళ వానినిజూచినను జూడవచ్చునుగాని స్త్రీహృదయంబున నుండువిషయంబు నెఱుంగుట దుర్లభము. కానిమ్ము చేతనైనంతదనుక ప్రవర్తించిచూతము'' అనినిశ్చయించుకొని యొకనాఁడు మందారమాల యుండుపడకటింటికిఁజని యందొకచిత్రఫలకంబున నొకమనోహరాకారుని వ్రాసియుండుటంగాంచి యానందపూరవీచికానిచయంబులం బోలిన వీక్షణంబుల నాతని ననిమేషదృష్టినిరీక్షించుచుండు మందారమాలంగాంచి

ప్రియసఖి యీనవమన్మథుండెవఁడు? ఈమాన్యుం డుండుచోటు నీకవగతంబగునే? ఈమానినీమన్మథుని పేరును కులశీలంబులును నీకువిదితంబులయినవియె? అనియడిగెను. అందుకుమందారమాల లజ్జావనత ముఖాబ్జాతయై యేమియుంబలుకకయూరకున్న మదలేఖయుఁ దనకరాంగుళీయకంబులవాని మొగంబుపైకెత్తి యో ప్రియసఖీ లోకంబున నెవ్వరైనను పంచశరబాణగోచర హృదయులుకానివారలులేరు; నావృత్తాంతంబెల్ల నప్పుడప్పుడు ప్రసంగవశంబున నీకెఱింగించియున్నానుగదా? నీవున్నట్లు నీవృత్తాంతంబుందాచక నాతోఁ దెల్పుము. నీప్రాణవల్లభుండెచ్చోటనున్నవాఁడు? ఇంతమాత్రమెఱింగింపుము; అని యనేకవిధంబులవేడికొన నామందారమాలయు సిగ్గుచేనేమియుం మంవలింపలేక బహుకాలమునంతపించి తుదకునీవడుగుమనోహరాంగుండు సితచంద్రసౌధవర్తి యగు రాజకుమారుండని యుత్తరమిచ్చెను. ఇట్లుండ నొకనాఁడు మదలేఖయు మందారమాలయు నిరువురును సాయంతనమజ్జనంబునిర్వర్తించికొని ధౌతాంబరంబులుధరియించి వెన్నెలబయట గొంతతడవు సంచరించుచుండిరి. అప్పుడు నేను మందారమాల స్నానసమయంబునందీసి తనమెడనున్న భోగంకరణం బను ముక్తాహారంబు నచ్చట నొకచిలుకకొయ్యకుం దగిలించియుంచుటంగాంచి తిర్యగ్జాతిసులభచాపలంబు వంజేసి యీచిలుకకొయ్యనుండుహారంబును ముక్కునంగరచుకొని యాకసంబునకెగిరితిని. అదిచూచి యామందారమాలయు నతివేగంబునంజనుచుంజక్కెరయుం దాడిమీఫలబీజంబులును బింబఫలంబులంగొనుచు నావెనువెంట నన్నుం బతిమాలుకొనుచు నొంటిగవచ్చుచుండె. నేనాయింతి యెంతబతిమాలుకొనినను హారంబియ్యక నాకన్యక చేయలంతినన వర్తించుచు దానికిం జిక్కక కొంతదూరంబుచనుచుంటి. తత్సౌధసమీపవర్తి యగుమధుమానితం బనురసాలకాననంబునం బ్రవేశించి నేను నాసుందరియుఁ గొంతదూరంబరిగితిమి. దానిమధ్యంబున నతిసంకులశుకపికారావమనోహర మగులతానికుంజంబుచెంతనుండి యొకవిలాసి మందారమాలయుండుచోటికభిముఖుండై వచ్చుచుండె. నేను నతండెవ్వఁడొకనుగొననగుననిసమీపించి యోహో సితచంద్రసౌధవర్తియగు రాజకుమారుండుగదాయనియంటిని. ఆమాటవిని మందారమాల సిగ్గునుభయంబును పెనంగొన నేమియుందోచక యవనతముఖాబ్జాతయయి యుండంగాంచి యాపంచశరాకారుండు కించిదంకురితమందహాససుందరముఖారవిందుండయి ప్రాణనాయకీయని సంబోధించి యిట్లనియె.

శ్లో. గాఢాలింగనగండచుంబనకుచస్పర్శాదిలీలాయితం
సర్వం విస్మృతమేవ విస్తృతవతో బాలే ఖలేభ్యో భయాత్
సల్లాప స్త్వధునా సుదుర్ఘటతమ స్తత్రాపి నాతివ్యథా
య త్త్వద్దర్శన మప్యభూ దసులభం తేనైవ దూయే భృశం.

[తా॥ ఓబాలారత్నమా మనము మధుమంతోద్యానమునందు గూడినప్పుడు నిన్ను నేనురహస్యముగ బిగికౌగిటంజేర్చుకొనుటయును నీచెక్కులులు ముద్దుగొనుటయును నీకుచకోరకంబులను గరంబులస్పృశించుటయుం మొదలగుక్రీడావిశేషంబు లెన్నియోజరిగె. ఖలజనంబులవలనిభయంబునంజేసి మనమప్పుడయెడబాసితిమి. అందుచే నవియన్నియుం జన్మాంతరానుభూతంబులయినచందంబున విస్మృతిఁజెందనేచెందెను. ఇప్పుడు నీతోసల్లాపముఁగూడ మిగులదుర్ఘటమైయున్నది. అందునునాకుమనంబు వ్యథపడదు. మఱియొందుకు సంతపింతుననఁగా నిన్నుఁగంటంజూచి నీముఖచంద్రబింబమునుండి వెడలుస్మితసుధామధురకటాక్షములకు క్షణకాలమైనను పాత్రుండనుగాక యున్నాఁడననుటకు మిగులవగలంబొగులుచున్నాఁడను.]

అనిపల్కిన నామందారమాలయుఁ నేమియుననకయూరకుండె. అంతనాకాంతుండంతరంగంబునను పొంగుచు నోప్రాణనాయకీ నీవుమాటలాడకపోయెదవేనిపొమ్ము. నామాటయొకటివిని నన్నుబహూకరించి యీలతానికుంజంబున నుండుచంద్రకాంతశిలాఫలకంబుపయి నొకింతసేపునాతో సహవాసంబంగీకరించి యనంతరంబేగుము. నాయదృష్టవిశేషంబు ఫలోన్ముఖంబై యీదినంబీనిర్జనభూమికి నిన్నును నన్ను నేకతంబ దైవంబు సమకూర్చినయది. నిన్నెడబాసినదిమొదలు నేనుక్షణంబులు గడియలుగను గడియలు యామంబులుగను యామంబులహోరాత్రంబులుగను అహోరాత్రంబులు యుగంబులుగను గడపుచున్నాఁడను. వేయేల? సర్వకాలసర్వావస్థలయందును నీమీఁది తలంపునసున్నవాఁడఁగాన మఱియొండుదలంప. అనియిట్లనేకవిధంబుల ననునయించినం గన్నియయు వన్నెకానింగాంచి కించిదంకురితమందహాసంబుతో నాథా యిట్టి కట్టిఁడి చెయ్వులకొడిగట్టుట మీకుందగునా? నామగండుమహాపరాక్రమశాలి. ఇదియించుకేనియూతనిచెవికెక్కెనేని యందఱకును మహాసంకటంబుసంభవించు. భగవతిసాంఖ్యాయనియుం దుర్ధర్షరోషావేశగాఁగనుపట్టు. మనయిరువుర మనోరథంబులు దరిద్రమనోరథంబులతెఱంగున మానసంబునన లీనత్వంబునొందవలసియున్నవి యంతేకాని ఫలవంతంబులెన్నటికిని కానేరవు.

శ్లో. అనాతురోత్కంఠితయోః ప్రసిధ్యతా సమాగమేనాపిరతిర్నమాం ప్రతి
పరస్పరప్రాప్తినిరాశయోర్వరం శరీరనాశోపి సమానురాగయోః.

అనిచెప్పంబడియున్నట్లు ఆతురుఁడు నుత్కంఠితయుఁగాని పురుషునికిని కాంతకును సమాగమముకలిగియు రసావహంబుగాదు. మఱిపరస్పరానురాగంబువిశేషించి గురుజనాదినిర్బంధమునంజేసి యొండొరులకుం బ్రాప్తికలుగక తత్సుఖలాభమునందు నిరపేక్షఁజెంది యాయిరువురును మదనవేదనకుఁ దాళంజాలక శరీరంబుఁదొఱంగుటయ

రసావహంబై యుండుఁగాన నిదిమనంబునను ంచుకొనుము అనిన నా కాంతుండా కాంతా మణి సమీపంబునకేతెంచి తనకరంబామహిళారత్నంబుకరంబునంగీలించి మఱియొకకర పల్లవంబున దానిచుబుకంబుపట్టియెత్తి మద్దిడుకొని యనేకములగుచతురాలాపంబుల దాని సిగ్గును భయంబున పనయించి మెల్లననానికుంజాంతరంబునకుఁ దీసికొనిపోయెఁ అట్లిరువురును దాని యంతర్గంబునకుంజని సరసాలాపంబులాడుచు నందు మందమారు తాభిరామంబగు చంద్రకాంత శిలాఫలకంబుపయింగూరుచుండిరి. ఇట్లుకూర్చుండి యా రాజకుమారుండు మందారమాలం గౌగిలించుకొని తదీయమనోహరాంగసంగమ సుఖంబునకు పరమానందంబునొందుచు మెల్లన.

సీ. తలిరులశయ్యకుఁ దార్చి మోహనగాత్రి మోము మోమునఁ జేర్చి ముద్దుగొనుచు
పడఁతిహారములు చిక్కడలించు నెపమునఁ గులుకుచన్నంతులఁ గొనరితాకి
సుమములుదురి మెడుసొంపు గాన్పించుచుఁ గొప్పొకచేత బా గొప్పఁబట్టి
మచ్చటల్ జెప్పెడిమురువు దోపించుచు మోవి చురుక్కన మొనసినొక్కి.
గీ. పోకముడిజార్చి యనువునఁ బొలతియూరు। కాండములకును తమి మీఱఁ గరముసాచి
యున్నతం బగు కటిసీమ నునికిజేసి। రతులఁ గరఁగింపసాగె నారాజముఖిని.

ఇట్లు సమరతింగొంతతడవు సుఖాంబుధిందేలిన బాలామణియుఁ దత్కాలశం బర సూదనాభ్యస్తసురతవిద్యాపాటవంబునఁగడిదేరి కామునిమదమత్తగజంబుచందంబు ననుసులుచు ముసిముసినగవుల పసందనమోముదామరకు అసమానకాంతిసంభవింపఁ దత్కాలసముపజాతకాంతకరసంక్రమేషత్ క్షుభితకళావిశేష సుఖపరవశసుకుమారాం గంబులతో నాయకునింబైకొని.

చ. కామిని సొంపుమీఱుపలుగంటులునిండినలేతమోవితో
సామియురంబుపైనఁ బెలుచ న్నటియించెడుజాఱుకొప్పుతోఁ
గోమలమానఖాంకములు గూడివెలింగెడియంగవల్లితో
శ్రీమహితంబుగా సలిపెఁ జేడియ తా మగబాడి ప్రోడయై.
చ. కాముకుఁ డావరానితమిఁ గ్రక్కున లేనునుమోవినొక్కఁగా
భామిని యోర్వలేక కరపంకజనాళముల న్విదిర్పఁ ద
త్కోమలకంకణక్వణనగుంభితవైఖరు లందుఁ బర్వి ని
స్సీమముగా వినంబడియెఁ జెంతల నుండెడివారి కత్తరిన్.

ఆ వినోదంబులువర్ణింప నవసరంబుచాలదు. ఇట్లారసికులు మహానందాంబుధిం దేలుచుండు నవసరంబునం దత్సమీపస్థలంబున నొక శ్లోకంబు వినంబడియె.

శ్లో. దష్టం బింబధియా ధరాగ్ర మరుణం పర్యాకులో ధావనా
ధమ్మిల్ల స్తిలకం శ్రమాంబుగళితం ఛిన్నా తనుః కంటకైః

ఆః కర్ణజ్వరకారికంకణఝుణాత్కారం కరౌ ధూన్వతీ
కిం భ్రామ్య స్యటవీశుకాయ కుసుమా న్యేషా ననాందా గ్రహీత్.

[అవతారిక. రాజకుమారునితో జారరతి సేయుచున్నమందారమాలకుఁ దాని సంభోగచిహ్నంబులను అన్యవిధంబుగనైనవిగాసమర్థించి దానివదినగారికిఁ దెలుపుచు సంశయంబుగలుగనీయక జారరతిసక్తయగుమందారమాలికకు „నీవదినవచ్చుచున్నది జారపురుషునిబాసి చిలుకను వెదకునెపంబున పాతరలాడుచుండు" మని హెచ్చరికె సేయుచున్నది.

టీ. ఓకాంతా! అరుణంఅధరాగ్రం = ఎఱ్ఱనగునీపెదవికొన, బింబధియా = దొండపండని భ్రమసిన (చిలుకచే) దష్టం=కొఱుకఁబడెను. ధావనాత్ = పరుగులిడుట చేత, ధమ్మిల్లః = కొప్పు, పర్యాకులః = చెదరిజాఱిపోయినది. తిలకం = నొసటిబొట్టు, శ్రమాంబుగళితం=శ్రమవలనఁగలిగినజలముచేతఁగరఁగిపోయె. తనుః=నీశరీరము. కంటకైః=ముండ్లచేత, ఛిన్నా=చీల్పఁబడినది. ఆః = కటకటా, కర్ణజ్వరకారికంకణఝుణాత్కారం=చెవులకువిసఁగూడెక బాధగలిగించుచున్న రత్నకంకణములఝుణాత్కారము బయలుపడునట్లు, కరౌ = హస్తములను, ధూన్వతీ = విదిలించుచున్న దానవై, అటవీశుకాయ = అడవియందుఁ దిరిగెడు చిలుకకై, కిం భ్రామ్యసి = ఏల పరిభ్రమించెదవు. ననాందా = నీమగనితోఁబుట్టు వగు నీ వదినెగారు, ఏషాకుసుమాన్యగ్రహీత్ = పుష్పములుగోయ నిదె వచ్చుచున్నయది.

తా. ఓముగుదా నీవేల యీయడవిచిలుకను బట్టికొనసమకట్టి యిట్టికష్టంబులనుభవించెదవు. నీయెఱ్ఱనియధరంబునుజూచి యీచిలుక దొండపండనిభ్రమియించి మాటిమాటికిఁ గొరికెఁగదా? ఆక్షతంబులుగాంచినచోఁ బరపురుషకృతంబులనిసంశయింపరా? ఆచిలుకతోఁబరుగెత్తుటంజేసి నీకొప్పుజాఱిపోయినది. కస్తూరీతిలకము శ్రమాంబువుచేతఁ గరఁగిపోయినది. మఱియు నీ శరీరమున నచ్చటచ్చటఁ బూబొదలలోఁ దూరుటంజేసి ముండ్లుతగిలి గిచ్చులుగల్గినవి. కటకటా నీవు చెవులకు చీదరపుట్టునట్లు కంకణఝుణాత్కార ముఖరంబుగఁ జేతులువిదిర్చుచు నీ యడవిచిలుకకుగా నేలతిరిగెదవు. నీవదినగారు పువ్వులుగోసికొనుటకు వచ్చుచున్నది. అది నిన్నుంగాంచి యన్యథాగాసంశయించునుగాన మరలిరమ్ము.]

అనియిట్లు వినంబడిన మందారమాల తనకెచ్చరికపఱచుచున్న విధంబుందెలిసికొని తన వదినగారు తన సమీపమున కేతెంచుచుండుటకు భయపడుచు రాజపుత్రునెడబాసి తటాలున నానికుంజంబుందాటి తన భోగంకరణం బనుతారహారంబు నెత్తికొనిపోవుచున్న నన్ను వెంబడించివచ్చునట్లుగఁ బాతరలాడుచుండె. ఇంతలో చందనలేఖయను చంద్రసేనునిచెలియలును మదలేఖయు నికుంజసమీపంబునకేతెంచిరి. అప్పు

డాచందనలేఖ మందారమాలను నిరూపించిచూచి «యిది తనకిష్టం బగుజారపురుషునితో సంబంధపడినవిధంబు దీనియొడలు తెలుపుచున్నయది. ఇది నాకెఱుకపడునని యీమదలేఖయన్యవిధంబుగ సమర్థించినది. ఔరయీమదలేఖాచాతుర్యంబు మెచ్చందగినదియే. ఇంతలోపల నాజారపురుషుండు నీనికుంజాంతరంబుం బాసిపోవంజాలండు ఎవ్విధంబుననైన వెదకి కనిపెట్టవలయు'' అనితలంచి యాచందనలేఖ యానికుంజాంతరంబుంజొచ్చి యచ్చటచ్చట వెదకుచుండ నందొకయెడ మూర్తీభవించినమన్మథుని చందంబున వెలుంగురాజకుమారునిం గాంచి తదీయసుషమా విశేషంబుంగాంచుటచే మనంబునచ్చెరువు ననురాగంబును విచ్చలవిడినాక్రమింప ఱెప్పవేయక చూచి తల యూచి యాచంచలాక్షీమణియు తనమఱఁదలిదౌర్జన్యంబునకుఁ గోపగించుకొనుచు నిట్టి యనవద్యరూపరేఖావిలాసవంతుండగు పురుషపుంగవునిం గన్న కన్నెలు మనంబునమరు బాధలకోర్వంజాలుదురే? ఇది మందారమాలయపరాధంబుగాదు. వీని సౌందర్యంబె యిందపరాధంబై యున్నది. అని తలంచుకొనుచు మదలేఖతోఁగూడ నయ్యరణ్యంబునం గొన్ని పువ్వులుంగోసికొని తనయింటికింజనియె. మదలేఖ కొంతదూరంబు చందనలేఖ తోఁజని యాకాంతనుపీడ్కొని మందారమాలయింటికేతెంచి చిన్నబోయినవదనార విందంబుతో నున్నయావన్నెలాడిం గాంచి ప్రియసఖీ మందారమాలా వెఱపకుము చందనలేఖవలన నీవృత్తాంతంబు బయలుపడునని భయంపడియెదవేమొ? అదియట్టిది కాదు. రాజకుమారునింజూచి తానునుస్మరార్తయయియున్నయది. అట్లు కాదేని బయలుపఱచు. ఇప్పుడు తన ప్రియునికేమైనసెగ్గు వాటిల్లునోయని విశదీకరింపదు. అని యిట్లూరార్చి మదలేఖయు నారాత్రి మందారమాలతో స్నానభోజనాదులునిర్వర్తించి సుఖంబుననుండె. నేనును భోగంకరణంబనుహారంబునుగొనిచని మందారమాలచేతికిచ్చితిని. అందుకుమందారమాల సంతుష్టాంతరంగయై నాకు ననేకభూషణంబులు బహుమతిగనిడి చక్కెరలువెట్టి ముద్దిడుకొనిలాలించె.

కలాలాప. నాయకా యా రాజకుమారునితోఁ బొందు గోరియుండుచుండ యానలు మందారమాలయు, మదలేఖయు, మదనమాలయు, చందనలేఖయు వీరలిప్పు డెవ్విధంబున నాతెనిం జేరంగోరి ప్రయత్నంబులొనరించియున్నవారు.

మధుర. కలాలాపా వినుము. మదలేఖయు మందారమాలయు నీదినముదయ కాలంబున నేకతంబ రాజకుమారానుషక్తకథాలాపంబు లొనరించుచుండిరి. అప్పుడేను మేలుకనియుండియు నిద్రించువానితెఱంగునందోచుచు వారల భాషణంబులువింటిని. ఈ దినము సూర్యాస్తమయానంతరము రాజకుమారుండు కుసుమాకరోద్యానభూమి మధ్యసంబద్ధం బగుసముద్రగృహంబునకువచ్చునట్లును, అచ్చటికి మందారమాలామద లేఖలు బోవునట్లును అచ్చట మనుష్యసంచారంబు రాత్రిలేకుండుటంజేసి స్వేచ్ఛాను

సారంబుగఁ గొంత తడవు కామినీకాముకులువిహరించి గూఢమార్గంబున తమతమ యిండ్లకుంబోవుచున్నట్లును, ఇందుకుందగినవెరవు కమలవతికింగాని యితరులకెఱుకపడదు గాన నాకాంతామణింగొనియె ప్రవర్తింపవలయుననియు నీవిషయంబువారలప్రసంగంబున నవగతం బయ్యె.

అనిచెప్పుచుండఁగా నావృత్తాంతంబును లతానికుంజంబునందాగియుండి వినుచుండిన చంద్రసేనుండు తనచేతనున్నదాని నొకకశను బహుదీర్ఘసూక్ష్మదండాగ్రసంయోజిత సూత్రంబగుదాని నతివేగంబునం బైకివిసరినం దానిసూత్రముఖంబున విలిప్తంబై యుండు బంక యాచిలుకల యెక్కలనంటుకొనిన రాజకుమారుండు దక్షిణంబున నాకశ బట్టి యీడ్చెను. అప్పుడాచిలుకలురెండును కశాసూత్రసంసక్తంబులయి రాజకుమారుని చేతికింజిక్కి చేయునదిలేక యుండఁగా నతఁడు వానిరెంటినిం దనయుత్తరీయంబునంగట్టి కొని యతి త్వరితంబుననచ్చోటువాసి తనయింటికింజనియె. మంత్రికుమారుండునున్నట్టుండి ప్రసంగము చిలుకలునిలుపుటకుం గారణంబేమనియాలోచించి సమీపస్థలంబులకుదృష్టులు నిగుడించినఁ జంద్రసేనుని చేతికిఁజిల్కలుదొరకికొనుటయు నతండు కోపారుణముఖకమలుండై వికటగమనంబునం జనుచుండుటయు నెఱుకపడఁగా దనమనంబున నిట్లువితర్కింపసాగె. ఈచిలుకలు దంపతులుగాఁజేరి వివిక్తదేశంబని యిచ్చటికివచ్చి లతానికుంజంబునం జంద్రసేనుఁడు దాగియున్నాఁడని యెఱుంగక తత్పత్ని యగుమందారమాలా వృత్తాంతంబుసర్వంబును బ్రసంగవశంబునం జెప్పె; అది విని కోపాక్రాంతుండై చంద్రసేనుండు తనకిదియెఱుకపడినవిషయంబు దెలిసికొని యీచిల్కలు సముద్రగృహంబునం జరుగంబోవుజారభావంబున కంతరాయంబు గల్పించు. అట్లైన రాజకుమారమందారమాలలను బట్టి శిక్షించుటకు వీలుకాదు. అంతవరకు వీనింబట్టి తనయింటిపంజరంబున నునుచుట మంచిదనియెంచి యీపులుగులంబట్టుకొనియె. ఇది మనరాజపుత్రుని కనర్థాంకురంబు వొడముటకు మూలంబగు. ఎదిజరిగిననేమి? కాముకులు ప్రాణములనైనఁ బరిత్యజింతురు గాని ప్రాణనాయకీసందేశంబు నిరాకరింపరు. ఇప్పుడు సముద్రగృహంబునకుం బోవలదన్ననో రాజకుమారునికి మనోవ్యాకులత్వంబు గలుగకమానదు. ఏమిసేయనగును. అని చింతించి చింతించి కొంతసేపటికి రాజకుమారుండువోవునప్పుడు శరచాపంబులు ధరియించి ఖడ్గఖేటకంబులతో జనునట్లుమాత్రముసేయనగు. నేనునంతకుంజెంతలన పొంచి పొంచి వసియించియుండి సమయమువచ్చినప్పుడు సహాయపడనగుననితలంచి యచ్చోటువాసి తనయింటికింజని యానాఁడుసాయంసమయమున సితచంద్రసౌధంబునకుంబోయి, రాజకుమారునిచేఁ దనమనోవృత్తిప్రకారము శరచాపంబులును ఖడ్గ

ఖేటకంబులు ధరియించి సముద్రగృహంబునకుంజనునట్లు ప్రతిజ్ఞ చేయించుకొని యచ్చోటువాసి రాజపుత్రుఁడు పోవుటకుముందె సముద్రగృహసమీపస్థలంబునకుం జని యొక సంకుచితస్థలంబున డాగియుండె. చంద్రసేనునాజ్ఞావశవర్తులై కొందఱు రాజభటులు సహస్రసంఖ్యలు మాఱువేషంబులు ధరియించుకొని వచ్చి యచ్చటచ్చట పొంచి పొంచి డాగుచుండిరి. బహుకాలంబుజరిగె. అప్పుడు కలకూజితంబునుచతురికయును ఈరెండుచిలుకలునుంగలసి సముద్రగృహమునుండి వెలుపలికివచ్చి తత్సమీపవర్తి యగునొక రసాలవృక్షపుగొమ్మపయిం గూరుచుండి యనురాగపేశలంబుగఁ గొన్నిభాషణంబులుసలిపి యొండొంటినిముద్దుగొనుచునుపగూహనంబు సలుపుచు ననేకవిధచుంబనంబులాచరించి యొండొంటితో మాటలాడుచున్నవి.

కలకూజితము. ప్రాణనాయకీ చతురికా కంటివే సందర్భచాతుర్యంబు. కమలవతీ కళావతులసామర్థ్యంబు లేమనిపొగడందగును. ఈదినము మధ్యాహ్నము కళావతిమదనమాల యిండుసాగరధవళ సౌధంబునకువచ్చి తనయిచ్చవచ్చినట్లు లోకాభిరామంబుగ మాటలాడి "మదనమాలా తొల్లిమధుమంతోద్యానమునందు నీతోనొకించుక సుఖమనుభవించిన సితచంద్రసౌధవర్తి యగురాజకుమారుండు భవదీయసమాగమంబుంగోరి పలుదెఱంగుల పరితాపపడుచున్నవాఁడు. ఆతనియవస్థలంగాంచినచో మావంటికఠినచిత్తలకును మనంబు కరంగుచున్నయది. నీవంటిరసికవతంసురాలదిగనె నేని యతనికిదాసియై సర్వంబునతనికి వశగతంబు సేయకమానదు ఈదినమతండు కుసుమాకరోద్యానమధ్యవర్తి యగుసముద్రగృహంబున కేకతంబసను దెంచు. అక్కడకునీవును చనుదెంచెదవేని సర్వంబుననుకూలంబగు'' ననిచెప్పిన మదనమాల యంతకుమున్న రాజపుత్రసమాగమంబునకువ్విళులూరుచున్నదిగాన నందుకుసమ్మతించి సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొని ముసిముసినగవులునగుచుండె. ఆ సన్నయెఱింగి కళావతియుఁ గొంతతడవు తత్సంబద్ధాలాపంబులఁ బ్రొద్దుపుచ్చి సాయంసమయంబున నా కాంతామణికిఁ బన్నీటంజలకంబాడించి చలువపలువధరింపంజేసి సమస్తాభరణంబులలంకరించి చందనకుసుమతాంబూలంబులొసంగి తానును యథోచితాచారంబుగ నలంకరణాదుల నిర్వర్తించుకొని మదనమాలను వెంటబెట్టుకొని సాగరధవళమునుండినిర్గమించి యింతకుముందుఁ దనకుఁగూడ నపరిచితంబై యుండునొకగూఢమార్గముగుండ సముద్రగృహంబునకు వచ్చుచుండె. ఏనును వారలవెనువెంటవచ్చుచుంటిని. ఇట్లాగూఢమార్గమునం గొంత దూరంబరిగి కళావతీమదనమాలలు సముద్ర గృహమునంతరంబున నుండు సురంగమున నిర్గమించిరి. నేనునువారలంబాసి యాగృహమధ్యవర్తి యగు రసాలపాదపంబుపై కెక్కితిని. అందొకచో రాజకుమారుండును మందారమూలయందు నొకపొన్నమ్రానిక్రిందం గూడుచుండి సరసాలాప సుధాధారలం గ్రోలుచుండిరి. అప్పుడు కళావతి వెను

కనుఁగొని దూరంబుననిలువంబడిన మదనమాల యభ్యంతరస్థలంబునకుంజనియె. అప్పుడా రాజకుమారుండు ప్రేమాతిరేకంబునం దనకంఠమునను సంజీవంకరణం బనుహారంబును మందారమాలా కంఠంబునవైవ మందారమాల తనగళంబున సంభోగంకరణహారంబును వానికంఠంబుననిడి యాహారసౌందర్యంబును కన్నులు చల్లవడంజూచుచుం గౌఁగిలించి కుచకుంభయుగంబున నాథునియురంబు ముద్దుగొనుచుండె. ఆకర్కాతోపనతం బగు తదాగమనంబున మందారమాల యొడలు ఝల్లనందిరిగిచూచి భయసంభ్రమంబులతో నచ్చోటువాసి మఱియొండుచోటికిం జనియె. మదనమాలయుఁ దననాయకుం డితరకాంతంగూడి యుండుటం గాంచినదిగాన మనంబున నీర్ష్యాతిశయముజనియించి నాథుని మొగంబుం గాంచనొల్లక బొటనవ్రేల నేల వ్రాయుచు నవనతముఖాబ్జాతంబుఁ గేలధరియించినిలువ నదిగని రాజపుత్రుఁడు మదనమాలయొద్దకువచ్చి యాకాంతామణిహస్తంబు తనహస్తంబునందెమల్చి యనేకవిధానునయాలాపంబులు పల్కుచు నిట్లనియె.

శ్లో. శేతే శీతకరోంబుజే కువలయద్వంద్వా ద్వినిర్గచ్ఛతి
స్వచ్ఛా మౌక్తికసంహతి ర్ధవళిమా హైమీం లతా మంచతి
స్పర్శా త్పంకజకోశయో రభినవా యాంతి స్రజః క్లాంతతా
మే షోత్పాతపరంపరా ప్రియతమే జీవస్పృహాం కృంతతి.

[టీ. ప్రియతమే=ఓ ప్రాణనాయకీ, శీతకరః=చంద్రుఁడు, అంబుజే=కమలమునందు, శేతే = పరుండియున్నాఁడు. కువలయద్వంద్వాత్ = నల్లకలువలజంటనుండి, స్వచ్ఛా=ధవళమగు, మౌక్తికసంహతిః=ముత్తియంబులసమూహము, వినిర్గచ్ఛతి=బయలువెడలుచున్నది. ధవళిమా=తెల్లందనము, హైమీంలతాం=బంగారపుదీవియను అంచతి=పొందుచున్నది. పంకజకోశయోః=తామరమొగ్గలయొక్క, స్పర్శాత్=స్పర్శమువలన, అభినవాః స్రజః=క్రొత్తపూలమాలికలు, క్లాంతతాంయాంతి=వాడిపోవుచున్నవి. ఏషోత్పాతపరంపరా= ఈయుత్పాతములవరుస, జీవస్పృహాం= ప్రాణములయందలియిష్టమును, కృంతతి=గిల్లివేయుచున్నది. లోకమున నెవ్వనికుత్పాతములు వరుసగాఁగనంబడునో వానికి మరణకాలముసమీపించుటంజేసి జీవస్పృహచెడిపోవునుగదా. అట్లు నాకు నుత్పాతపరంపరలు కనంబడుటంబట్టి యిఁక నేబ్రతుకుట దుర్లభమనితలంచెదను. చంద్రుఁడు తనకువిరోధ మగుకమలంబుపై బరుండుచున్నాఁడు. తెల్లనిముత్యముల గుంపు శుక్తికలంగలుగుట సహజమై యుండ నల్లగలువలనుండి వెడలుచున్నది. బంగారపుదీఁగె యెల్లకాల మెఱుపుమీఱినదిగానే కనఁబడుచుండు. అట్టిదానికిం దెల్లకాంతి క్రమ్ముకొనుచున్నది. పుష్పములను దాకినచో పుష్పములు వాడిపోవుట యిదివరకుఁ గానము. ఇప్పుడు క్రొత్తపూదండలు తామరమొగ్గలపైఁ దాకి వాడుచున్నవి. ఇవియ

న్నియుం నుత్పాతముల వరుసలు. ఇట్టియుత్పాతములం గాంచితినిగాన నిఁక నేను ప్రాణములు నిల్పుకొననోపను అని తాత్పర్యము. కమలమునందుఁ జంద్రుఁడు పరుండెననఁగాఁ గరమునముఖము ధరింపఁబడియున్నది; కువలయద్వయమునుండి స్వచ్ఛమగు ముత్తెపుంగుంపు వెడలుచున్నది యనఁగా శోకవేగంబుచేఁ గన్నులనుండి భాష్పధారలు గుంపులుగుంపులుగాఁ గారుచున్నవి; బంగారుతీవియకుఁ దెల్లందనము కలుగుచున్నది యనఁగా నొడలు తెల్లబాఱుచున్నది. తామరమొగ్గలు తాకి క్రొత్తపూమాలికలు వాడుచున్నవియనఁగా దీని స్తనకుట్మలములయందు వియోగజ్వరంబు పెచ్చుపెరిగియుండుటం జేసి యవి తాకగానే యిప్పుడు క్రొత్తగా నిడినపూలమాలికలు వాడిపోవుచున్నవి. ఈ వియోగజ్వరమునుజూచి నా ప్రాణంబులు నిల్వవు. అనిభావము.]

అనిచెప్పిన మదనమాలయునించుకకోపంబుతో మరలిచూచి సమీపంబునఁ గళావతి యున్నదని యనుకొని యో కళావతీ ఈ రసికశేఖరునికిం బ్రాణంబులకంటె బ్రియతమయగు మందారమాల సమీపంబుననుండఁగా నా పడుపాట్లంగాంచి ప్రాణంబులుమానుట యొకయక్కజంబుగాదే! అదియుంగాక యీతని ప్రాణంబులును శరీరంబునుతదధీనంబులైయుండ ప్రాణంబులువదలుట కీతని కేమిస్వాతంత్ర్యమాయెబుం గము. అని కోపరూక్షంబుగాఁబల్క రాజకుమారుండునుదాని మొగంబు తనకరంబునం బట్టి యెత్తి మరలనిట్లనియె.

శ్లో. చక్షుర్జాడ్య మపైతు మానిని ముఖం సందర్శయ శ్రోత్రయోః
పీయూషస్రుతి సౌఖ్య మస్తు మధురాం వాచం ప్రియే వ్యాహర
తాప శ్శామ్యతు మే ప్రసాదశిశిరాం దృష్టిం శనైః పాతయ
త్యక్త్వా దీర్ఘమభూతపూర్వ మచిరా ద్రోషం సఖీదోషజం.

ఓ ప్రాణనాయకీ నన్ను సఖీజనము నిర్బంధించుటచేత నిప్పుడ యిట్టిదోషంబు నాయందుసంభవించెను. ఇట్టియపరాధంబింతకుముందు నేఁజేసినవాఁడఁగాను. ఇందుకై నీవు దీర్ఘకోపంబుధరించితివి. ఓమానినీ యిది మాని నీప్రసాదసుముఖం బగుముఖంబుం జూపుము. నాకుంగన్నుగవంగలిగియున్న జాడ్యము నివర్తించిపోనుగాక. మఱియుం నమృతవర్షము వర్షించుటవలనం గలిగినసౌఖ్యమబ్బునట్లు అతిమధురమగు నొకవాక్యము నాతోమందలింపుము. నీకరుణారసశీతలంబులగుకటాక్షంబులు మెల్లన నాపైఁజల్లుము. నావిరహవేదనాయాసంబుననైనజ్వరతాపము చల్లారి సాకుసౌఖ్యంబు గలుగుఁగాతయని వేడికొనుచుండె. అట్టిసమయంబున నాసముద్రగృహమధ్యదేశంబున నించుకదూరదేశంబున నిరువురుకాంతలు పరస్పరముమాటలాడుకొనుచుండు విధంబువినంబడిన నేనునునాదిక్కునకు మిగులవ్యాపించియుండు నారసాలశాఖకు

మఱియొకదానికిందాటి వారియాలాపంబులు వింటిని. అందొకతె. ఓ తరళికా యా పురుషపుంగవుండు ఈదినమురాత్రి యీసముద్రగృహంబు నలంకరించునని నీకెట్లు తెలిసె. తరళిక. ఓప్రియసఖీ చందనలేఖా యీ దినముసాయంసమయమున నేను సాంఖ్యాయనికిం బూజాద్రవ్యంబులుసమకూర్చి యాభగవతి చంద్రచూడపూజావిధానంబునకుపక్రమింపఁగా నది ముగియునంతలో మరలరావచ్చునితలంచి నీయన్నయగుచంద్రసేనుఁడు వేటాడివచ్చుటంజేసి శ్రమాకులుండైయుండును గాన వేగిరంబ సాయంతనస్నానమునకు శీతోదకంబులు పాటలీపున్నా గోశీరకాశ్మీరచందనమందారాదివాసితంబులుగావించి స్నానశాలకుంగొనిపోవఁ బరిచారికలకునాజ్ఞయిడి యున్నదానఁగాన నదిపరీక్షింపనెంచి యతిత్వరితగతి రాజసౌధంబునకుంజనుచుంటి. అప్పుడు కమలవతి యొకనవరత్నహారంబుంగొని సితచంద్రసౌధంబునకుం బోవుచుండి మధ్యమార్గంబున సమ్ముఖాగత యగుకళావతింగాంచి నిలిచినయది. అపుడు కళావతియును సమీపంబునకేగుదెంచి యోకమలవతీ యీ నవరత్నహారమెవరిది. ఎక్కడకుం గొనిపోయెదవు అనియడిగె. కమలవతియు నిది జీవంకరణమనుపేరంబరగు హారము. సాంఖ్యాయని రాజకుమారునికిం బ్రేమపురస్సరంబుగనిడినది. ఈ దినముదయమున మంత్రికుమారుండు దీనిని తనకు రెండవహృదయంబనం దగునాచేత నతనికంపినవాఁడాయె. మంత్రికుమారుండు ఈ హారముంగాంచి యిదిదివ్యమణీ నిర్మితంబుగాన మహాప్రభావసంపన్నంబు; ఈ హారంబుధరియింప రాజకుమారుండజగును; అని చెప్పి మరల నాచేత రాజకుమారుని సన్నిధికంపించియున్నాఁడు. ఆ రాజకుమారుండు నీ దినము సాయంతనక్రియలు ముగింపుచేసికొని వేగమెయొంటరిగ కుసుమాకరోద్యానమున నుండు సముద్రగృహంబునకుంజనఁ బ్రయత్నపడుచున్నవాఁడు. ఇది ధరించికొని ఆనచ్చుటకుంజన మదాగమనంబునకు వేచియుండు. త్వరితగతింజననగునని చెప్పి వేగంబ చనియె. కళావతియు మదనమాలయుండు సాగరధవళంబునకుంబోయె. నేను వారు మాటలాడుచుండినచోట నొకకదళీతరువుమరుగున నిలిచి యిదివింటిని. ఓచందనలేఖా నీవు మధుమాలితోద్యానమునకుంజని మరలివచ్చినది మొదలు నిన్నన్యాదృశఁగాఁ దలంచుచున్నాను. ఒకవేళ సితచంద్రసౌధవర్తిరాజకుమారుండు నీకుం దృష్టిగోచరుండైయుండనోపు. కాదేని యింతలోపలన యీ మేనితాపంబును ఇంచుకించుక గనంబడు పాండిమయు నుత్కంఠాకులత్వంబును గలుగుటయెట్లు? నిక్కంబుగ నాతండనీమనోవర్తియయియుండుననని నిశ్చయించుకొనుచు రాజసౌధమున కుంజని పరిచారికలు తమ తమ కార్యములయందు జాగరూకలైయుండుటంగని యీసందర్భము నీకువిన్నవింతునని యెంచి నీయుండు సౌధంబునకేగుదెంచితిని. నా మనంబునందోచినపగిది నీవునుదదాసక్తచిత్తవై యున్నావు.

చందనలేఖ. తరళికా యీసముద్రగృహంబునకుం గలగూఢమార్గంబు నీకు విదితంబైన తెఱంగెట్టిది? చతురిక. ఓచందనలేఖా నేను ఎల్లకాలమును సాంఖ్యాయనికిసమీపంబుననుండుదానంగానా? ఆభగవతి యొకనాఁడొకశిల్పికి సముద్రగృహనిర్మాణపథకంబు వ్రాసి చూపుచుండఁగా నేనచ్చోటి కొకకార్యవ్యాపృతనైయరిగి దానంగొంత భాగంబుఁజూచితిని. ఇంతలోపల నాయమ యాపథకంబుం దాచుకొని నా కార్యంబు నేయువిధంబునెఱింగించి నన్నచ్చోటువాపె. ఇందుంజొరనొకమార్గంబు నాహృదయంబున నది మొదలు విదితంబైయున్నది. ప్రియసఖీస్నేహంబునంజేసి నిన్నిచ్చోటికామార్గంబునం దీసికొనివచ్చితి.

ఇవ్విధంబుగ తరళికాచందనలేఖలు మాటలాడుకొనుచుండుట లోననుండు మదనమాలయును గళావతియునువిని భయసంభ్రమంబులు పెనంగొనందత్తరింప రాజపుత్త్రుండు వారలభయంబుడిపి యతిత్వరితగతినచ్చోటువాసి చందనలేఖ యేతెంచుమార్గముపట్టి యాకాంతకెదురునడిచి సమీపించుచుండె. రాజపుత్త్రునిరాకయెఱింగి చతురిక వెనుకకు వెనుకకునొదిగి మెల్లమెల్లనదవ్వయిపోయె. రాజపుత్త్రుండును చందనలేఖంగాంచి యనురాగబంధురంబుగ; శ్లో. క్వప్రస్థితాసికరభోరుఘనేనిశీథే. (కరభములవలెమీఁదబలిసినవై అడుగున సన్ననివియునగుతొడలుగల యోకాంతామణీ ఈ మహానిశీథమందు నీవెక్కడికిఁబోవ బయలువెడలితివి) అనియడుగఁగా నాచందనలేఖయుం. శ్లో. ప్రాణేశ్వరోవసతియత్ర మనఃప్రియోమే. (నామనః ప్రియుండైన ప్రాణనాయకుం డెక్కడవసియించుచున్నాఁడో అక్కడికిఁబోవబయలువెడలితి) అనియుత్తరమిచ్చెను. అదివిని రాజపుత్త్రుఁడు. శ్లో. ఏకాకినీవదకథంనబిభేషి బాలే. (ఓ కాంతా నీవుపసిదానవు. నీవెట్లుభయపడక యొంటిగావచ్చెదవు) అని యడుగఁగా నాయింతి. శ్లో. నన్వస్తిపుంఖితశరోమదనస్సహాయః. (మన్మథుఁడు తన ధనుస్సునెక్కువెట్టుకొని నాకుసహాయుఁడైయుండలేదా) అని యుత్తరమిచ్చెను. అప్పుడు రాజకుమారుండు దానిచాతుర్యంబునకుసంతసించి యా వామాక్షింగాంచి.

శ్లో. బాలేతవాధరసుధారసపానకాలే చేతోమదీయమభివాంఛతి శేషభావం
ఆలింగనేశవవిలోచనపాత్రభావ మాఖండలత్వ మఖిలాంగనిరీక్షణేషు.

[ఓబాలామణీ నీచాతుర్యంబన్యాదృశంబు. నీయొక్క సరసాలాపసుధారసంబుం గ్రోలి మహానందంబునొందితి. ఇఁక నీమనోహరమగునునుమోవినొక్కి యాయధరామృతముం గ్రోలుటకుగా నామనంబున నాదిశేషుండనైయుంటినేని వేయినాలుకలచేఁ గ్రోలనగునుగదా యీయొంటినాలుకచే నాస్వాదింపసాధ్యంబుకాదని తలంచుచున్నాఁడను. మఱినిన్నాలింగనముచేసికొనుటకుగా బాణుండనైయుండక పోతినేయనితలంతును. వేయికరంబులున్నచో నన్నింటనీమనోహరాంగంబుల నాలింగనంబొనరించుకొని

యందువలం గలిగినయానందంబు ననుభవింపగలనేయనియు మనోరథించెదను. నీప్రత్యవయవనిరీక్షణంబునందును తదీయసుషమావిశేషంబుంగనుంగొన నీనయనద్వయంబు చాలదని సహస్రనయనుండగు నింద్రుఁడనుగానుండకపోతినేయని తలంచెదను.]

అని పల్కఁగానాచంపకలేఖయును నాకని చతురభాషణంబులకు లోనమెచ్చుకొనుచు నేమియుంబల్కక నవనతముఖకమలయయి నిలుచుండె. ఓచతురికా నీవునప్పుడ నాయుండుచోటికింజనుదెంచితివి. మనమిరువురమునచ్చోటువాసి యీతియ్యమామిడి గున్నపైకి వచ్చితిమి.

చతురిక. ప్రాణనాథా ఇదెచూడు కమలవతి యిక్కడకేగుదెంచుచున్నయది.

అనియిట్లు మాటలాడుచుండఁగాఁ గమలవతి యాసముద్రగృహపుదేహళీప్రదేశంబునకు నరుదెంచె. ఇంతలోఁ గళావతియు నాకాంతామణితోఁగలసికొని ప్రియసఖి కమలవతీ ! నీవియ్యెడఁగనఁబడుచుండుటంజేసి మందారమాల రాజపుత్రుని మనోరథంబు పూర్ణంబుగావింప నేతెంచినయదియని యెంచెదను.

కమల. మెల్లగాఁబల్కుము. ఔను. నీవేలయిచ్చటికేతెంచితివి.

కళావతి. ప్రియసఖి నీవుజీవంకరణహారంబెత్తికొనిపోవుచున్నను సంధించి రాజపుత్రుండు సముద్రగృహంబునకరుగునని చెప్పితివి. మందారమాలవచ్చెడివృత్తాంతంబెఱింగింపక కార్యవ్యాపృతవై వేగిరంబయరిగితివి గావున నేనుమధుమంతోద్యానసమాగమంబు మొదలుకొని యామదనమాల యనుభవించునతిదుస్సహవిరహవేదనాయాసంబుఁ బ్రతిపదంబుఁగాంచుచు ననతిచిరకాలంబునన కాంతసమాగమంబు సమకూర్పనినాఁడు దీని ప్రాణంబులుండవనినిశ్చయించుకొని సమయంబువేచియున్నదానంగాన నందుకిదియ యదనని యాకాంతం దోడితెచ్చితిని.

కమలవతి. భయసంభ్రమంబులతో నెదుటంగాంచి, ఓకళావతీ యేమియీవింత. ఆకసంబున మేఘంబులులేకయె మెఱుపులు తళత్తళలాడుచున్నయవి.

కళా. నిరూపించిచూచి, శరీరంబుగడగడవడంక, కమలవతీ యాతళత్తళలాకసంబునంగలిగినవి కావు. మనకుసమీపప్రదేశంబునం బొడసూపుచున్నయవి. మరలదృష్టులునిగుడించి. అక్కటా రాజభటులు ఒరలువెఱికినకత్తులతో నిశ్శబ్దముగ నీసముద్రగృహంబును ముట్టడించుచున్నవారు. ఈకత్తులతళత్తళలు మనకుమెఱుపుఁదీగెలవలెఁదోచినయవి. ప్రియసఖీ యేమియనర్థకరంబు. స్త్రీబుద్ధిచే సులభంబులుగఁజేసినపనులిప్పుడందఱకును ప్రాణహానికరములై వచ్చెనవి? యింకుకుం బ్రతివిధేయంబేమియున్నది. మందారమాలా మదనమాలల నీయెడరునుండి తప్పించుటయెట్లు (అనుకొనుచుండఁగా) సముద్రగృహంబులోనుండు రాజకుమారుండు వారలపలుకులువిని ససంభ్రమం

బుగ వారలకడకే తెంచి యో కమలవతీ యో కళావతీ మీరలు భయపడకుఁడు; రాజభటులనైనను యమభటులనైనను మదీయచాపనిర్ముక్తంబు లగు నారాచంబులం దలలు తరిగి యిలకుం బలి పెట్టెద. మీ ప్రియసఖు లగు మదనమాలామందారమాలల కొంకించుకయైన చెఱుగు కలుగనియ్యను. నా బాహుసాలంబునం దాగియుండు నాయండ జరాజయూనల దేవదానవసంఘము లైనం దలయెత్తి చూడ లేవు. అని వికటాటోపంబుతోఁ బరిక్రమింప లోపలనుండి మదలేఖ ఖడ్గఖేటకంబులను శరచాపంబులుం గొని తెచ్చి రాజకుమారుని చేతి కందిచ్చె. అవి వాల్చి యతఁడు యుద్ధసన్నద్ధుండై నిలిచిన రాజభటులందఱు నొక్కుమ్మడి నాతని నెదిరించి పటుతరబాణపరంపరలం బఱపిన రాజకుమారుండును కోదండంబు నెక్కుపెట్టి పైపై శరవర్షంబు గురియించిన నాశరంబులు దాకి రాజభటులు తలలు వ్రొగిలియు, కంఠంబులు కుంఠితంబులయ్యు, బాహువులు ఖండితంబులయ్యు, పాదంబులు విఱిగియు, డొక్కలు చెక్కంబడియు, ముక్కులు నికృత్తంబులయ్యు, చెవులు తెగియు, చాపంబులు జాఱియు, శరంబులు విడిచియు, కవచంబులు చూర్ణంబులయ్యు, నడుములు తునిఁగియు, వీపులు విఱిగియు, ఊరంబులు వ్రగ్గియు, శౌర్యంబులు సృక్కియు, ధైర్యంబు లేమఱియు నిట్లనేకవిధంబులం జీకాకుపడి చెల్లాచెదరైరి. అప్పుడు చంద్రసేనుండు తనబలంబులు రాజకుమారుని బాహుబలంబున కోడిపాఱుటం గాంచి కోపంబు పెచ్చు పెరిగి ధనుర్ధరుండై యతని యెదుటికి వచ్చి నిలిచి నారిసారించి కన్నుల నగ్నికణంబులు రాలనైరిం గాంచుచు నతనిపై శరంబులు గురియింప సుద్యుక్తుండగుచునుండె. ఇంతలో మందారమాలయు రాజపుత్రుని సమీపంబునకు వచ్చి ప్రాణనాథా మీరు నాతో సరసాలాపంబు లాడునప్పుడు మీ కంఠంబున నుండు నీ జీవంకరణహారంబును నా కంఠంబున వైచితిరి. అంతలోపల మదనమాల యచ్చటికి వచ్చుటం జేసి నే నభ్యంతరంబునకుం జనిన మీర దిమఱచి మదనమాలాచంద్రసేనలతో మాటలాడుచు యుద్ధప్రసంగంబు తటస్థించిన నది మఱచితిరి. అది మీ కంఠంబున లేని నాఁడు మీ కపజయంబు వాటిల్లుం గాన మీ రిది గ్రహించి గళంబున ధరియించికొని యుద్ధంబున జాగరూకతతోఁ బ్రవర్తింపనగునని వేడుకొనియెద; అని చెప్పి యాహారము నతని గళమున కలంకారంబుగా వైచి పురఃప్రదేశమునకు దృష్టులు నిగుడించి చక్కఁగాఁ జూచి భయంబును సిగ్గును గదురఁ దనలో నక్కటా నాయపరాధంబు కన్నులార నామగండే యిప్పుడు చూచె; నింకేమి కావలయుం! ఇదె నామగండు చంద్రసేనుండు ధనుర్ధరుండై వీరరసావేశంబున వెలుంగుచున్నవాఁడు. నేను రాజపుత్రుని కంఠంబున హారంబిడుటయుం బ్రత్యక్షముగఁ గాంచినవాఁడయ్యె. ఇఁక నన్ను శిక్షింపక మానఁడు. స్త్రీలు స్వల్పబుద్ధులుగాన మీఁదెఱుంగక తీవియ లుపఘ్నంబులపయిం బ్రాకిన తెఱంగున సమీపవర్తులపయి మచ్చిక లెచ్చి వారితో బెనంగి తుదకు గురుజనంబుల చేతి కంజిక్కుకొని యిహమున దూఱుపడు

దురు. నాగతియునిట్టులయ్యె. ఇదియంతయు నీకమలవతివలననైనదిగదా ? దానినేల దూషింపఁబోవలయు. నాబుద్ధి యప్పుడు పెడతలఁబట్టెఁగదా ? ఇప్పుడు ప్రాణంబులువోవుటకు భయపడను. మానంబువోవుటకుం జింతించెదను. అనుకొనుచుండఁ జంద్రసేనుండుదానింగాంచి సటలువెఱికినసింగంబుపగిదిమండిపడి యోసీతొత్తా మందారమాలా నీపాతివ్రత్యంబునేఁడువెల్లిదంబయ్యె. నీప్రాణనాయకునియెదుట నిన్నుఁ గత్తి కొకకండగాఁగోసి యిలకుంబలిపెట్టెద. ఇట్టిజారిణులు నగరంబుననుండుదురేని తక్కినవారలఁ జెడుదురు. అనిచెప్పి రాజపుత్త్రునింగాంచి యోరీ నరాధమా నీప్రాణనాయికలునీప్రక్కనయున్నవారు. వారియెదుట నిన్ని యుద్ధరంగంబునకుంబలిపెట్టి యనంతరము నీతోఁగూడ నీజారిణులను శమనలోకంబునకనిచెదను. బహుదినంబులుగ జరుగుచుండు నీదొంగతనంబు నేటికిబయలుపడినది. వీరలతోఁ బరలోకంబునంగాని యీలోకంబునసుఖించుట నీకనువుపడదు. అని వీరాలాపంబులువల్కఁగా రాజపుత్త్రుండును కోపంబుతో. కం. మొగమునమీసముకలిగిన। మగవాఁడైతేకడిందిమగటిమిచేతం। దెగబడి పోట్లాడవలెఁ । బిగువేమిరరాచములుచవిడుతునెనిన్నున్, అని చెప్పుచు శరసంధానంబుంజేసి బాణంబులుప్రయోగింపంబూని యందుకుంజేతులాడక తనమనంబులోనిట్లువితర్కించె. ఇందులకేమియో కారణంబెఱుంగను. ఇతనిపైబాణంబులుప్రయోగింపం జేతులాడవు. మనంబీతనిగాంచినదిమొదలు శృంగారాయత్తంబయి వీరరసావేశంబుందొరంగుచున్నయది. ఈతనికటాక్షంబు లతినీలంబులై హృదయమర్మంబు ఛేదించుచున్నయవి. ఈరాజపుత్త్రుఁడు ప్రయోగించినబాణములు పుష్పబాణములపగిది నాకుశరీర మర్మంబుభేధింపక హృదయధైర్యంబు పగులకొట్టుచున్నయవి. ఇదిచింతింపంజింతింప మనంబునకచ్చెరువై తోచుచున్నయదిగాని హేతువు స్ఫురియింపకున్నయది. అనియనుకొనుచుండఁగాఁ జంద్రసేనుండును కోదండంబెక్కుపెట్టి కోట్లకొలఁదిబాణంబులు రాజపుత్రునిపయింబఱపిన నతండువానికన్నింటికోర్చుకొని యనువుఁగని చంద్రసేనునిచేత నున్నధనువును తుత్తునియలుగనతికి యిలపయింబడద్రెయఁ గోపోద్దీపితుండై చంద్రసేనుండు ఖడ్గఖేటకంబులుధరియించివిజృంభించి రాజపుత్రునిపైకినడిచి యనేకవిధమండలభ్రమణంబులం దననేర్పుసూపుచుఁగడంగి చండతరభుజాదండంబున మండలాగ్రంబుంద్రిప్పుచు వైరిశిరంబుఁ దెగవ్రేయఁగమకించి యుప్పరంబునకెగసి దెప్పరంబునఁగత్తివిసరిన రాజకుమారుండు నతనివ్రేటునకుం దప్పించుకొని యొప్పిదంబుచెడ నాచంద్రసేనునిహస్తంబున నుండుఖడ్గంబు భూమిపయింబడఁగొట్టిన నతండు దంష్ట్రిలువెఱికినం జేయునది లేక రోజుచున్నభుజంగంబు చందంబునఁదోచుచు భూమిపయి నిలువంబడియె. అదిగని మదనమాలయు మదలేఖయు మొదలగుకాంతలునవ్వెరి. చంద్రసేనుండు నాఁడువారలనడుమ తనకుంగలిగిన

యవమానంబునకు మిక్కిలి యక్కసించుచుం జేయునది లేకయుండ రాజపుత్రుండు చంద్రసేనునింజూచి ముసిముసినగవులునగుచు నిట్లనియె. ఓకూరశేఖరా నీవునన్నుం బట్టి శిక్షించెదనంటివి. ఇప్పుడు శరచాపంబులునష్టంబులయి ఖడ్గఖేటకంబులువదలి విఫలమనోరథుండవై యున్నాఁడవు; ఈరెంటియందు నీసామర్థ్యంబుంగంటి; నింక బాహుయుద్ధంబుననించుకసేపువినోదింప నీకిష్టంబయ్యేనేని యదియుం నుపక్రమింతువు గాక. అందు నీకేమియుఁదెలియదేని జితోస్మియనిచెప్పి యీసుతనువులమందహాసంబునకుం బాత్రుండవై యింటికేగుముఅని యిట్లుధిక్కరించిపలికినవిని చంద్రసేనుండు కోపోద్దీపితుండై తనహృదయంబున ॥నిప్పుడు నేనూరకయుంటి నేని యింకనన్నెవ్వరు నీయూరంగౌరవింపరు; ఇప్పుడీకాంతా సమూహములు చేతులుతట్టినవ్వును; ఈయవమానంబుసహించుట మహాదుస్తరంబు. కాన నిప్పుడు చేతనైనంతదనుక నీతనితోఁబోరాడిచూచెదను అని నిశ్చయించుకొని రాజకుమారునింగాంచి హుంకరించి యోరీ నీవతిప్రగల్భత్వమున మాటలాడెదవు. నాసామర్థ్యం బీబాహుయుద్ధంబునంజూడుము. అనిబాహువులప్పళించి ముష్టాముష్టింబెనంగ నుపక్రమించినఁ బరస్పరహస్తసంస్పర్శంబున నిరువురకును మేనంబులకలును సర్వాంగంబుల స్వేదసలిలంబు నుద్భూతంబులు కాగా నదివదలి యిరువురును బెనకువకుందలఁపడితిగిచియుం ద్రోచియు నెగచియుం నొగిలిచియుం నెత్తియుంమొత్తియు సరిగాతగిలి యలఘుపాటవంబునంబోరి యొండొరులు మెడలంటంబట్టుకొని ఘట్టించినం బరస్పరాంగసంశ్లేషంబునం బొడముసుఖవిశేషంబునకు మనంబులుసొక్క తొడలుతొడలతో భుజంబులఁభుజంబులతో మోము మోముతో వక్షస్థలంబు వక్షస్థలంబుతోఁజేర్చి యారాజకుమారులు మహానందంబు నొందుచు నదివెలికిదోపింపక యొండొరులవిడువనొల్లక బెనంగుచుండిరి.

సీ. ఉరముతో నురము భాసురరీతిఁ గదియించి పేదరు బహుచిత్రవేల్లనముల
మోముతో మోము సమ్ముఖముగాఁ గదియించి యొత్తుదు రలఘుదైర్యోద్ధతముగ
నూరువు లూరులఁ జేరిచి మెలియించి సారెకు నెదురెత్తి చౌకళింతు
రొండొరు చేతుల నొండొరు బిగియించి పాయరు దృఢబంధపాటవముల

గీ. రసికవరు లీవిధంబుగ వెస నియుద్ధ। కాంక్షఁ బెనకువ నలుపుటఁ గాంచఁ గాంచ
నుల్లములఁ దోచె సుమశరమల్లయుద్ధ। రీతి సవిధోర్వి నుండునారీతతికిని.

అప్పుడు బాహుయుద్ధంబున నారాజకుమారులు పరస్పరాంగసంశ్లేషంబులేని యితరాంగంబుల నకృతార్థంబులఁగాఁ దలంచుకొనుచు మిథ్యాకోపంబభినయింపుచు వీరరసావేశంబునం బోరుచుండువారి తెఱంగునం దోచుచు శృంగారరసావేశంబుఁ జరితార్థంబు సేయుచుండిరి. అట్టిసమయంబున సాంఖ్యాయని తరళికాముఖంబుగ వృత్తాంతంబు విని మహారోషావేశంబున నయ్యెడకరుదెంచినంగాంచి రాజపుత్రులిరువురును

మల్లయుద్ధంబు సాలించి యాభగవతికిం బాదవందనాదులునిర్వర్తించి యధోముఖులై నిలువంబడిన నాయోగిని వారింజూచిమండిపడుచు రాజకుమారునిసంబోధించి యోరీ నిన్నింతదనుక ధర్మచింతాపరుండవనియు బరదారపరాఙ్ముఖుండవనియు శీలసంపన్నుండవనియు నెంచిమించినరాగంబునఁ గుమారునిగనెంచి పోషించుచుంటి. ఓమూఢహృదయా యదియైన నెనరుననుంచకపోతివి. మాయోపాయంబుల మందారమాలాదికన్యకలకుఁ గన్యావ్రతహానిఁగావించితివి. స్త్రీలఁగోరుట, వేటాడుట మొదలగునవి సప్తవ్యసనములనంబడుఁ; నట్టివానియందుందగులుకొన్నవాని మొగంబుఁగాంచినను పాతకంబు సంభవించు. నీమొగంబుం గాంచి వేయిమాటలుచెప్పవలసినది లేదు. నిన్నిదిమొదలు కారాగారబద్ధునింజేసి యుంచవలసినదిగాన నీవందుకొడంబడవేని యిప్పుడీనాతపోగ్నిచే నిన్ను భస్మంబుసేయ క్షమానని చెప్పిన రాజకుమారుండును వినయభయభక్తులుదోఁప భగవతిసాంఖ్యాయని యిది నీకు స్వాధీనంబగుజనంబు. నీవిందెవ్విధినొనరించిననుసరే. తప్పుకుఁ దగినదండనంబొనరింపవలసినది గురుజనులకుందగవు. దాసజనంబునకు నడఁగి యుండుట మేలు. అనివిన్నవించుకొనఁగా సాంఖ్యాయని యోరిదొంగా చేసినపనులు చేసి పైపైమాటలాడెదవా యిట్టివాఁడీయూరనున్న నెట్టిదిట్టలైనం జెడుదురు. ఈకాంతాతిలకంబులం గలంచినందుకై నిన్నును, నీకోసంగరంబుసల్పినందుకై యీచంద్రసేనుని నీతోఁజేరి తమతమపాతివ్రత్యంబులు గోలుపోయినందుల కీమందారమాలా మదనమాలా చందనలేఖలను, మీకు సహాయంబులొనరించి మిమ్మీవిధంబుగఁ జెఱచినకారణంబునంబట్టి యీకమలవతీ కళావతీ మదలేఖలనుబట్టి కారాగారనిబద్ధులంజేయ నిదె వచ్చియున్నదానను. అనిచెప్పి యచటనుండు రాజభటులం గాంచి యోరి వీరినిరువురం బట్టిపాతాళగృహంబునం బెట్టుఁడు. మదనమాలాదికాంతలను చెఱసాలనుంచి యాయాస్థలంబుల స్త్రీజనంబులఁ గాఁపుంచందగునని వారినిరువురను రాజభటులుపట్టుకొనిపోయిన యనంతరము తరళికాదికాంతలచేత మందారమాలాది స్త్రీలను జెఱసాలంబెట్టించి మించినకోపంబున రాజసౌధముననుండె. మంత్రికుమారుండును తనస్నేహితునికిని మదనమాలాదికాంతలకు సంభవించిన దుర్దశావిశేషంబునకు మనంబునదుఃఖించుచుం దన యింటికింజనియె.

మరునాఁడు భగవతిసాంఖ్యాయని యొకభటునిచేత మంత్రికుమారుని రప్పించి చంద్రసేనునిచేత నుండు రాజమొహరుగలయంగుళీయకంబుం దీసికొని మంత్రికుమారునిచేతికిచ్చి సర్వపరిజనులంబిలిచి యిప్పుడు సుందరీమందిరాధిపత్యమునుండి చంద్రసేనునిం దొలంగించి యాచోట మంత్రికుమారునునిచితినిగాన నిఁకనందఱు నీతనిరాజుగా భావించుకొనుచుఁ దదాజ్ఞావశవర్తులయి ప్రవర్తించుచుండనగునని యాజ్ఞయిడి మంత్రికుమారునిం గాంచి యోకుమారుఁడా యాధిపత్యంబుగల్గెనని గర్వింపఁబోకు. ఎవ్వరెవ్వరి

యెడ నేయేవిధముగఁ బ్రవర్తింపవలయునో యెఱింగి ప్రవర్తింపుము. పరిజనుల యందు మిగులదయతో మెలంగుచుండుము. రాజ్యకార్యములయం దప్రమత్తుండవై నడుపుము. పాతాళాగారంబుననునిచిన రాజకుమారులఁ బాటించుచు మందారమాలాది కాంతల కష్టసుఖంబులు చేటికాముఖంబుగ విచారించుచుండుము. బుద్ధిచాతుర్యంబుతో మెలంగుచుండెదవేని మేలుగల్గునని వచించి రాజ్యకార్యములన్నియు నతని కొప్పగించి తా నతనయుటజంబునకుజనియె. మంత్రికుమారుండు తనకాధిపత్యంబుగల్గుటకు సంతసింపక తనకుం బ్రాణమిత్రుండగు రాజకుమారుని గావవలయునుగదా యని మనంబున మనోరథించుచుండె. తనకుం బ్రియులగువారలంగొని రాజపుత్రుని కన్నపానస్నానానులేపనాదుల నాపాతాళగృహంబునన నిర్వర్తింపించుచుండె మందారమాలాదులకు నెవ్విధమగు కొఱంత లేకుండ సమస్తవస్తుసంభారంబుల నాయత్తపఱచి పంపి వశవర్తిను లగుపరిచారికలవలన సమస్తోపచారంబులు జరిపించుచుండె. ఈతనియధికారమునందు రాజపుత్రుండుకుఁ దమయిచ్చవచ్చినచోట్లం దిరుగుటకు వీలుపడక యొకచోట నుండవలసిన నిర్బంధ మొకటి గాక తక్కినకష్టం బేదియును లేదు. ఇట్లు రెండుదినములు జరిగినయనంతరము మూడవనాఁడు కొందఱు పరిచారికలు రాజపుత్రులుండు పాతాళగృహంబుఁ దెఱచి యందుం జంద్రసేనునిం గానక సంతపించుచు నాగృహంబెల్ల వెదకి చూచి యెచ్చటను గానక యపరాధిని బోవిడిచినందుకు మంత్రికుమారుండు కోపగించుకొనకయుండునే యని భయపడుచు రాజకుమారునియొద్ద కేగుదెంచి చంద్రసేనుం డెక్కడనని యడిగిన నాతండును ఓ పరిచారికలారా మీరువచ్చి నప్పుడిక్కడనయుండె ఎటకేగెనో యెఱుంగనని యుత్తరము చెప్పెను. మృత్పిండబుద్ధులుగాన నదిసత్యమని యెంచి చంద్రసేనుఁడు లేమికి విచారగ్రస్తలయి యచ్చోటు వాసిచని చంద్రసేనుఁడు కారాగృహంబునుండి తప్పించుకొని పోయెనని మంత్రికుమారునికిం దెల్పిరి. మంత్రికుమారుండు వృత్తాంతంబు విని యిట్లు వితర్కించె. భగవతి సాంఖ్యాయని యనతి చిరకాలమునన నాకు రాజ్యం బప్పగించినయది. పాతాళగృహమునుండి యపరాధియగు వాఁడు తప్పించుకొని పోయెనను ప్రసంగము చెవికెక్కెనేని నాపైనాక్రోశింపక మానదు; ఏవిధంబుగనైన నాచంద్రసేనునిం బట్టుకొని తేఁ బ్రయత్నపడవలయు'' అని వితర్కించి పలాయిత చోరగ్రహణాధికారంబుననున్నవాని నొక్కనిరప్పించి వానికి “నీవు చంద్రసేనునిం గాంచియున్నావుగదా? తదాకారసదృశంబు లగుభావచిత్రంబులు గలపటంబు లనేకంబులు వ్రాయించి సమస్తదేశాధీశులకుం బంపవలసినది. ఆ పటంబులం దెల్ల సుందరీమందిరాధిపతి చంద్రసేనుండు అపరాధియై పరువిడిపోయె నతని యాకారం బీపటంబున వ్రాయంబడియున్నది. కనుగొన్నవారతనిం బట్టియుంచి మాకుఁ దక్షణంబ తెలుపవలెను అని వ్రాసియుండనగు. ఇట్లతిశీఘ్రంబునం జరిపింపుము'' అని

యాజ్ఞసేయ నాయధికారియునట్లుచేసి చంద్రసేనునిపటంబు లనేకదేశాధీశులకుంబంపె. క్రమక్రమంబుగ నీపటంబొక్కటి కళింగదేశాధిపతి యగుదీర్ఘ బాహువుహస్తగతంబు నందె. దీర్ఘబాహువును బహుకాలమునుండి పుత్రికావిరహంబుచేఁ బీడితుండైయున్నవాఁడుగానఁ దదాకారం బమరియుండుచిత్రపటంబును బ్రీత్యుత్ఫుల్లలోచనుండై కని తనమనంబున నిట్లువితర్కించె. ఇప్పుడీపటాంతరవర్తి రాజకుమారునియాకారంబు చక్కఁగానిరూపించి చూచిన నం బురుషాకారంబుగాదని నిర్ణయింపఁజనును.

సీ. ఉరమున వక్షోజగిరు లించుకించుక యుత్తరీయముపైకి నుబ్బుసూపె
క్షామోదరమనోజ్ఞ సీమ నూనూఁగారుచాయ పొల్పెసలారుచంద మొదవె
నధరంబు పక్వబింబానూనరాగంబుఁ గొల్లలాడుచునున్నకుదురు సూపె
బాహువుల్ నవలతాశ్రీసారత్వము నొందె సరసమృణాళసచ్ఛాయఁ దనరె.

గీ. చిత్రరూపంబుఁ బరికింపఁ జేడె యనుచు। దోఁచుచున్నది యందు సంస్తూయమాన
చరితయైనమదాత్మజ చంద్రసేన। యిదియె యని చెప్ప నొప్పగు నెంచిచూడ.

అదియునుంగాక నాతనూజాత యగుచంద్రసేన తనకుం బ్రాణప్రియం బగులలితాలతకును వనభూషణంబునకును బరిణయంబు సేయించుట కుపవనమునకుంజని మరలి రాదయ్యెను. తత్పరిణయోత్సవంబునకువచ్చియున్న పౌరకన్యాకదంబంబు గంధర్వమరణంబున సంత్రస్తంబై పరుగిడి చంద్రసేనాగతియిట్టిదయ్యెనని యెఱుంగకయయున్నది. చంద్రసేన నపహరించుకొనిపోవవచ్చి యాభిక్షుకిచేసినయింద్రజాలం బది యని తోఁచెడిని. తుదకదియ దానినపహరించియున్నదియని నిర్ణయించెదను. ఈ సుందరీమందిరంబునం జంద్రసేన దొరకుటకు సందియం బేమియునుండదు. నేను చతురంగబలసమేతుండనై చని సుందరీమందిరంబు ముట్టడించితి నేని వృత్తాంతము వెల్లిదంబగు. అని యెంచి యా పటముదెచ్చినవాని కపరిమితధనంబులిచ్చి యా నగరంబునకుంబోవు మార్గంబుఁదెలిసికొని సకలసైన్యసమేతంబుగాగదలి కతిపయప్రయాణంబుల సుందరీమందిరంబుంజేరి యానగరంబు ముట్టడించెను.

ఇట్లు కళింగదేశాధిపతి సుందరీమందిరనగరంబు ముట్టడించి జనులకుమాత్రము విరోధముచేయవలదని సైనికులకాజ్ఞచేసి రణభేరివాయింపంబంచిన నప్పుడు ప్రళయకాలభైరవునిసేత నుండుఢక్క పదునాల్గులోకంబులు నతలకుతలంబులౌనటులు కఠోరధ్వనులు వెలయించుచందంబున సైనికకరవాదితం బగురణభేరి ప్రళయకాలమేఘగర్జాధ్వనుల నాకసంబునం బఱప నుపక్రమించె. ఇట్లుతనసైనికుల యుద్ధసన్నద్ధులఁగానుండఁబనిచి యాదీర్ఘబాహువు ఒకదూతంబిలిచి కొన్నిసంగతులు సుందరీమందిరాధికారికిందెల్పనాజ్ఞయిడి యాతనియొద్దకుంబనిచినదూత మంత్రికుమారునకుఁ జేతులుమొగిడ్చి

యిట్లు దెల్పుచున్నాఁడు. ఓ మంత్రికుమారుఁడా కళింగదేశాధిపతి దీర్ఘబాహువు తనకూఁతు రగుచంద్రసేన యీనీనగరంబుననుండుట యెఱింగి దానివిడిపించుకొనిపోవ సమకట్టి యుద్ధసన్నద్ధుండై సుందరీమందిరమును ముట్టడించి యిప్పుడీవృత్తాంతంబు నీకుం దెల్ప నన్నంపియున్నవాఁడు. చంద్రసేనను సమర్పించితివేని ప్రాణంబులతో నుండఁగలవు. అట్లు చేయవేని నీనగరం బెల్లగించి నిన్ను బట్టివధియించి తావచ్చినకార్యంబు నెఱవేర్చుకొనువాఁడు. చంద్రసేనను సమర్పించిననుసరే! యుద్ధమునకు వచ్చిననుసరే! యిది మాయధిపతి చెప్పిపంపిన వృత్తాంతంబని చెప్పి దూతకుం దందుకుత్తరం బేమియు నొసంగని మంత్రికుమారుని వీడ్కొని తనరాజునొద్దకుం జనియె. మంత్రికుమారుండును సాంఖ్యాయని యాజ్ఞావశవర్తియయి యుద్ధంబునకు వెడలి దీర్ఘబాహువుతోఁ బోరుసల్ప నుపక్రమించి తనవిక్రమంబు కళింగదేశాధిపతి కెఱుకపఱంజేయుచు నొక్కరుండ యశ్వారూఢుండయి యుద్ధరంగంబున నంతకాలకృతాంతునిపగిది నొక్కదినంబున యాతనిసైనికుల నెల్లఁజంపి కళింగదేశాధిపతి ననేకరీతుల నవమానపఱిచి యతనినిమాత్రము వదలిపెట్టి విజయలక్ష్మీవిభాసురుండై తన నగరంబునకుఁ జనియె. అమితపరాక్రమశాలి యగుకళింగాధిపతిం జయించిన మంత్రికుమారుని శౌర్యంబు సకలజనంబులును బొగడుచుండిరి. అంతనవమానితుండై దీర్ఘబాహువు నిరువుర దూతలం బిలిచి వారితో మీరు మహాజవంబు లగునశ్వవరంబుల నారోహించి యొకఁడు చిత్రకేతనపట్టణంబునకును మఱియొకండు కాంపీల్యనగరాధిపతి యగుజయవర్మ కడకును జని మత్సహాయార్థంబు దోడుకొని రావలయునని యాజ్ఞ చేసిపంపిన దూతలట్లు చని దీర్ఘబాహువృత్తాంతంబుం దెలుపఁగా చిత్రకేతన కాంపీల్యనగరాధిపతు లగుశత్రుంజయ జయవర్మలు బహుసైన్యసమేతులై దీర్ఘబాహుసహాయార్థంబుగ సుందరీమందిరప్రాంతంబున నుండు నతనియొద్దకు వచ్చి చేరిరి. ఇట్లు బలవంతులగు రాజులు సుందరీ మందిరంబును ముట్టడింపఁగా ననవరతంబు గజఘటాఘీంకారంబులును శూరభటశింజినీటంకారంబులును ప్రజవహాయహేషావిరావంబులును, అనవరతతాడితభేరీపటహధమధమధ్వానంబులును బెరసి దిశాగజంబులకుం జెవులుచీదరబుట్టింపుచు బ్రహ్మాండంబు బ్రద్దలు వాపుచుండె. మరల సమరాయత్తుండై మంత్రికుమారుండు నమ్మువ్వురం దాఁకి బాహుపరాక్రమంబున నోడించి వారల సైన్యంబులం బెక్కింటిని రూపుమాపిన శత్రుంజయుండును దీర్ఘబాహువును జయవర్మయు నొకయెడఁజేరి యిట్లు చింతించిరి. సమస్తదేశవిఖ్యాతకీర్తులమగు మన బాహువీర్యంబును పరాక్రంబు నొకకుమారునియొద్దఁ గుంఠీభూతంబులై చెడిపోవుచున్నవి. ఆకుమారుండు నమితసాహసవంతుండనియుం వీని నెదిరించి జయించుట మనకు సాధ్యంబుగాదనియుఁ దోఁచెడిని. ఇందుకొకయుపాయము వున్న వీనిని జీవగ్రాహంబుగఁ బట్టికొనుట మనకుఁదగవు. అదియెట్లంటిరేని! మనమాకుమారునితో సఖ్యంబుగోరినట్లు

నటించుచు నతని నిచ్చటకురప్పించి మనయెడల విశ్వాసంబునొంది వర్తించుచు నాయుధ విహీనుండై యుండునపుడు పట్టుకొని కారాగారనిబద్ధుం జేసి యనంతరము సుందరీ మందిరంబునం బ్రవేశింపఁదగు. అనియాలోచించి యందుకుందగినదూతలను బనిపిన వారు మంత్రికుమారునొద్దకువచ్చి శత్రుంజయుండును జయవర్మయును దీర్ఘబాహువును నీపరాక్రమంబునకు మెచ్చి నీతో సఖ్యంబుఁ బాటించియుండుటకుం గోరికవొడమి యది మీకువిన్నవింపుచున్నారని చెప్పఁగా మంత్రికుమారుండును వారిమాటలనవిని సాంఖ్యాయనికిం జెప్పిపంపి తదాజ్ఞాప్రకారంబుగ సఖ్యంబునకొప్పుకొనియె. మంత్రి కుమారుండు నిష్కపటహృదయుండై వారలుండుపటకుటీరంబులకుంజనుచువారలతో సరసాలాపంబులుసేయుచు వారలమిగులగారవించుచు వారలతో నిష్టగోష్ఠీవిహారంబులు సలుపుచు విశేషప్రీతియోగంబున రాజ్యవిచారణకాలంబుగాక తక్కినసమయంబు లందు వారందుచోటుల వర్తించువాఁడయ్యె. ఇట్లుండియొకనాఁడు జయవర్మయు శత్రుంజయుండును దీర్ఘబాహువును మంత్రికుమారునితో రమణీయంబగునొకమామిడి చెట్టుక్రిందం గూరుచుండి లోకవృత్తాంతంబులు మాటలాడుచుండ నొకచెంచువాఁ డచ్చోటికేతెంచినం గాంచి నీయొద్ద నేమేమివస్తువులున్నవియనియడుగఁగా వాఁడు తనయొద్దనున్నపచ్చికస్తూరియును, పులిగోళ్లును, వరాహములముంగ్లును, మొదలగువానిం జూపెను. అప్పుడా చెంచువాఁ డిచ్చినకస్తూరి మొదలగువస్తువులను గాంచిశ్లాఘించుచు శత్రుంజయాదులు మంత్రికుమారునికింజూపుచుండిరి. కొంతసేపటికా చెంచువాఁ డొక చూర్ణంబును చూడుమని మంత్రికుమారుని చేతికియ్య నతఁడది గాంచుచుండ వాయువుచే దానిపరాగములు నాసికారంధ్రమూలంబు బ్రవేశింప నొడలెఱుంగక భూమిపయిం బడిన నందఱుఁజేరి యతనింబట్టుకొని దృఢతరపాశంబులచేఁగట్టి యొకకారాగృహంబు నం బెట్టిరి. ఇట్లు మంత్రికుమారుండు తమచేఁబట్టువడిన మహాసంతోషముతో శత్రుంజ యాదులు జయభేరివేయించి తమతమసేనాసముదయంబులతో సుందరీమందిరనగరంబు నం బ్రవేశించి యాపట్టణ రామణీయతకు మనంబున నచ్చెరువొందుచు నిందు స్త్రీ ప్రాయజనంబులు వసించియున్నారు; ఏలకో పురుషులుతఱుచుగ గనంబడరు, అని వితర్కించుచు పౌరులకేమియు బాధచేయకుండునట్లు సైనికులకునాజ్ఞాపించి ప్రతి గృహంబునందుం బ్రవేశించిచూచుచు రాచనగరునఁజొచ్చి విచ్చలవిడి సర్వప్రదేశం బులనిచ్చమెయింజూచి యొకచోటం బాతాళగృహంబును కారాగృహంబునుం గాంచిరి. అందు దీర్ఘబాహువు పాతాళగృహంబుతలుపుతాళంబులు పగులంగొట్టించి యందుంజొచ్చి.

సీ. రతితోడఁ బేర్మి సంగతి సేయుచుండినయభినవమన్మథుం డనఁగనొప్పి
లక్ష్మితో గూడి లీలలఁ దేలుచుండెడుశ్రీవత్సధరునిసుశ్రీలఁ దెగడి

రంభతోఁ గూడఁ సంరంభంబుతో నొప్పుధనదపుత్రునికాంతిఁ దస్కరించి
పౌలోమితోడ సౌభగరీతి సుఖియించు దేవనాయకుచాయఁ దేజరిల్లి.

గీ. రామణీయకనిధియైన రాజవదన । యొకతె జనలోకలోభనీయోద్యదతుల
యౌవనమనోజ్ఞ సరసనయుండె దానిఁ। గూడి వెలుఁగొందువాని రాకొమరుఁ గాంచె.

ఇట్లు దీర్ఘబాహువు వారలంగాంచి యందు కందర్పసుందరీసౌందర్యంబునధఃకరించురూపరేఖావిలాసంబులనొప్పుచుండయానను చక్కఁగనిరూపించిచూచి యది తన కూఁతురు చంద్రసేనయని నిశ్చయించుకొని యది తనకుం దొరకినందుకు సంతసించియు నదిపరపురుషహస్తగతయగుటకు మనంబుననుడుకుచు నారాజకుమారునింగాంచి యోరీ మూర్ఖ నీవు నాకూఁతుఁ జంద్రసేన నపహరించుకొనివచ్చి పరులెవ్వరును బ్రవేశింపరాని యీనగరంబున పాతాళగృహంబునందాగి యీసత్కులజాతయెడననుచితం బాచరించుచున్నాఁడవు. ఇప్పుడు నిన్నుంబట్టివధియించి నాకులంబునకుం గలిగినకలంకంబుఁబోఁగొట్టి కొందును. అని చేతనున్న ధనువునెక్కిడి యతిరోషావేశంబున బాణజాలంబులు పఱప రాజకుమారుండును కించిదంకురిత మందహాససుందరముఖారవిందంబుతో నతనియంపజడి తన దేహంబునకుం దాకకుండునట్లు మండలపరిభ్రమణంబులఁ జేయుచుఁ దప్పించుకొనుచుండ దీర్ఘబాహువు కొంతతడవునకుఁ దనసైనికులంబిలిచి యీ రాజకుమారునిం బట్టికట్టుండని యాజ్ఞసేయ వారందఱు నొక్కపెట్టునందలపడి తనపైకిరాఁగాఁ గుమారుండునుప్పరంబునకులంఘించి సైనికులనడుమదూఁకి యొకనితల తనకరతలాఘాతంబునం బఱియలుగావించి వానిఖడ్గంబును ఖేటకంబునుదీసికొనివిజృంభించి తన్నుంబట్టుకొన సమకట్టుసైనికులం గొందఱం దలలుపఱిగి దీర్ఘబాహువుం దఱిసి యతని చేతిధనువును తుత్తునియలుచేసి శిరంబుదెగవ్రేయఁ గరవాలంబుసారించ నంతలో చంద్రసేన యతనిసమీపంబునకువచ్చి ప్రాణనాథా యితనికిఁ బ్రాణదానంబొసంగుఁడు. ఇతఁడు నాతండ్రి యగుదీర్ఘబాహువు. నిన్నెఱుంగక నన్నపహరించుకొని వచ్చితివనియెంచి యుద్ధంబునకుంగడంగె. నిన్నెఱింగె నేని నాతండ్రి యపరిమితసంతోషంబుఁ జెందునని చెప్పిన రాజకుమారుండు నతనింజంపుతెంపుడిగె. ఒండుచోట జయవర్మయు శత్రుంజయుండును కారాగృహంబులతలుపులు వగులఁగొట్టించి లోనం జొరఁబడిరి. అందు మదనమాలం గాంచి జయవర్మ యోసీ యనేకకపటోపాయంబులు చేసి నిచెలియ యగుమోహనవతి నతిచతురతవివాహమండపంబునకంపి నీవు నానగరు దప్పించుకొనిపరుగిడితివి. ఆహా స్త్రీలజాణతనంబె మెచ్చందగినది. నేను మోహనవతిం గూడ బెండ్లాడవలయుననియుంటిని గాన నప్పుడు తత్సమాగమంబు నాకిష్టంబయ్యె భవదీయవిరహంబు మనంబునకుమిగుల నమ్మలికంబుఁగల్పించుచుండె. నీవు నితరపురుషసహాయంబులేక యింతదూరంబురాఁజాలవు. అందునదుష్టవయ్యు నీమీఁది ప్రేమభరంబున

నిన్ను నా యింటిదాసిగానైన నుంచుకొననెంచెద. రమ్ము నాసన్నిధానంబునకు. అని బిట్టదలించిపలుక నచ్చటికాంతలు దుఃఖాక్రాంతలై తమకుం గలిగిన క్రూరదశకు సహింపలేక యందఱునొక్క పెట్టున నేడిచిరి. వారలరోదనధ్వనివిని రాజకుమారుండు చంద్రసేనను వెంటందీసికొని కారాగారంబునకుంజనియె. అప్పుడు జయవర్మ మందార మాలసమీపంబునకుంజని యోసీ యిఁకనీవు తప్పించుకొనుట యెక్కడిది. నిలువుము అని దానిచేయి పట్టుకొనం బోవుడునది వానింజుఱచుఱంజూచి రాజా పతివ్రతలగు కాంతల నన్యులుస్పృశింపంజనదు. కులకన్యకాజనంబులు ప్రాణంబులకంటె మానంబును మిగుల పాటింతురు. అనిచెప్పి యపలకుంజనిన దాని వెంటనంటిపోయి బలాత్కారంబున దాని చీరెఱుంగుంబట్టుకొనియె. అది రాజకుమారుండుగని మహారోషావేశంబున వానికడ్డంబు సని యోరీ పురుషాధమా యిట్టిపనులుంక్షత్రియులకుందగునటరా. అన్యకర్త యగుకాం తంబట్టికొనుట పరువుగలవారికుచితంబగునటరా. ఇప్పుడా కాంత చెఱంగు వట్టినందుకై నీహస్తంబును రెండుఖండంబులుగ డెగవ్రేయకమానను ; అని యాతనిపైకిం గవిసిన జయవర్మకును రాజకుమారునికిని చండతరంబగు మల్లయుద్ధంబు ప్రవృత్తంబయ్యె. అప్పుడు రాజకుమారుండు ధృఢముష్టింబట్టి జయవర్మనొసటంబొడిచిన నతఁడు ఫాలం బుననుండి రక్తధారలుగార నిలపయింబడి మూర్ఛవోయి కొంత తడవునకుందెప్పిరిలి రాజ కుమారునిపైకింగవిసి దండతాడితం బగుభుజంగంబుచందంబున రోజుచునశనిసమానం బగుపిడికిట రాజకుమారునురంబునడచిన నదిసరకుగొనక యతండు జయవర్మంగాంచి యోరీ నీవీముష్టితో యమలోకంబుంగాంచెదవు; చూడుము నాపిడిగ్రుద్దునంగల బలము. అనిముష్టితో శిరంబువగులనడపం బోవుడు మదనమాల సత్వరంబుగవచ్చి రాజ పుత్రునిచేయిపట్టుకొని యార్యపుత్రా యితఁడు నాచెలియలిమగండు; ఇతండు మృతి జెందెనేని నాసోదరి యనుభవించు వైధవ్యంబు సూడ నసహ్యంబుగాన నన్నుంగాంచి యిత నినివిడిచిపెట్టుఁడు; అనిచెప్పఁగా శత్రుంజయుండు తనమిత్రునికిం గలిగిన చేట్పాటు నకుఁగనలి రోషావేశంబున రాజకుమారునిపైకి సైనికులం బురికొల్పుకొనుచువచ్చి యనేకవిధముల పరశుముద్గరభిండివాలముసలాద్యాయుధంబులఁబఱపింప నన్నింటికిం దప్పించుకొని యా రాజకుమారుండు సింహంబుచందంబునఁబరాక్రమించి యాసైని కులంజంపి శత్రుంజయునిపైకినడిచి యతనిశరచాపంబులుఖండించిన శత్రుంజయుండు మఱియొండుచాపంబెత్తికొని బాణసంధానంబుసేయునంతలోనన దానిని రెండుఖండం బులుగావించి నిరాయుధునింజేసిన నప్పుడు ససంభ్రమంబుగ సాంఖ్యాయని యచ్చోటికి వచ్చి కుమారునింజూచి యోరీ నీకిట్టిపనులుతగునా ? గొప్పవారిఁబట్టి యవమతించుట నీకుదోషావహంబుగాదా ? గురుజనంబుల నధిక్షేపించి ధిక్కరించుటంజేసి నీయొనర్చిన పున్నియంబెల్ల మన్నుఁగలసిపోదా ? నీకిదితగదు, ఊరకుండుము. అని యతనిని

యుద్ధమునుండి వారించిశత్రుంజయునింగాంచి యోమహారాజా యీ కుమారుఁడు పసితనంబునంజేసి నీయెడలనపరాధుండయ్యె. ఇతఁడు మిమ్మెఱుంగక యొనరించిన వినయవిహీనతకుంగనలక నన్నుంగాంచి తమియింపుము. నేను నిన్నమహాప్రదోషసమయంబని యీయూరికొకించుక దూరమునయుండు గిరిసుతాపతికినమస్కరింప నేగియుంటిని. ఏనొకింతసేపు లేనిచో నిట్టిచెట్టలీయూరికి సంభవించుచుండును. గౌరవ్యులగు వారు బాలభావంబున నెఱుంగక చేసినతప్పు మనంబునందలంచక దీనులయెడ దయారసంబునం బ్రవర్తింతురుగదా? ఈదినంబునాచేయునాతిథ్యంబు నంగీకరించి యిచట వసియించి మీపట్టణంబునకుంజనను. మీరజుదీర్ఘబాహువునకు సహాయముచేయవచ్చి యున్నారనివింటి. అయినను తపోనిష్ఠమీయుద్ధకువచ్చుటకభ్యంతరమయ్యె. పార్వతీపతిసన్నిధిబాసివచ్చినయప్పుడే పరిచారికాజనంబులవలన మీయుదంతంబువిని యిదెవచ్చితిని. అనిచెప్పఁగా శత్రుంజయుండును సాంఖ్యాయనింగాంచి నమస్కరించియిట్లనియె. ఓభగవతి యీకుమారుండెవ్వండో ? ఈశౌర్యరాశింగన్నమన్న నేఁడొనరించినపుణ్యంబునకు మేరలేదనితోఁచెడిని. ఈమహాపురుషునియందవర్తించుటంజేసి సార్థకంబయియున్న నామధేయంబునందగిలి గౌరవము వహించినయక్షరంబులెవియో? ఈతనింజూడఁజూడ నాహృదయంబు ప్రేమార్ద్రంబై వాత్సల్యంబుచేద్రవించుచున్నయది. ఇతఁడు నాపైప్రయోగించిన బాణంబులెల్ల నాయంగకంబుల సమీపంబునకువచ్చి యిలపయింబడెనంతియకాని యొకటియైననామేనం దాకినది కాదు. ఈచతుస్సముద్రముద్రితధరామండలంబున నింతదనుక నాచేతనుండుచాపంబు ఖండించిన యఖండశక్తిం జూడలేదు. ఈబాలకుండతిచతురత రెండు మారులెత్తిన ధనువుఖండించె. ఇతనికరలాఘవం బపరిహార్యంబై యున్నది. వీనింగాంచి నది మొదలు ఎప్పుడెప్పుడాలింగనము చేసికొందమా యనియున్నదిగాని వీనిపైశరంబులు వేయమనంబురాదు. ఇందుకుంగారణంబేమియోయనియడిగిన సాంఖ్యాయనియు మహారాజా యిదియేకదా తారామైత్రియుచక్షూరాగంబని (ఒండొరులమొగము చూచుకొన్న వేళయని తెలుగునవాడుక) యాలంకారికులుచెప్పుదురు. తొల్లింటిసౌహార్దంబులు భావస్థిరంబులైయుండి వారలుగనంబడినచోనబోధపూర్వకంబుగ నాత్మస్వాదులంగలుగఁజేయుచుండునంతియకానివేఱుకాదు. అనిచెప్పి కలహనివృత్తులగు శత్రుంజయదీర్ఘబాహుజయవర్మాదులంగొనిచని యాతిథ్యంబుగావించిసంతృప్తులంజేసె. ఇట్లుసత్కృతులై యారాజులుమహోల్లాసంబుతో నాదినంబుగడపి సూర్యాస్తమయానంతరంబుభుజించి సాంఖ్యాయనిచేనుపనీతంబులగుచందనకుసుమతాంబూలాదులస్వీకరించి తన్నిర్దిష్టంబగు నొకమనోహరరంగమండపికాభ్యంతరంబున నమర్పంబడియుండెడు మృదుమంచంబులపయింగూరుచుండిరి. అప్పుడుకాపాలికియచ్చటకువచ్చి యో

మహీపతులారా భవద్వినోదార్థంబుగ నొకమనోహరరూపకంబభినయింపవలసినట్లు భరతకులంబున కాజ్ఞ యొసంగియున్నదానంగాన సావధానమతులరై యీనాటకంబు నిరీక్షింపుఁడు. అనిచెప్పి తానురంగమంటపంబులోనికింజనిరి.



మందారమాలా చరిత్రము.

నాంది.

క. శ్రీరుక్మిణీమనఃప్రియుఁ । డారూఢఖగేశ్వరుండహస్కరతేజుం
డూరీకృతార్తరక్షణుఁ । డారూఢింబ్రోచుగాతనందఱనెమ్మిన్.

నాంద్యంతంబునసూత్రధారుండు రంగంబుఁబ్రవేశించి. నలుప్రక్కలుగాంచి. ఆహా నాభాగ్యంబేమనివర్ణింపుదు. అఖిలభూమండలాధిపతులును ఒక్కచోటంజేరియున్నారు. నేపథ్యంబుంగాంచి. నటీయేలయింకనురంగస్థలంబునకురాకయుండెదవు. నటిప్రవేశించి. ఆర్యమిశ్రా యిదెవచ్చితి. కరణీయంబునిరూపింపుఁడు. సూ. నటీ ప్రస్తుతంబగు ఋతువునవలంబించి యించుకవర్ణింపుము. నటి. ఆర్యమిశ్రా! అట్లయె

కం. పల్లవలసమానములై సల్లలితామోదపర్వసంయుక్తములై । యుల్లసిలుచున్న విప్పుడు । మల్లియలుంజారిణులును మధుమాసమునన్. సూ. నటీ, నీనుడివినపద్యంబుచే రూపకార్థంబు నాయునంబునకవగతంబయ్యె. అనివారు రంగస్థలంబునుండి నిష్క్రమించిరి. ప్రస్తావన.

చేటికలిరువురు ప్రవేశించిరి ఒకతె పరభృతికా రాజపుత్రి యగుమందారమాలకు వీణాసంవాహనంబు నేయుంటమానుకొంటివో? కాదేని నీకొకించుకయైన తీరుబాటు గనుపట్టదుగదా ? పరభృతిక. ఓకలకంధరా నీవునన్నడిగినపని మానుకొన్నదానను గాను. మందారమాలతల్లి రత్నావళి యనవరతముం దనకూఁతున కభినయవిద్యావిశేషంబులం గఱపించుచున్నది. వీణావాదనంబునకు సమయంబుదొరకదుగాన నాకొకించుకవిశ్రాంతియబ్బెను. కలకంధర. పరభృతికా రత్నావళికిం దనకూతునభినయవిద్యాపారంగతం జేయవలయునని యేలయిట్టిపట్టుదలగలిగె. పర. కలకంధరా తన చవతికూఁతునకంటెఁ దనకూఁతురుసమర్థురాలుకానిచో నోర్వకల్గునేయింతులకు కల. ప్రియసఖి చవతికూతురువసంతసేనగాదా? ఆదియభినయచతురయనియు నిదివీణావాదన చతురయనియునివి ప్రసిద్ధంబులే. రత్నావళిచవతియగుమదయంతిక యూరకున్నదా యేమి? పర. అది యుందనకూఁతునసమానవయోవిలాసభాసురాంగి నభినయతత్వవిత్తమంజేయుచున్నది. కల. ప్రియసఖి యభినయవిద్యయందింతసామర్థ్యముగలిగి బోధింపంగలగురువులెవ్వరో. పర. ఓసి యవంతీనగరమునుండివచ్చిన రాజదత్తుండనువిప్రవర్యునింగొని రత్నావళియును ధారానగరసమాగతుం డగువివేకదత్తుండను

బ్రాహ్మణునింగొని మదయంతికయు విద్యలు నేర్పుచున్నవారు. కల. ప్రియసఖి యెది మొదలుకొని వీరికిట్టిపట్టుదలగల్గెనో? పర. సౌదామినియను కాపాలిక యీయూరం గొన్నిదినములనుండి వసియించుచున్నదిగదా. అదిమొదలుకొని రత్నావళీమదయంతి కలకుఁ బరస్పరము హృదయంబున నాగ్రహముకల్గియున్నది. రాజగుపరంతపుండును వీరిభావంబులింగితంబులనెఱింగి తత్తదుచితాలాపంబులం బ్రవర్తించుచున్నవాఁడు. ఇది యితరులచెవికెక్కనేని సంకటంబుగలుగుఁగాన హృదయంబుననయుండనిమ్ము. కలకంధరా నీవిప్పుడెక్కడకేగెదవు. కల. పరభృతికాధర్మకవచునికూతురు కళావతినాకుం బ్రాణసఖి. దానింగాంచంజనియెద. పర. ధర్మకవచుఁడు పరంతపుని ప్రధానమంత్రిగదా? కల. ఔను. ఆతనిభోగపత్నికింజనియించినది కళావతి. అని యిరువురును రంగస్థలంబుం బాసిపోయిరి.

పరంతపుఁడును రత్నావళియు మదయంతికయు సౌదామినియుఁ బ్రవేశించిరి. రత్నావళి. ప్రాణనాథా యీమదయంతికతనకూఁతు రగువసంతసేనతో నభినయవిద్యయందు మందారమాల సరికాదనిమందలించుచున్నదిగదా. ఇప్పుడాయిరువురను రప్పించిపరీక్షింపుఁడు. తారతమ్యము దెలిసికొనవచ్చు. మదయంతిక. అసూయదోషకొంచెమునవ్వుచు. ఓరాజా యీరత్నావళి తనకూఁతుకెంతనేర్పినను వసంతసేనకాలిగోటికైనదీటుగాదు. రంభోర్వశీమేనకాదులు ఒకవేళయభినయంబున సరిపోలం గలరేమొ? యెఱుంగము. ఈవృథాగ్రహంబిదియేలవహించుకొనుచున్నయది. సౌదామిని. ఓదేవిమదయంతికా నీకూఁతుకట్టియభినయచాతుర్యంబుండినను నీవంతగర్వపడుట యుక్తమంబుగాదు. ఇప్పుడుమందారమాలయు నభినయవిశేషంబులం బెక్కింటి నెఱింగియున్నదిగాన వసంతసేననతిక్రమించుననియుఁదోచెడిని. మదయంతిక. అట్లయ్యెనేని నేనీరత్నావళికి దాసినయ్యెద. మందారమాల వసంతసేననతిక్రమింపదేని యీరత్నావళి యేమగునోయడుగుము. రత్నావళి. ఓభగవతి మందారమాల వసంతసేననతిక్రమింపదేని నే నీమదయంతికకుంజేటినై దేవీపదంబుంగోలుపోయెదను. ఇప్పుడయిరువురను బరీక్షింపవలసినది. పరంతపుఁడు. తనలోపల. కటకటా యీయిరువురకును విరోధంబువెరిగి దారుణతరంబుగ ప్రతిజ్ఞలుసలుపుకొనిరి. వలదనియెంతవల్కినను వినరు తక్కినవిషయంబులందు విధేయులై ప్రవర్తించెదరుగాని యీవిషయంబు ప్రసక్తంబగునపుడు ఒండొరుల మొగంబులనైనఁ గాంచుకొనక యెంతకంటెనంతకు వగదిగుచు యుక్తాయుక్తపరిజ్ఞానంబులేక ప్రవర్తించుచున్నారు. ఈయాగ్రహంబిప్పుడారోపితంబుగాని వీరలకుస్వాభావికంబుగాదని తోచెడిని. ఇది మందారమాలా వసంతసేనలను పరీక్షించి సామర్థ్యాసామర్థ్యంబు తేర్పఱచినంగాని తీరదు. ఏమిసేయవచ్చు. అని ఆలోచించి. ప్రకాశముగ. ఇది పరీక్షించుట నాకు నిష్టమే

భరతకళారహస్యవేది యగుమధ్యవర్తియెవఁడో తెల్పుఁడు. రత్నావళి. ప్రాణనాథా వేఱొక్కనిమధ్యవర్తిగ నేల ప్రార్థించి కొనిరావలె. మీరును ఈసౌదామిని నీమాధ్యస్థ్యమంగీకరించి పరీక్షింపుఁడు. అప్పుడప్పుడీభగవతితోడ నీభార్య తనకూఁతురుసామర్థ్యంబు స్తుతించుచుండు. మదయం, సగర్వముగ, ఓరాజా నాకూఁతునభినయకళాకుశలత్వంబుం బరీక్షించుటకు మీరలు సమర్థులుగారు. ఎప్పటికిని మాధ్యస్థ్యమంగీకరించువారు పరీక్ష్యులకంటె నతిచతురత్వంబు గలిగియుండవలెంగదా? సౌదా. ఓ రాజా యీమదయంతిక చెప్పినవి గర్వోక్తులుగావు. నిక్కంబులే. ఇందుకుం దగిన భరతశాస్త్రకుశలు నొక్కని నిందేఁగడంగవలయు. పరంతపుఁడు, భగవతి నీవు బాల్యము మొదలు సంసారవిరక్తవై భూప్రదక్షిణంబు సేయుచు సమస్తనగరములను పల్లియలును గాంచి వానియందుంగల పండితుల నఖిలశాస్త్రతత్త్వవేత్తలం బరికించియున్న దానవు గదా. మందారమాలావసంతసేనలం బరీక్షించి వీరి తారతమ్యముం జెప్పందగు వాఁడు గలఁడేని చెప్పుము. సౌదా రాజా వినుము. శ్లో. భరతాగమతత్వజ్ఞాః త్రయో విఖ్యాతకీర్తయః। భరతర్షిర్నందికేశో రోచనశ్చ జగత్త్రయే. [ముల్లోకములందును భరతశాస్త్రతత్వజ్ఞులు భరతఋషియు నందికేశ్వరుఁడు రోచనుండు అనువారు మువ్వురు జగద్విదితమగుకీర్తిగలవారు] అను పద్యమింతదనుక నీచెవికెక్కినదికాదా? సకలకళావితతులందుం బండితులు పెక్కండ్రు అసమానబుద్ధిచాతురీ విలాసభాసితులగువారుగలరుగాని రోచనునివలె సాహిత్యకళారహస్యం బెఱింగినవాఁడుగనంబడఁడు. అందామహనీయునికింగలచతురతయట్లుండ భరతాగమపరిజ్ఞానంబు సకలరసికజనహృదయమోదావహంబై యున్నయది. అతండయీవివాదంబుఁ దీర్పంగలవాఁడు. పరంతపుఁడు. భగవతి ఆ మహనీయుం డెక్కడనున్నవాఁడో? ఆతని నిక్కడ కెట్లు రప్పింపనగునో? అందుకే మేమి ప్రయత్నంబులు సేయంజనునో యెఱిగింపుము. ఆతని రప్పించి వీరివివాదంబు నడంతము. సౌ. రాజా ఆ కుమారుండిప్పుడుదయాదిత్యునినగరంబున నున్నవాఁడు. ఆతనిం జూడక యరనిమిషంబైన నాఱేఁడు ప్రాణములు ధరియించుకొనలేఁడు గాన నతని నంపఁడు. ఆయుదయాదిత్యుఁడు నీకు బహుదినములనుండి శత్రువైయున్నవాఁడు. కపటోపాయంబులంగాని రోచనునిరప్పించుటకు అనువుపడదు. రాజు. ఓ భగవతి యట్లయిన నాతనిం దెప్పించుటకు తగినయుపాయంబులు పన్న గూఢచారులం బనిచెదను. సభాస్థలంబున ననేకపౌరులు తమతమవివాదంబులం జెప్పుకొన వేచియున్నవారుగాన నచ్చటికిప్పుడేగవలయు. ఓరత్నావళీ ఓమదయంతికా మీరుమీమీకూఁతుల కుపాధ్యాయులచే శక్తివంచనలేక విద్యాపరిశ్రమంబు సేయింపం బ్రయత్నపడుచుండుఁడు. అనిరాజు లేచి పోవఁగా సౌదామినియు రాజపత్నులును లేచిపోయిరి.

ప్రథమాంకము సంపూర్ణము.

మాయామంధరుఁడు ప్రవేశించి, తనలో మనరాజు పరంతపుఁడుదయాదిత్యుని నగరముననున్న రోచనుం గపటోపాయంబునంగొనిరా నాజ్ఞ యొసంగియున్నవాఁడు. తద్వశవర్తినై యిచ్చోటికివచ్చియున్నవాఁడ నించుమించుగ రెండునెలలుగతించిన వయ్యె. కార్యాంశంబున నేమియుననుకూలతగానంబడదు. మహానుభావప్రకృతియుఁ తేజస్వియునగు నారోచనకుమారకుండు కపటోపాయంబులకు సాధ్యపడండనితోఁచెడిని. రాజగుపరంతపుఁడునన్నంపునపుడే కాంతమున నోరీగూఢచారా నీవుమాయామంధరుండ వగుటనిక్కువంబేని యీకార్యంబు సమకూర్పంగలవు అనిచెప్పినమాట మనంబునెడ బాయకున్నది. ఇందుకేమి సేయనగు. అని చింతాస్తిమితుండై యోచించి. తనయెదుటికి దృష్టులునిగుడించి. మనమేమితిలేనిచింతాక్రాంతహృదయులమై యున్నారమనుకొంటిని. మనకంటెం జింతావ్యాకులుం డొక్కరుండిచ్చటంగూరుచుండి యేకాగ్రచిత్తుండై చేకలకువేచియుండుకొంగచందంబున ధ్యానించుచున్నవాఁడు. వీనిచందంబుం గాంచిన ఘనంబగుకార్యంబు నెఱవేర్చుకొనంగోరి వచ్చియున్నవాఁడని తోఁచెడిని. మంచిది. ఇతనివృత్తాంతంబు విచారింపకపోఁగూడదు. ప్రకాశముగ. ఓయన్నా యీ తటాకంబుగట్టునంగూరుచుండి కపటకాళికునివిధంబున నాలోచించెదవు. ఏమి యీ విచారము. కపటకాళికుఁడు. ప్రవేశించి ససంభ్రమముగ. ఓయన్నా కపటకాళికుండ నేనని యెట్లెఱింగితివి. మాయా. తనలో. ఆహా నేను వీనిని కపట ప్రధానుం డగువిశ్వామిత్రునిం బోల్చిపల్కుటచేత వీఁడు కపటకాళికుఁడను పేరు గలవాఁడని యెఱుకపడియె. మంచిది. ఈనెపంబున నీతనివృత్తాంతంబెల్ల నెఱుంగుదుంగాక. ప్రకాశముగ. ఓయన్నా నేను పెక్కండ్రు సిద్ధపురుషులకుసేవచేసి దృష్టిమాత్రమున నెదుటివారి నామగోత్రాదులు చరిత్రాదులు నెఱుంగువిద్యనభ్యసించితిని. దాననే నెఱుంగుదు. కపట. తనలో. ఔర యీతనిమాహాత్మ్యంబేమని వర్ణింపుదు. ఇతని సహాయంబున మనకార్యంబుసాధించుకొనందగుగాని వేఱువిధంబునసాధ్యంబుగాదు. ప్రకాశముగ. ఓయన్నా తమనామధేయంబు వినగోరియున్నాఁడను. వీనులకువిందొనర్పుము. మాయా. ఓకపటకాళికా నన్నుమాయామంథరుండని జనులువాడుకొందురు. కపట. ఓయన్నా నీకుపదివేల నమస్కారములు. బహుదినములనుండి నిన్నుఁ జూడంగోరియున్నవాఁడను. మాయామంథరుండు మాయామారీచుఁడనియె జనులు వాడుకొందురు. ఏను పాపాకరంబనునగరమునందు ధనలుబ్ధునికింగూఢచారుండను. ఈనగరముననుదయాదిత్యునికిం బ్రియమిత్రుండగు రోచనునిభార్య మదలేఖయనునది యసమానరూపవయోవిలాసభాసురాంగియని యా బేహారివినిదాని నెవ్విధినైనవంచించి కొనిరమ్మని నన్నిచ్చటికంపియున్నవాఁడు. నేనునువచ్చి రెండునెలలుగడచినవి. ఇదిరవకుం దదనుకూలప్రవర్తనంబు ఫలియించినదికాదు. నాయందుంగరుణించి యీకా

ర్యంబు సమకూర్చుకొనునుపాయంబొక్కటివచింపుము. మాయా. మిత్రమా యట్లే కానిమ్ము. సమయంబువేచియుండినంగాని కార్యంబుచేకూరదు. నీతోగూడ మదలేఖా నైపథ్యంబు ధరింపంగలవాఁడున్నాఁడా తెల్పుము. కప॥ అన్నా నాతమ్ముఁడు కృతకైతవుండనువాఁడు నాతోవచ్చి దాసీవేషధారియై రాజాంతఃపురంబుంజొచ్చి పనులు చేయుచున్నాఁడు. రాణికీకపటంబువిదితంబుగాదు. అసంఖ్యాతంబులగు దాసీజనంబుల నడుమనిదియు నొకతెయని యెంచియున్నదంతియె కాని నిరూపించినదికాదు. అట్లుండి యొకనాడు రాణిచే విందుకై పిలువంబడియుండు మదలేఖంగాంచి దాని వేషభాషా చతురత్వంబభ్యసించియున్నాఁడు. మా॥ ఓమిత్రమా అట్లయిన నేనొక్కయుపాయం బుం జెప్పెదను. ఈ రాత్రి మదలేఖావేషంబుధరించుకొని కృతకైతవుండు రోచనుఁడు రాజసభనుండి యింటికిపొయ్యెడి త్రోవలోనిచండికాలయమున వేచి యుండవలయు. అచ్చటికిరోచనుండుతప్పక యరుగుదెంచును. వానికివలపుగొలుపుచు నతినైపుణ్యంబు నందీపికొని యతనిచేతికింజిక్కక యవంతీనగరపుత్రోవంబట్టియరుగుచుండవలయు. అతఁడు వియుక్తుండయ్యెనేని మదలేఖ సులభసాధ్యయగును. కప॥ అన్నా నీవు చెప్పినది యుక్తియుక్తమే. ఇది నా తమ్మునికిం జెప్పి యీ కార్యంబునందు జాగ్రతగల్గియుండునట్లు దిట్టపఱిచి యిదెవచ్చెదను. ఇక్కడనయుండుము అని వెడలిపోయెను. మాయా ॥ తనలో ॥ ఇప్పుడు నా మాయామంథరత్వంబు సార్థంబయ్యెఁగదా. ఇంచుకేనియుశ్రమములేక కార్యంబనుకూలంబగు. కృతకైతవుఁడు మదలేఖావేషధారియై వంచించి రోచనునిమననగర మగునుజ్జయినికింగొనిపోవును. అచ్చట నియుక్తులగుగూఢచారులు రాజకుమారునింగనిపెట్టి రాజునొద్దకుంగొనిపోవుదురు. ఇట్లయ్యెనేని నా కార్యంబు అనుకూలంబగు. కపటకాశికుని కార్యంబెవ్విధి నెరవేర్పంబడునో తెలియదు. ఇట్లు తలంచుచుంగూరుచుండె. కపటకాశికుండు ప్రవేశించి ॥ ఓయన్నా నీ చెప్పిన యట్లకృతకైతవునికి మదలేఖావేషంబువేసి చండికాలయంబునకంపి కార్యంబుగతివానికిందెల్పి యిదెవచ్చియున్నాను. మాయా ॥ మిత్రమా నీచేసినపనికి సంతసంబయ్యె. ఇంతలో నొక్కరుండు ఖడ్గంబుకేలందాల్చి యక్కడికివచ్చి ॥ ఓయయ్యా కపటకాశికా నీయానతిరీతి కృతకైతవుండచ్చోటనుండ రోచనకుమారుండువచ్చి దేవికినమస్కరించి క్రిందనునిచిన యీచంద్రహాసంబుమఱచి తోడవచ్చినదాసికతో నతిత్వరితగతింజనియె. ఇదె యీ చంద్రహాసము. ఇది మీకొసఁగు కపడంజేయఁ గృతకైతవుఁడు నన్నంపె. ఇఁకజరుపంగలకార్యములకు భవన్నియోగంబుం బ్రతీక్షించుచున్నాను. కప॥ ఓరీ మంచిది యీచంద్రహాసంబు నాచేతికిచ్చి నీపనిలో జాగ్రతగానుండుము. మనుష్యుఁడుఖడ్గం బాతనిచేతికిచ్చి నిలుచుండెను. మాయా ॥ మిత్రమా యీఖడ్గంబుదొరకుట మనకత్యనుకూలమె. దీనిందాల్చి నీవు రోచనవేషధారివై యాగుడిలోనం బ్రవే

శింపుము. ఖడ్గంబునకై మరల రాచకుమారుండు చనుదెంచు. అదిలభింపమి నిక్కడఁ
గొంతసేపు వెదకుచుండి మదలేఖావేషధారియగు కృతకైతవునిచేత నపహృతమానసుండై
శోచనుండు బహుదూరంబరుగు. రాజపుత్రవిరహంబుం దాళలేక యొకింతసేపటికి మద
లేఖయు నక్కడికిరాఁగలదు. అప్పుడు నీవు దానికగపడి తీసికొనిపోవచ్చును. ఈ
పనులలోనీపరిజనులు బహుజాగ్రతతోఁ బ్రవర్తించుచుండనగు. ఓమిత్రమా నీవు మద
లేఖంబట్టుకొనిపోవుటకు ఏమితెచ్చియున్నావు. కపట. నేనుదారుమయంబైన బో
నొకటితెచ్చియున్నాను. మాయా. ఓరీ దానినాగుడి కుత్తరపువాకిటికెదురుగా దెరిచి
పెట్టుకొనియుండమని నీభటులకాజ్ఞచేసి దానియం దామదలేఖప్రవేశించినతోడన
తలుపులుబిగియించి యెత్తించుకొనిపోవునట్లు నీ ప్రధానభటునికింజెప్పి నీవు శోచనుని
వేషంబుధరించి ఆలయంబుం బ్రవేశింపుము. నీవెనువెంట నేను నచ్చటికిం బ్రచ్ఛన్నం
బుగవచ్చెద. వేగిరంబపొమ్ము. కపటకాళికుండు నిర్గమించెను. మా ॥ తనమనంబులో ॥
నేనిప్పు డీయత్యున్నతమగుగోపురంబుపైకెక్కి గుడిలోజరుగువృత్తాంతంబు కనుంగొని
యెదను. అని యాలోచించి గోపురంబెక్కితిరిగి చూచి ॥ ఇదె రాజకుమారుండు శోచ
నుండతిత్వరితగతివచ్చి తొల్లిఖడ్గంబుంచిన తావునఁ జూచి యదిలేమిసంశయించు
చున్నవాఁడు ॥ మఱియొండుచోటికి దృష్టులునిగుడించి ॥ భళా యాకృతకైతవునిచాతు
ర్యంబేమనివర్ణింతు ॥ వేషభాషాదులెల్ల మదలేఖంబోలె వీనికొప్పియున్నవి. వీఁడును
రాజకుమారునియొద్దకు వచ్చుచున్నాఁడు. ఔర యేమి యీరాజపుత్రునికి మదలేఖ
యం దుండుప్రేమాతిశయంబు. చూచినంతమాత్రమున సమీపమునకేగి ప్రాణవల్లభా
యిచ్చటికేల వచ్చితివియని యడిగి యదియేమియుంబలుకకున్న నోమదలేఖా నీతో
నతివేగంబున వచ్చెదనని చెప్పి యిచ్చటదడసియున్నందుకై కోపగించితివా? నేనేమి
సేతు. నాచంద్రహాసంబు గానకపోయె. అనిచెప్పఁగా నామదలేఖావేషధారియు
‘‘ప్రాణనాయకా వింటివా యీముదయాదిత్యునిదుర్నయంబు. నన్నువదలి నీవురా
గానే నలుగురు రాజభటులును ఇరువురు దాసికలును మనయంతఃపురంబునం బ్రవేశిం
చిరి. అదిగని నేనుభయంబందుచు నొకమూల కొదిగియుండ నందొక్కతె యోమద
లేఖా మారాజుదయాదిత్యుఁడు తనయంతఃపురకాంతా జనంబువలన నీరూపరేఖాదులు
విని నీపైమక్కువతో నిన్నుం దనశయనగృహంబునకుం దెమ్మనియె. రాజకుమారుం
డేదేనియాటంకంబుఁజేసినేని యాతనింబట్టి శిరంబునరికివేయుఁడు అని యాజ్ఞచేసి
యున్నాఁడు. లెమ్ము వేగిరంబరమ్ము. అని చెప్పగా నేనువారల కష్లే కానిండు;
నాకును రాజుపైమరులుకలదు. బహుదినములనుండి రాజభోగంబునకు వేచియున్న
దానను. ఇదె సర్వాభరణభూషితనై వచ్చెద. నిక్కడనయుండుఁడని చెప్పి యలంకార
శాలకేకతంబయరిగి యచటనమర్పంబడియుండు గాఢమార్గంబున వెలువడియిదెనీయొండఁ

జేరితిని; నన్నురక్షించుభారంబునీది" అని చెప్పిన రాజపుత్త్రుండు ఉదయాదిత్యునికిం గూడ నిట్టిమిత్త్రద్రోహంబున బుద్ధిప్రవర్తించెఁగదా ఇఁకమనమిచ్చోటనుండం జనదు. రాజవిరోధంబుగల్గెనేని పౌరులాయూరు పరిత్యజించిపోవుట మంచిదిగాని వారితో కలహించుకొనుచు అక్కడనయుండుట మంచిదికాదు. అని చెప్పిన కృతకైతవుఁడును ప్రాణనాయకా అదియనాకునుసమ్మతంబు. మనమునీమార్గంబుననిర్గమించి మఱియొక గ్రామాంతరంబునకుంజని యక్కడసుఖంబుగనుండెదము. అని చెప్పిన నందుకువల్లె యనినరాజకుమారునిందీసికొని కృతకైతవుండుచనుచున్నాఁడు. వీరునుజ్జయినీమార్గంబుం బట్టిపోవుచున్నారు. మంచిదయ్యె. మరియొండువలనికిందిరిగిచూచి॥ ఓహో కపట కౌశికుఁడు రోచన వేషధారియై ఖడ్గంబుధరియించి గుడిలోనికిం బ్రవేశించుచు న్నాఁడు. రోచనవేషధారియై కపటకౌశికుండు ప్రవేశించి॥ తనలో॥ నామిత్రుండు మాయామంథరుండు వచించిన యుపాయంబతిశ్లాఘనీయము. అత్యంతలాభకరము. తొలుతనన్నుంగాంచినతోడన యామదలేక ప్రాణనాథాయని పైఁబడి కౌగిలించుకొని యధరామృతంబొసంగి తనకులంకుంగుబ్బలనురంబుం గ్రుమ్మనుగదా. ఈ మదలేఖా పరిష్వంగలాభమునాకు సమకూరుటకు నేఁజేసినపున్నియం బెట్టిదియొ? ఒండుచోట లలితాసఖితో మదలేఖ ప్రవేశించి॥ లలితంగాంచి యో ప్రాణసఖి మనరోచనుండిల్లు వెడలిపోయి యొకగడియయయ్యె. కాళికాలయంబు నిక్కడనెయున్నది. ఆతండు పోదగానమికిం గతంబెద్దియో తెలియదు. గుడిలోనం బ్రవేశించి చూతము.॥ అనిలలితతో ప్రవేశించుచున్నది. కపాలాపీడుండును; కాపాలికుండు ఆకాశయానంబునం బ్రవేశించి॥ ఓరి నాకుకాపాలికమత తత్త్వంబుపదేశించి మేనధరియింప నతిపావనంబు లగునీనరకపాలమాలికలును భిక్షాటనంబున కీయుత్తమ తపస్వితలపుర్రెయు నాంత్రమయభూషణంబులు నస్థిమయములగు యోగవాగెలునొసంగి చంద్రచూడచరణ పూజావిధానంబుఁదెల్పి నన్నుంగృతార్థునింజేసి తదుక్తప్రకారంబుగ నాకాపాలిక వ్రతంబు సలిపిన నాయెడల సంతసించి యీదినంబు వ్రతసమాపనదినం బని తెలిసికొని యోరీ కపాలాపీడా నీకాపాలికవ్రతం బీదినంబున సమాప్తబయ్యె వెంటనె యొకమానిసిని చండికకుం బలిపెట్టినంగాని సఫలంబుగాదు. నీవిప్పుడ యుదయాదిత్యునినగరంబున నుండి చండికాలయంబునకుంజని యచ్చటఖడ్గధారియై వచ్చునొక రాజకుమారునిం దెగనరికి చండికకుం బలిపెట్టిరమ్మని యాజ్ఞచేసె. అందుకై యతి త్వరితగతి నేనునువచ్చియున్నాఁడను॥ దిగువకుఁజూచి॥ ఆహా యా సౌదామికికిం గల త్రికాలజ్ఞత్వంబునకు మిగుల సంతసింపవలయును. ఆమె చెప్పిన చొప్పున యొక పురుషుండు ఖడ్గధారియైవచ్చుచున్నాఁడు. మేలయ్యె. అని యాకసంబున నధోముఖుండగుచు యోగపట్టికలోనుండు ఖడ్గంబుందీసి తటాలుననామా యారోచనుని

తలనరికి యనివార్యగతి బుద్బుదంబులతో కంఠంబునుండి వెడలు రక్తప్రవాహంబును దనచేతికలపు జ్ఞైలోనికిం బట్టుకొని చండికాదేవికి నివేదనంబుచేసి యాకాశగమనం బునదరిగెను. కపటకాళికుని యొడలును తలయును ఆయాలయంబునంబడి తన్నుకొను చుండెను. మాయామంథరుండు ఈవృత్తాంతంబుంగాంచి తనమిత్రునికిం గలిగిన చేటునకు మనంబునదుఃఖించుచుండ మదలేఖయు లలితాసఖితోగుడిఁజొచ్చి యా మొండెంబులు తనభర్త వియనినిశ్చయించి వానిపైబడి మూర్ఛనొంది కొంతతవునకుం దెలిసి ప్రాణంబులు విడువయత్నించి యాయాలయపు నుత్తరద్వార సమీపంబున నుండు కొలనిలోబడి శరీరంబువిడువ నిశ్చయించి యాద్వారసమీపంబున కుంజనియె. మాయా॥ చూచి॥ కటకటా కటికిచీఁకటిగాన నేమియుందెలియక యుత్తరద్వారము గుండ బోనులోనికిం బ్రవేశించిన మదలేఖను బోనుతలుపులు బిగియించి యనేక పురుషులు నిశ్శబ్దముగనెత్తుకొని పాపాకరపట్టణపుం ద్రోవఁబట్టుచున్నారు. హరివారి యాకన్యారత్నంబుగతి యేమయ్యెనో చూచితివా. అన్ని యనర్థకంబులుగల్గుట కేను గదామూలంబు. రాజాజ్ఞ అనతిపాత్యము. ఏమిసేయనగును. ఇకమనముజ్జయినీ నగరంబునకుంజని రాజపుత్రుని పరంతపుని యొద్దనొప్పగించి బహుమతులంబడయుదమని యాగోపురంబుదిగిపోయెను.

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము

చేటికలిరువురు ప్రవేశించిరి॥ ప్రథమ॥ ఓకేళికా నేనురాజనియుక్తనై యీ దిన ముదయము మొదలు మాయామంథరుం డుదయాదిత్యుని నగరమునుండి కొని తెచ్చిన రోచనకుమారునికిం బరిచర్యసేయుటకుంబోయి తన్నికటంబునన యుండి యిప్పుడిచ్చటికివచ్చితిని. గానఁదెలియక మందలించెదను. ఈనాట్యశాలరమణీయ పరిష్కార రాజితంబై చందనోదకంబులుచల్లి యగరుధూమధూపితంబై వెలయునట్లి ప్పుడు రచియించుటకుం గారణం బేమియో? విశేషకారణంబులేక యింతయలం కారంబొకనాఁడైనఁ జేసియెఱుఁగము. దానంజేసియడిగెదను॥ ద్వితీయ॥ ఓమరాళికా యీదినమందు రోచనకుమారునింగొని మందార మాలావసంతసేనల యభినయవిద్యావి చక్షణత్వంబు పరీక్షింపబడును. అందుకై యీ యలంకారంబు సల్పంబడియున్నది. మరాళిక॥ అటులైనసరే! మఱియొకరహస్యంబు నిన్నడిగెదను. ఆరోచనకుమారుండు సాక్షాత్కరించిన నవమన్మథునింబోలి వెలయుచున్నాఁడు. మందారమాలావసంతసేన లును అభినవయౌవనవిభూషితలై యున్నవారు. ఆతనింగాంచి నప్పుడ యాయిరువు రకు ననురాగంబుగల్గకపోదు. అట్లయిన ననేకానర్థంబులు సంభవింపకమానవే. కేళిక॥ ఎన్నెన్ని యనర్థంబులు సంభవించకయె యీచపతి పోరు శాంతింజెందునాశ్? ఇందుకు

మనముచింతించి చేయునదేమియులేదు. మనము నారాచకన్నియలకుందగిన నాట్యోచితనేపథ్యంబులు సిద్ధపఱచియుంచవలయుఁగాన నందు జాగరూకలమై యుందము. అనుచునిష్క్రాంతలైరి॥ ప్రవేశకము॥ నాట్యశాలయందు యథోచితాసనంబులపైఁ గూర్చున్నట్లు పరంతపుఁడు రోచనుఁడు సౌదామినియు ప్రవేశించిరి॥ సభలో గూరుచుండియున్న శత్రుంజయుండు రోచనునింగాంచి యానందబాష్పంబులతో॥ ఓకీ కుమారకా మదనమోహనా యిన్నిదినములనుండి నీవెక్కడెక్కడఁ దిరిగితివో? ఏయే కష్టంబులననుభవించితివో? నీముఖారవిందంబుంగాంచి పెక్కుదినంబులయ్యెనే? నీవిల్లువిడిచి పోయినదిమొదలు నీతల్లియాహారంబువదలి యనవరతము నీసేమమునకై భవానికిం బూజసేయుచున్నది. నేనునుమరల నీమొగంబుఁజూడంగోరి ప్రాణంబులు ధరించుకొనియున్నాడ నంతియకాని వేఱులేదు. నిన్నొకనాలింగనంబు చేసికొని యాదలమూర్కొనక నాప్రాణంబులు నిలువవు. అని తనయాసనంబువిడిచి లేచుచున్నాఁడు॥ సమీపమునసుండిన బుద్ధిసాగరుండను మంత్రి॥ ఓమహారాజా యిదినాటకము. మీరు పుత్రవాత్సల్యంబుచేత నేమియుందెలియక ప్రవర్తించెదరు॥ ఓర్చుకొనుఁడు॥ శత్రుంజయుఁడు కూరుచుండెను.

సౌదా॥ రాజా ఏల తామసించెదవు. నాట్యంబుపక్రమింప నానతియొసంగుము॥ పరంత॥ ఓభగవతి తొలుత నేకన్యకవిద్యావైశారద్యంబుం పరీక్షింపనగు. సౌదా॥ రాజా నీకుం బ్రథమమహిషీ పుత్రికకాన మందారమాలయే తొలుతఁబరీక్షణీయయగు. పరంత॥ అట్లయినసరే. ప్రతీహారినింబిలిచి॥ ఓసీ నీవుచని మందారమాలానాట్యాచార్యుండైన రాజదత్తునింగాంచి తొలుత భవత్ప్రియశిష్యనాట్యంబు పరీక్షణీయంబుగాననతివేగంబున రమ్మనుమనిచెప్పుము. ప్రతీహారియట్లయగుంగాకయనిపోయి నాట్యాచార్యునితోఁ బ్రవేశించి మహారాజా యిదెయాచార్యుండువచ్చి యున్నవాఁడనిచెప్పిచనియె. రాజును రోచనుండును రాజదత్తునికి నమస్కరించి సమీపాసనంబునం గూరుచుండం బ్రార్థించి యతండు గూరుచున్న వెనుక తా ముపవిష్టులైరి. రాజు॥ ఆచార్యోత్తమా మందారమాల తమచేనుపదిష్టంబు లగునర్థంబులం గ్రహింప సమర్థురాలైయున్నదియె. రాజదత్తుఁడు॥ రాజావినుము. శ్లో॥ యద్యత్ప్రయోగవిషయే భావికముపదిశ్యతే మయాతస్యై। తత్తద్విశేష కరణాత్ప్రత్యుపదిశతీవమేబాలా॥ అన్నట్లు నేనుఅభినయప్రయోగవిషయమందు ఏయేభావమునుపదేశించుదునో అదియప్పుడయనేకవిధముల విశేషింపఁజేసి నాకుప్రత్యుపదేశము చేయుచున్నట్లుగానున్నది. నేపథ్యమున మృదంగధ్వనివినంబడుటయు రోచనుఁడు తనమనంబులో.

కం. నవజలధరపటలావి। ర్భవదతిగంభీరనినదభావ్యంబగుచున్॥
నవమురజమధ్యమస్వర। మవగతమైయుల్లమునకు హర్షంబొసఁగెన్॥

ఇట్లనుకొనుచుండ నచ్చటి యవనికాభ్యంతరమునుండి.

కం. జలధరపటలవినిర్గత । విలసచ్చంపాప్రభాళి వెల్గిగొలుపుచా ।
యలివేణి వెడలెఁగలువల । విలుకానిజయాస్త్రిమనుచు విబుధులుతలఁకన్॥

ఇట్లు వెడలివచ్చిన రాచకన్యకంగాంచి రోచనుఁడు మనంబునందు ఈ నవమోహనాంగినాట్యాలంకారంబునాకు మిగుల మనోవినోదంబుం గల్పించుచున్నది.

సీ. గుదియఁగట్టిన మొల్లకుల్కుచన్నులపైన ముత్తియంపుసరాలు హత్తుపఱచి
బంతంపుఁదొడలకుబాగుమీరెడునల్ల యర్ధోరుకంబుఁదానాపఁదొడిగి
బటువులౌపిఱుఁదులపైనజాళ్వామించురతనంపు మొలనూలురహిధరించి
మెత్తనియడుగులనత్తమిల్లఁ గఁగుల్కుటందియల్ బాగుగాఁబొందుపఱచి.

గీ. చూచువారలహృదయముల్ చూరగొనెడి। మొలకనవ్వులుమోమునమురువుగుల్క
జగముఁగెల్వఁగవచ్చెడుశంబరారి । విజయలక్ష్మియనందగివెలఁదియొప్పె.

ఇట్లు ప్రవేశించి మందారమాలయు తనయాచార్యునికినమస్కరించి సౌదామిని పాదంబులకెరఁగి జనకునికివందనంబులాచరించి కించిదంకురితలజ్జావికాసభాసురమందహాససుందర ముఖారవిందయగుచు రోచనకుమారునిం గ్రేగంటంజూచుచు సంగీతంబు సేయువారికి మున్నుగానిలిచియుండెను. రాజదత్తుఁడు॥ భగవతి సౌదామిని యభినయింపందగువస్తువొక్కదాని నిరూపించిన నదియథాశక్తిసూచింపంబడును॥ సౌదా॥ పూర్వము అగ్నిమిత్రునియెదుట మాళవికయభినయించినది లయమధ్యంబును చతుష్పదంబై యుండునదియ యిప్పుడుసూచనీయము. మందారమాల గానముచేయుచున్నది.

ప్రాకృతము. దుల్లహోపిఓ మేతస్సింభవహిఅయణిరాసం
అంహోఅపంగఓ మేపరిప్ఫురయికింవివామో
ఏసోసోచిరదిట్ఠోకహముపణయిదవ్వో
ణాహమంపరాహీణంతుయిగణయసతిణ్హం.

[మే = నాకు, పిఓ = నాయకుఁడు, దుల్లహో = దుర్లభుఁడు. హిఅయ = ఓ హృదయమా, తస్సిం = అతనియందు, ణిరాసంభవ = ఆశలేనిదానవగుము. అంహో = ఔరౌర, వామో మేఅపంగఓ = నాయొక్కయెడమకడకన్ను, కింవిపరిప్ఫురయి = ఏమోఅదరునట్లున్నది. ఏసోసోచిరదిట్ఠో = ఇతఁడో ! బహుకాలమునకుఁగనంబడియె. కహం = ఎట్లు, ఉపణయిదవ్వో = చెందఁదగినవాఁడగును. ణాహ = ఓనాథ, పరాహీణం మాం = పరాధీననైననన్ను, తుయి = నీవిషయమందు, సతిణ్హం = ఆశతోనుండుదానినిఁగా. గణయ = తలంచుము.]

అనియథాభావముగ నభినయించుచున్నది. మందారమాలయభినయించినవెంటనే వసంతసేనయును నభియించెను. లోచనుడు ॥ ఓమహారాజా మీరునన్ను మధ్యస్థత్వమున నునిచియుండుటంబట్టి వీరలయందుగలతారతమ్యంబు వచింపవలసియున్నది. నీయొక్క ప్రథమతనూజ యగుమందారమాల అనతిచిరకాలాభ్యస్తనాట్య విద్యానునితోచెడిని. ద్వితీయతనూజ యగువసంతసేనబహుకాలాభ్యస్తవిద్య. ఇదియతారతమ్యంబుగాని మఱి యొండు తారతమ్యంబు లేదు మృదువైనయభినయమందు నిరువురునుచతురలే. ఆయభి నయమును అనువర్తించి వికల్పించుటలో నీమందయానలకు సాటియగుబోటులు లేరు. తక్కినతాళలయాదులందును ఈకాంతలువిశేషశిక్షితలు. పూర్వవిషయంబుంబరిత్య జించి విషయాంతరంబుస్వీకరించునప్పుడు పూర్వభావాపనోదనంబుచేసి భావాంతరం బభినయించుచో మఱికొన్ని యాశాస్త్రరహస్యంబులు సూచితంబులుకాకయున్నవి. ఆరహస్యంబులు దేవతానుగ్రహంబున నిప్పుడునాకును పూర్వంబునబృహన్నలయగు నర్జునునికింగాని యితరమనుష్యులకెఱుకపడునవి కావు. పరం ॥ అట్లయిననవియు నాత నూజలకభ్యస్యంబులే. ఓసుందరమాలా ఓవసంతసేనా నాసమీపమునకురండు. మీ మీతల్లులు తమతమ కూతులధికురాండ్రని పరస్పరము విరోధించుకొనుచున్నారు. ఇరువురును మీరు సమానలేయని తీర్మానింపంబడినది. ఇట్లువారికి స్పర్ధకలుగుటకు కారణమేమనగా నొకనాడు మీతల్లులిరువురునుండగా నేను మీమీకూతులయభినయ విద్యాపాటవంబెట్లున్నది యని యడిగితిని. అందుకువారు సమర్థురాలికి మీరిచ్చుబహు మానంబెట్టిదియో తెలుపవలయునని నన్నడుగగా నేను వారింగాంచి మనమందార మాలావసంతసేనలలో నెవ రభినయవిద్యాచతురయో దానినొకచక్రవర్తికిబట్టమహి షిగా రెండవదానిని రెండవదిగా నొసంగుదునని యంటిని. అందుపై మీతల్లులకీయా గ్రహంబుగల్గె. ఇకమీరు నాయభిప్రాయంబుమేరకు నీరాజపుత్రునియొద్ద నాట్య విద్యారహస్యంబులభ్యసించితిరేని మిమ్మిరువుర నీమనోహరాంగునికిం బరిణయంబు సేయించియిత్తు. నావచనంబుల ప్రకారంబ ప్రవర్తింపుడు. మందారమాలా వసంత సేనలు ॥ సిగ్గుతోగ్రేగంట రాజకుమారునింగాంచుచు తండ్రియొద్దకువచ్చి ॥ ఓయయ్య యట్లయె తమయాజ్ఞాపరిపాలనంబుసేయుచుండెదము. అనిచెప్పి నిష్క్రాంతలైరి. తక్కినవారును సభవిడిచిపోయిరి.

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.



కేరళికామరాళికలు ప్రవేశించిరి ॥ మరాళిక ॥ ఏడుచుచు ॥ ఓయక్కా మన రాజు ఇంతకఠినచిత్తుండనియెఱుంగకపోతిమిగదే? కడుపునంబుట్టినకూఁతులు చేసిన తప్పెట్టిదైన క్షమింపంగూడదటే ॥ కటకటా యెట్టికట్టిఁడివానికైన నిట్టిక్రూరకృత్యంబు గూడునటే । కేరళిక ॥ ఓసీ ఎవరికైననసరే తప్పుచేసినవారిని తా శిక్షింపక పరులవలన వినిరేని కోపంబధికంబయగు. అందునుగూడ పంచనావిప్రుని వేషంబుదాల్చివచ్చిన గూఢశత్రుకునితమ్ముఁడు కాలకర్కోటకునివచనవిషంబులచే వ్యాకులీకృతమానసుండై కదా పరంతపుండిట్లుచేసెను ॥ మరాళిక ॥ ఓయక్కా వానికి వీరియందిట్టికోపముగల్గుటకుం గారణంబేమొకో? ॥ కేరళిక ॥ ఓసీగూఢశత్రుకుఁడు మనయూరనుండు పసిబాలుర దొంగిలించుకొనిపోయి కాళికిబలియిచ్చుచు రాజునకుదొరకక యీ యూరియొద్ద నుండు మహారణ్యంబునదాగియుండెను. ఇది యెల్లవారు నెఱుంగుదురుగా? ॥ మరాళిక ॥ ఔను నేను నెఱుంగుదును॥ కేరళిక॥ ఒకనాడీవృత్తాంతంబువిని రోచనకుమారుండు గూఢశత్రుకుండుండునడవికి వేటకుఁబోయి వానితో మహాఘోరయుద్ధంబుసలిపి వానిని బంధుపుత్రమిత్రవర్గంబులతో సంహరించివచ్చినందుకు మనరాజు రాజకుమారునిపరాక్రమంబుంగని సంతసించి సౌదామినీసమక్షంబున నిట్లనియె. ఓభగవతి యీ రోచనకుమారుండు నా యిరువురతనూజాతలకుభర్తయని మున్నె వక్కాణించి యుంటింగదా. ఇప్పుడు నా రాజ్యంబునకుంగూడ యీతండె భర్తయగుఁగాక. నేను పురుషసంతాన హీనుండనై యున్నవాఁడను. ఇఁక రెండుమూఁడుదినములలోఁ బరిణయ ముహూర్తంబు నిశ్చయించి నాకన్యకలనిచ్చి పెండ్లిచేసి పట్టాభిషేకంబును సేయంగలను. అని చెప్పి పరిణయకార్యంబుల నెఱవేర్పఁగార్యనియుక్తులకాజ్ఞయొసంగెను. అట్లుండమరునాఁడుదయంబున నా రాజకుమారుండు నగరంబునలేకపోయె. ఆదినముదయమున నొక సన్న్యాసి రాజునగరు సేరవచ్చెను. రాజును ప్రత్యుత్థానాదులబహూకరించి యాదినంబు తనయింట భుజియింపుమని ప్రార్థింప నాతఁడందుకొల్లక రాజుతో నోరీ నీవుపరిశుద్ధుండవైనను నీ తనూజలు పరిణయము కాకముంద రాజపుత్రునింగలసినవారు. వారినింటనుంచుకొని యున్నావుగాన నీకుదోషంబుగలదు. వారిఁబరిత్యజించువరకు మావంటివారలు నీయింటం గుడువరు అనిచెప్పి తనయిచ్చంజనియెను. వాఁడు కాలకర్కోటకునిపోలికయుఁ గల్గియున్నాఁడు. వాఁడు పలుమరు భిక్షుకవేషంబుధరియించుకొని యీనగరంబు నిండ్లవాకిళ్ల బిచ్చమెత్తఁగా నేను గాంచియున్నదానను. ఆ కపట సన్న్యాసిమాటలువిని తన కూఁతులయందుఁ దనకులంబునకపకీర్తిదెచ్చిరను ద్వేషబుద్ధి యుంచి వారునిదురించుచుండఁగా మంచంబులతో గొనిపోయి యడవియందొండొరుల కెఱుకపడనిచోటులవిడిచిరండని తన భటులకాజ్ఞసేయ వారు నిన్నరాత్రి యట్లుచేసిరి ॥ మరాళిక ॥ ఓకేరళికా మొదటనె వారు రాజపుత్రునికిం బ్రదత్తలైరి. ఇదివరకు

సంప్రాప్తయౌవనలునుగారు. వీరివిషయంబున నిట్టిదురపవాదంబు సెప్పిన వానిమాటలు రాజు ఎట్లు విశ్వసించెనే ॥ కేరళిక ॥ ఓసీ రాజులహృదయములు వజ్రములకంటె కఠోరములు. కుసుమములకంటె మృదువులుఁగదటవె. కేవలముకీర్తికళంకములేకుండఁ జేసికొనుటయె వారి క్రమము ॥ మరాళిక ॥ ఈ దినము మొదలుకొని కమలవతీకళావతులును మన యూరంగానముఁగదే. అందుగమలవతి మనరాజునకు భోగపత్నియగు శృంగారవతి కూఁతురుగనుక తనకు సహోదరీభావంబు పాటించుకొని మందారమాలయందతి ప్రేమతోఁ బ్రవర్తించుచుండు. అదియతిచతుర. మఱి యుఁగళావతియనునది ధర్మకవచునికూఁతురు మందారమాలతో స్నేహంబుఁ బాటించుచుండు. వీరిరువురు వారలతోఁ గూడ రాజకుమారునొద్ద నాట్యవిద్యాభ్యాసంబు చేయుచున్నవారు ॥ కేరళిక ॥ వారి వృత్తాంతంబు దెలియదు. మనము మనపనులకుం బోదమురా ॥ అని నిష్క్రాంతలైరి ॥ ప్రవేశకము ॥ కమలవతి కళావతియుఁ బ్రవేశించిరి. మంచంబుపైఁ బరుండినిదుర గూరుచుండు మందారమాలం గాంచి ॥ అక్కటా! యీముగుద తనయంతఃపురంబనుకొని యీ ఘోరాటవియందు నిదురకూరుచున్నది. రాజభటులు తన్ను దెచ్చి యిక్కడనుంచి పోయినది యెఱుంగదు. నిదుర మేల్కాంచి యెవ్విధంబ రితపించునో? మందారమాలా ॥ మేల్కాంచి ॥ నలుగడలం బరికించి ॥ ఏమి నేను రాత్రి నాయుపవనంబునం బరుంటినో? కానిచో నాయంతఃపురమున నేలలేకపోతిని ॥ కమలవతీ నేను ఒకవేళ పరాకుపడి యుపవనమందు నిద్రపోయినను మీరలైన నిదుర లేపకూడదటే. ఏమే నేనిట్లు అనాథవలె నిదురింప నాతల్లి యూరకుండెనటవే ॥ శయనంబు విడిచి లేచి ॥ కటకటా యిది నా యుపవనంబు కాదు. ఉపవనంబైనచో మయూరంబులును శుకపికంబులును లతానికుంజంబులునుండవా? ఒకటైనంగానమే యిక్కడ. అదియునుంగాక నాయంతఃపురంబు సమీపంబున లేదే. ఈ స్థలంబున కెన్నఁడును నేను వచ్చినదానంగాను. ఈ కంటక కంటకితంబులగు చెట్లను భయంకరారావముఖరితంబు లగు క్రూరమృగంబులను నేనెప్పుడును గాంచినదానంగాను. నామనంబున బహుభయంబు గలుగుచున్నది ॥ కమలవతి ॥ ఓముగుదా నీతల్లికివి నీయందు దయలేకపోయెఁగదే యని పైటచెఱంగు మొగంబుపైవేసికొని యేడ్చుచున్నది ॥ మందారమాల తాను నేడుచుచు ॥ ప్రియసఖి సంగతియేమే ॥ కమల ॥ ఓసి మనకు సంగతులేవియులేవు. గతిలేనివారమైతిమంతేనే ॥ మందార ॥ ఓసీ యేలయట్లనియెదవు. నా జనకుండును నాజననియు మొదలగువారల కేదేనికీడు సంభవించెనో? ॥ కమలవతి ॥ వారలకేమియుఁ లేదు. మనవారలచేమనకు ॥ మందార ॥ సశోకముగ ॥ ఏమియిది. వారు బాగుండఁగా నాకు శోకకారణంబేమి? కళా ॥ ఓకమలవతీ యేలసంకోచించెదవు. ఈ దుఃఖంబు చెప్పక తీరునటవే ॥ ఎంత సేపీవిధముగ సందిగ్ధపు మాటలాడెదవు ॥ అనిచెప్పి ॥ మందారమాలతో రాజు దానివిషయంబునం జేసినయప

కారంబుం దెల్పెను ॥ మందారమాల భూమిపయిం బడిమూర్ఛపోయె. ॥ ఇంతలో కాలకర్కోటకుండు ప్రవేశించి యతివేగంబున వచ్చి మందారమాల నెత్తికొని దురవగాహంబగు నరణ్యపుమార్గముగుండం జని సమీపమున నుండు నొక కొండపేటు పైకెక్కెను. కమలవతీకళావతులు ఎంత ప్రయత్నపడియు నక్కడికెక్కలేక విరమించుకొని యామందారమాలకుం గలిగిన దుర్దశావిశేషంబునకు మిగుల సంతపించుచుం జేయునది లేక యా కొండచరియలోబడి ప్రాణంబులు వదలనిశ్చయించుగొని యందులో దూకుటకు ఒక యున్నతప్రదేశంబు నిరూపించి దానిపైకెక్కి దూకిరి ॥ నిష్క్రాంతులైరి.

కాలకర్కోటకుఁడు ఆకొండపేటుమీఁద నొక్కపలకరాతిపైన మందారమాల నునిచి తట్టిలేపిన నాకన్యక లేచి యోకమలవతీ యని పిలిచినఁ గాలకర్కోటకుండు ఓ పిల్లా కమలవతి లేదు. ఇది కాలకర్కోటకుఁడు వసించు తావు. పెబ్బులిచేతఁ జిక్కికొన్న చిన్నిలేడిచందంబున నైతివి. ఇఁకదప్పించుకొన నీకు సుందరంబుగాదు. లెమ్ము. ఇచ్చటికి సమీపమున నొక భైరవాలయంబు వాకిటఁ బఱచియుండు పలకరాతిపైఁ ‹‹నీ భైరవుని యడుగున ,నొక పెట్టియయందు రెండు హారంబులున్నవి. అవి దేవతానిర్మితంబులు. అవి కావలసినవారొక సర్వలక్షణోపేతయగు కన్యక సముద్రాడఁబోవు దానింగాని భైరవోపాసనాసిద్ధపురుషునింగాని బలియిచ్చినఁ దీసికొనవచ్చును'' అని వ్రాసియున్నది. అందుకై బహుదినంబులు భైరవోపాసనచేసి నేను నిన్నుదీసికొనివచ్చి బలియియ్యఁదలపెట్టుకొనియుంటిని. ఇందుకై బ్రాహ్మణవేషంబు ధరించి మీ తండ్రిపాలికివచ్చి మిమ్ము విడనాడఁ జేసితి. ఈ నెపంబున నీ మగండు నా సహోదరునిం జంపినపగయుఁ దీర్చుకొందును. ఈ దినంబు నాతపంబు పండె. అని చెప్పిన మందారమాల భయంబున నేమియుందోచక యేడుచుచున్నది. ॥ ఇంతలోపల చెట్లసందుననుండి లోచనకుమారుండు ప్రవేశించి ॥ మందారమాలం గాంచి సమీపమునకువచ్చి ఓ మందారమాలా యని పిలచెను. రాజపుత్రియుఁ గన్నులుదెరచి ససంభ్రమంబుగ ప్రాణనాథా యనియార్చుచుం బరువిడి యాతనిం గౌఁగిలించుకొనెను. లోచనుఁడు మెల్లగ దానిం బుజ్జగించి యో ప్రాణనాయికా యిప్పుడు నే నీకుం జేయవలసిన యుపకారం బేమి తెల్పుమన మందారమాల రాజపుత్రా నీవేమియు విచారింపక యిప్పుడ ఈ క్రూరునింబట్టి తలదెగఁగొట్టి యీ భైరవునికిం బలిపెట్టుము. తక్కిన విషయంబు లవ్వలఁ దెల్పెదనన్న లోచనుండట్ల యని తన్నుంగని చెట్లసందున బరుగిడిపోవు నా కాలకర్కోటకుని వెంటనంటి కొప్పు పట్టితిగిచికొని తెచ్చి తలదెగఁగొట్టి భైరవునికిం బలిపెట్టెను. అంత మందారమాల ప్రాణనాథా యీ భైరవుని క్రింద నవరత్నహారంబులున్నవట. ఈ విగ్రహంబుం బెరికి యవి గ్రహించుకొనవలయును అనఁగా నా ప్రకారంబుగ భైరవునిం బెరుకఁగా వజ్రమయంబగు పెట్టియును రెండుహారంబులుఁ గనంబడియె. [illegible]వి యెత్తుకొని లోచనకుమారుండు మహా

ముదంబునంది యోమందారమాలా యీ రెండుహారంబులును దేవనిర్మితంబులనుటకు సందియంబులేదు. ఇదియెవ్వరెవ్వరెట్లు ధరియింపవలయునో తెలియదు. క్రమంబు దప్పిధరించుకొన్న నేమేమికీడువాటిల్లునో యేమియుం దెలియకయున్నదే యనఁగా మందారమాల ప్రాణనాథా ఆ విషయంబుంగూడ నీయాలయంబున నెందైన వ్రాసి యుండకపోదు. పరిశీలింతము అని యా భైరవాలయకుడ్యంబులం జూచుచుండిరి. అందొకచోట “భోగంకరణహారము రాజకన్యక ధరించుకొనందగునది. అది నియమముతో ధరించునది చతుస్సముద్ర ముద్రితధరామండలాధిపత్యంబు వహించు నొకరాజకుమారునికిం బట్టపుదేవియై యనేకవత్సరములు భోగంబులనుభవించును. జీవంకరణమనుహారము రాచకొమరుఁడు ధరించుకొనవలసినది. ఇది ధరించుకొన్నవానికి సకలశత్రుజయంబును అపరిమితధనసంపదయుఁగలుగు” అని వ్రాసియుండెను. ఇట్లు వ్రాసియుండుటం గాంచి మహాసంతోషాంబుధిం దేలి యాయిరువురును తమరొండొరులం బెండ్లిచేసికొనవలయునని యెంచి యది చెప్పఁగొనలేక సిగ్గుపడుచుఁ గొంతతడవు గడఁపుచుండ నందు రాకొమరుండు భోగంకరణహారంబును మందారమాలకంఠంబుననిడి హర్షోత్ఫుల్లముఖారవిందుండై యా బాలికామణి మొగంబు ముద్దుగొనియెను. జీవంకరణహారంబును రోచనుండు తానుధరించుకొనినయనంతరము మందారమాల ప్రాణనాథా మీరిచ్చటకు వచ్చుటకుం గారణం బేమి. నన్నుఁగాలకోటకుని బారినుండి తప్పించుటకై దైవము మిమ్ము ప్రేరణచేసెనోకో? అనుపదమునభవత్ప్రాప్తిచేత బంధుజనవిరహదుఃఖం బెంతమాత్రము నాకుఁదోచదు. అనియనఁగా రోచనుఁడు ప్రాణనాయికా నీతండ్రి గూఢతక్షకునింజంపినందుకు సంతసించి యుజ్జయినీనగరంబునకు నన్నురాజుంజేయందలంచి తనభావంబు బయల్పఱచుటం జేసి యది యేనొల్లక సకలదేశవిలోకనోత్కంఠచేత నెవ్వరికెఱుకపడకుండ నానగరంబునిర్గమించి యీయరణ్యంబునం జొచ్చి నడుచుచు నీదినముదయమున నీకొండచఱియయొద్దకుం జేరి నీచేయు రోదనధ్వని వినంబడఁగా నిచ్చోటికివచ్చితిని. భవల్లాభంబువలన నపరిమితానందంబునొందియున్నవాఁడ. ఇంతకంటెఁగావలసినది యధికంబేదియును లేదు. భరతవాక్యము ॥ కం ॥ మసకనుదినమానందము । వనజాతదళాక్షుదయనువర్ధిలుగాతన్ । ఘనములువర్షించిజగం ॥ బును గాచుచునుండుగాత భూమిసురులకై ॥ అని యందఱును నిష్క్రమింతురైరి.

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

నాటకము సమాప్తమైనయనంతరము శత్రుంజయుండు తనమంత్రి యగు విచారసారునితో నో ప్రధానశేఖరా యీ నాటకమందు నాకుంబరమమిత్రుఁ డగు పరంతపుని కూతురగు మందారమాలా కన్యకచరిత్రంబు నిరూపింపబడియె. రోచన కుమారుండనువాఁడు నాతనయుఁ డగుమదన మోహనుం డేయనితో చెడిని. లేనిచో వానికి దుఃఖమువచ్చినప్పుడు నాకుదుఃఖమును వానికిసుఖము సంభవించినప్పుడు నాకు మహా మోదంబునువిలగల్గు. ఆరోచన కుమారుం డెవండు? ఆభైరవాలయంబు నొద్ద నుండు రోచనుండును మందారమాలయు నేమైరి. వృత్తాంతంబును పూర్ణముగావిన నామన మత్యుత్కంఠతోనున్నది. అనియడుగఁగా మంత్రియు సాంఖ్యాయనిం బిలి పించి రాజడిగినవిషయంబు విన్నవించిన నామెయిట్లనియె. సింహాచలంబుపై తపంబు సేయుచున్న మణికంఠుండను సిద్ధుండొకనాఁడుజ్జయి నీక్షేత్రంబు దర్శింపవచ్చి మహా-కాలదర్శనానంతరం బాకాశ యానంబునఁబోవుచుండి యమూల్యరత్న ప్రభాప్రజ్వలితంబు లగునీహారంబులు రాజపుత్రుల కంఠంబులం బ్రకాశించుటంగాంచి యాభైరవాలయసమీపంబునడిగి యొక బ్రాహ్మణ వేషంబుధరియించుకొని వారిసమీపంబునకుం జని ప్రాణములుపోవు వానివలె విలపించి యేలయేడ్చెదవని వారడిగినమీదట యా కపట విప్రుండిట్లనియె. ఓ రాజపుత్రా నేను బీదబ్రాహ్మణుఁడను. మీయొద్ద యాచించి యేమైన సంపాదించుకొనం బ్రయత్నపడి వచ్చుచుండఁగా నీ యుదయంబున మహాసర్పం బొకటి నాత్రోవకడ్డమై యమసంష్ట్రిలంబోలిన తనకోరల విషంబు గ్రక్కుచు నన్నుంగరచి వేగంబ పారిపోయినది. నేనిదివరకు ప్రాణంబులుబిగబట్టుకొనివచ్చితిని. ఇఁకనాశరీరము నీయధీనము అని భూమిపయింబడి విలవిలఁదన్నుకొని విగతప్రాణుని చందంబుననుండె. రోచనుండును తనలో నావిప్రుని బ్రతికించు నుపాయంబుంగానక తనహారము జీవంకరణంబని చెప్పంబడునుగాన నిదియితనిని బ్రతికించు ననితలంచి తటాలున తనమెడనుండు హారంబునుదీసి యాతని కంఠంబునవైచెను. ఒకింతసేపటికి వాఁడిటునటుంబొరలెను. అదిగాంచి సంతసంబున మందారమాల తన హారంబు భోగంకరణంబుగాన నీతనికి సౌఖ్యము సేయుననితలంచి తన మెడనుండు హారంబు నాతనికంఠబునవైన నంతలో నాసిద్ధుండు నవ్వుచులేచి యాకాశ యానంబున నెగరిపోయె. అదిమొదలు వీరుబుద్ధి చాంచల్యంబుగల్గి యొండొరులతోఁ జేరక యెడబాసిపోయిరి. క్రమక్రమముగ రాజకుమారుండు పాపాకరపట్టణంబుం బ్రవేశించెను. ఏనుభూత భవిష్యద్వర్తమానంబుల నెఱింగిన దానంగాన మందారమాల గతి యెఱింగి యది రాజకుమారు నెడబాసినవెంటన యదియుండుచోటికింజని దానినీ యూరికింగొని తెచ్చితిని. మందారమాలను విడిచి పెట్టినరీతి వసంతసేనను గూడ నట్టడవియందు రాజువిడిచి పెట్టఁగా సౌదామిని యచటికింబోయి దానిం గొనిచని

శ్రీపర్వతంబునం దనయాశ్రమంబున నుంచుకొనియున్నది. ఆవసంతసేన ప్రొద్దు వోకకు కామందకియను పేరుతో యోగంబభ్యసించు చున్నది. మణికంఠుం డీ హారంబులం వాల్చి శ్రీపర్వతంబున సౌదామినీతపోవనంబున కరిగి యామె యెదు రంగా నాహారంబులు తనకు దొరికినమార్గం బంతయుం జెప్పె. అంతట సౌదామిని యీ హారంబులుతనకిచ్చి పొమ్మనియెడుగంగా తప్పించుకొనిపోలేక తదీయతపోవిశే షంబునకు భయపడుచు నామెకు సమర్పించిచనియె. ఆసౌదామిని యాహారంబులు గొనుచు భైరవాలయంబునకువచ్చి యచ్చటమందారమాలా లోచనులు లేమికిదుఃఖిం చుచు నాగుడి కలయం గాంచునెడ నొకచోటం బూర్వోక్త ప్రకారములు వ్రాసి యుండుటయు మఱియొకచోట ''ఈహారంబులు శూద్రతపస్విచేతంజిక్కెనేని హార స్వాములకు చిత్తచాంచల్యంబున పరస్పరవియోగంబును సంభవించును; అనియును ఈ హారంబులు మరల బంధుజనంబుల యొద్దజేరెనేని తమయొద్దనున్నరీతి మహా లాభకర ములునగును అని వ్రాసియుండుటంగాంచి సంతసించి తనతపోవనంబున కుంజనియె. లోచనుం డీపురంబునకువచ్చి యున్నాడనివిని వసంతసేనచే వానిని కొన్నిదినంబులకు ముందు యిచ్చట కుంపంపినయది. వసంతసేనం దోడ్కొని యీదినం బిచ్చటికివచ్చు నట్లు సౌదామినికి వృత్తాంతంబుం దెల్పియున్నాను. ఇప్పుడిచ్చోటికి వచ్చును. ఈ దినము నీతోయుద్ధము చేసినవాఁడె నీకుమారుం డైనమదనమోహనుండు. ఇతని కుద యాదిత్యుని నగరంబున లోచనుండను పేరుగల్గె. మీరు మోసముగఁబట్టి బంధించిన వాఁడె కృతబుద్ధియనునీ విచారసారునికుమారుండు. దీర్ఘబాహునికూతురు చంద్రసేన యే చంద్రసేనుండను పేర సుందరీపురాధిపత్యము వహించుచుండెను. కమలవతీ కళావతులు కొండచఱియలోదూకి ప్రాణంబులువాయ యత్నించి దూకగా నందొక పొదరింటిపయింబడి దేహంబుల నొకించుకేనియు క్షతిలేకయుండ నేనచ్చటికేగి వారలంగొనితెచ్చి మందారమాలకు దాసికలంగాఁ జేసియున్న దానను. అనిచెప్పఁగా శత్రుంజయుండును దీర్ఘబాహువు మొదలగువారును ఆసాంఖ్యాయనీ ప్రభావంబున కత్యాశ్చర్యంబునొంది యామె పాదారవిందములకు నమస్కరించి యోతల్లీ యిట్లు కారణవత్సలతం గాపాడిన నీప్రేమను మేమేమని వినుతింతుము. కరుణించి కుమారుల రప్పింపుము. అనివేడుకొనఁగా సాంఖ్యాయని భటులచేత మదనమోహనుని కృత బుద్ధిని కారాగారములనుండి విడుదలచేయించి రప్పించి ముందుగవచ్చి తనకుం బ్రణా మంబుచేసి నిలిచినకృతబుద్ధిసహితుం డైనమదనమోహనునిం జూచి ప్రమోదంబుతో నోమహారాజకుమార కాయని యాదలమూర్కొని నాయనా నిన్నొక కారణంబుచే కారాగారంబున బంధనంబు సేయవలసివచ్చె. ఇదితప్పుకాదు. నీమనంబున నుంచు కొనకుము. ఇదెనీతండ్రి శత్రుంజయమహారాజు వచ్చియున్నవాఁడు. నిన్నుం

గాంచ నత్యుత్కంఠతో నున్నవాఁడు. ఆతనిచరణ కమలంబులకెరఁగుము. అనఁగా మదనమోహనుండు భయభక్తులతోఁ దండ్రిపాదార విందంబులకు వందనం బాచరింపఁగా శత్రుంజయుండు ఆనందబాష్పంబులఁగుమారు నౌదలఁదడుపుచు బాహువులు సాచియెత్తి నిండుకవుఁగిటంజేర్చుకొని డగ్గుత్తికతో నేమియుం బలుక లేకయుండ మదనమోహనుండు బుద్ధిసాగరుని చరణంబులకు నమస్కరించి యాతనిచే గౌరవింపం బడి నిలుచుండె. కృతబుద్ధియు తండ్రికి నమస్కరించి రాజునకు నెఱిఁగిన నాతని రాజు కౌఁగిలించుకొని నాయనా మనుష్యునిబాయని నీడబోలె రాముని బాయని లక్ష్మణునివలె రాజకుమారుననుస రించుకొని యనేకకష్టంబులను భవించితివి. లోకంబున స్నేహధర్మంబు నీవలన నిలుపంబడియె. అనిపల్కఁగా సాంఖ్యాయని కమలవతీ కళావతీ తరళికా ప్రముఖులచేత మందారమాలాది కాంతలను రావించి నమస్కరింపం బనిచి యందు మందారమాలంజూపి యిదియె యుజ్జయినీపతికూతురు. దీనిపేరె మందారమాల. ఇదిపట్టమహిషీ పదంబునకుందగినయది. అని మదనమాలం జూపి ఇదిమదనమాల. నీకత్యంత మిత్రుండైన ధరావంతనగరాధిపతి యగుశూరబాహుని కూతురు. అని చంద్రసేనంజూపి యిది కళింగ దేశాధిపతి యగునీ దీర్ఘబాహునికూఁతురు. ఇది లతావివాహ ప్రస్తావముననుండఁగా నేనచ్చోటికింజని కొన్ని యింద్రజాలంబులు చూపించి భీతంజేసి యిచ్చటికిం గొనివచ్చి నీకుమారునికిం బత్నిగాఁ జేసియున్నాను. అని మదనలేఖంజూపి యిదినేపాళదేశపురాజధాని యగుచంద్రభాగ నగరాధిపతి యైన ధర్మపాలునికూఁతురు. అని చందనలేఖ జూపి ఇదినాకుం బ్రియశిష్యుం డగుసింహదేశాధిపతి ధృతవీర్యునితనూజ. నీకుమారునికి వివాహయోగ్యయని యారాజుతోఁ జెప్పితెచ్చి చంద్రసేనునికిం జెలియలివరుసగా నేర్పఱచియుంటిని. ఈ ఐదుగురును నీకుమారునిచే గాంధర్వ వివాహంబునం బరిణీతలైయున్నవారు. అని చెప్పుచుండఁగా సౌదామినియు వసంతసేనం దోడితెచ్చినంగాంచి సాంఖ్యాయని తనయొద్ద నుండుపరిచారి కాజనంబుచేత దానితపస్వి వేషంబుం బాపి రాజకన్యకావేషంబును ధరింపంజేయ నాజ్ఞయిడి వారలట్లుచేయ నొరవటికి చికిలిచేసిన పంచబాణుని బాణంబురీతి వెలుంగు సాకన్నియనుజూపి దీనిని యాఱవ కోడలినిగాఁ బరిగ్రహింపుమని చెప్పినవిని శత్రుంజయుండిట్లనియె. ఓభగవతీ నీయాజ్ఞ మేరకుజరుగుట కాటంకంబు లేదు. అయినం దెలియకయడిగెదను. సంసారంబువదలి సన్న్యాసవృత్తిలో నుండుతమ కీసంసారప్రవృత్తి యేలగల్గె; తెల్పుమిఅనఁగా సాంఖ్యాయని యిట్లనియె. ఓమహారాజా యీ విచారసారుఁడు నాకు బాల్యస్నేహితుఁడు. మేమిరువురము బ్రహ్మవిద్యాభ్యాస మొకగురువునొద్దనయొనరించితిమి. ఇతఁడొకనాఁడు నాతపోవనం బునకువచ్చి నమస్కరించి యోభగవతి! నాయందు శిష్యవాత్సల్యంబుంచి యొకకార్యంబు నిర్వర్తింపఁ బ్రార్థించె

దను. మారాజకుమారుఁడు మదనమోహనుఁడు పరకీయాపరాయణుండగునని జ్యోతిష్కులువచియించిరి. వారలమాట లసత్యంబులుకావు. పరదారపరాయణుండు రాజగునేని రాజ్యంబుచెడునని రాజు భయపడుచున్నాఁడు. ఇందుకుఁదగిన వెరవూహింపవలసినభారము నీది అనిచెప్పెను. అందుకునేను సమ్మతించి లోకంబునఁ గన్యకలను తమతమ తండ్రిమొదలగువారు కన్యాదానము చేయవలయు. అట్లుచేయక కన్యకలే తమకిష్టుని వరించిరేని వారుకన్యక లనఁదగుపర కీయలగుదురు. "కన్యాయాః పిత్రాద్యధీన త్వేసతిపరకీయతా'' అనియున్నదిగదా? కాన పిత్రాద్యనుమతి లేకయే తమకుతామెకోరి యాతనివరించిరేని యితనికి పరకీయాగమనంబునుసిద్ధించు. ధర్మశాస్త్రప్రకారమిది విరుద్ధమునుగాదు. శ్లో॥ గాంధర్వేణవివాహేన బహ్వ్యోరాజర్షికన్యకాః। శ్రూయంతేపరిణీ తాస్తాఃపితృభిశ్చాభినందితాః॥ అన్నట్లు శకుంతలాదులగు రాజకన్యకలు గాంధర్వ వివాహమున భర్తలనువరియించి యుండుటంబట్టి దోషావహమునుకాదని యితనికి పట్టమహిషీ పదంబునకుఁదగిన రాజకన్యకల నారసి నాశిష్యలగు మందపాలకి సౌదామిని మొదలగు వారలంగొని యనేకోపాయంబుల నిచ్చటికి రప్పించి వారికి పరస్పర స్నేహముకల్గునట్లు లొనరించి యీసుందరీ మందిరంబునఁ గాపాడుచుంటిని. ఇందొక్కొక్కరినిఁజేర్ప ననేక శ్రమములనుభవించితిని. ఈనగరము మదీయతపోబలంబుచే నితరుల కగమ్యస్థలంబునఁగట్టిన పట్టణము. అనిచెప్పఁగా శత్రుంజయుండు తన మంత్రిబుద్ధికి మిక్కిలి సంతసించి సాంఖ్యాయనితో నోభగవతి నాకుమారునికింతటితో జ్యోతిష్కులుచెప్పిన దోషముపోయినదా యనియడుగ సాంఖ్యాయనియుఁ ఓరాజా యీ సుందరీమందిరంబున నీకుమారుఁ డీకాంతలకైపడిన ప్రయాసము పరదారలకై తిరుగువాఁడును అనుభవింపలేఁడు. *మందారమాల చంద్రసేనునిపత్నియని యిందీవరకెల్లవారును దలంచియున్నారు. ఇతఁడును చంద్రసేనుని పత్నితో వ్యభిచరించుచున్నాననియె కదా యెంచిప్రవర్తించెను. అందుతో నా దోషమును సమాప్తంబయ్యె. ఇతనికిందగిన నాయికలు ఈ భూలోకంబునవీరలేకాని యితరలులేరు. వీరలంగాక యన్యలనిఁక మనంబుననైనఁగోరఁడు. వీరలు కులరూపవయోవిద్యాదుల నీకుమారునికి సమానలు. అనిచెప్పఁగా శత్రుంజయుండు ప్రమోదమేదురహృదయుండై భగవతి యింత ప్రియంబుచేసిన నీకు మేమేమి ప్రియంబుసేయఁగలము. కొండంతదేవునికిం గొండంతనైవేద్యముపెట్టలేముగదా యన్నట్లు మాయెడం గలుగు ప్రియకార్యంబొకటి నెరవేర్చుకొనుమని ప్రార్థింపఁగా సాంఖ్యాయని యోరాజా నాకుం బ్రియంబుచేసెదవేని ఈ కన్యకలజనకుల రావించి యీ సుందరీమందిరంబునన మంచిముహూర్తంబునందు వివాహంబుజరుపుము. కన్నులు జల్లపడంజూతు నిదియనాకుం బ్రియంబనిచెప్పఁగా శత్రుంజయుండును జయవర్మంగాంచి మదనమాల

తండ్రియగుశూరబాహువును అతనికుమారులను కారాగారవిముక్తులంగావించి నీభార్యయగుమోహనవతితోడ నెల్లిసాయంకాలమున కిచ్చటికి వచ్చునట్లు వేగవంతంబులగు గుఱ్ఱంబులుగల భటులను తక్షణంబపంపుమన నతండు నట్లయొనర్చెను. ఉజ్జయినీపతియగుపరంతపునికిని సింహదేశాధిపతియగు ధృతవీర్యునికిని, చంద్రభాగ నగరాధిపతియగు ధర్మపాలునికిని వృత్తాంతంబు విశదంబుగ వ్రాసి కల్యాణపత్రికలు తానె శత్రుంజయుండుపంపించెను. సకలబంధుజనంబులునువచ్చిచేరిరి. చిత్రకేతనపట్టణమున కతివేగవంతంబులగు గుఱ్ఱంబులెక్కి కొందఱుభటులుచని కుమారుని వృత్తాంతంబుదెల్పి కల్యాణంబుశ్రుతపరచఁగా మదనమోహనునితల్లి మణిమాల మహాప్రమోదంబునొంది మఱునాఁడుదయంబునకు సుందరీమందిరంబునకువచ్చి చేరి కుమారునింగని సంతసపడి కోడండ్రువచ్చి నమస్కరించినదీవించి యందఱంగౌఁగలించుకొని మహానందాంబుధిం దేలుచు పెండ్లిపనులు నిర్వర్తించుచుండె. దేశంబులంగలవిప్రముఖ్యులును రాజులును వైశ్యులు శూద్రులును పరిణయ వీక్షణకౌతూహలంబుతో నానగరంబునంజేరి యిష్టమృష్టాన్నంబులచే బరితృప్తిపడసిరి. శత్రుంజయుండును సాంఖ్యాయనీనిర్దిష్టంబగు శుభమహూర్తంబునందు మంగళవాద్యంబులుమ్రోయ విప్రముఖ్యులు వేదంబులుసదువ గాయకులు వీణావేణుముఖ్యములగు సంగీతంబులువాడ అప్సరసలకుసమానలగువారకాంతలు నర్తనంబులుసలుప మహాసంతోషంబునంగుమారునికి మందారమాలాదిక్రమంబుగఁ బరిణయంబునిర్వర్తించెను. ఇట్లయిదుదినంబులు మహాముదంబుగఁ బరిణయంబుజరిగినయనంతరము శత్రుంజయుండు సాంఖ్యాయనిం బ్రార్థించి చిత్రకేతననగరంబునకుంగొనిచని తన్ని దేశంబున సకల బంధుసమక్షంబున బౌరులును బంధువులును సంతసంబంద మదనమోహనునికిం బట్టాభిషేక మహోత్సవంబు రచియించి మంత్రిపదంబునం గృతబుద్ధి నునిచి తానును విచారసారుండును నిర్భరత్వంబుతో భగవంతుని ధ్యానించుచు సంతోషంబుననుండిరి.

కం॥ మదుపజ్ఞంబుగఁజేసితి । నిదినీవంగీకరింపుమెలమి నెలంగన్
మదనజనక సరసులకును । హృదయాహ్లాదావహంబు హితమయి వెలయన్.

ఇది శ్రీమదనగోపాలచరణారవిందవందనాభిలాషియగు, చిలకపాటి. వేంకట రామానుజశర్మచే రచియింపంబడిన చమత్కారకథాకల్లోలినియందుఁ

జతురతరంగము సర్వంబును సంపూర్ణము.



శ్రీ చిలకపాటి వేంకటరామానుజశర్మగారిచే విరచితమైన

గ్రంథముల జాబిత.

		రూ.	అ.
వినోదకథాకల్పవల్లి		3	0
చమత్కారకథాకల్లోలిని, ప్రథమభాగము		0	12
డిటో ద్వితీయభాగము		0	12
కాళిదాసచరిత ప్రకరణము		1	8
శ్రీతులస్యుపాఖ్యానము	[అచ్చగుచున్నది.]	0	8
ఆంధ్రభోజచరిత్ర	,,	1	0
,, కాలికో	,,	1	8
సుమనోవినోదభాణము	,,	0	4
శ్రీరాధికాపరిణయమును శ్రీగోపీకథాకౌముది	,,	1	0
ఆంధ్ర తనిశ్లోకి	,,	1	0
ఆంధ్రకల్కిపురాణము పద్యకావ్యము	,,	1	0
శ్రీమదాంధ్రవచన బ్రహ్మవైవర్తపురాణము	,,	3	8

* ఇతర సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములకు క్యాటలాగు కోరిన పంపబడును.

విలాసము:—

1. చిలకపాటి - వేంకటరామానుజ శర్మ అండ్ సన్,
నెం. 16 పెరుమాళ్ కోవిల్ తోట వీధి.
సాహుకారిపేట పోస్టు, మదరాసు.

2. పిడుగు - వేంకటకృష్ణారావు పంతులు,
2/40. పెద్దినాయని వీధి,
మద్రాసు.

ఆంధ్రగ్రంథములు

వచనగ్రంథములు.

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
ఆంధ్రవచనభాగవతము, ద్వాదశ స్కంధములు, ఒకేసంపుటం	9	0
,, మూడుసంపుటములు	10	8
ఆంధ్రవచనభారతము—		
,, ఆదిసభాపర్వములు	3	0
,, ఆరణ్యపర్వము	3	0
,, విరాటోద్యోగపర్వము	3	0
,, భీష్మద్రోణపర్వములు	4	8
,, కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వములు	3	0
,, శాంతిపర్వము	4	8
,, ఆనుశాసనికము మొదలు స్వర్గారోహణపర్వము వరకుగల సంపుటము	4	8
ఆంధ్రవచనవాల్మీకిరామాయణము, 2 సంపుటములు (అచ్చు)		
ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రసంగ్రహము	1	12
ఆంధ్రకవిత్వచరిత్ర, బసవరాజు అప్పారావుగారిది	1	12
శ్రీగురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారి ఆంధ్రకవిజీవితములు	4	0
అరేబియన్నైట్సుకథలు	1	4
న్యాయవిచారము, ప్రహసనం	0	4
తులసీదాసు రామాయణము	8	0
ద్వాదశోపనిషత్తులు, వచనం	3	8

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
తిలకుగారిసెక్యూరిటీకేసు, ఉపన్యాసములు	0	14
భారతరమణీమణులు, 1 భా॥	0	12
డిటో రెండవభాగము	0	10
యజుర్వేదకథాసంగ్రహము	0	8
శ్రీమహాభక్తవిజయము	6	0
నీతిచంద్రిక, చిన్నయసూరి	0	8
పంచతంత్రము, వచనము	0	8
నవనాథభక్తులచరిత్ర	2	0
నీతిరత్నాకరము	0	8
సంగ్రహరామాయణము	0	12
సంగ్రహభారతము	1	4
సంగ్రహభాగవతము	1	4
ప్రాచీనదేశచరిత్రలు	1	12
పతివ్రతలచరిత్రలు	2	0
దక్కనుపూర్వకథలు	2	0
భోజునికథలు	0	8
భోజకాళిదాసకథలు, 1 భా॥	0	12
,, 2 భా॥	0	12
హితోపదేశము, సులభశైలి	0	12
తెనాలిరామలింగనికథలు, జీవితము	0	6
సంస్కృతనాటకకథలు	1	8
దశకుమారచరిత్రము	1	8
మదనకామరాజుకథలు	0	14
రాజశేఖరుడు, గోపాలుడు	0	8

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
విక్రమార్క నికథలు	0	8
చార్ దర్వీషుకథలు	0	8
తాతాచార్యులకథలు	0	6
వైద్యులకథలు	0	4
బేతాళునికథలు	0	8
వీరాంగనలు	0	12
పరమానందశిష్యులకథలు	0	3
నలుగురుమంత్రులకథలు	0	4
అయిదుగురుదొంగలకథలు	0	6
సత్యసేనవిజయము	0	4
ఋషులచరిత్ర	0	8
పురాణగాథలు I	0	12
,, II	0	12
బాజీరాయని చరిత్ర	0	14
రఘువంశకథ	0	8
విక్రమార్క చరిత్ర	1	0
వివేకానందవిజయము	2	0
పరిహాస్యవినోదకథలు	0	12
ఈసబునీతికథలు, 1-వ భా॥	0	6
డిటో 2-వ భా॥	0	8
పంజాబుఅల్లరి	0	8
శుకసప్తతికథలు	0	6
మర్యాదరామన్నకథలు	0	3
షేక్స్పియర్ నాటకకథలు	1	8
అనంతసాగరము, బుక్కరాయ సముద్ర చరిత్ర	0	12
ప్రహ్లాదచరిత్ర, ప్రతిమలతో	0	6
శకుంతల ,,	0	6
నల ,,	0	8
సావిత్రి ,,	0	6
హరిశ్చంద్ర ,,	0	8

నవలలు.

		ప్రతి 1-కి. రూ.	అ.
సీతారామము		1	4
ఐవన్హో,	నవల	0	8
మదాలస	,,	(అచ్చు)	
సుజనరంజని	,,	0	8
విజ్జలదేవి	,,	1	8
ఉన్మాదిని,	,,	0	4
అస్తమయము	,,	1	8
దుర్గేశనందని	,,	0	12
కపాలకుండల	,,	0	12
లక్షణ	,,	0	12
టిప్పుసుల్తాన్	,,	1	8
లీల	,,	0	6
రాజర్షి	,,	1	0
తారాబాయి	,,	0	14
దిలారామ	,,	1	4
కోవలన్ కన్నకి		0	12
మనోహరి	,,	0	14
వీరబాల	,,	0	8
ఆనందమఠ	,,	0	12
లాలాబాయి	,,	0	8
ఆంధ్రరాష్ట్రము	,,	1	8
రోషినార	,,	0	12
బాలాదిత్య	,,	2	0
దేశభక్తుడు		1	0
శంభుతోనొకనాటిసహవాసం		0	4
చంద్రగుప్తుడు, నవల		2	8
నీతిసింధువు	,,	0	10
వనజాక్షి	,,	0	12
స్వప్నయాత్ర	,,	0	12
ముగ్గురుమూర్తులు		1	4

వివిధగ్రంథములు.

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
హిందీ ఇంగ్లీషుబాలశిక్ష	0	4
హిందీ తెనుఁగుబాలబోధ	0	4
పెద్దబాలశిక్ష బజారుప్రతి	1	0
డిటో అట్టబైండు	1	8
చిన్నబాలశిక్ష	0	3
ఆంధ్రకన్నడబాలశిక్ష	0	4
ఆంధ్రద్రావిడబాలశిక్ష	0	4
ఆంధ్రద్రావిడ మొదటి[illegible]	0	6
,, రెండవవా[illegible]కము	0	6
నేరములు చేయుజా[illegible]లచరిత్ర, ప్రతిమతో	1	0
పాకశాస్త్రము,కందిసుబ్బారావు	1	12
చిత్రలేఖనము (Drawing)	1	4
జంత్రి, భూమిశిస్తు, అధికపన్నుల విభజనలు విశదముగ నున్నవి	0	8
గాంధిమహాత్ముని హైందవ స్వరాజ్యము	1	0
ఆకాశవిమానములు, ప్రతిమలతో సహా	0	8
భావలహరి	0	8
వ్యవసాయబోధిని	0	8

నిఘంటువులు.

	రూ.	అ.
శ్రీవేంకటేశాంధ్రము,పద్యకా॥	0	6
బాలచంద్రోదయము	0	8
షడ్భాషామంజరి (ఆరుభాషల ఒకేబ్యులరి)	1	8
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, ఆంధ్రనామశేషము, సాంబనిఘంటువు, టీక, అకారాద్యనుక్రమణికతో	1	4
డిటో క్యాలికోబైండు	1	8
శబ్దార్థచంద్రిక	6	0
తెనుగుసామెతలు with English Translation by Capton Carr	1	4
Translation Guide - English ot Telugu & Vice Versa.	2	8
Sankaranarayana's English-Telugu Dictionary. శంకరనారాయణగారి నిఘంటువు (ఇంగ్లీషుపదములకు తెనుఁగు అర్థముగలది)	12	0
English-Telugu Pocket Dictionary ఇంగ్లీషు-తెనుఁగు పాకెట్టుడిక్షనరి	3	0
సంస్కృతాంధ్రనిఘంటువు	3	8

ఆంధ్రవ్యాకరణాలంకారములు.

	రూ.	అ.
అథర్వణకారికావళి	1	8
అనంతునిఛందము	1	0
అప్పకవీయము	3	0
ఆనందరంగరాట్ఛందము	1	8
ఆంధ్రభాషాభూషణము, పద్యకావ్యము	0	6
ఆంధ్రచంద్రాలోకము	0	12

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి.